EROL TOY

SON SEÇİM

ROMAN

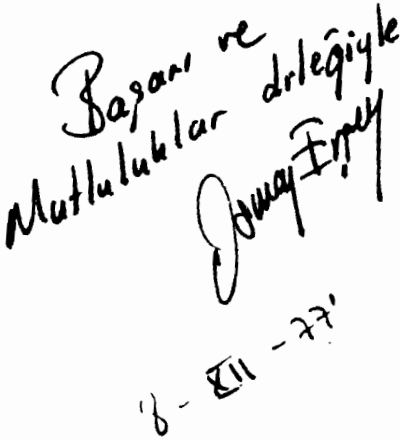

EROL TOY

SON SEÇİM

EROL TOY

SON SEÇİM

SON SEÇİM / Erol Toy / Kapak: M. Ali Örgen / Kapak Basımı: Tekin Ofset / Tavilli Matbaası Koll. Şti.'nde dizilip basılmıştır.

Roman Dizisi

63

1. Basım - Ekim 1976

MAY YAYINLARI
Babıâli Caddesi No. 19
Cağaloğlu / İSTANBUL
Telf. : 27 71 61

EROL TOY

SON SEÇİM

MAY YAYINLARI

İshak, davarın sağımını yenice bitirmiş, hanaydan gelecek arabayı bekliyordu. Yan yana dizelenmiş çinko güğümler, mandıranın yolunu tutacaktı biraz sonra. Kesesindeki son tütünü, ince kâğıdın üstüne döktü. Daha sigarayı dolarken, araba göründü.

Kâğıdı, diliyle ıslatıp, dişleriyle küçük küçük parçalar kopardı, dolamak için. Ve bu arada, aldırışsız süzdü bayırbaşından giderek yaklaşan arabayı. Küt parmakları, ıslak kâğıt uçlarını yapıştırırken, gözleri kısıldı. Memiş'in yanında, biri daha oturuyordu.

Alışılmamış bir şeydi bu...

Olağanüstü bir olayın başlangıcıydı İshak için...

Sürüyü devraldığından bu yana, arabanın iki kişiyle geldiğini görmemişti.

Aşağılarda bir şeyler olmalı. Öyle bir şeyler olmalı ki, bir büyük değişiklik gereksin. Doladığı sigara, yakılmadan kaldı parmaklarının arasında. Daha bir dikkatle izlemeye başladı arabayı. Memiş'i, oturuşundan seçmişti çoktan. Yanındaki kim ola?

Dişlerini de gözleri gibi kısarak, baktı tüm gücüyle... Çıkaramamıştı... Memiş'le gelen, Kâhya'ydı...

Bir korku kıpırdadı içinde... Kâhya'nın gelişi hiç tekin değildi...

Hemen kendi kendini denetlemeye girişti. Sürüsü tamamdı... Sütü her zamankinden bol indiriyordu Memiş... Durmadan çoğalıyordu koyunların sayısı... Her zamankinden az uyuyup, çok çalışıyordu... Öyleyse niye geliyordu Kâhya?

Yeniden inceledi yokuşu tırmananları... Bu kez birini daha gördü... Üç kişiydiler... Bu daha bir kötüye işaret... Gözlerinde tavuk karası mı var, ne? Her bakı-

şında, çoğalıyor gelenler. İster misin daha bir artsınlar buraya gelinceye... Yok... Üç kişi gelenler. Daha bir yaklaştıkca, daha bir kesinleşiyor gördüğü. Biri Memiş... Biri Kâhya... Ötekini çıkaramadı bir türlü...

Bir yanlışı olmalı... Boşuna gelmez Kâhya... İyilik için hiç tırmanmaz bu yokuşu... Çağırtır Memiş'le, uykusunu bölerek. Ağa, şu iyiliği yapıyor sana, der... Kötülük oldu mu da, av kokusu almış tazı örneği seyirtir. Öyle seyirttiğine göre, bir büyük kötülük gelecek başına. Ağa iti, tekine ürümez...

Var bir iş bunda... Üç kişi... Araba yaklaştıkca büyüyüp, insan boyutlarını aşarak devleşen üç kişi, neden gelsin sabahın köründe? Aldırışsız görünebilmek, hiç olmadı kendini kandırabilmek amacıyla, çakmağını çaktı... İçindeki ürküntünün, parmaklarında titreme olduğunu görüp, daha bir arttı korkusu...

Başını salladı...

Gırtlağına yapışmış kaygan korkudan kurtulmayı denedi böylelikle. Tersine, beynine tırmanıp, uyuşturduğunu sezinledi. Direnip, kalkmak istedi... Nefes nefese güçlükle doğruldu yerinden. Araba, tam üstüne yönelmişti artık. Ve üç kişiydi gelenler... Gördüğü kesinleştikce, korkusu artıyordu. Kıpırdamak tüm gücünü sömürüyor. Yine de kıpırdaması gerektiğini seziyordu.

Kendini zorladı... İşinde bir noksan bulmak umuduyla, beynini alabildiğine çalıştırdı. Ve kurtuldu düşüncenin ağırlığından. Sanki beyni uyuşmuştu. Donuk, hafiften ıslak gözler, salt alışkanlığın gerektirdiği davranışlarla karşıladı gelenleri.

Elleri göbeğinin üstünde, bitkinliğini saygıya dönüştürmüş bir eğimle bekledi.

Araba, güğümlerin önünde durdu. Kâhya, Memiş ve tanımadığı adam atladılar. İshak, Memiş'in arabayı döndürmesini bekleyip, yükletmeye başladı.

Başını kaldırıp bakamıyordu Kâhya'ya...

Göz ucuyla bile soramıyordu Memiş'e suçunun ne olduğunu.

Onlar bilirlerdi...

Ağa ve Kâhya, her bir şeyi, herkesten iyi bilirlerdi. Vardı bir suçu ki, idam mangası gibi sarmışlardı çevresini. Kimbilir nerde, ne zaman bir noksan iş gördüler? Kimbilir hangi yaptığından hoşnud kalmadılar? Ve beklediler aylarca... Kendisi bulur yanlışını, bulur ve düzeltir, diye...

Bilemedi... Bulamadı... Ve sonunda yığdı başına derdi. Yığdı ki, altından nice kalkacağı belirsiz... Hadi Memiş, günlük ödevini yerine getiriyor... Kâhya, yanlışından ötürü azarlayacak, sövecek, belki de dövecek... Öteki adam neci? Hiç tanımadığı ve Kâhya'nın gölgesi gibi dikilip duran...

Hele yüklensin bakalım araba... Sütler bir güzelce yerleşsin yerlerine... Susku belki parçalanır o zaman. Bir ışık belirir Kâhya'nın ağzından... Yanlışını, suçunu öğrenir bir iyice...

Seyirtiyor... Bir an önce, suçunu bilip, cezasını anlamak amacıyla, her günkünden daha bir hızla yerleştiriyor güğümleri. Ve işini bitirmişlerin yayvan sırıtmasıyla, elleri göbeğinin üstünde bağlı, dönüyor Kâhya'dan yana...

Gelişinden bu yana, İshak'ın tüm sevecenliğiyle verdiği selâmı, isteksizce almaktan başka şey söylememiş olan Kâhya, ağzını açıyor;

— Sen kal İhsan... İshak, bizimle gelecek...

İshak, hakkında verilen ölüm kararını dinlercesine gözleriyle yutuyor kelimeleri. Ama, hiç bir şey anlamıyor, denilenlerden. Anlamadığı için de, boynunu büküyor. Kıtız bedeninde dik durmaya alışmış kocaman kafası, göğsüne doğru düşüyor. Suçlu bir çocuk gibi bakınıyor çevresine.

— Ben bişey yapmadım ki Ağam... — Sözleri, güçsüz bir soluk gibi çıkıyor ağzından...

Kâhya, ürkünç bir sırıtışla dikiliyor. İçinden; «Yapmadın ama yapacaksın. Kimbilir kaç gündür ağa-

nın kocamış gönlünü hoşlayan çiçeklerden biriyle koklaşacaksın koca kavat,» diye geçirmesine karşın, suratını daha bir acımasızlaştırarak;

— Sana bişey yaptın, diyen oldu mu?

Bir umut ışığı yakıyor İshak'ın içinde bu yanıt. Arabayı gördüğünden bu yana, ilkkez bakışlarını doğrudan Kâhya'nın gözlerine dikiyor. Ve dikmesiyle, yüreğine daha büyük bir kuşkunun saplanması bir oluyor. Gözlerde kıyıcılık ve alay birbirine karışmış. Bu bakışları iyi bilir o... Sürüsünün itlerinden... Üçü, dördü bir olup, yalnız bir kurt yakaladıklarında böyle bakarlar... Kendilerinden güvenli, yapacaklarının kıyıcılığından hoşnud ve daha bir acımasız olmak için hazırlıklı... Kâhya'nın bakışlarıyla, öyle bir andaki köpeklerin bakışında ayırım yok... Olmadığından daha bir eziliyor çoban. Daha bir yumuşayıp gevşiyor. Ve yeniden gırtlağına yapışan korkunun etkisiyle, boğuk boğuk yanıtlıyor Kâhya'yı;

— Yok olmadı Tanrı'ya şükür. Olmadı ya, neden indiriyorsunuz beni aşağıya?

— Elbet bi bildiğimiz var.

— Olmaz olur mu? Siz her bişeyi bizden iyi bilirsiniz. Hani benim demem...

— Mızıldanma da yürü hadi. Ne olduğunu öğrenirsin.

Memiş, hayvanın dizginlerini çoktan tutmuş, kırış kırış yüzünü buruşturarak, alaylı bir gülüşe oturmuştu. Kâhya, bir süre o'na baktı. Sonra, isteksiz duran İshak'ı dürtükleyerek bir iki adım attı.

— Yürüyün bakalım...

Yürüdüler...

İshak, yol boyunca, bir suç işleyip, işlemediğini tartıyordu. Aklının erdiğinden bu yana, olup bitenleri bir bir gözden geçiyor. Cezalandırılması gerekli hiç bir şey yapmadığına inanı artıyordu giderek. «Bir bildikleri vardı mutlaka... Cahilliğinden kendinin bile akıl erdiremediği bir kusur işlemişti ki, ağa, sürüsünden ediyor-

du o'nu. Koyuncuklarını düşündü. Onsuz edemezlerdi. Otun en yeşilini, pınarın en gürünü o bilirdi bu yörede. Tüm yaşamı, dağlarda, dağların yaylaklarında geçmişti. Şimdi, hiç bilmediği birinin eline teslim edivermişlerdi hayvancıkları... Aç susuz kalmazlar mıydı? Kalırdı! Ama, umurunda değildi demek aşağıdakilerin. Soramazsın ki...»

Sessizlik...

Doğayla ancak böylesine kaynaşmış, böylesine alışmış insanların dayanabileceği bir susku sürüp gidiyor. Arabanın tekeri arada bir bir taşa çarpınca, uzun uzun yankılanıyor tıngırtısı... Onun dışında, üç suskun adam, salt araba izinden yol olduğu belirli, toprağın üstünde, adımlarının tıpırtısını dinliyorlar. Köye yaklaştıkca, içindeki ürküntü artıyor İshak'ın. «Hiç bişey demediklerine bakılırsa, suçu büyük olmalı. Küçük bir şey olsa, Kâhya çoktan hesabını görmüş olurdu bunun. Demek Ağa'nın karşısına çıkaracak büyüklükte bir yanlışlık yaptı.

Bilebilse... Şuncacık aklına gelse ne ettiği... Bu denli korkmayacak. Ama, hiç bişey bilmemenin kıvrandırması yok mu? O bitiriyor işte insanı.»

Mandıra ayırımında, Memiş ikisini bırakıp, arabayla birlikte döndü. Düzlüğe çıktıkları için, sıçrayıp okun kıyısına yerleşti. Köye çok vardı daha. Ve Kâhya'nın suskunluğu sürüyordu. «Bir kelime söylese ya... Söylemez. Öyle domuzdur bu Kâhya... Suskusuyla bitirir insanı. İster ki, daha bakışlarından ürküp yere yıkılsın karşısındaki. Yıkılmayacak işte... Neyse, alnına yazılı olan gelecek değil mi başına...» Kendini saldı. Şöyle bir soluklanmak istedi... Mümkün değil... Bilmediği bir suçun ağırlığı her bir yanında değirmen taşı gibi dolanıyor.

Köye geldiler. Minaresiz caminin önünden geçerken, peykeye oturmuş köylüler, Kâhya'ya söz attılar, daha uzaktan.

— Ne o Kâhya... Sürüyü kurda mı kaptırdı İshak?

— Olur böyle şeyler... Dağbaşı bu... Salıver yoksulu gitsin.

— Hiç insafı da yoktur bu Kâhya'nın. Buldu mu adamın pundunu...

— Herkes işini doğru görsün.

— Söylesene Kâhya, ne oldu?

Kâhya, ilkin ses etmedi söz atmalara. Dallanıp budaklanmaya başlayınca da, başını çevirip ters ters baktı oturanlara. Dişlerinin arasından, bir ıslık gibi çıktı sesi.

— Ananızın hörekesi oldu...

Yine eski sessizlik kapladı ortalığı. Köylüler, tıs çıkarmadan baktılar bir süre arkalarından. İshak'ın yüreği, daha bir gümbürdedi. «Sorulmasına bile böylesine kızdığına bakılırsa, suçu büyük olmalı. Yoksa, anlatır köylüsüne. 'Yok bişey', der hiç olmadı. Ya da, 'şöyle bişey var da...' Bunları demediği bir yana, bir iyice öfkelendi. Kâhya böyle öfkelenirse, ağa kimbilir nasıl kızmıştır. Onun öfkesi nasıl olur kimbilir?..»

Hanaya vardılar. Kâhya, sürdürdüğü suskunluğu içinde, yana doğru götürdü o'nu. Irgat damlarını, aşocağının bulunduğu yeri bilirdi. Şimdi gittiği hiç bilmediği bir yer. Beyaz badanalı, her yanı kapalı, bir küçük dam. Tam ırgat damlarının ortasında. Kapının önüne geldiklerinde, omuzundan itekledi Kâhya...

— İçerde su vardır. Bir güzel yıkan. Sonra, dolaba senin için giysi konuldu. Onları giy...

Afalladı İshak... «Kimbilir, bu da ağanın işlerinden biri herhalde. İlkin yuyup, temizleyecek adamı. Sopayı ondan sonra çektirecek...» Ses çıkarmadı... Şeytan aldatmadan, Şeytan aldatmaya su yüzü görmüş bedeni, daha kapıdan girdiğinde gevşemeye başlamıştı. Hafif buğuluydu içerisi. Tam ortada koca bir ocak, ocağın üstünde de, kocaman kaynatma kazanı vardı. Yanda içi dolu bir küp... Ilıtmak için olacak bu... Hiç hamama gitmemişti. Bir kez giden babasından, yaşamı boyu dinlediği kadarıyla biliyordu kent hamamının ününü. Bu-

rası da, oraya benzetilmiş işte... Ne var ki, babasının anlattığı kadarıyla, kent hamamında her bir yer mermerdenmiş... Su, pınardan fışkırır gibi, çeşmelerden akarmış. Bir göbek taşı varmış ki, ortasında, üstüne uzandı mı kişi, tüm kirlerinden arınırmış...

Giderek gözü alıştı. Çevresine bakındı, bir gözetleyen var mı kuşkusuyla. Kapıyı yokladı... Kapı iyice kapalı. Ve bacadan başka kovuk yok içerde... Bir de alazın kırmızı aydınlığı... Yan tarafta, duvarın dibinde bir delik var... Bir de tahta kova... Duvarın üstüne, bir sabunluk çakılmış. Beyaz, taş gibi bir sabun konulmuş üstüne. Bir de kabak lifi...

Babasının anlattıklarını aklından geçirerek, yıkandı. Kurulandı... Kâhya'nın dediği yerde, yepyeni giysiler buldu... Tümü, gıcır gıcır... Öyle ki, ilkin dokunmaya korktu. Sonra, Kâhya'nın buyruğunu anımsayıp, giyindi... Kasketi de başına geçirince, kapıdan çıktı. Buram buram terliyordu. Yaz ortasının sıcağında, kaynar suyla yıkanmanın kızartısındaydı her bir yanı. Elleri, beyaz beyaz gülüyordu. Bedeninde bir hafiflik... Gözlerinde belli belirsiz bir kızıllık vardı.

Kâhya, kendisini bekliyordu sanki. Önüne düştü... «Doğru hanaya yöneldiler. Ne gelecekse başına, orda gelecek. Ağa, elinde kamçıyla bekliyor olmalı.» Yeniden başladı göğsündeki kütürtü... Ayakları geri geri giderek tırmandı merdivenin basamaklarını. Daha, hayatta ellerini göbeğinin üstüne bağladı...

Divanhaneye girdiklerinde, şaşkınlıkla bakındı çevresine. Köyün öndegelenlerinin tümü dizilmişlerdi, minderlere.

«Tamam,» dedi kendi kendine. «Bunca insan da derlendiğine göre, ağa beni asacak. Suçum öylesine büyük olmalı ki, köyde sözügeçen kim varsa, toplamış çevresine... Gittin oğlum İshak... Gittin ki, ana-baban mezardan kalksa hesabını soramazlar Ağa'ya...»

Yüreğindeki ikirciklenme daha bir arttı. Ellerini göbeği üstünde bağlayıp belini hafif kamburlaştırdı.

Yüzünde olup bitenlerden bir şey anlamamanın yayvanlığıyla bakındı gözlerini kırpıştırarak. Tüm bakışlarda acıma karışımı bir sevinç vardı. Kendinden bilir bu bakışları... «Çomarı, kurda kavuştuğunda nasıl bakar acımalı... İşte öyle bakışlar... Bilir ki, köpeği kurdu yitirecektir. Ama, bu arada, berelenecektir bir iyice. O yüzden, sonucu bilmenin sevinciyle, acıması birbirine karışır.

Konuşsalar ya artık. Konuşsalar da bitirseler şu işi olmuyor mu? Böyle beklemek ölümden kötü... Kişi bir kez ölmeli... Adam gibi... Her nefeslenişte biraz daha ölerek yitmek, yaraşmaz insana... Buyursun Ağa... Sıksın ensesine kurşunu Kâhya... Olup bitsin sonuç... Yok, çok büyük bir suç işlemiş olmalı o... Öylesine büyük ki, tüm köye örnek olmalı yitikliği... Bunun için bekletiyorlar... Bir baksana Ağa'ya... Elini göbeğinin üstünde nasıl keyifle gezdiriyor. Ana kuzusunu yalnız yakalamış kurt gibi...»

Ağa, elini kaldırdı göbeğinin üstünden. Keyifle, yalanır gibi bıyıklarını sığazladı.

— Zamanın geldi İshak... Elime doğdun... Ekmeğimle büyüdün. Kaygısız belirtmek gerekir ki, hiç nankörlük etmedin ekmeğine... Baban gibi, has bir adam çıktın. Bu yüzden, düşündüm taşındım, seni evermeye karar verdim...

Bir oh, çıktı İshak'ın ağzından. Bir oh ki, kavalının ucundan fışkıran bahar türküleri gibi... «Demek suçlu değildi. Demek Ağa'sı, bağlılığının ödülünü veriyordu o'na. Şimdi ölmek bile, hiç gelirdi artık.» Biraz dikildi. Dizlerinin titremesi azaldı bir iyice. Kıvancı, yuvasına kavuşan bir yavrukuş kanadı gibi çırpındı yüreğinde. Sessiz bekledi. Ağa, bıyığını burarak sürdürdü sözünü;

— Kızlıklarımdan Fatma da gelişti büyüdü Tanrı bağışlasın. Bir güzel kız oldu ki, tam sana göre... Ben ikinizi birbirinize denk gördüm. Tüm hazırlığınızı düzdüm. Köy kocaları da burda... Al avratını, yaşam boyu mutlu ol...

Ağa, sözünü bitirir bitirmez İmam, yerinden dikildi. Kapının yanına vardı. Hemen ardına düştü ötekiler. Kâhya, koluna girdi İshak'ın... Yan yana kalabalığın arasından geçtiler. Hanayın odalarından birinin önünde durdular. İmam, bir iki öksürdü. Kapının ardından ince, her şey hazır anlamına bir öksürük yanıtladı o'nu. Yanıtı alır almaz da, sarığını düzene sokarak hafif eğildi. Sesini duyurmaktan korkarcasına, hafif hafif sormaya başladı.

— Durali kızı Fatma... İlyas oğlu İshak'ı kocalığa kabûl ediyor musun?

Gerisini ansımıyor İshak... İçerden ne denildi? Kendisi ne dedi, bilmiyor. Bildiği, Fatma'yla birlikte o'nu arabasına alan Kâhya'nın tüm yol boyunca tilki gibi sırıtmasıydı. Ama, Kâhya her zaman böyle sırıtmaz mı? Sırıtır... Aldırmadı... Öylesine aldırmadı ki, bir anda yolda konuştuklarını bile unuttu.

Bir tek düşüncesi vardı yol boyunca... «İyiydi, hoştu... Ama, nasıl edecekti Fatma'yla o... Damının yalnızlığına, yalnızlığın gereklerine öylesine alışmıştı ki... Şimdi yanında birinin olması, bir iyice ikirciklendiriyor. Ne diyecek? Nasıl edecek? Davranışlarını düzene sokabilecek mi? Fatma'yla uyuşabilecek mi? Nasıl uyuşacak?» Bin soru gelip geçiyor aklından. Anlamını çözemediği sorular bunlar. Ama, yine de gelip geçiyor işte... Bir öğreneceği olmadığını bilerek, durmadan soruyor. «Katlanacak. Ağa çobanı değil mi o?.. Madem bir iş yaptı Ağa'sı, iyidir mutlaka. İyi olduğuna göre de, yaşam kendi düzenini nasıl kurarsa, İshak öylece sürükleyip götürecek...»

Ağılın önüne gelince durdu araba... Kâhya, ikisinin de inmesini bekledi. İshak, Fatma'yı tam damdan içeri sokarken, ardından yetişti. Elinde, Fatma'nın çeyiz bohçası vardı.

— Burdan iki dönüm yer verdi Ağam size. Yatıp kalkıp dua edin. Bi de koyun ayırsın, buyurdu. Sürüden seçip alabilirsin. Tanrı mutluluk versin ikinize de...

Bohçayı kapının kıyısına bıraktı. İshak'ın sırtına vargücüyle bir yumruk attı.

— Hadi gücola çoban...

Döndü... Başka tek kelime söylemeden arabaya atladığı gibi, bayırın yolunu tuttu.

İshak, Fatma'yı dama bıraktığı gibi ağıla koştu. Koyunları bulamayınca, büyük bir kuşkuya kapıldı. Sonra, sabahtanberi olup bitenler geçti aklından. «Öyle ya, koyunlar çoktan çıkmıştır yaylağa. O evlendi bugün. Artık bir karısı var. Damında yalnız değil. Bir başka nefesin solunumunu duyacak. Canı sıkıldığında eskiden, bir başka soluk duymak için ağıla koşmaz mıydı? Şimdi bunun gereği kalmadı.»

Kös kös döndü damına.

Fatma, gelin olduğu anda yapayalnız bırakılmanın şaşkınlığındaydı. Çeyiz bohçasını aldı. Dam duvarının deliğine yerleştirdi gelenleri. Çobanın, koyun kokan yatağını serdi yere... Alışkın ellerle, gelin pusatlarını çıkardı. «Damın karanlığında gömlekcek olduğu sezinlenmezdi nasılsa. Bir işi olmalı çobanın. Bir işi olmalı ki, seyirtip gitti...»

Yokluğunda çobanı düşündü. «Dağ kokusu sinmişti üstüne... Yüzü, yaz melteminin, kış ayazının okşamasıyla yanmış, bir iyice kararmıştı. Ama, yeni gömleğinin açık yakasından görebildiğince, teni apaktı. Geniş omuzları, ortaboyunu uzatıyordu sanki. Göğsü, arabanın içinde bile havayı kesiyor, gözokşayıcı bir durum yaratıyordu. Ağa, kırk yıl arasa, böylesini bulamazdı Fatma için. Tanrı, tüm isteklerini yerine getirdi. Kendisi için ne zaman bir er düşündüyse, tam İshak gibisi gelmişti aklına. İşte, aklındaki yanındaydı şimdi... Az sonra temelli yanında olacaktı.»

Oldu da...

İshak, daha kapıdan girerken irkildi. Bir başkalaşı vermişti damı. Bir başka nefesin ılıklığı kapıdan girerken yüzüne çarpıyordu. O koyunlarına koşarken, Fatma'yı unutmuştu. Utandı... O utançla, geldi yatağa, yanıbaşına oturdu.

Bir suskunluk kapladı yöreyi.

Kıpırtısız bir bakış gibi uzadı gitti susku.

Fatma, dayanamadı. Kendiliğindenmiş gibi konuşmaya başladı.

— Halayıklık güç iş efem... Çok bir güç iş... El yanında iğretiliğimi bilirdim. İçime de doğardı bir gün elimi sürdüğüm her bir şeyin benim olacağı. Doğardı ya, halayık kısmının umunması olmaz demişler... Bizim umudumuz da, her bir şeyimiz de ağamızdır.

— Öyledir... Bizi doğurup besleyen. Büyütüp eveeren hep o değil mi?

— Biz de tümüyle o'nun için çalışmıyor muyuz?

— Çalışacağız elbet. Görevimiz bu. Bedava ekmek nerde var?

— Yok... Hiç bir yerde yok. Benim yakınmam çalışmaktan değil zaten. İnsan olur da çalışmaktan yakınır mı? Yakınmaz... Benim yakınmam, çalışmamın kendime olmamasından. Şimdi artık ne yaparsam kendimin. Kendi efemin ve de...

Utançla sustu. Avrat kısmına düşmezdi bundan ötesi. Er olacak erin söylemesi gerekliydi gerisini... Çoban İshak, sözün yarıda kaldığını neden sonra anladı. Eli ayağına dolanmıştı o'nun. Ne yapacağını bilemiyordu. İkircikliydi... Yatağında, yanıbaşında bir başkasının bulunmasından sıkıntı içindeydi. Nerden aklına esmişti Ağa'nın? Nerden düşünmüştü o'nu evermeyi? Ne iyiydi eskiden!... Koyunları vardı... Canı sıkıldığında oyalanmak için kavalı vardı. Baharın ılımını, yazın yakıcılığını, güzün sararmış otunu dile getiren. Kış, uyku ayıydı zaten... Koyunlarının da, kendisinin de... O doğayla birlik yaşayan bir insandı. Şimdi kendi ortamından çekilip alınmıştı birden. Ötesini düşünemiyordu bir türlü.

İrkildi...

— Ve de?...

Anlamıştı Fatma... İş başa düşüyordu. Çoban, sözünün gerisini bile bilmediğine göre... Belliydi oysa... Bu, ve de'nin ardı, besbelliydi. Kendi çocuklarımın, diyecekti Fatma. Birden susmasa, tam böyle sürdürecekti sözü. Çoban'ın sürdürmesi gerektiği gibi... Sorduğuna göre, ondan sonrasını bilmiyor olmalı. Nasıl öğretse ki...

Düşündü bir süre.

Aklının en derin yerlerini kurcaladı kendi kendine.

Bir yol bulmalıydı. Bulamazsa, iyice inandı ki, sabahadek böyle otururlar. Demişti Aşcıana... Murat Ağa, hazırlamalarını buyurduğunda, bir kıyıya çekmişti de, bir iyice anlatmıştı başına gelebilecekleri... Hemen ansıdı sözlerini yaşlı kadının. «Bak, kızım,» demişti. «Ben iyi yerden duydum. Ağa, seni çoban İshak'a verecekmiş. Çoban kısmının aklı kıt olur. Neden dersen, koyun yerine göre en bir kurnaz, en bir imansız yaratıktır. Ama, yerine göre de, budalanın tekidir. Eh, çoban da onlarla bir arada ola ola, boğaz derdine düştü mü, en bir yırtıcı, en bir kıyıcıdır da, başka bir işe geldi dayandı mı, aval aval bakınır. Tıpkı kuzusu kaçmış budala koyunun kaval dinlemesi gibi... O yüzden, gerekenleri sen yapacaksın. Evleniyorsun. Canbir yoldaş oluyorsun Çoban'a... Yatak işinde, sakınca, çekince yoktur. Bi kez tatsın tadını. Bi kez anlasın seni sevmenin güzelliğini. Artık, rahat bırakmaz itoğlu... Bırakmaz ya, bu da ayrı bir mutluluktur bilmiş ol. O yüzden, bir sına... Baktın tın tın, hemen giriş işe... Yoksa, yaşamın boyu beklersin ki, o salak koçların yaptığını yapmayı akletsin.. Benim ırgat Hasan'da öyle olmuştu... Bekle bekle, tıs yok... Ulan bu herif ölü mü, derken, bizim bir Asiye yengemiz vardı... Bu sana dediklerimi deyivermez mi? Birden uyandım. Birden uyguladım anlatılanları... Artık, Hasan'ım sizlere ömür gidinceye, ne gündüz dinledi, ne gece... Sorma ki...»

Çoban İshak'ın, Irgat Hasan'dan başka olmadığı besbelli. Yine de bir sınamalı. Bakarsın acelecilik eder. Bakarsın, biliyordur... Yaşam boyu utanç duyar sonra. Azgınlığının belgesi gibi taşır bunu kocası... Hiç sezinletmeden girişmeli sınava...

İç geçirdi...

Belli belirsiz titreyerek, kollarıyla bedenini oğuşturdu.

— Üşüdüm...

— Üşüdün mü?

— Ya, üşüdüm...

Çoban fırladı yerinden. Damın köşesinde bir adam gibi dikili duran kepeneği kaptığı gibi getirdi. Üstünü örtmeye çabaladı. Sakındı Fatma... Teninin ısısını Çoban'ın ellerine ulaştırmak istiyordu. İstediği gibi de oldu... İshak, ilk kez avuçlarının içinde ılık bir yumuşaklığın gıdıklamasını duydu. Titredi...

— Üşüdüm dediydin...

— Üşüdüm ya, öylesi değil efem... Başka bir üşümek bu...

Elleri üstünden bir türlü gitmiyordu İshak'ın... Kepenek yığılıp kalmıştı arkada. Yeniden alıp, örtmeyi düşünmüyordu artık. Avuçlarının içindeki gıdıklama giderek artıyordu. Bir utanç kapladı içini. Çekmek istiyordu ellerini. Çekemiyordu. Fatma, anladı. Ellerini, İshak'ın elleri üstüne koydu. Sonra kavradı onları. Kendiliğinden, bedeninin her bir yanında dolandırmaya başladı. İshak'ın içindeki titreme daha bir artıyordu.

Bir an aklından geçirdi. Kızışmış koyun nasıl seçer koçunu? Nasıl yanaşır içten içten meleyerek. Fatma da öyle... Bir kıkırtı var gırtlağında. Belli belirsiz. Bir titreyiş sarmış bedenini. Satlıcan titremesine benzer... Ama, hiç biri değil... Bu okşayışların, bu sarılışların titremesi, iyi biliyor. Bildiği için de, ne koyunlar kalıyor aklında, ne koçlar.

Bir Fatma var şimdi yeryüzünde. Bir de kendisi...

Güçlü parmakları, sanki erik dalından bir kavalın üstünde geziniyor. Öylesi bir türkü bu... Ilık, ılıklığında titretici... Güzel, güzelliğinde coşturucu... Kişinin aklını başından alan cinsinden...

Salıyor kendini İshak... Sokuluyor Fatma... Ellerini, erinin elleri üstünden almış. Yanık, küt ensesinde gezdiriyor. Apak bedeninde dolaştırıyor alabildiğine. İshak da kendisi gibi. Parmak uçlarıyla koyun kaldırmaya alışmış güçlü kollar, bedenini sardıkça, bir kütürtü sıralanıyor herbir yanında. Daha bir sıkılıyor kollar. Daha bir sarılıyor efesine. Ve bir koç gibi melemeye başlıyor İshak... Bir koyun gibi ıkıldıyor Fatma...

Çaybaşına geldiklerinde, duraladı İshak... Çöndü olduğu yere. Bekledi... Dilbaz Zelhe, salt kemik kalmış kollarını, İshak'ın boynuna doladı. Bir yekinişte dikildi Çoban. Biraz önce gelirken sıraladığı iri taşların üstünden sekerek, çayı geçti. Zelhe'nin keyfi yerindeydi. Kendisini kuş gibi uçuran güce takılmadan edemedi.

— Vay anam... Kimbilir benim güzel Fatma'm neler çekiyor senin elinden.

— Benim bişey yaptığım yok ki analık.

— De sus. Elin garibini sıksan suyunu çıkarırsın. Çıkarmadığını da bilmem ya. Şimdi gittiğimde öğreniriz. Bak haberin olsun bir eziyet ettinse, tüm köye anlatırım kavatlığını.

— İnsan yoldaşına eziyet eder mi?

— Tüm erler öyle derler nedense. Sonra bir de avratları dinlersin ki, cehennem azabı hiç kalsın çektikleri yanında. Şu gücüne bak... Kuş gibi uçuruyorsun beni. Kızdın da, tepiklemeye başladın mı Fatma'mı, kimbilir nasıl yanıyordur canı.

— İnan analık, hiç tepiklemedim daha. Nasıl tepikleyeyim, fidanımı taşıyor karnında. Bir görsen kümbet gibi oldu.

— Elbet öyle olacak. Fatma cins avrattır. Eh, sen de güçlü yiğitsin. Sancısı çok muydu?

— Ben yaylaktan döndüm sabaha karşı. Gün ışımamıştı daha. Koyunları ağıla soktuktan sonra, kapıyı açayım dedim. Ödüm patladı. Ödüm ağzıma geldi birden. Fatma kıvranıyor ki...

— Tanrı bilir ya, dikilip kalmışsındır orda.

— Ya, dikildim kaldım.

— Neden bilmem, tümü budala oluyor bu yiğitlerin. Belki yiğitlikleri de budalalıktan geliyor olmalı... Bir olumsuz durum gördüler mi, apışıp kalıyorlar hemen. Sonra?

— Ben bakınıyorum dediğin gibi. Fatma inlemekten başka ses etmiyor. Sonunda güçlükle iki söz çıktı ağzından. Zelhe Ana, dedi. Çabuk... İnan analık, anlamadım ilkin. Sonra bir kuşku düştü içime. Ulan dedim, ulan bir bokluk var bu işte. Durma... Bir seyirttim ki, az daha töperlenip çaya düşecektim.

— İneyim mi? Yoruldun mu?

— Sözü mü olur? Hem bayır tırmanıyoruz. Düze gelelim, orda inersin.

— Sağol. Tanrı tuttuğunu altın, tohumunu gür etsin. Ee!...

— Eesi işte, bak, güneş yeni doğuyor. Biz damın yolunu yarıladık. Tanrı verse de yetişsek başına bir iş gelmeden.

— Ne iş gelirmiş. Zamanı değil mi?

— Neyin?

— Ananın hörekesinin. Neyin olur ki? Ne zaman evlendinizdi?

— Yazortasıydı sanırsam. Yazortasıydı da... Ben köye giderken, çayda su yoktu.

Eh, o zaman tam sırası demektir. Hiç sektirmedi desene Fatma... Günü tamam olur olmaz enikleyiverdi. Avrat dedin mi, böyle olacak. Yat kalk dua et Ağa'ya...

— Etmez miyim? Ediyorum elbet.

Durmaksızın koşuyordu İshak... Bir an önce yetişmek amacıyla, bayırın dikliğine aldırmaksızın seyirtiyordu alabildiğine. Bayır alışkanlığıydı o'nun zaten. Düz yerde şaşırıyordu adımlarını. Yoksa, bayır buldu mu, duraksamıyordu hiç... Duraksamadığı için de bir çırpıda damın önüne gelivermişlerdi. Sırtından Zelhe'yi indirirken, o kendi kendine söyleniyordu.

— Hele şunun ettiğine. Gözümün çapağını silinceye uçurdu beni.

— Oyalanma analık. Gir bi bak... Ses gelmiyor içerden.

— Giriyoruz işte. Patlamadın ya...

Ikınarak yürüdü Zelhe... Yaşlanmıştı. Bir iyice yaşlanmıştı. Ve eğer Çoban sırtlamasa buraya çıkamazdı. Sırtta gelmek bile yoruyordu artık. Adımlarını ayrık ayrık atarak, kapıya yöneldi. «Bende hal kalmadı artık. Öldüm ben... Ama bırakmıyorlar ki... Durmadan enikliyor millet. Durmadan koşturuyorlar beni. Tanrı yaşamımı ocaklıktan yazmaz olaydı n'olurdu...» diye geçirdi içinden.

Fatma, karnında belli belirsiz bir sancıyla uğurlamıştı kocasını. Akşam karanlığı basmadan yamacı tırmanırdı her zaman İshak... «Koyunlar, ilk serinlikle birlikte, dişlerini ota çalmalıdırlar, derdi. Ancak böyle olursa, ertesi güne çıkarırlar gevişle.» Azığını hazırlayıp, çıkınladıktan sonra çomağının ucuna taktı. Bir iyice kabarmış karnından doğru gelen ince sızılara aldırmaksızın, uzun süre ardından baktı. İshak, Fatma geldiğinden beri, köpeklerinden birini bırakıyordu giderken. Nöbetleşe, her gün biri bekliyordu karısını. İyi biliyordu ki, onlar damın yöresinde dolandıkça, ne it gezinir buralarda, ne de kurt...

Çoban, sürüsüyle birlikte yamacı tırmanırken, köpeğin tasına yufka doğradı. Sonra, kendi yemeğini hatırlamaya başladı. Ateşin karşısına dizçöküp oturduğunda daha bir arttı sancısı. Giderek dayanılmaz bir biçimde yoklamaya başladı. Dağbaşında, tek başına, güçlü bir sancının tutsağı haline gelmişti. Arada bir geliyordu ama, canını alıyordu kişinin. Dayanamadı sonunda. Ateşi, külledi bir iyice. Yatağı yaydı elyordamıyla. Uzandı...

Sabah, gün ışırken yetişti İshak... Sancılar bir iyice sıklaşmış, kaç aydır karnını tekmeleyen yavru, gelici olduğunu bir iyice kanıtlamıştı. İshak, pek çok koyun-

dan kuzuyu çekip almıştı. Ama, aynı sancılanma karısının başına gelince, donup kalmıştı kapının önünde. Fatma uyarınca da, bayıraşağı yitip gitmişti.

O gider gitmez, daha bir sıklaştı sancılar. Köye gidiş geliş ne denli hızlı olsa, yetişemeyeceklerini anladı Fatma. Dilbaz Zelhe'nin azarını işitmektense, hazırlığını kendi tutmalıydı. Sürünerek, yemek gövecini indirdi ocaktan. Bir koca göveç su yerleştirdi. Şalvarını sıyırıp, eteğini belinedeğin çekti. Yatağın yünlerini avuçlayarak uzandı bir iyice.

İshak, köye yeni varmış olmalı derken, yeni bir sancı karnının tüm şişliğini kasıklarına doğru indirdi. Bir rahatlama, bir boşalım tatlılığıyla ığındı alabildiğine. Alnında boncuklanıp, boynundan aşağı tane tane süzülen tere aldırmaksızın bir süre gözlerini kapadı. Sonra, bacaklarının arasındaki canlı et parçasına doğru uzandı.

Uzanmasıyla bir ıkıltı kapladı damın içini. Çoban İshak'ın damında, yeni bir canın ıkıltısıydı bu...

Ağa hanayında birkaç kez görmüştü çocuk doğumunu. Zelhe ne yapıyorsa, aynını uygulaması gerekiyordu. Göbeğini düğümledi hemen. Yöresinde, çocuğunu saracak bir şeyler arandı. Bulamadı... Bağrına bastı ilkin... Sonra kaldırıp baktı... Oğlandı...

«Her bir şeyini hazırlamıştı oysa... Eskilerinden parçalar kesip ekleyerek bir kundak dikmişti elceğiziyle. Kuşlu, ağaçlı, çiçekli basma parçaları yan yana gelince, bin rengin uçuştuğu bahara benzemişti. İshak'ın koyunların belli olmayacak yerlerinden kesip çıkardığı yünlerle doldurup, baklavakıynağı dikişlerle, iyice kabartmıştı sonra. Bir sarıp sarmalasa, Ağa çocuklarının kundağı haltetsin yanında.

Kalkması gerek. Kalkıp, işgörmesi gerek. Ama, kıpırdanamıyor ki... Çocuğu bağrında uzanmış kalmış öyle. Bir çaba harcamalı. Zelhe yetişip gelmeden her bir işini bitirmeli. Hiç bakmaz ki Dilbaz... Acı acı söyler... Huyudur bu... Salt yoksul evlerinde değil. Ağa hana-

yında bile vereder sözü... İş ki yeri gelmesin. Şimdi yeri. Gelir, öyle hanımcıklar gibi uzandığını görürse, demediğin birini bırakmaz. Kaltaban der ilk baştan. Bir oğlan doğurdum diye, kurumundan yatıyor. Bilmez ki hali yok. Kıpırdanamıyor. Bilse bile bilmezliğe vurur. Yeter ki, acı konuşma olanağı doğsun.»

Fatma son çabasını harcayıp, yekinmek üzereydi ki, Zelhe kapıyı açtı. Dışarının çiğ aydınlığından içeri girer girmez, ilkin hiç bir şey görmedi. Sonra, gözleri alışınca, çocuğu anasının bağrında tısıldar gördü... Canı sıkıldı. Ebelik hakkını tümüyle yitirmişti. Fatma kendi kendine becermişti işini. Bir yıkayıp, tuzlaması kalıyordu geriye. Bir de sarıp sarmalaması... Doğurmasını beceren avrat, ötekileri daha bir kolay yapardı. Hem zaten yekinip kalkmak üzereydi. Zelhe'yi görünce, daha bir güç geldi içine. Dikilip oturdu...

Cansıkıntısını belli etmedi ihtiyar. Uzandı aldı çocuğu... Göbeğinin düğümüne baktı bir iyice. Ocakta kaynayan suya bir gözattı.

— Aferin kızım. Her bir şeyi yerli yerince becermişsin.

— Sen yetişmesen mümkünü mü var Zelhe Ana...

— Bana hiç gereğin kalmamış ki... En bir gücünü aşmışsın işin. Üstelik oğlan ha. . Yaşadı çoban... Ağa da... Ağılını eldeğiştirmeden babadan oğula devredecek yine...

— Tanrı ömür versin de...

— Verir kızım verir. Çocuk bakılmakla gelişir. Eh, kendi kendine doğurmasını, hem de ilk çocuğunda beceren avrat, bakıp büyütmesini daha bir iyi yapar.

— Sayende Zelhe Ana... Sen ne öğretirsen, ben onu uygularım. Anam beni nasıl büyüttüyse, ben de senin öğrettiklerinle öyle büyütürüm oğlumu. Senin gölgen olmasa, hiç birimiz sağ esen olamayız. En güçlü dayanağımız, en büyük güvenimiz değil misin?

— Sağol güzel kızım. Çok sağol... Dilerim Tanrı'dan, analı babalı büyütsün yavrunuzu.

Kalktı. Kapının ağzında içerden ses bekleyen İshak'a doğru yürüdü.

— Günaydın Çoban... Yaşı uzun olsun, koç gibi bi oğlun olmuş.

— Oğlum mu? Eline sağlık analık. Tanrı gönlüne göre versin.

— Benim gönlüm de kendim gibi kocamış artık. Dileği, muradı yok. Hadi sen oyalanma, su getir de, paklayalım oğlanı. Sonra da kucağına alır, babalığın keyfini sürersin. Durma...

Tahta bakracı kaptı İshak... İlkin pınara doğru seğirtti. Sonra aklına geldi. Koyunlar için küpte su vardı. Yedek tutardı onu. Her zaman dolu dururdu. Oraya koştu. Bakracı koca kübün içine daldırdı. Yine koşarak yetiştirdi Zelhe'ye...

İki kadın, çocuğu tuzlayıp yıkarken, o çevresinde dolandı. Oğlu kundaklanır kundaklanmaz uzattı Zelhe.

— Al bakalım, sevecek misin?

— Sevilmez olur mu analık. Hiç sevilmez olur mu?

İnsan kendinin ürediğini gördü mü, böyle yayılır işte. Kendinden bir tohumun, fidanlaştığını görmenin mutluluğu başkadır. Bak bak, şuna da bak hele, oğlan babası oldum diye nasıl da kurumlanıyor.

— Hakkı değil mi Zelhe Ana? Hakkı değil mi?

— Hakkı elbet. Hakkı ya, oğlan doğurtunca kurumlanmak Ağalara yaraşır. Malımın sahibi geldi diye... Bununki ne? Ağaya çoban yetiştirmek mi derdi?..

— O da bir iş ya analık. Biz olmasak bunca sürüyü kim güder?..

— Ağa bu, bi başka çoban bulur.

— Bulur bulmasına. Bulur ya, benim efem gibisini bulamaz. O konuşur koyunlarıyla. Bir dertleri olduğunda hemen bakışlarından anlar. Bulur çaresini. Ya!..

— İyisini de bulur, kötüsünü de kızım. Aradı mı, tam istediği gibisini hemen bulur. Bulmamak, yokluk

bizim gibiler için. Yaşamı salt kendi emeğinin karşılığı olanlaradır benim dediğim. Varlıklı oldun mu, her bir şey bulunuyor. Daha doğarken seninki çobanlığa aday. Ağanınki, Ağalığa... Oysa ikisi de çıplak geliyor yeryüzüne. İkisi de, tıpkı tıpkısına böyle... Kızıl bir et parçası...

— Yakınmayalım halimizden analık. Tanrı nasıl kurarsa, öyle yürür düzen bilmez misin?

— Bilirim çoban. Bilirim de, aklıma takılıveriyor arada bir işte... Neden senin koyunlar hep aynı da, insanlar değişik? Aklımın ermediği bu benim.

— Akıl ermeyecek bir şey yok ki... Onlar koyun, Tanrı öyle yaratmış, biz insanız. Ondan böyle.

— Eh, ben oyalanmıyayım. Dulcuğun biri daha tutulmuştur sancıya... Bir başladı mı köy avratları, ardı ardına eniklerler artık. Aradıklarında yerimde olmalıyım. Varayım gideyim.

Kalktı. Kapıya yönelirken, ardından koştu Fatma... Tulumdan çıkardığı iki koca topak peyniri sarmalayıp uzattı... Yüzünü buruşturarak aldı Zelhe... Köy yeriydi burası. Ve tulum peyniri o'nun damında da vardı... Ama, herkes olanı verir. Çoban evinde dayalı buğday çuvalı olacak değil ya... Hem bir emeği de geçmedi oğlana doğrusu. Kadın, kendi işini kendi gördükten sonra, bir kuru yorgunluğun karşılığı ancak böyle alınabilir.

Çıkını koltuğunun altına alırken, kucağında oğluyla oynayan Çoban'a baktı yan gözle.

— Hadi sen de gel de, oğlun olduğunu Ağa'ya muştula. Bakarsın iyi yanına gelir, bir ödül koparırsın durduk yerde... Hem de Körimamı görür, adını ozanlatırsın oğlanın.

O demeden de yola düşecekti İshak. İkiletmedi... Oğlanı karısının kucağına tutuşturarak, önüne geçti Zelhe'nin. Bayıraşağı inerken, sızıldanmıyordu kadın. Çaya gelinceye, yeniden sırtlanmak diye bir sorunu olma-

yacaktı. Çıkın koltuğunun altında tin tin yürüyor, gölgesini ardına düşürerek, Çoban'a yetişmeye çabalıyordu.

— Biraz yavaş git Çoban. Ardından kovalayan yok ya...

— Yok... Yok ama, biran önce dönmek gerek. Fatma yalnız kalmasın.

— Bir avrat için asıl zor olan, geceleri yalnız kalmaktır akılsız. Gündüzün yalnızlığına her avrat gönüllü katlanır. Seninki geceninkine bile alışmış baksana. Daha ne...

— N'aparsın analık. Bizim işimiz gece... Koyun sıcakta yayılmaz. Yaymak istesen bile, ağzını sürmez ota... Öyle olunca, geceleri çıkaracaksın sürüyü. Avrat da geceleri yalnızlığa alışacak. Meğer kış gelsin, her bir yanı kar kaplasın. Ya da başalınmaz bir yağmur indirsin gökten Tanrım... Bunun dışında, her gece götürmek gerek hayvanları.

— Bilmez miyim? Bildiğim için demiyor muyum zaten?..

— Alıştık biz bu yaşama. İlkin yadırgamıştır belki. Korkmuştur. Ama, giderek alışacak. Çoban karısı oldu mu kişi, bu düzene uymak zorunda.

— Ve de el açıp yalvaracak Tanrı'ya he mi? Bu gün havayı boz... Boz ki, erim yanımda kalsın diye... Dedim ya sana, cins avratmış bu Fatma... Başkası olsa, çoktan koça döndürürdü seni de, anlardın dünyanın kaç bucak olduğunu.

— Koça mı döndürürdü?

— Koça ya... İyilik anlamında değil benim dediğim budala İshak .. Kötülük anlamında.

— Benim Fatma'm yapmaz öyle şey.

— Yapmaz... O da budalanın teki de ondan. Sen her gece Tanrı'nın dağına tırman, dağın tepesinde bir başına bırak kurda kuşa o'nu. Sonra da güvenle konuş benim karşımda. Ben olmalıyım ki...

— Sen de olsan yapamazsın. Musa Emmi rahmetli sağ olmalıydı da, bir de o'na sormalıydı... Bakalım nasıl konuşacak?

— O senden kalır değildi ki... Ağa işinde bağırsağı düğümlendi de, kıvrana kıvrana yitti gitti. Neymiş, yediği lokmayı hakedecekmiş.

— Dünya böyle analık. Yediğini hakedeceksin. Yoksa yüzüne bakmaz Tanrı kişinin. Yarın ahirette sorar hesabını.

— Ya bizim yenen haklarımız. Onun hesabını hiç sormaz mı bu?

— Sormaz olur mu? Biz ödeyelim de, zararı yok, alacaklı kalalım.

Bi kez açılmıştı. Evine varıncaya durmadı çanesi. Kapısının önüne geldiklerinde, o kendi kendine, konuşmasını sürdürüyordu. İshak doğru geçti. Hanay'ın kapısında, korkuyla durakladı. Ağa, uyku saatinde buralarda ne arıyorsun derse? Gelmişti bi kez... Durması doğru değildi daha fazla. Muştu vermeye geldim, der, sıyırırdı paçayı... Kızlığı değil miydi Fatma? Öğrenmek istemez miydi? İsterdi elbet... Dede sayılırdı Murat Ağa... Bir dedenin de, torunundan haberli olması gerekirdi. Hiç kızmaz gör bak... Üstelik sevinir de...

O yürekle, daldı içeri... Ağa, sayvanın gölgesine attırdığı yumuşacık minderin üstüne bağdaş kurmuştu. Irgatlar, yöresinden geçerken, el bağlayıp selâma duruyorlardı. Saygıyla sokuldu İshak... Mırıldayarak, konuştu.

— Ağam...

İrkildi Murat Ağa...

— Ne o İshak? N'arıyorsun sen burda?

— Bi oğlum oldu da Ağam... Duyurayım dedim.

— Dedelik muştusu ha... Aferin sana... Selâm et kızlığıma, iki evlek yerle, bir koyun daha bağışladım. Yalnız bunlar torunumundur ha... Sakın çarçur etmeyesiniz. Anladın mı?

— Sağol Ağam... Tuttuğun altın olsun.
— Hadi, var sağlıcakla!
— Kal esenlikle Ağam!
Döndü...
Bir süre ardından baktı Murat Ağa... Sonra, keyifle bıyıklarını burdu...

Fatma çoktan ayağa kalkmıştı döndüğünde. Körimam namazdan çıkıncaya, beklediği için gecikmiş, sonra da yol boyu öfkesini dökmüştü, bayıra. Bir oğlu olduğunu, adını ezanlayıvermesini isteyince, kestirip atmıştı Körimam. «Olur, o yanlara çıkarsam bi uğrarım.»

«Sanki özel olarak gelse, ayağı kırılırdı. Sanki Tanrı ödevi değildi yapacağı. Ve sanki altında kalırdı bunun çoban. Kalmazdı, kalmazdı ya, yoksulluğunu bilmeyen mi vardı. Körimam ayak kirası almadıkca, cenazeyi kokutur diyordu köylü... Haklıydılar... İshak'ın yoksul olduğunu bildiği için, üstünden atıvermişti. Bir ağa olsa çağıran. Ağa'dan vezgel, Körimamın doymazlığını besleyecek güçte olsa, eteklerini uçuşturur giderken. Ayakları kıçını döver. Ama, bir Çoban İshak çağırdı mı, hemen değişiyor durum. Buralara çıkarsa, uğrayıverecekmiş. İşe bak... Adı ezanlanmayacak oğlunun. Sahi, ne ad takacak? Sorsaydı bunu Ağa'ya daha bir sevinirdi. Adını Ağa koysaydı... Yok, babasının adı duruyorken, ne gereği var bunun. İlyas koyar adını... Babasını yaşatmış olur böylece... Zaten kendi adı da, dedesinin adı değil mi?»

O dama varıncaya, öğle çoktan geçti... Güneş, nerdeyse köyün üstünü ağacak. Fatma, öğle yemeğini hazırlamış bekliyordu. Gelir gelmez sofraya oturttu o'nu. Daha, boş çanağı alırken de, yatmaya zorladı.

— Öğle geçti efem. Nerdeyse akşam olacak. Yat biraz dinlen. Yoksa gece iş gelir başına.

Hiç birşey olmaz kınalım. Benim itlerim, bu yörenin en iyi, en usta hayvanlarıdır. Ben gitmesem bile,

yayıp gelirler sürüyü. Öylesine güvenirim. Sen tasa etme.

— Sen başında bulunmadan olur mu efem? Yat hadi dinlen biraz.

— Oğlumu sevecektim.

— Seversin. Daha çok seversin. Tanrı, büyümeyi kısmet kılsın da...

Başka şeyler söyledi mi bilmiyor. Biraz yana doğru kaykılayım derken, uyuyakalmış.

Fatma, kocasının kendiliğinden uyuduğunu görünce, oğlunu kucaklayıp dışarı çıktı. Koyunları sağmak gerek. Hazırlıklı olmalı ki, Memiş'in hastalığını neden sayıp süt taşımaya kendi gelen Kâhya'nın azabından kurtula!..

Sütleri sağıp, güğümleri doldurduktan sonra, oğlanı, babasının yanına yatırdı. Dün öğleden beri kirpiğini kırpmamıştı Çoban. O yüzden, uykunun derinliğine iyice bırakmış kendini. Bir an önce gidip, güğümleri yolun ağzına dizmeli. Dizmeli ki, araba gürültüsü uyarmasın efesini... Hem de oğlunu... Oğlu geçti mi aklından, bir gülücük toplanıyordu yüzünde... O da anaydı artık... Oğlan anası hem de...

Arabanın tekerleği, daha çok uzaklardayken Kâhya'nın gelişini haberledi. Bir ürküntü doldu içine. İşte, geliyordu domuzun başı. Geliyor, kimbilir neler diyecek yine...

Daha o, düşüncelerini belirli bir biçimde toparlamadan, yetişti Kâhya... Arabayı yolun ağzında durdurdu. Bir süre bakındı çevresine. Çoban gelsin, güğümleri taşısın diye. Göremeyince;

— Nerde bu deyus? — diye somurttu.

— Höst. Benim efem deyus değildir!..

— Deyus ki, hem de önde gideni. Nerde sen onu söyle...

— Yatıyor.

— Yatıyor mu? Bu zaman ne zaman? Haberin var mı senin?

— Var. Zamanı senden öğrenecek değil. Elbet kalkar.

— Ben şimdi kaldırırım o'nu.

Arabadan atladı. Fatma hemen önüne gerildi.

— Bırak uyusun ağa... Bir oğlumuz oldu da, hiç gözünü yummadı şimdiye.

— Bi oğlunuz mu oldu? Bizim Ağa amma güçlü ha, hep oğlan çıkarıyor desene...

— Ağadan değil o... Efemden...

— Git işine kız... Senin çobanda erkek çıkaracak döl ne gezer...

— İnanmazsan avradını yolla bir yüğürüme. Dokuz ay on gün sonra tosun gibi bi oğlun olmazsa işte ben burdayım...

Kâhya, hiç böyle bir karşılık beklemiyordu. Delirdi birden... Olgunlaşmaya başladığından bu yana ardında dolanmıştı bunun. Bir türlü elde edememişti. Bunun öfkesi yetmezmiş gibi, şimdi bir de alay ediyordu. Vargücüyle saldırdı. Fatma, bu saldırıyı bekliyor olmalı... Tırnaklarını yüzüne geçirdiği gibi, çenesine indiriverdi. Siyah bir kan boncuklandı yüzünde. Elini acıyla yanan suratına kapadı Kâhya... Fatma yine kurtulmuştu Çobanın, duvara dayalı sopasını kaptı. Yeni bir saldırıya hazırlanan Kâhya, kuzuya döndü birden. Bakışları da oklaşan kinle, kısıldı kaldı arabanın yanında. Fatma öfkeyle tısıldadı.

— Bi daha gelme buralara. Gelirsen, hiç bakmam öldürürüm seni. Bilmiş ol...

Sesini çıkarmadı Kâhya... Yerdeki güğümleri kendiliğinden yükledi arabaya. Dişlerinin arasından,

— Artık avrat, bunu yanına komam bilmiş ol. Elbet günü gelir. Elbet çıkarırım bu acıyı senden... Köpeğe dönersin o zaman. Köpekten beter olursun.

— Öyle olsun kısır pezevenk. Ama, bir daha buralara çıkarsan, dediğimi unutma.

Kâhya, ağızdolusu söğerek kamçıladı hayvanı. Tüm öcünü ondan çıkarmak istercesine, tarttı dizginleri. Bey-

gir, hızla atıldı. Düzlüğü koşarak geçti... Arabanın tıngırtısı tüm yöreyi kapladı. Çoban, uykusunun derinliğinden fırladı birden. Çocuk ağlamaya başladı. Fatma, susturmak için koşarken, İshak'ın uyandığını görünce, oğlanı unuttu bir an. Hemen azık torbasını hazırlamaya koyuldu.

Kapıdan çıkan İshak, bir süre bayır aşağıya baktı. Süt arabasının hızlı hızlı indiğini görünce, azık hazırlama çabasındaki Fatma'nın yanına geldi.

— Kâhya gelip gitti mi?

— Gitti.

— Neden uyarmadın beni?

— Pek güzel uyuyordun da efem...

— Kızmıştır.

— Kızarsa kızsın. Kim dinler... Ben hazırladım güğümleri. Yükledim de... Daha ne?

— Öyle ya, benim dönenmemi ister yine de.

— İstesin istediğince. Bir gün değil mi bu... Sen uykunu alabildin mi?

Gerindi Çoban... Kemikleri kütürdedi...

— Almışım. Hem de nasıl...

— İyi öyleyse. Araba gürültüsü uyardı sandım da...

— Kendiliğimden uyandım kınalım. Bir iyice uyumuşum.

Ağıla yöneldi. Azık, o sürüyü çıkarana hazırlanırdı nasılsa. Kepeneğini, çomağını aldı. Döndüğünde, Fatma elinde torbayla bekliyordu. Kırbasına su doldurdu. Bir noksanı olmadığını görünce, sürdü koyunları bayır yukarıya...

İmamın doğduktan onbeş gün sonra, tepenin ardındaki bir çağrıya giderken ezanladığı adıyla büyüdü İlyas... İki yaşını geçiyordu artık. Ve Fatma'nın ağa evinden gelirken getirdiği bohçadakilerin tümü, eskimiş, yıpranmış, tükenmişti. Salt, bayramdan bayrama gönderilen pazen ve çaputlara kalmışlardı. Yaz kış don yüzü görmeyen kıçı, yalın ayaklarıyla ordan oraya seyirten İlyas, küçücük tarlalarının bekçisi olmuştu. Üstelik Çomarla da çabuk kaynaşmışlardı. Tarlalarına bir kuş konsa, birlikte koşuyorlar. Biri, kalın sesi, ardarda havlamasıyla ortalığı birbirine katarken, öteki eline geçeni kuşların üstüne atıyordu.

Tasalıydı İlyas... En hoşlandığı oyunlardan biri, anasının kucağına atılıp, göğsüne tırmanmaktı. Ne var ki bu günlerde böyle bir şey yapmaya kalkışsa, hemen engelliyordu anası. Ellerini gererek hemen uzakta tutuyordu. Bir değişiklik vardı zaten karnında da... Patlayacak gibi kabarmıştı iyice... Nedenini bilmiyor İlyas. Bilmiyor ya, çok canı sıkılıyor buna... Anababasının birlikte bulunduğu geceler postun üstüne yatırmalarından daha çok canı sıkılıyor hem de...

Çomarı ardına takarak, ya da kendisi onun ardına düşerek dolanıyor bayırı. Çünkü, anasını dinlemese, bir pundunu bulup ansızdan tosuverse karnına, çıplak kıçında ellerinin izi kabarıncaya vuruyor Fatma... Hiç acımasız... Ve elinden kurtulan İlyas acıyan yerlerini nemli otların üstüne yerleştirip bir süre oturuyor. Burnundan sarkıp, kuruyan sümüğünü çekiştirerek acısı geçinceye ağlıyor. Sonra, süt arabasının gelmesini bekliyor. Anası, karnına sarılmasını engelliyor ama, Memiş

öldükten sonra, süt taşımakla görevlendirilen Ali dayısı, daha gelir gelmez, kucaklayıp, atın üstüne bindiriyor. Çok zaman, düzlüğün başına değin götürüyor öyle...

İshak, bir yandan üzülüyor, bir yandan seviniyor. Kaç günler var ki, Fatma yüzvermiyor o'na... Bir gece kalsa bile, hemen ayrı yöne dönüveriyor. Anlıyor bunun nedenini. Karnı iyice büyüdü. Kocası okşamaya başladı mı, dünyayı unutuyor. Bakarsın sıkıverir. Yeni yeni canlanmaya başlayan yavruyu yitiriverir. Bunu engellemek her şeyden önce ananın görevi... O da istiyor eriyle koklaşmayı... O da üzülüyor sırtını dönüp yatarken. Ne var ki, zaman seviyi, bölüyor... Efesinin sevisi, giderek çocuklarında yansıyor... İlk gecenin sabahında nasıl seviyorsa efesini, yine öyle seviyor. Güvenli bundan. Ya çocuklarına karşı duyduğu sevgi...

İnsan yüreği... En yüce dağlardan daha güçlü demek ki... Bölünebiliyor...

Her bölüğünde, bir başka sevginin alazını duyabiliyor. Oğlunu dövdüğü zamanlar, içinden bir şeylerin koptuğunu sezinliyor. Ama, karnındaki için bir kötülük gelecek diye de ödü patlıyor...

İshak, yıllar boyu kaval çalmanın yürek yumuşaklığında. İçindekileri bir nefes ılıklığıyla, bir türkü biçiminde doğaya dökmenin anlayışında. Özlemi ne denli güçlü olsa, katlanıyor. Bazı geceler dayanılmaz giriyor özlem... Koyunlarının başında dalıp gidiyor. Dönüp varmalı şimdi. Fatmasını kollarının tüm gücüyle kucaklayıvermeli. Ne gezer... Varıp gitse bile, değişecek bir şey yok ki... Hemen sırtını dönecek Fatma... O'nu ikirciklendirmeden uyutmanın yolunu bulacak.

Ah, oğlan biraz daha büyümüş olsa... Köpekleriyle birlikte sürünün başında durabilecek duruma bir gelse... Hemen iner hanaya. Yeni bir kepenek ısmarlar Kâhya'ya... «Oğlanı yetiştireceğim,» der... «Bir yeni kepenek verin...» Bahçedeki erik dallarından keser getirir. Boş kaldığında kaval oyar o'na... Aklındaki havaların tümünü ezberletir. «Ve ondan sonra, geceler benim,» di-

ye geçirdi içinden. «Tüm geceler benim artık. Bir de Fatma'nın. Bazı zamanların dışında çıkmam yaylağa... Ben tarlayla uğraşırım. Oğlan sürüyle...»

İki ölçeği geçecek bu yılki ürünü. Dört dönüm tarlanın tüm verimi bu... Bir kadının yaptığından ne olur? Fatma, kendi başına ancak buncacık belleyebilir tarlayı... Buncacık ürün alabilir. Ağa'nın koyunlar için gönderdiği samanların arasından seçtiği tohumun verimi de buncacık olur... Yine de kıvanç duymalı halinden... Başkalarının böyle bir güvencesi de yok ya...

İşte yaz geldi. Arpaların boynu büküldü. Ağa'nın gönderdiklerine kattı mı arpasını, ucundan tohumluk olarak bir iyice artırır. Gelecek yıl, tarlanın tümünü eker. «Bir punt bulur, bir olanak yaratır, kendim ekerim tarlayı. Ben ekmesem de olur. Bir iyice bellersem, gündüzleri biraz az uyuyup, birkaç kez bellersem ben, Fatma tav zamanı bir kat da kendisi geçer. O zaman seyreyle ürünü sen,» diye düşündü. «Boyumca uzar saplar. Bir karışı bulur başaklar... Arpa bile satarım güzün... Kimseye göstermeden kente iletir, bir iyice elden çıkarırım. Biraz para biriktirmek gerek... Oğlum oldu, Körimam yüzüme bakmadı. Ebe, suratını buruşturdu. Biraz para bulunmalı adamın cebinde. Bir gelene, bir gerekene hemen uzatıvermeli. Hemen değişiyor o zaman karşıdakinin tutumu...»

Tarlası bunu sağlar... Arpalar, bir iyice kurusa, bir kez biçip, savursa iyi olur. Çünkü homurdanıyormuş ağa... Süt ırgatı gelip giderken anlatıyor aşağıda olup bitenleri. Durmadan enikliyorsunuz, diyormuş. Hiç Murat Ağa'yı düşünen yok. Karnınız doydu, sırtınız pekeldi mi, tavşanlar gibi eniklemeye oturuyorsunuz. Bunların beslenmesi, giydirilmesi kolay iş mi? Bi kez kendi başınıza doyurmaya kalksanız, görürsünüz. Bir daha üremeye aklınız erer bir iyice... «Tanrı'nın verdiği çocuğa da söz ediyor bu bizim Ağa,» diyordu süt ırgatı... «Tanrı bilir işini ama, komaz bunu yanına. Bakarsın bir yanını

eğriltivermiş..» Sonra da kuşkuyla bakıyordu çevresine... İshak'tan başka duyan oluverir diye...

İlk anlattığında bir şey anlamadı İshak... İkinci kez aynı sözleri söyleyince, dayanamadı.

— Senin kulağını bir büken mi var yoksa Ali Efe... Durmadan aynı sözleri iletiyorsun bana.

— Yok ne büken olacakmış?

— Hani benim de bi kızım oldu da...

— Tanrı bağışlasın. Benim derdim de o, bizim avrat da enikledi geçenlerde. Söz yalnız sana değil, bana da batıyor da yakınmam ondan. Yoksa amacım söz dokundurmak değil, bilesin.

— Nerden bilcyim. Demedin ki hiç...

— Bir pundu düşmemiştir. Düşse demez miydim?

— Öyle ya... Kusuruma bakma...

— Alınmakta haklısın Çoban... Çok bir haklısın. İlkin ben de alındım. Sonra koyuverdim yakasını. Tanrı verdiği canı kendi almadıkça, bizim elimizden gelen yok.

— Hakkın var...

— Sen kızın haberini ilettin mi Ağa'ya?..

— Daha haberlemedim.

— Bana kalırsa hiç gidip söyleme. Bakarsın tüm hıncını senden alır. Bilmiyorum ama, son bir haftada muştucuların sayısı onu geçti...

— Olmaz... Damadı sayılırım Ağa'nın. Bakarsın neden haber vermedim diye kızar. Biraz geçsin aradan, yağışlar bir başlasın da... Koyunları ağıla çektiğim bir gün gidip söylerim.

— Ne o? Yoksa kız oldu diye sakınıyor musun? Tasalanma hiç, Ağa'ya kız da gerek...

— Oğlan olsaydı daha hoşuna giderdi ama...

— Dedim ya, kız da gerek Ağa'ya... Bunca ırgatı kiminle everecek?

— O da var ya...

— Hadi kal sağlıcakla. Yine söze tutuldum. Kâhya, anamı beller gecikirsem.

— Sahi Kâhya ne yapıyor? Hiç görünmez oldu buralarda.

— Kâhya bu, ne yapacağı, nereye ne zaman gideceği belli mi olur? Gel ulan buraya, dedi bana. Bundan sonra süt taşıma senin işin. Başüstüne ağam, dedim. Bakarsın yarın öbürgün, başka bir işe sürer, yine selâmı çakarım... Sen bak başına... Bir değişmeyen senin işin. Gecen gündüzün belirli... Bi kez ayarladın mı kendini, yaşam boyu sürüp gider böyle. Bizimki öyle mi, ne zaman değişeceğini bilemezsin. Burdan gittikten sonra, hayvanların tımarı, sulanıp yemlenmesi var... Daha olmadı bir başka iş bulur Kâhya... Biraz nefesleneyim desen, kamçıyla dikilir başına.

— Güç kardeş. Sizin iş çok bir güç.

— Güç ya, yazgımızı boynumuza kemend edip takmışlar. Ölünceye sürürüz bu kemendi. Sonrası Tanrı'nın bileceği. Hadi eyvallah.

— Güle güle... Tanrı kolaylık versin.

— Sağol... Deh, oğlum... Hadi...

Dilini, dişlerinin arasına sıkıştırarak, sesler çıkardı. İlyas, sabırsızlıkla topukluyordu hayvanı zaten. Ali Dayısı, babasıyla söyleyişe dalmış, bir türlü yürütmüyordu arabayı. Sevinçle dikildi yürümeye başlayınca. Bayırbaşına varıncaya bir akıncı beyi gibi kurumlanırdı artık... Başını sallayarak ardından baktı İshak...

Murat Ağa, Kâhya'yı karşısına aldı. Elpençe divan duran adamdan, soruşturmaya başladı.

— Salih'in malları iyi üredi mi bu yıl?

— Yok ağam, kurda kaptırmış salak. Hem de başında kendinin bulunduğu bir sırada.

— İyi, o'na dokunmayalım öyleyse... İsmail nasıl ediyor toprakla?

— Ben geçende bir dolandım tarlasını. On ölçeğe yakın ürün alır.

— Sen on say... Sonra, Kerimgillerin durumu nasıl.

— Bu yıl alacağınızın bir kısmını isteseniz iyi olur. Ikır zıkır ederler ama, kaşçattınız mı, tamamını bile ödeyebilirler bana kalırsa.

— Yok, birden yüklenmek olmaz... Yavaş yavaş yürütmek gerek işi... İyi belle bu sözümü. Yarın bakarsın buraları oğlana kalmış. O bilmez rençberi... Bilmez köylünün ne hinoğlu hin olduğunu... Ya alttan alır, sezinlemeden herbirini karşısına dikilecek biçime getirir. Ya da birden yükleniverir. O daha bir kötü... Sen anlat durumu... Baban, böyle yönetirdi, de... Olmaz mı?

— Tanrı gecinden versin Ağam... Buyruğun başım üstüne...

— Sağol... Nerde kalmıştık?... Hah, tamam. Bizim budala çoban ne yapıyor?.. Bilmediği rençberliği sürdürüyor mu, dört dönüm toprak verdim diye?

— Hem de nasıl Ağam... İki ölçeğe yakın arpa kaldırır. O pek uğraşamıyor ama, Fatma Kadın, sabahtan akşama toprağa beleniyor.

— Emeklerine yazık ama, ağalığın töresi n'aparsın? Koyunlara iyi baksınlar da...

— Bakıyorlar ağam... Tanrı var, böyle çoban bulunmaz.

— Eh, iyi öyleyse. Pay istemeyelim ürettiğinden. Salt davarın yemini kısmakla yetinelim. Bayramda kızlığımı yüklü görmüştüm. Başındaki boğaz artmıştır çobanın... Haberini çoktan getirmeliydi hesabımca... Gecikti...

— Bir kızı oldu da...

Sabahın karanlığında koyunları ağıla sürdü İshak... Damına girdiğinde, Fatma'yı çatınmış oturur buldu. Belliydi ki, ürettiği arpanın, davar yemine karıştırılmasından üzüncü... Daha bakmasına, gözlerinin doluluğunu gizlemeye çalışmasına komadan, sokuldu;

— Sıkılma kınalım, — dedi. — Ağa bu yılkini aldıysa, Tanrı gelen yıl daha bir çok verir.

— Verir ya, ağa dadandı bi kez... Gelen yılın ürününü de bırakmaz bize, bilmiş ol.

— Doğru... Bir avuntu bile bırakmaz bize...

— Etim tırnağım toprağa kardı efem... Tüm umudumu ekmiştim o tohumlarla birlik. Bir de geldi ki, gelmez olası Kâhya, tüm umudumu devşirip, davarın önüne atıverdi. Biz, daha bir artırırız gelen yıl, diyorduk. Onlar, eli hamur, karnı aç bırakıverdiler.

— Biraz ara veririz biz de... Birkaç yıl ekmeyiz, onların umudunu kesmek için.

— Onlar, bizim gibi değil ki... Umut üstüne iş tutmazlar hiç bir zaman. Ekmezsen, neden ekmedin diye suçlayıp cezalandırırlar. Bikez tattılar... Bikez alıştılar yemin kısılmasına. Ekmedik mi, tümden aç kalırız...

— Haklısın. O da hesaplamış olmalı bunu. Un gönderdi yemekliğe... Buğday yollasa, ucundan kıyından tohumluğumuzu çıkarırdık.

— Elbet un yollayacak. Arpa karışığını nice yutturur yoksa?

— Katlanacağız... Birkaç yıl daha katlanacağız yoksulluğa. Sonra bir pundunu bulurum ben. Ekeriz tarlamızı. Kaldırdığımız gibi, kimseye göstermeden çıkarırım yukardaki kovuklardan birine... Şeytan gelse bulamaz... Azbirazını da göstermelik burda bıraktık mı, belki kandırırız Kâhya'yı... Bakar ki, ürün umduğu gibi değil, kesmez ekmeğimizi...

— Hiç umma... Neden dersen, bu domuzluklar hep. o Kâhya'nın başı altından çıkıyor. Yoksa, böylesine acımasız olamaz ağa dediğin... Bilir ki, bunca emek, bunca umut dökülmüş bir ürüne dokunulmaz. Dokunulduğunda da dişinin kovuğuna gitmez zaten. Ağalığın şanına leke sürdürdüğüne değmez... Ne var ki, kışkırtmıştır Kâhya o'nu. Kimbilir nice gösterdi hasadı?

— Kâhya'nın ayırımı ne bizden kınalım? Ağa buyurmasa, o, uygulayabilir mi? Bir kulağına giderse yaptığı yanlışlık Ağa'nın, hali nice olur sonra?

— Sen istediğince arka çık Kâhya'ya... Ama, ben biliyorum ki, bizi yoksun kılmak için elinden geleni yapmıştır. Yapmasa, böylesi davranmazlardı bize. Hiç olmadı, tohumluk bırakırlardı. Bırakmadığına göre, o'nun da istediği bu. Neden ekmediniz, diye, başımıza çıkaracak Ağa'yı.

— Bize böylesine düşman olması için, ne yaptık bir bilebilsem?

Fatma, İshak'ın bu saflığı annacında, olupbiten her şeyi anlatmayı kurdu biran... Gözlerinin önünde canlandı, Ağa'nın pörsük bedeniyle üstüne kapanışı. Kâhya'nın, sıraya girme uğraşısıyla, ardında dönenişi... Gözlerine yaş doldu birden. Yutkundu...

— Kâhyalık demek, kötülük demek. Kızlığımdan biliyorum ki, yaptığı eziyetin binde birini bile Ağa buyurmuyor. Bir düşünsene, insanlar Ağa'dan daha çok korkuyorlar o'ndan. Neden?

— Ağa'dan korkmaz olurlar mı hiç? Neler diyorsun sen?..

— Ağa'dan korkuları, Kâhya'dan ötürü değil mi? Kâhya'sı böyle olduğuna göre, kimbilir Ağa ne yapar kişiye, diye düşünüyor insancıklar... O yüzden daha hanayın eşiğine vardıklarında dizleri tutuluyor. Ayakları bir adım daha atamıyor.

— Bak bunda haklısın. Haklısın ya, Kâhya da Ağa'dan korkuyor ama. O'ndan güçlü, o'ndan kıyıcı olmasa Ağa, Kâhya korkar mı?

— Sen demez misin her zaman. İt efendisinden daha kıyıcıdır, diye... Kâhyanınki de o hesap işte... Öyle olduğu için, yaktı canımızı bir iyice... Ben iyi biliyorum ki, Ağa buraların kıyısından bile geçmedi. Kâhya bi kez uğramıştı hasıl zamanı. Ne ektiğimizi, ne biçeceğimizi domuz gibi biliyordu bana sorarsan. Bildiği için de şişirdi Ağa'yı... Buyruğu kopardı... Şimdiye hiç gelmeyen adam, neden keyifle tırmandı bu bayırı? Neden kuzu görmüş kurt gibi yağandı durdu, biz üzünçlenirken?

— Olan oldu artık. Yakınmayı bırakalım... Hem böyle uykusuz falan kalma maldan ötürü... Eskiden çıplaktık biz... Şimdi yine çıplak kaldık. Eskiden her bir şeyimizi Ağa karşılardı, şimdi yine öyle oldu... Salıver yakasını...

— Salıvermek kolay... Ama, eskiden sabahtan girip, akşama uğraşmıyordum toprakla... Bizi koşulladı o... Bundan böyle tüm zamanımızı, koyunlarından, sağımından, kırkımına, beslenmesinden sulanmasına baktığımız yetmiyormuş gibi, toprağına da harcamamızı koşulladı. Anlamıyor musun? Durduk yerde yeni bir işlev bulduk kendimize... Salt boğaz karşılığında... Ağa'lığını gösterip, ucundan bir pay ayırsaydı bize, hiç yüreğim yanmazdı.

— Ne demiş eski yörük... Şu dağların kışı, demiş... Bir de Tanrı'nın, Sultanın işi... O ikisini bilmem ama, ben birini daha eklerdim hiç kuşkusuz. Bir de Ağa'nın işi belli olmaz, demek gerek... İşte belli olmadı... Bırakıverseydi bu yıl, gelecek yıl üç ölçeğini ben kendiliğimden katardım malının içine. Bırakmadı... Bırakmayınca, kendisi de, benimle birlikte hava alır gelen yıl...

— İşte benim kuşkum burda... Hiç hava almaz. Biz yine hazırlıklı olalım gelen yıla... Zararı yok, samanların arasından yeniden seçerim ben tohumluğu... Korkarım ki, gelen yıl da sanki ekmişiz işlemi yapar adam. O zaman, tümden yanarız.

— Bu yanmanın ötesi var mı be kadınım. Daha çok nasıl yanarız?

— Unu da az göndermiş... Oysa duymuştur bir kızımız olduğunu. Boğaz arttığı halde kısıntı olur mu? Kimbilir ne domuzluk geldi aklına?

— Gizledik sanıyorduk. Arpanın bir bölüğünü kendinden gizledikse, çıkartacak aklınca.

— Ah, aklıma da gelmedi değil. Geldi ya, iki ölçek arpa, dişinin kovuğuna gitmez Ağa'nın dedim. Dokunmaz. Kor muydum şuncacık sezinlesem. Tümünü taşırdım bir kovuğa... Kâhya geldiğinde, ürün olmadı, İshak

Efem'de sürdü koyunları bir gece... Tümünü yedirdi der çıkardım. Malı malına katıştı diye kös kös dönerdi Kâhya... Bilemedim.

— Hiç birimiz bilemedik. Gelen yıla aklımızda olsun.

— Olsun ya!... Madem insanı kendi malının hırsızı yapacaklar. Görsünler bakalım.

— Hadi gel uzan yanıma. Biraz uyu...

— Tüh, çorbanı da unuttum.

— İstemem. Bayırbaşında biraz nefeslenmiştim, torbadakileri tüketiverdim. Benim karnım tok. Gel uzan yanıma, durma...

Sardı karısını. Uykusuzluğunu, yorgunluğunu tümüyle kendi üstüne almak ister gibi, dolandı her bir yanına... Fatma, mutlu bir mırıltıyla, sokuldu Efe'sine...

Kış, alışmadıkları bir biçimde bastırdı... Kerpiç damın duvarlarındaki tüm kovukları, bulduğuyla tıkadı İshak... Ağılın çevresinde dört dönüyor. Koyunlar, birbirlerine sokulmuşlar. Yel, çağrısız bir konuk gibi duvarlarda debelendikçe ürküyor, ürperiyorlar. Kar, tüm yörelerini beyazıyla örterek, bir unutulmuşluğun içine atıyor onları... Bacalarından tüten beyaz bir dumanın izi olmasa, bayır, yalnızlığının küskünlüğü içinde denilecek. İlyas, arada bir fırlayıp kaçmak istiyor. Daha kapının yanına varmadan, tutup çekiyor anası. Babası, oyduğu kavalı eline tutuşturuyor. «Bu günleri bir daha bulamazsın, üfle bakalım,» diyerek... Küçük parmaklarını, ince düdüğün perdelerine sarıyor. Keyifle üflüyor. Ses çıkardıkça, gülücük dolanıyor yüzünde... Ocaktaki alaz gibi kızarıyor yanakları... Dışarı çıkmayı unutuyor bir süre... Sonra, babası koyunlara bakmaya gidince, ardına düşmek istiyor. Kim bırakır... Koca delikanlı oldu oysa... Kızı tutsalar hakları var... O daha kundakta... Arada bir, ellerini çıkarıp oynatıyor. Hepsi bu... Yumuk yumuk elleri. İncecik parmakları var... Kendisi öyle mi? Kar tepeleme yığılmış toprağın üstüne... Otlar görünmüyor. Bir çıksa ya... Bir oynayıverse ya o yumuşak beyazlığın üstünde. Geçen gün çıktı işte. Hiç bişey olmadı... Şimdilerde neden bırakmıyor anası?

O gün de görse bırakır mıydı hiç? Su doldurmaya gitmişti pınara. Babası koyunların yanına girer girmez sıvıştı kapıyı aralayıp. Sonra bir temiz sopa yedi ama, ne güzel oynadı... Başka çıkarı yok. Anasını gözleyecek yeniden. Ve bulacak bir pundunu. Bulur bulmaz da...

Aradığı pundu bulamadı İlyas... Birden yatağa düştü... Her bir yanı kıvıl kıvıl alaz oldu tutuştu... Ardın-

dan kız yanmaya başladı... Yanakları pembe pembe gülendi... Küçük, kızıl sivilceler belirdi. Çoban korktu ilkin. Karısı, «Kızamık bu,» deyince, yatıştı... «Her insan bir kez yakalanır bu hastalığa... Kızamığı küçüklüğünde çıkarırsa bir kişi, çabuk iyileşir. Yok çıkarmazsa, öldüğünde mezarda çıkarırmış.» İlyas, iki gün bir yandan titredi, bir yandan yandı... Sonunda, kızıl sivilciler her bir yanında belirmeye başladı. Kızdan haber yok... O durmaksızın titriyor. Ne bir kabarıklık var bedeninde, ne bir kızarıklık... Bir gün daha beklediler... Belirti yok...

Artık ağlamasını bile bilmiyor yavrucak. Bir hırıltı yükseliyor gırtlağından. Güm güm ötüyor göğsü... Fatma, tezek yığınını tüketirce alazlıyor ocağı... Üstündeki suyun buğusu, tümünü terletiyor. Ama, kıza hiç dokunmuyor olmalı. Hırıltısı artıyor, azalacağına... Bir iyice sarıp sarmalıyor... Belki terleyiverir. Bir terlese, belki dışına vuruverir kızamık. Yararsız... O çırpındıkca, daha bir yükseliyor kızın ateşi... Yeryüzüyle ilişkisini tümden kesiyor bir parmak çocuk... Arada bir durduğu yerde zıplıyor. Tüm bedeniyle yerden kesiliyor. Sonra yeni bir baygınlığın duymazlığına saplanıp kalıyor. Gözleri yaş yaş Fatma'nın. Dudakları büzük büzük... İshak kızının başında... Bildiği tüm duaları sıralıyor ardı ardına...

Fatma ağlamaktan başaldığı bir an, sulu gözleriyle bakıyor İshak'a... Çoban anlıyor karısının aklından geçenleri. Ama, umarsız bir durumda şimdi... Hüsmen Hoca, bir nefes etse, daha o dönmeden iyileşir kız... Kimlerden duydu nefesinin gücünü. Karısının aklındaki de o... O ya, bir duyduğu daha var. Hüsmen Hoca, bedelsiz, yere bile tükürmez diyorlar. Nerde kaldı bir hastayı okuyup üflesin. Yine de dayanamıyor. Yekiniyor yerinden.

— Hüsmen Hoca'ya gideyim bir... Nefesleyiversin.

— Nefesler mi? Para istermiş duyduğum. Bizimse hiç paramız yok.

— Ne olsa bilgin adam. Halden anlar... Biraz süt götürürüm. Hora geçer bakarsın.

— Hiç ummam efem... Hiç ummam ya, bir yoklayalım yine de... Yavrumun bu halini gördükçe, kıyık kıyık oluyor yüreğim. Dayanamıyorum...

— Ben de, ben de dayanamıyorum. Dayanamadığım için de, bir gidip bakacağım. Dilerim Tanrı yüreğini yumuşatır. Bir nefes ediverir.

— Umarım... Tek umarım bu efem... Çok bir iyiymiş nefesi... Tanrı'dan korkmasa ölüyü diriltir derdi bizim Aşcıana... Bakarsın doğrudur... İyileşir kızımız. Görmemişe döner.

Oyalanmadı İshak... Ağıla dalıp, kendi koyunlarından sağabildiğince süt doldurdu gübürlerden birine... Her zaman ağır ağır çıktığı yamaçta, ayaklarının kaymasına aldırmaksızın koşmaya başladı... Bir düşse, bir kaysa ayağı, nereye yuvarlanacağı belli değil. Yine de duraksamıyor. Bir an önce gitmeli... Körimam bilseydi bu okumayı, hiç durmaz o'na seyirtirdi. O bilmiyor... Salt Hüsmen Hoca açıyor yıldız kitabını. Aslında hoca değil bu Hüsmen. Bi kez öyle tanınmış... Namaz kıldığını bile gören yok diyorlar. Ama, nerden almışsa almış bilimi. Bir kitap açtı mı, adamın dedesinin hastalığını bile biliyor. Biliyor ve bir nefeste bir varmış, bir yokmuşa çeviriveriyor.

Koşunmasının nedeni bu... Adam, tüm gücünü nefesine vermiş. Kısacık boyu, incecik boynundan hiç umulmaz. Ama, dediklerine göre, demirci körüğü gibi şişermiş avurtları... Bir, olur, derse şimdi... Bir okuyup üfleyiverirse, kurtulur kızı... İyileşir hemen. Kızamık sivilcelerini tutup, içeri doğru çeviren perileri, cinleri bir kovaladı mı o, hemen yüze vurur. Bikez yüze vurdu mu da, gerisi kolay... Sarıp sarmaladın bir de iyi baktın mı tamam. Yemez yedirir yavrusuna. Giymez giydirir. Üç güne varmaz, o İlyas'tan daha çabuk iyileşir.

Yamacın başında yaylak yoluna kendiliğinden saptı ayakları. Direndi. Hemen değiştirdi yönünü. İlk tepe-

yi aşar aşmaz da, Hüsmen Hoca'nın evi göründü. Göründü ya, hemen bir umutsuzluk gelip çöreklendi içine. Bir yaylı çekmişlerdi kapının önüne. Üstüne döşek yorgan yerleştirmişlerdi. Ya Hoca'ya bir hasta getirmişlerdi uzaktan. Ya da alıp götüreceklerdi, iyice ağırlaşmış birinin başına... Üşümesin diye, döşek yorgan içine sarıp gideceklerdi. Hastalık gelip yapıştı mı insanoğlunun yakasına, en amansız kişiler bile, her bir şeyi düşünür oluyor... Şimdi hiç bakmaz Hüsmen Hoca... Bir yağlı kapı bulmuş ki...

«Dönüp gitmek yeğ... Hiç olmadı, yakarmamış olur... Durakladı... Bikez yoklamalıydı. Bakarsın anlatılanlardan bambaşka çıkar adam. Bakarsın bu da sadakam olsun deyiverir. Körük gibi şişirmese de avurtlarını, bir kıyıcığından üfleyiverir. Şuncacık bebek değil mi bu... Koca adamları iyileştiren tüm nefesi yerine, dudak uçlarından fıslayacak bir kerte bile yeter kızına. Bunu olsun yapar Hoca... Mutlaka yapar...»

Hoca, tam arabaya binerken eteğinden tuttu.

— Hocam, alıkomak istemem. Ama, benim küçük kız gitmek üzere. Bir nazar ediver. Nazar etmezsen bir nefesleyiver. Tanrı'nın izniyle iyileşir hemen. Kulun, kurbanın olayım.

Pişkindi Hüsmen Hoca... Gübürün içine bir göz attı. Omuzlarını silkti.

— İşim var şimdi... Bak hastaya gidiyorum.

— Benimki de hasta Hocam. Çok bir hasta... Bir parmak çocuk... Kundağının içinde, diz boyu zıplıyor havaya. Kapmasam ilk düşüşte gidecek. Tüm umudumu yitirdim. Ne olursa senden olur. Kırma yoksulu...

Hoca'yı arabaya bindirirken nerdeyse yere yatıp, binektaşı ödevini görecek olan adam ters ters baktı İshak'a... Arabanın dizginlerini çekmek için sabırsızlandığı belliydi. Hoca, bakışlarıyla adamın beklediği işareti verdi. Araba yürürken, hafif bir sesle mırıldandı.

— Kusura kalma çoban. İşim acele. İstersen bekle, dönebilirsem bu gün, dönemem ya, belki bir nefes ederim. İstersen bekleme, dön. Yarın gelirsin.

Atlatmacayı anladı İshak... Tam gözlerinin içine baktı Hoca'nın. Tüm hıncını bir alaz şimşeği halinde kusarak. Dişlerinin gıcırtısında ölümün soğuk ürpertisi dolaşıyorcasına tısıldadı.

— Anladım Hoca... Üç meteliğe kemik yalamak varken, bizim sözümüz geçmez değil mi?

— Ağzını topla Yaban... Yoksa intizar ederim.

«Et dürümlü,» diyecekti. Baktı, araba bir iyice uzaklaşmış... Hiç güven olmaz... Şeytanla ortaklık edenlerden hiç iyilik umulmaz zaten. Bu da onlardan biri. Üstelik en ünlüsü. Eder mi eder. Şeytan efendisinin dediğini bir tutacak olursa, ağzı burnu çarpılır bir de... Tümden yoksul bırakır çocuklarını.

Boynunu büktü...

Sessiz sessiz baktı, karın üstünde uzayıp giden teker izlerine... Elinde süt gübürü geri döndü...

Daha kapıdan girerken anladı olupbiteni Fatma.

— Okumadı değil mi?

— Okumadı...

— O Hoca olacak imansızın esirgediğini Tanrı bağışladı tasa etme. Yavrucuğumun yüzüne bir gülücük geldi. Nur gibi... Kurtuldu dedim... Sıyırdı paçayı... Üstüne eğildim ki, gülücüğü Azrail'eymiş... Demek ki, Tanrı bizden çok seviyormuş o'nu...

Karısının bu durgunluğu daha bir koydu İshak'a... Bir kuzu ölse çırpınışlarını biliyordu. Şimdi kendi kuzusu gidiyordu da, taş gibi oturuyor, taş gibi konuşuyordu. Kaç gündür nasıl acı çekmiş olmalı ki, bir kurtuluş olarak karşılayabiliyor ölümü... Kendinden biliyor çektiği acıyı... İçi buz kesti birden... Döndü... Elindeki, sütü donmaya yüz tutmuş gübürü, tüm hıncıyla yere çaldı... Karların yumuşaklığı içinde tok bir ses yankılandı... Sonra Hoca için sağdığı süt, ağır ağır yayılmaya başladı.

Öğle çoktan geçmişti. Hiç birinin aklına yemek gemiyordu. İlyas bile, bir şeyler olduğunu sezinlemiş, sessiz oturuyordu bir köşede... Tüm ateşine, kızarıklığına karşın, punt gözlemişti oysa... Anababasını uyutup, dışarı fırlamayı kurmuştu. Ama, beş gündür, kapıdan dışarı adım bile atamamıştı. Zaten üç gününün nasıl geçtiğini bilmiyor. Yataktan çıkamaz bir durumdaydı. Bu gün de hali yok... Yok ya, yine bir pundunu bulsa şöyle bir dolaşıp gelmek ister doğrusu... Karnı acıktı... Bir iki mızıldandı... Anasından ses gelmeyince o da sustu. Çünkü, babası gelmeden önce yasa oturmuştu anası... Şimdiye, ağladığını hiç görmemişti... Hele böyle sesinin tüm gücüyle hıçkırarak dövündüğünü hiç ansamıyor... O yüzden bir burkulma var o'nun da içinde. O yüzden kısılmış köşeye... Hiç sesini çıkarmıyor.

İshak kaptı bebeği... İkindiden önce camiye yetiştirmeliydi. Namazını kıldırdıktan sonra getirip yolu üstünde bir yere gömecekti. Gelip geçerken, hiç olmadı bir dua etmek, arada bir başında kaval çalmak için. Fatma'nın bir şey demesine bırakmadan kucakladı küçücük kundağı... Oyalı yemeniyi yüzüne örttü. Hâlâ gülüyordu... Hâlâ yüzünde o tatlı gülücüğün ışığı parıldıyordu yavrusunun. Bastığı yeri görmeden, camiye yöneldi... Kar soğuğu, tüm köylüyü damlarına, tezek ılımının başına tıkmıştı. Körimam bile, namazını evde çıkarıyor olmalı... Camide kimseler yok...

Vardı imamın evine... Bir süre homurdandı İmam.

— Şehidin, bebeğin, asılmış olanın namazı kılınmasa da olur. Hiç getirmeseydin...

Sonra, İshak'ın yüzündeki karartıyı görünce birden sustu... Belli ki, Çoban bir şeylere içerlemiş. Daha üstüne giderse, kabağın kendi başına patlaması gibi bir durum doğabilir. En iyisi, hiç sesini çıkarmadan camiye gidip, namazı kıldırmak...

Kahvede bile kimse olmadığından, namazı ikisi kıldılar... Çoban, kızını tekrar kucakladı... Dağ yukarı ağdı gitti. Bir kez daha uğramadı dama... Hiç sezinletme-

den ağıldan kazma kürek aldı... Tam bayırın başında, koyunların bir ara durakladığı yeri kazmaya başladı. Küçük bir mezar için elverişli tümseklerden birini seçmişti. Koyunların uğramayacağı kızını çiğnemeyeceği bir yer... Beline değin indi toprağın içine. Üşümesin diye kepeneğiyle sarmalamıştı yavrusunu... Mezar gönlünce kazıldıktan sonra, kundağıyla yerleştirdi. Buz tutmuş toprak bir iyice zorlamış, terletmişti... Toprağın içinde açtığı ayrı bir oyuğa yerleştirdi kızını. Sonra üstünü örttü...

Akşam karanlığı, karların beyazında alacalı bir ışıltı haline gelirken işini bitirdi... Kepeneğini terli sırtına alarak, bayır aşağı indi... Dönemecin başında dönüp bir kez daha baktı. Sonra, kazmayı, küreği yerleştirip, dama girdi... Fatma, kuru gözlerle süzdü kocasını hiç bir şey demeden geçti İshak... Kepeneği sırtında, tam ocağın karşısına kıvrılıp yattı... Gözlerinde bir ağırlık vardı... Uyku ağırlığı olmadığını iyi biliyordu. Bir üzüncün ağırlığıydı bu... İçini kaplayan hıncın ağırlığıydı... En iyisi uyumaya çabalaması. Uyuyamayacağını bile bile, gözlerini yumdu.

Fatma, hazırladığı sofraya baktı acılı acılı. «Duvarın dibinde bir dayanak gibi duran un çuvalı iyice boşalmış, pörsük bir ihtiyarın son günlerine benzemişti. Bir hafta ya yeterdi un, ya yetmezdi... Koyunların samanı tükendiği halde bile Ağa'dan ses yoktu. Adam, bir araba saman, biraz da un gönderirdi dağın başındakilere... Hiç kimsenin aldırdığı yok... Onlar burda ölüp gitseler, arayan soran olmayacak. Böylesi bir kış alışılmış değil. O yüzden kimse damından burnunu çıkarmıyor... Her bir yanı kasıp kavurmakta kar... Üstüne ayaz da üfürünce, hiç dayanılmaz oluyor... Çuval boşaldı mı, tümü aç kalacak. Efesi bunu anlamış olmalı... Oğlan daha hastalıktan sıyıramadı yakasını. Beslenmesi gerek. Onlar bir kaç gün yemeseler, bir şey olmaz... Ama çocuk... Biri yitti, ötekini de gömerlerse toprağın bağrına, kurur kalırlar.»

Bulamacı karıştıran eli durmadan gövecin içinde gidip geliyor. Kaşık dolup boşalıyor. Ama, bir kez ağzına götürmüyor o kaşığı... Bir tadımlık almak için bile... İlyas'ı aldı kucağına... Buğuları tüten bulamacı üfleyerek, içirmeye başladı.

— Al oğlum, ye bakalım.

— Ana, babam?

— Baban sonra yer... Şimdi uyudu. Sabahtan beri çok yoruldu. Nerelere koştu zavallı. Baksana ne güzel uyuyor. Kalkınca yer o... Sen ye hadi...

— Sen...

— Benim karnım aç değil daha.

— İyi...

Birlikte sofraya oturmaya alışmıştı İlyas... Şimdi tek başına olunca, isteksizlendi. Ama, karnı öylesine acıkmıştı ki, giderek daha bir iştahla yudumlamaya başladı bulamacı.

Fatma, efesinin bir şeylere hazırlandığını görünce ürktü. Karbeyazlığında akşamın izleri belirmeye başlamıştı... Kurtların ulumasından, çakalların sesinden belliydi bu... Artık nerdeyse köylere saldıracaktı aç hayvanlar. Tüm yırtıcılıklarıyla, insanlara, hayvanlara saldıracaklardı. Şimdi gitme hazırlığı düzdüğüne göre Çoban, tümden yalnız bırakacaktı onları. Onca aç, yırtıcı hayvana nasıl karşı gelirdi bir parmacık çocukla... Çoban durumu anladı. Güven vermek isteğiyle, sırtını sığazladı.

— Tasalanma kadınım. Şöyle bir dolaşacağım. Bakarsın bu arada bir hayvana rastlamışım. Midemiz sıcak bir et yüzü görsün...

İlyas, sevinçle fırladı yerinden... Kepeneğinin ucuna yapıştı babasının.

— Baba ben de...

Babasından önce anası atıldı.

— Sen otur bakayım yerine...

Ama, İshak kararsızlıkla durdu. «Yaşam güçtü... El eline bakmak daha bir güç... Oğlu, yaşamın tüm güçlüklerine alışmalı, tüm oyunlarını öğrenmeliydi. Babası, böyle bir kıtlık sırasında ava götürmese o'nu, tuzak kurmayı bir daha öğrenemezdi... Kişinin çocukken gördüğü öyle bir yazılıyor ki akıl defterine, çıkmamacasına... Güç dönemde, ne denli sakınırsan sakın ölmemek için öldürmek zorunda kalıyorsun... Oğlu bunu öğrenmeli. Öldürmeyi bir iyice bellemeli. Dünyanın bin hali var... Bakarsın tek başına kalıvermiş yeryüzünde. Tekbaşına da olsa, yaşamayı başarmalı...»

— Hadi, çarıklarını giy, donunu bir güzelce bağla bakalım.

Kıvançla zıpladı İlyas... Aceleyle çekti donunu ayağına. Sevincinden bir türlü bağlayamıyordu uçkurunu. Babasının sözü üstüne söz komayan anasının yardımıyla uçkurunu bağladı bir güzelce... Çarıklarını giydi. Mintanının üstüne, cepkenini geçirdi.

Oğlunu hazırladıktan sonra boynunu büktü Fatma.

— Hadi yine... Baban arka çıkmasa, ben salmazdım ya!..

— Öğrensin anası. Avlanmayı öğrensin ki, bir gün gerektiğinde şaşırıp kalmasın.

— Zaten o yüzden sesim çıkmadı... Bari giderken yanınıza itlerden birini alın...

— İyi akıl ettin. Bize gerekmez... Ama birini dama getireyim de, seni kollasın.

— Ben kapıyı ardından dayakladım mı, bir iyice korunurum.

— Olsun. Biz gerekli güvenliği sağlayalım da...

Çıktı... Döndüğünde köpeklerinden en irisini getirmişti yanında... Kurt'u kapının yanına yatırdı. Başını okşayarak, «Bana bak,» dedi...

— Burdan bi yere kıpırdama. Yengenin başına bi iş gelirse, hesabını senden sorarım. Ağılda bekçi var. Sen hiç aldırma orda olupbitenlere. Tamam mı?

Köpek söylenenleri anlıyormuş gibi, başını iki ön ayağının üzerine uzattı. Kapıyı boydan boya kaplayıvermişti. Ağılda Arap'la, Alaz vardı. Köpeklerinin en azılıları. Bir kurt sürüsüne korkusuz dalıp, beresiz çıkacak gözüpeklikte yetişmişlerdi... Hiç kuşkusuz gidebilirdi artık... Eski, iki kurşun atınca kızıp şişen tek tüfeğini yüklendi. İlyas kendiliğinden kepeneğin ucuna yapıştı. Bir eliyle de Kurt'un boynunu okşayarak, yürüdü babasıyla birlik...

Ay ışığı karların üstünde gümüşlenmeye başlamış. Baba oğul bitkin bir halde hâlâ dolaşıyorlar. Alabildiğine uzayıp giden beyazlığın üstünde, ara sıra yaklaşıp uzaklaşan kurt seslerinden başka bir görüntüye rast-

lamak mümkün değil. Umutsuzluk, dolaşma isteklerini daha bir artırıyor. Ağızları yumulmuş. Dişleri birbirine kenetlenmiş. Soğuğu sezinlemiyorlar. Ama, eli boş dönmenin hıncı, belli belirsiz bir ürperti içlerinde.

Ava çıktıklarından bu yana tek kelime konuşmadılar. Ay, bulutlardan bir örtünün içinde uykuya dalmış gibi... Sonra birden canlanıyor. Salt aç ulumaların titrettiği doğanın üstünde bir an önce yürüyüşünü bitirmek isterce koşmaya başlıyor. İlyas, kendisi de yürüdüğü için, aslında koşanın bulutlar olduğunu sezinlemiyor ilkin. Sonra birden anlıyor durumu. Ay olduğu yerde duruyor. Ama, bulutlar, yelin önüne düşmüş katarlar halinde yol alıyorlar. Kar, günlerdir toprağın üstünde kalmanın sertliğinde. Her adımları, bin şıngırtının sesini dillendiriyor. Babasının basması, daha güçlü bir gıcırtıya neden oluyor. İlyas, daha küçük olduğundan, karlar üstünde pek etkisi yok...

Daha bir kasılıyor İlyas... Babasının kepeneğini kavrayan parmakları iyice yumuluyor. «Kaç tepe aştılar... Damların çevresinde geniş bir çember çizerek, durmadan geziniyorlar. Böylesi bir kış, insanları bile aç kodu... Nerde kaldı hayvanlar dayanabilsin. Anlaşılıyor ki, tümü kırıldı açlıktan. Birbirlerini yiyip tükettiler... Kaç kış ava çıktı o... Tanrı'nın unutulmuşluğu içindeki bu dağlarda, kaç tavşan, kaç kuş vurdu daha damdan çıkar çıkmaz. Şimdi neden rastlamıyor birine?.. Neden izini bile göremiyor? Üstelik oğlunu da aldı yanına bir şeyler öğrensin... Yaşamın güç koşullarına şimdiden alışsın diye...» Gözlerini kısarak, tüm yöreyi bir kez daha gözden geçiriyor. Çoban gözlerinin keskinliği bile hiç bir kıpırtı göremiyor alabildiğine beyazlığın üstünde.

Ay battı, batacak...

Daha çok dolaşmanın ne gereği, ne anlamı var.

Belli işte...

«Ah ulan,» diye geçirdi içinden. «Böyle zamanda yoksun bırakır mı adam, ırgatını... Yol kapandı, araba

çıkamazdı diyeceksin... Diyeceksin ya Murat Ağa, elden ele de mi bir şey yapılamazdı. Hiç olmadı, bir yük saman, bir arka un da mı yollanamazdı? Yollanırdı ağam, öyle bir yollanırdı ki... Sen açlığı bilmezsin... Irgatlığı da... Töre olmasa, koşup geleceğim. Eteğine kapanıp, tümden yitiyoruz Ağam, diyeceğim. Ben, karım, çocuklar ve de koyunlar... Senin anlayacağın, dağ yöresinde sana bağlı, senin olan tüm kulların acından yitmek üzere, diyeceğim... Diyeceğim ya, töre var... Bir ağa, ırgatını aç komaz... O ırgat insansa, acından ölse bunu ağasının yüzüne diyemez... Bir diyememeye de böyle eli kolu bağlı oturulmaz ki... Bir tavşan bulsam, bir iki gün atlatırım yine... Bakarsın bir gün doğmuş, bir ılık esmiş rüzgâr... Gevşeyivermiş hava... «Başını kaldırdı... Umutsuzlukla tek tek gözden geçirdi yıldızları. «En azından on gün daha böyle gider bu hava... On gün daha Murat Ağamız gerekçe bulur yoksunluğumuza... Gökyüzünden hiç umut yok... Yeryüzü zaten unuttu... Tümden yandık ki...»

Bir iyice dalmış...

Hiç bir zaman düşünmeye alışmamış ki... Bir düşünce sardı mı başını, dalıp gidiyor. Bir keçelenme başlıyor başının içinde... Doğa'nın düzenine kendini salıvermiş onlar... Birşeyi gerektiği için yapmaya öylesine alışmışlar... Düşünmek görevleri değil... Gereksinmeleri hiç değil... O yüzden, biraz düşünceye daldı mı, başı taşlaşıveriyor ilkin... Bir karıncalanma başlıyor beyninin derinliklerinde. Giderek tüm duyularını tatlı tatlı kaşındıran bir kıpırtı halinde yürüyor her bir yanına... Biraz daha dirense, biraz daha yürütse düşünceyi, bağdaşıverecek. Ama, hep burasında bırakıyor. Bırakmazsa, içinden yürüyen bir ikirciklenmenin seline kapılacağından ödü kopuyor çünkü...

İşte yine başladı karıncalanma.

Ve tam o anda, eteğini vargücüyle çekti oğlu...

Gözlerini kırpıştırdı. Dam yönünde belli belirsiz bir kıpırtı gördü. Oğlu o'ndan önce davranmıştı demek.

Kendisi gibi umutsuzluğa kapılmamış, araştırmasını sürdürmüştü. Başka türlü göremezdi bu kıpırtıyı... Durakladılar... Ayaklarının ucuna bastıkları halde, kar çıtırtısını engelleyemediklerini anlayınca, bir süre eylemsiz kaldılar. Bir tavşandı İlyas'ın gördüğü...

«Karnını yenice doyurmuş olmalı. Ayaklarını yalıyor. Bu kar örtüsünün altından bile yiyeceğini çıkarabiliyor demek... Bir kez istemesin... Yel önlerinden esiyor. Hayvanın koku alması olanaksız. Ama, çıtırtılarını duyabilir.

Sürünerek yaklaşıyorlar.

Tam kurşun menziline girdiklerinde, bir yenisi beliriyor. Karın içinde oynaşmaya başlıyorlar. İlyas, onların oynaşmasına dalmış... Birden avda olduklarını ansımasa, ellerini çırpacak. Parmaklarının ucunda uçuşan isteği, ellerini arkasında kenetleyerek durduruyor. Babası, bir iki adım daha atıyor. Diz çökerek, tüfeğini omuzuna bastırıyor.

Tetiğe basıyor iyice nişan aldıktan sonra.

Bir çıtırtı...

Tümü bu...

Yıllardır hiç bakılmadan duran fişekler, nemlene kuruya küherçileye dönüştürmüş barutu... Tetik vurduğu halde, ses vermiyor tüfek... İshak dudağında bildiği tüm küfürleri uçuştururken, tavşanlar kocaman kulaklarını dikip, ilk kuşkuyla bir an durakladıktan sonra, aynı yönde vargüçleriyle koşmaya başlıyorlar. Sonra birden, yönleri ayrılıyor. Biri sağa giderken, öteki sola dönüyor... Çoban bir iyice şaşırıyor. Hangisinin ardından gitse? Karar vermek güç. Tüfek işe yaramadığına göre, hiç olmazsa tuzak kurup birini yakalamak gerek. Madem gördüler bir kez... Madem tümden yitmemiş hayvanlar... Demek, sıcak bir yemeğe kavuşacak karınları. Bu bayramı kaçırmak olmaz...

Koşmak gereksiz... İz sürecek... Oynaştıkları yerden alarak, tüm dolaştıkları yöreyi tarıyacak. Ve yuvalarını bulacak...

Buluyor da...

Pantalonunu bağladığı ipi çözüp, çıkarıyor. Bir ucunu kementliyor. Top haline gelmiş karaçalılardan bir dal koparıyor. Çatal ucunu yuvaya sokuyor. Çıkardığında, çomağın çatalında tavşan tüyleri var. Yüzündeki hınç, bir gülümseme biçimine dönüyor birden. Yayılıyor bir iyice. Fısıltıyla anlatıyor sevincini.

— Biri burda İlyas... Biri bizi atlatayım derken, öteki yuvaya dönmüş demek. İşe bak, bu hayvan da kendini kurnaz sanır. Kurnazdır da ha... Eğer kar olmasa, izini çoktan yitirmiştik ki, Şeytan gelse bulamaz.

— Sen bulurdun baba.

— Yok, kar olmasa ben de bulamazdım. Toprakta izi belli olmaz tavşanın. Hele kırın yeşilinde hiç mümkün değildir iz sürmek... Ama kar oldu, bu hızla da koştu mu, pançak pançak ortaya çıkar... İşte tavşan bunu bilmez. Bilmediği için de düşer avcumuza...

— Hemen çıkarsak ya baba...

— Çıkmaz ki, bilir işini o...

— Çıkmaz mı?

—Eğer daha konuşursak, hiç çıkmaz. Susup bekleyeceğiz...

Sustu İlyas.

Kemendi yuvanın ağzına yerleştirdi İshak. Tavşan nasılsa başını uzatacaktı delikten. Eşi gecikince meraklanacak, yine çıkacak... Çıktığı anda da, eline düşecek.

Sıkıntılı bir bekleyiş başladı. İlyas, çömelmekten uyuşan ayaklarını biraz kıpırdatmak istedi. Hemen engel oldu babası. Belinden yakaladı sonra... Kepeneğinin üstüne yüzükoyun uzattı oğlunu. Hemen ardından da kendisi uzandı... Elinde ip, gözlerini deliğin ucuna dikmiş, bekliyor... İlyas da babası gibi. Bırakılsa eliyle yakalıyacak tavşanı.

İshak sıkıldı beklemekten. Kimbilir oğlu nasıl sabırsızlanıyor. Çomakla bir iki dürtüklese... Daha bir büzülür hayvan. Büzülür ya, canına tak derse, kaçmak isteyebilir. Bir denemeli...

Tam elini çomağa uzatırken, deliğin içinden bir kıpırtı belirdi. Tamam, ilk yoklamasını yapıyor. Sol eliyle bastırdı oğlunu... Kıpırdanmasın diye uyardı. Zaten kıpırdamıyordu İlyas... Öylesine bir istekle bakıyor ki deliğin ağzına. Dünyayla ilişkisini kesmiş. Kepeneğin dışına taşan ayakları, donunu ıslatıp işleyen soğuğun etkisiyle, giderek uyuşmakta. Bunu bile sezinlemiyor... Yalnız içinden kıpırdanan bir heyecanın titremesi, nerdeyse dişlerine vuracak.

Derinlerde başlayan kıpırtı, deliğin ağzına gelince duruyor bir süre... Baba oğul, nefeslerini bile tutuyorlar o anda... Tavşan yuvasının çevresinde tekinsiz bir şey olmadığından güvenli. Yine de burnunun ucunu çıkarıp, şöyle bir bakınıyor. Güveni iyice artınca da birden fırlıyor... İshak, dişlerini kenetleyerek, ipi çekiyor. Daha arka ayakları deliğin içindeyken kısılıyor hayvancık. Bir büyük atılımın, bir acı kıstırılmışlığın etkisiyle çırpınıyor. Ama, boşuna...

İshak, ipi iyice sıkmış. Daha ikinci çırpınmasına meydan kalmadan da, kavrayıveriyor boynunu. Bunca yolu boşuna tepmemiş olmanın sevinciyle, bakınıyor.

— Bıçak... Çabuk bıçağı ver...

İlyas, camlaşmış gözlerle bakıyor hayvanın çırpınışına. Camlaşmış ama, acıma duygusundan uzak, öldürme özleminin geliştiği bir bakış bu... Bir an önce kan görme isteğinin belirtisi... Babasının dediğine parmağını bile kıpırdatmıyor. Zaten kendini topladı Çoban... Bıçağın belinde olduğunu hemen ansıdı... Çıkarmasıyla, boynuna çalması bir oldu... İlkin fışkırdı kanı. Ardından pıhtılaştı... Çırpınışları bir süre daha sürdü tavşanın. Sonra kıpırtısız kaldı...

Arka ayaklarından sallayarak bir süre daha kendisi taşıdı İshak... Sonra, büyük bir iş başarmış olmanın kasıntısındaki oğlunun eline tutuşturuverdi ölü tavşanı... İlyas da babası gibi ardayaklarından sallamak istedi. Ama, boyu yetmiyordu. Belinden aşağısı kan izi

bırakarak yerde sürününce, ilk avcılık armağanına kıyamadı. Sırtladı hemen.

Ay tepelerin ardında yitince, karbeyazlığının bile ışılatamadığı bir karanlık perdeledi önlerini. Karanlıkla birlikte, uzaklardan gelen ulumalar yaklaştı... Tavşanı aldı İshak... Bir işe yaramayan tüfeğini omuzuna çaprazlama asarak, oğlunun elinden tuttu...

— Biraz hızlı yürü oğlum. Canavarlar kan kokusunu almış olmalı... Sürüklenip gelirler.

— Gelsinler. Onları da keseriz.

— Sürü halinde gelirlerse, bıçak da işe yaramaz. Üstelik tüfenk de yardım etmiyor!..

— Bozulmuş mu?

— Fişekler bozulmuş. Asılı duran tüfenk bozulmaz ki... Daha damdayken bakmak gerek. Ama, bizim gibi acemi avcının yapacağı da ancak budur.

— Olsun. Yine de bi tavşan avladık ya.

— Avladık... Rahmetli babacığım bu tuzağı öğretmeseydi bana, avlayamazdık.

— Şimdi ben de öğrendim. Yarın bir yuva bulursam, hemen yakalarım tavşanı...

— Yarın olmaz ama, büyüdüğünde avlarsın. Hem de usta bir nişancı olarak. Yeter ki, tüfenk kullanmayı bir iyice belle...

Yeni bir uluma, az ötelerinden öfkeli bir soluk gibi enselerini yaladı geçti. Birden pek çok uluma cevapladı bunu... Daha bir hızlandı İshak... Çekiştirdi İlyas'ı...

— Koş oğlum... İyice sarmadan, dama varalım. Yoksa tavşanı onlar kapar.

— Kime... Analarını bellerim valla... Ne emek verdik biz buna...

— Bazen can, emekten değerlidir oğlum. Eğer kurt sürüsü sararsa çevremizi, yarıp geçmek için avımızı atmak zorunda kalırız. Yoksa, bizi parçalarlar...

— Parçalarlar mı?

— Hiç bakmazlar hemde...

Kurt ulumalarını, it ürümeleri yanıtlıyordu. Zaten iyice yaklaşmışlardı. Hemen önlerindeki tümseği aşınca ağıl belirecekti. Belirdi, tümseği döndüler mi iniş aşağı ağıl koyağına girerlerdi. Yamacın burası kuytu olduğundan, tümseğe değin uzatmıştı yapıyı usta... Bu yanda kapısı yoktu ağılın. Yine de, dolanıp girmek işten değildi artık...

Değildi ya, birden oldukları yerde kıpırtısız kaldılar. İlyas, damarlarında dolaşan kanın donduğunu sandı... Ayakları kara saplandı sanki... Dizlerinde bir titreme belirdi. Babasının kocaman avucundaki eli, daha sıkı sarıldı kendiliğinden. Kepeneğin eteğine doğru sokuldu... Tümseğin ucunda, tam önlerini kesecek biçimde dikilmiş duruyordu kurt... Karanlıkta kor gibi parlayan gözlerini dikmiş, hırıldayarak sessizliği yırtıyor... Arada bir dudaklarını geriyor olmalı... Gözlerinin ışıltısına dişlerinin pırıltısı ekleniyor. Çoban dikildi... Oğlunun elini bırakarak, çifteyi kucakladı.

— Bire anacığını sattığımının. Tam damımın yanında mı saldıracaksın bana. Hoşt hadi... Canını yakmadan bas git şurdan... Hoşt...

Bir adım attı.

Hayvan sesten ürkmüştü. Çoban'ın üstüne doğru geldiğini görünce, başını çevirdi. Bir iki adım geriledi. Sonra birden kaçmaya başladı. Derin bir nefes aldı İshak... Yeniden yakaladı oğlunun elini.

— Neyse, o bizden korkakmış. Kaçtı...

— Sen de korktun mu baba?

— Korktum ya... Korkulmaz mı? Tanrı korudu... Ya sürüyle çıksalardı karşımıza...

— Sen yine kaçırırdın baba. Korktum diyorsun ama, üstüne yürüyünce nasıl kaçtı hayvan.

— Yalnızdı da ondan. Sürüyle olsa kaçmazdı...

— Eğleniyorsun benimle... Görmedim mi sanki?

— İyi iyi, senin dediğin gibi olsun. Yoldaşlarını toplayıp gelmeden damımıza girelim.

Yürü bakalım hadi... Oyalanma...

— Hazır yalnızdı madem, tutup kesseydik ya baba. Tavşan gibi onu da kesseydik. Köpeklerin yiyeceği çıkardı.

— Canımızı kurtardık ya, sen orda kal... Başımıza iş açmanın gereği yok.

Sürükledi oğlanı... Korkusunu yitirmişti besbelli. Az önce, kepeneğin eteğine sığınan İlyas, o değildi... Onurlandı bundan. Korkuyu çabuk atacaktı oğlu... Büyüdüğünde de böyle yürekli olursa, bu dağların en iyi çobanı ününü sürdürürdü.

Tümseği döndüler.

İlyas, başarılı bir dönüş kutlatmak istiyor anasına. Tavşan babasının elindeyken olmaz bu... Tam damın kapısına yanaşırlarken elini uzattı.

— Baba bana ver.

— Al bakalım yiğit... Al da anana göster.

Kucakladı tavşanı... Kapı arkadan dayaklıydı. Daha onlar çalmadan açıldı. Kurt, sahibinin geldiğini anlamış, mızıklanmaya başlamıştı. Fatma, gittiklerinden beri oturuyor, onların dönmesini bekliyordu. Biran dalıvermiş. Kurt mızıklanınca hemen uyandı. Ayak seslerinden tanıyarak kapıyı açtı...

— Geldiniz mi?

— Geldik... Ses almadan açmayacaktın kapıyı. Kurtlar ağılın yöresinedek inmişler.

— Sesinizden tanıdım.

— Uyumadın mı?

— Bir ara dalmışım. Kurt haberledi geldiğinizi. Siz olmasanız kıyameti yıkardı bilmez misin?

Öyle tatlı tatlı mızıklandı ki, hemen anladım.

Onurla uzattı kucağındakini İlyas... Anasıyla babasının konuşmaları uzayınca dayanamadı... Yumuşacık tavşan ölüsünü, eline tutuşturuverdi anasının.

— Ana, al...

Fatma hayvanı aldı. Kiler boşluğuna uzattı hemen. Sevinçle okşadı oğlunun saçlarını.

— Demek tavşan vurdunuz ha...

— Vurmadık, yakaladık.

— Yakaladınız mı? O neden?

— Fişekler bozulmuş. Tüfenk ateş almadı kadınım. Tuzak kurup yakaladık.

— Ana başıma gelen. Ya canavara rastlasaydınız.

— Rastladık ana... Ama babam bi yürüdü üstüne, kaçarım Allah...

— Şükür Tanrıma... Bin şükür...

Yeniden karnı büyüdü Fatma'nın. Bir iyice ağırlaştı. Yine yardıma koşuyor efesine... Yapmayı sürdürdüğü işlerini aksatmadan yerine getiriyor. Ama, eskisinden daha çok yoruluyor. Akşam olup, koyunlarıyla birlikte İshak'ı bayıryukarı salar salmaz uyku bastırıyor. Oğlanın karnı durmadan acıkmasa hemen yatacak... Ne var ki, babası daha yamacı aşmadan, «ana acıktım,» diye başlıyor.

Durmadan boy atıyor... İshak arada bir yanına alıyor o'nu... Havanın güzel olacağından güvenli olduğu geceler, küçük kepeneğini geçiriveriyor omuzlarına. Çoban sopasını kendisi kapıyor İlyas... Babasından önce ağılın kapısını tutuyor. Yaylağa çıkmadığı gecelerin gündüzünde de, kuşlarla uğraşıyor. Babasının, iki saplam sicim, bir küçük deri parçasından yaptığı sapanla, attığını vuruyor. Tümünü ekemedikleri tarlaya, sürü halinde inen kuşlar, mutlaka bir ikisini bırakarak kaçışıyorlar. İlyas, vurduğu kuşu kızarttırıp hemen mideye indirdiği için, kısa zamanda geliştirdi atıcılığını.

Salladığı sapandan fırlayan taş, her geçen gün hem daha uzağa gidiyor, hem daha kolaylıkla buluyor hedefini... Murat Ağa, hava düzelir düzelmez, dağdakileri nasılsa ansıyıvermişti... Günler boyu aç bırakmasının bağışlanmasını dilermiş gibi, hem bol yiyecek gönderdi... Hem de, bahar başında ekebilecekleri bir tohumluk... Mısır iletti az da olsa... Irgat Ali, getirdiklerini bırakırken, küçük torbayı da uzattı.

— Kâhya, salt buğday unu gönderdi size .. «Kusura kalmasınlar, diyor. Kış birden bastırdı. Boş bulunduk. Bunu da kaynatıp bir güzel yesinler... Benden cabasıdır...» Ama, hemen sonra ekledi. «Onlar nasılsa ye-

mezler... Hemen ekerler bunu... Zararı yok, bu yıl da görmezleye getiririz...»

Dişlerini sıkmıştı Fatma.

— Nasıl da biliyor.

— Eh, kâhyalık güç iş bacım. Çok bir güç iş... Her şeyi yerli yerince bilmek gerek.

— Domuzluğu da değil mi?

— Her bir şeyi dedik ya bacım...

Sonra ürküntüyle baktı yöresine. İlkin Fatma söylemişti. Kendilerinden başka kimse de yoktu... İlyas, çoktan beygirle oynamaya dalmış. Çoban zaten ses çıkarmıyor. Çıkarsa da haklı... Kar yolu kapayınca, kendileri aç kalmamışlardı. Ama, kimbilir neler çekti bunlar...

Hemen ektiler mısırları... Bahar sonuna yaklaşırken, yeşil yeşil somaklanmaya başladı ürün... Sonra somaklar uzadı... Yaprakları arasından sarının en güzeli gülümsedi tüm iştah açıcılığıyla... Kuşlar sürü halinde iniyorlardı. Babası fazla yaprakları toplayıp, bir iki dalla payandalayarak tam tarlanın ortasında bir gölgelik yaptı... İlyas, burdan ayrılmıyordu artık. «Ekmeğini kendi çıkarıyor benim oğlum,» diyordu babası. Vurduğu kuşlarla beslendiğini öğrenince, sevinmişti. Bu sevinç, İlyas'ın kuşlara daha havadayken taş atmasına neden oluyor. Gölgeliğin kıyısına yığdığı taşları, sapanın derisine yerleştirip fırlatıyor. Hemen ardından, yaralı kuşun kafasını kopardığı gibi anasına seyirtiyor. Pişiriversin diye...

Ne yazık ki çok sürmedi bu işi... Mısırlar giderek kızarmaya başladılar. Daha on gün önce yemyeşil olan köken ve yapraklar sarardı, kurudu... Somakların toplanıp, tanelerin ayrılması gerekiyordu. Ana oğul işe giriştiler. Bir haftada tarladaki tüm mısırları ayıklamışlardı. Artık, dilediğini yapmakta özgürdü İlyas... Ustaca kullandığı sapanıyla çevreyi dolanıyor, nerde bir kuş sürüsü görse, peşine düşüyordu.

Eğer yetişebilirse, bir iki kuşu ayaklarından sallayarak getiriyor. Yetişemezse, iyice karnı acıktığı için, daha uzaklardan bağırmaya başlıyordu anasına. «Benim karnım acıktı,» diye Fatma, ses etmeden yemeğini hazırlıyor oğlunun. Çocuk bu... Böyle büyüyecek.

Bir çalılıkta kıstırdığı serçe sürüsüne saldırdı İlyas... Sapanını savurarak, taşı yolladı sürünün üstüne. Bir kanat tıpırtısı kapladı yöreyi. Kuşların havalanışına baktı bir süre... Sonra, çalılıkta aranmaya başladı. Birini vurmuş olması gerekti. Gerekti ya, bir türlü bulamıyordu. Nişan aldığı yeri taradı. Yok... Belki şuraya gelmiştir, vurulunca buraya kaymıştır diyerek, her yanını dolandı böğürtlen çalısının, bulmak mümkün değil... Üstelik dikenlere dokunan her yerinden kan geliyor. Yüzü, elleri, bacakları çizik çizik eve dönerken, bir sızlama aldı her yanını. Bunun üstüne anasının köteğini de düşünmek gerekirdi... Nedense, şimdilerde dayak yedi mi daha bir acıyor.

Çizikleri göstermeden danın içine atabilse kendini. Oranın karanlığında sezinlemez anası. Karnı da öyle acıktı ki, durulası değil. Bir an dayakla, yemek arasında bocaladı. Sonra, ağılın köşesinden anasını gözetlemeye başladı. O ağıla girer girmez, dar attı kendini dama. Artık çizikleri yarın sabahtan önce göremezdi Hele bir karnını doyursun. Vurur kafayı yatar. Babasının gitme zamanı yaklaştığından şimdi sofrayı kurar anası.

Çoban, uykusunu aldığını gerinişiyle belli ederek kalktı. Oğlunu köşede uslu uslu oturuyor görünce, gülümsedi. Mutlaka bir iş vardı bunda

— Hayrola İlyas, bu gün dışarda değilsin?

— Şimdi geldim baba.

— Bi şey mi oldu?

— Yoo...

— Yine sopa mı yedin yoksa?

— A'a... Anam görmedi geldiğimi.

— Görmedi mi? Neden?

— O ağıldaydı herhalde... Benim de karnım acıktı.

— Karnın acıktı ha... Dur çağırayım ananı da doyursun seni.

— Yok, beklerim...

«Çağır ya,» derdi başka zaman. Bir iş vardı oğlunda. Gözlerini kırpıştırarak baktı. Hafif üstüne eğilince, anladı nedenini sessizliğin.

— Ulan n'ettin böyle?... Çalıya mı dolandın?

— Vurduğum kuş böğürtlenlerin arasına düştü de...

— Alabildin mi bari...

— Alamadım. Orda kaldı.

— Bi daha girme çalı arasına. Sızlıyor mu?

— A'a...

— Sızlıyorsa söyle de anan gelmeden merhem çalayım.

— Sızlamıyor. Sızlamıyor da, anam kızacak gine.

— Kızar ya... Koskoca delikanlı oldun. Çalıların içinde ne işin var? Baktın kuş oraya düştü hemen vazgeleceksin. Kuş yok değil ya dağda... Bir başkasını vurursun.

— Bi daha girmem zaten.

— Girme. Git, biraz ilerde, düzgün bi yerde yapıştır taşı.

Onlar konuşurken girdi Fatma. Bir şeyler döndüğünü sezinledi ama, çıkaramadı.

— Ne o? Kimle konuşuyorsun? Ana, sen ne zaman geldin İlyas?

— Çok oldu.

— Çok mu oldu? Ben görmedim ya.

— Görmezsin. Çok oldu, inanmazsan sor babama.

— İyi iyi... Karnın acıktı değil mi?

Ses çıkarmadı. Nasılsa hazırlayacaktı sofrayı. Demek süt sağmaya girmişti ağıla. Tüm işlerini bitirdiğine göre, sofrayı hazırlayacak, babasını öyle uyaracaktı. Anası, ocağın başına geçince, kuytuya sığındı. «Oh, görmemişti işte. İlkbakışta görmediğine göre, hiç sezinleyemezdi.»

İshak, koyunlarını önüne kattı yemekten sonra. Tümseğin başından geriye bir bakış attı... Karısı hemen bir iş bulmuştu kendine. Ama, oğlu damın yazları çuvalı çıkarılan kovuğundan gidişini gözetliyordu. Eletti... Hemen elini salladı İlyas... Daha küçücükken alıştırmıştı buna. Koca oğlan olmuştu, yine de kovuktan bakardı damda olduğunda.

Bayırbaşına vardığında aklına kızı düştü. Küç mezar, karın ağırlığına dayanamamış göçmüştü... Her gün önünden geçtiği halde, bir düzeltmedi bunu. Kolar, taze otlara eğilince aklına geldi. Sopasının ucuyla kabarttığı yumuşak toprağı, eliyle düzen vererek yeniden yaparmışcasına onardı mezarı... Köpekleri sürünün çevresinde dört dönüyorlardı. Bağdaş kurup oturdu başına... Tüm unutmuşluğundan utanırcasına, öttürmeye başladı kavalını. Küçücük kızının acısı bir iyice çöreklenmişti sanki içine... Her nefeste bir bölüğünü söküp atıyordu...

İçindeki acı hafifledikce, kavalın ağzından çıkan hava da kıvançlı bir türküye dönüştü. Rahatlamıştı... Kalktı... Koyunlar yaylak yolunda uzaklaşmışlardı. Ayaklarını sürüyerek onlara yetişti. Yerine getirilmesi gerekli bir ödevi başarmanın kıvancındaydı. Kızının yüreğine saptanan acısı, ince bir burkulmaya dönüşmüştü. «Parası olsaydı, hocaya verebilseydi, belki şimdi o da eledecekti ardından. Bir yolunu bulmalıydı mutlaka. Bir kıyıya, hastalık için olsun, birkaç kuruş koymanın çaresini yaratmalıydı.

Tarladan aldığı mısırı gizlice satsa, tohumluk buğday alabilirdi. Eğer tümünü ekecek oranda tohum alabilirse, bir yerlerden çift uydurması gerekirdi. Murat Ağa'dan istese, yine önceki yıl yaptığını yapardı. Tarla benden, çifti benden, hakkımı ver diye elindekini avucundakini çeker alırdı... Bunu engellemek için, bilmemeliydi Ağa... Kâhya bilir. Bilsin... Hele ürün zamanı gelsin, bir oyun eder onlara. Kaçırır malının bir bölüğünü. Kaçırır ki, tümden yoksun kalmasın.

Bir pundunu bulup, denemeli bu yolu. Tohum için mısırlar yetmezse, koyunlarını satar. Kaç yıldır üretdiler. Şimdi altı koyunu var. Kuzulardan ikisini de Ağa'ya kaptırmasa, daha da fazla olurdu. Olurdu ya, nedense bir konuğu olduğunda kendi kuzularına kıyamıyor da Murat Ağa, İshak'ın toklularıyla ağırlıyor geleni. Yine sektirmez. Bu yıl birini, ikisini daha götürtür. En iyisi satıp kurtulmak. Ama, bunun için de haber vermesi gerekli. Ben koyunları satacağım diye önceden bildirmeli...

Bayramda elöpmeye gidince anlatır Ağa'ya...

Verdiğin tarlanın tümünü ekmek istiyorum, der... Tohum için gerekli parayı da koyunları satarak elde edeceğim. Bakarsın yumuşar. Kendiliğinden tohum verir. Ekebildiğince ek, der... Ben üçte birini isterim. O zaman mal kaçırmasının gereği kalmaz... Tarlaya tohum da katarsa, üçte birini alsın, zararı yok... Ama, üstüne hörlerse...

Gizli ekecek...

İsterse kızsın Ağa...

Karısına da söyledi kararını. Fatma birden canlandı.

Madem böyle bir niyetin var, ben de yardım etmek isterim.

— Ne yardımı yapabilirsin ki?

— Bak aklıma ne geliyor... Bizim koyunlar, durmadan süt veriyor. Satacağımıza daha kolay bir yol buluruz.

— Nasıl bir yol?..

— Ağa, sağdırdığı sütü doğru mandıraya gönderiyor. Yağını alıyorlar, yoğurt peynir çalıyorlar kalanını... Ben neden yapmayayım bunu? Yağ alırım, yoğurt peynir çalarım. Biriktiririm bir iyice...

— Biriktirdin iyi... Kim götürüp satacak bunları?

— Ayşe nine var ya... Hani sen de pek iyi tanırsın. Öteki köyden. Her pazar, kente gidiyor. Pazara... Satılacakları satıyor, alınacakları alıp geliyor. Ben de yaka-

rırım. Ayşe nine, benimkileri de satıver, derim. Kırmaz... Gelecek yıla, tohum parasını çıkarırız bakarsın. Koyunlarımız da elimizde kalır. Çocuklar, yağ peynir yüzü görürler.

— Bak bu iyi işte... Nasılsa başka masrafımız yok. Ne biriktirirsek, tohumluğa yatırırız. Umduğumuzdan iyi olur.

— İyi olur ya... Çok bir iyi olur hem de?.. Yarından tezi yok, ben başlayayım biriktirmeye. Hem de gidip, kent pazarı ne gün öğreneyim. Ona göre hazırlık düzeyim.

— Bak bu iyi akıl. Hiç düşünmedim şimdiye. Bir şey satmaya alışmamışız ki biz...

— Alışırız. Düzen bindi mi tepemize böyle, nelere alışırız daha. Salt ağa eline bakmak yetmiyor bir yerde. İster istemez bazı davranışlarda bulunuyor kişi...

— Sonra da daha çok biniyorlar tepesine. Kâhya, mısırları görmezden gelecekti. Bakalım gerçek çıkacak mı sözü...

— Çıkmasa ne olur... Ama, yine de biz şimdiden hazırlıklı olalım. Ben oldum bile. Sakın ol, hesabını verme... Tümü bu diye, senin ağılın köşesine yerleştirdiğim çuvalı göster. İsterse alsın içinden Ağa hakkını.

— Yoksa gizledin mi?

— Bir bölüğünü de gizledim elbet. Bunca emek verdim. Mısır unundan bir bazlama yapıp yemek hakkım değil mi? Arada bir katık olur çocuklara...

Karısının durmaksızın çocuklar diye konuşması, hoşuna gidiyor, ayrı yönlerde yatmasını bağışlatıyordu. Geleceği, büyüyenden hiç ayırmıyordu Fatma... Ayırmadığı için de hep ikisini birlik düşünüyordu.

Irgat Ali, arayan bakışlarını gezdirdi yörede. Çoban'ın sürüsüyle dağ yukarı ağıp gittiğini görünce, rahatladı. Arabayı dolu güğümlerin yanına çekti. Daha boşları indirmeden, üstünden bir yük atar gibi iletti, Kâhya'nın buyruğunu.

— Kâhya, İshak Ağa'ya selâm söyledi. Yarın inip, köyde beni bulsun, dedi. Önemli bir iş varmış galiba...

— Önemli bir iş varsa, kendisi neden gelmedi?

— Ben geliyorum ya nasılsa!..

— Bu önemli iş, aşağıdan ağıp gelen uğultularla ilgili olmasın? Dernek falan var mı köyde?

— Yok, ne düğün ne dernek yok.

— Öyleyse niye vuruyor davullar? Yoksa asker mi topluyorlar?

— Bilmem, belki öyledir.

— Gizleme be Ali Ağam, neyse söyle aslını şunun. Sabahadek uyutmayacak mısın beni?

— Sanmam bizim kız, öyle olduğunu sanmam. Hiç bizim Ağa'nın ırgatından asker olmuş mu şimdiye?

— Olmamış ya, bakarsın olur.

— Yok, Ağamızın sözü yedi düvel üstüne geçer şükürler olsun. Değil ki, kentteki komutanlar dinlemesin. Bir pundunu bulur o... Şimdiye nasıl bulduysa... Belki yine dediğim gibi bir punt bulmak içindir Kâhya'nın çağrısı...

— Dilerim öyledir. Ama, bana öyle geliyor ki, ilk aklıma gelen çıkacak.

— Öyle olsa, benim de haberim olurdu... Olmadığına göre...

— Ya da sakın kimseye duyurma, dediklerine göre...

— Tövbeler olsun kimseden böyle bir buyruk almadım. Tam tersine, bir iniversin dediler. Hesap verecek değiller ya bize... Hadi askere gidiyorsun, derler, koşarız.

— O da var ya...

Var ya, yine de kocasına iletirken duyduklarını, kuşkusunu belirtti.

— İyi şey çıkmaz bunlardan efem. Biz tam tarla, tohum, ürün hayaline dalarken çekip alırlar seni. Benim bildiğim bu. Bu ya, dilerim eden ettiğini tez zamanda bulsun.

— Sus kınalım. Ağır söz söyleme. Belki de Ali'nin dediği gibidir durum. Babam anlatırdı, bir kezinde, Ağa'nın sözünü dinlememiş komutan. Kendim seçeceğim asker olacakları demiş. Demiş de, tümünü dizmişler karşısına... Sakat çürük... Bakmış bakmış, bunlar tavlada at bile bakamazlar İsmail Ağa, demiş. Murat Ağa'nın babasına. Varsın sağlıcakla kalsınlar sende. Ben askerimi başka köylerden seçeyim. Yine öyle bir iştir bakarsın. Bu da babasının oyununu oynayacaktır komutana.

— Senin bir sakatın çürüğün yok ki... Komutanın karşısına dizdi mi seni, ilk el uzatacağı olursun. Köyde dediğin gibi adam dolu. Onları seçip dizse ya... Ben kuşkumda direniyorum efem. Bir oyun var bunun altında. Güçlü bir oyun.

— Ne oyunu olur ki böylesine öfkeleniyorsun. Bir gidip anlayalım. Belki gerçekten gereklidir askere gitmem. Bir yurt ödevi olunca nasıl sakınırım? Canımı isteseler vermek zorunda değil miyim?

— Değilsin elbet... Verilecek can salt bizimki mi? Neden bunca mülkün sahipleri canve:mez gerektiğinde. Neden yalnız bizden isterler ölmeyi?

— Bizim aklımız böylesi sözlere cevap bulmaya yetmez kadınım. Ne ki buyurdular, onu yapmak ödeviyle koşullanmışız. Hiç düşünmemek, hiç soru sorma-

mak en iyisidir. Yoksa üzülüp sıkılmaktır bundan ötesi...

Ve oyalanmadan köy yolunu tuttu İshak .. Önemli dediğine göre, bir an önce varıp, buyruğa uyduğunu belirtmeliydi. Yoksa kızardı adam. Kızınca da, gelecek yıl başak verecek ürünü görüverirdi. Görmesi bir yana, olduğundan çok gösteriverirdi Ağa'ya... O zaman tüm emekleri tarlada kaldı ki...

Kâhya, İshak'ı yanına aldığı gibi, eski azatlamalardan olan Muhtar'ın yanına götürdü. Muhtar, çopur yüzünde tel tel ayrılmış bıyıklarını titreterek baktı bir süre. Kâhya, başla anlamına başını sallayınca, yüzünü buruşturdu. Köse Murtaza derdi köylüsü. Buruşuk yüzü, konulan adın, tam adamını bulduğunu bir bakışta ispatlıyordu.

— Oğul, yedi düvel bize savaş açmış... Kum gibi askeriyle gelip birikmişler başımıza... Irzımız toprağımız tümden tehlikeye girmiş. Padişahımız efendimiz bana asker gerekli. Kullarım durmasınlar yetişsinler buyurmuş. Bizim köye de geldi buyruk. Biz de ele gelebilecek gibi olanları hemen gönderiyoruz imdada. Bunlar arasında sen de varsın. Var tezden helâllaş ayaliyle... Dizil akranlarının arasına. Öğlen ezanında burda bulun. Namazı kılar kılmaz yola düşeceğiz. Gece yarıya varırken ancak ulaşabiliriz kente.

— Olur Murtaza Emmi. Ezan okunmadan gelirim.

— Göreyim seni oğul. Yüzümüzü ak çıkar. Burda da, gittiğin yerlerde de köyümüzün adını battal etme.

— Olur... Çalışırım...

Ağır ağır çıktı yamacı. Ayakları geri geri gidiyordu. Şimdi ben bilmez miyim diye yası kaldıracaktı karısı. On yaşını aşan oğlu, şaşkın şaşkın bakardı kimbilir. Döğen yok, söğen yokken anam niye ağlıyor diye...

İlyas çoktan uyanmıştı. Babasının ilk kez aşağıdan doğru gelmesi afallattı o'nu. Çok erken uyandığı sabahlar, babasının hep yukarıdan, bayırbaşından doğru gel-

diğini görmüştü. Şimdi birden yön değiştirdiğine bakılırsa, bir nedeni olmalıydı bunun Koştu, karşıladı.

Anası çoktan bayırın ucunda, köy yolunu gözetliyordu. Babasının yanına varınca, dikildi. Anasının bir şey demesine olanak tanımadan atıldı söze.

— Köye mi indin baba?

— Ya, köye indim. Muhtar çağırtmış da...

Bu kez oğlana bırakmadı Fatma.

— Hani Kâhya çağırttıydı? Muhtar da nerden çıktı?

— Canım muhtar, kâhya tümü bir değil mi?

— Değil. Yoksa dediğim gibi mi?

— Dediğin gibi kınalım. Dediğin gibi çıktı haber. Hemen gitmem gerekiyor.

Oğlunun başını okşadı.

— Anan, kardeşin sana teslim yiğit İlyas. Koyunlar da... Bundan böyle, ben dönünceye bu damın efesi, bu dağın çobanı sensin. Sana teslim edilenlerin tümüne çok iyi bak. Yoksa döndüğümde külâhları değişiriz.

— Sen nereye gidiyorsun baba?

— Askere çağırdılar. Savaş varmış. Adam gerekmiş efendimize.

— Efendimizin adamı yok muymuş?

— Olmaz olur mu? Pek çokmuş. Çokmuş ya yetmemiş.

— Efendimiz Murat Ağa'dan büyük mü baba?

— Büyük ki, dağlar kadar.

— Büyük de, neden başka yerlerden bulmuyor adamını?

— Biz tümümüz o'nun adamıyız ya oğlum. Ben, sen, Murat Ağa, tümümüz.

— Ya, Murat Ağa da adamı mı efendimizin?

— Elbette...

— Öyleyse o da seninle gelecek öyle mi?

Bir sormaya başladı mı bu oğlan, altından kalkmak mümkün değil. Böylesi akılermez işlere nasıl da getirir dayar soruyu. Kaval için sorsa, hemen cevaplar.

Koyunlar için sorsa, sayrılıktan sangılığa hemen anlatır. Ama, buraya gelip dayandı mı, cevaplaması mümkünsüz. Ağalar askere gitmez dese, hemen ardından gelecek soru. Cevaplamak da güç iş... Güç iş ya, Fatma o'na bırakmadı cevabını.

— Sus bakalım şimdi. Bunları sonra sorarsın. Geldiğinde. Hadi sen git ağıla, koyunlara bir bak, İbrahim'i de yanına al. Ben çağırmadıkca da gelme... Hadi...

Boynunu büktü İlyas. Kös kös döndü. Anababası ardından yetişmeden, küçük kardeşinin elinden tutarak ağılda yitti.

İshak, üç adım ardında yürüyen karısına hafif yan verdi.

— Kırmayacaktın çocuğun iştahını.

— İştahı kapansın. Bir sormaya başladı mı, öğleni çoktan geçeriz. Demek askere gönderiyorlar seni ha... Hemen aklıma gelmişti bu... Yerine çoban yetiştirdin nasılsa. Bir parmak çocukcağızın üstüne yıkacaklar tüm işi. Senin bir gereğin kalmadı demek Ağa'ya... Adı batası. Nasıl da bilir hesabını. Nasıl da seçer zamanını.

— Elimizden bir gelen yok ki kınalım. Buyruk ne derse uymak zorundayız.

— Ağa'nın kötü buyruğu yetmiyor muydu uymak için. Bir de daha büyüğününkini çıkardılar?

— Kim bilir. Yetmiyordu anlaşılan. Oyalanma da, biraz azık hazırla. Öğle namazından hemen sonra yola düşeceğiz. Bakarsın gerekir yollarda.

— Hemen mi? Vay başıma gelen. Şöyle bir uzanıp yatamadan mı gideceksin?

— Hemen, dedi Köse Muhtar... Hemen yola çıkmamız gerekmiş.

— Vay dinsiz imansızlar. Böyle ansızdan da alınır mıymış benim erim? Vay başıma gelen!

— Bırak şimdi dırıldanmayı kadınım. Hazırla gerekeni. Sen benden iyi bilirsin.

— Nerden bileyim. Birkaç kez asker mi gönderdim ben?

— Demem o değil. Göndermedin elbet. Göndermedin ya, benim aklım bir iyice karıştı.

— Benimki daha bir karıştı efem... Bir anda çekip alıyorlar seni elimden. Yanımda soluğun olmayacak bundan sonra... Tüm güvencimi yitireceğim... Sessizliği taşıyacağım yük olarak. Pek ağır bir yük bu...

— Taşıyacaksın. Çocuklar pek küçük daha. Birkaç yıl sonra olsa, hiç ardımda kalmaz gözlerim. Pek erken davrandılar. Üstelik tarla hayalindeydim ben. Ekin düşündeydim...

— Hiç tasa etme yiğidim. Düşlediklerimizi ben yerine getiririm.

Elini uzattı karısının saçlarına. Bir süre okşadı... Askerlik... Bir yitiklik geldi çakıldı göğsünün üstüne. Bu saçları bir daha okşamayacak belki... Bir daha koklayamayacak karısını. Eskilerin adı geçtikce neden ürktüğünü anlıyor. Bir şu ayrılık acısı bile dayanılmaz bir şey. Telli gözlerinde iki damla yaş var karısının.

— Ağlama, — dedi okşayarak. — Ağlayacak bir şey yok. Alnımıza ne yazıldıysa, başımıza o gelir. Tasa değiştirmez ki onu...

— Öyle. Biliyorum. Öyle ya, yine de dayanamıyorum işte.

Sokuldu Fatma... Nefesinin tüm ılımını çobanın yüzünde dolandırmaya başladı. İshak, avucunun içinden, başına doğru tırmanan gıcıklanmanın etkisiyle, sarıldı beline karısının. Gidip dönmeme düşüncesinin korkusunda, tüm gücüyle sıktı. Doğru değildi yaptığı. Az sonra camide olması gerekliydi. Belki namaza yetişirdi .. Olsun... Bir anda dünya silindi gözlerinden.

Fatma, yapacağını erteledi. Kollarını erkeğinin göğsünde kenetleyip, dizlerini büktü ağır ağır... Damın kapısını bile kapamayı akletmeden uzandılar kepeneğin üstüne. Ayrılık korkusuyla, bölünmez bir sarmaşıklığın tadını aynı anda duyuyorlardı. Telâşlı bir hışırtı, giderek kuşkuları da, tadları da silip götürdü kafalarından. Bir yorgunluğun titreşiminde soluksuz kaldılar.

Doğruldu kalktı Çoban. Hemen azık hazırlamaya başladı Fatma.

Daha dışardan bağırdı İlyas.

— Ana, İbrahim durmuyor. Gelelim mi?

— Gelin. Gelin de, bir arada bir yemek yiyelim.

Çocuklar çekinerek girdiler. İshak uçkurunu çoktan bağlamış, bağdaş kurup oturmuştu köşeye. Öğle nerdeyse okunurdu. Biraz ağırdan alırsa, namaz geçmiş olurdu köye indiğinde. Boyapdesti almadan namaza durmak zorunluluğundan kurtulurdu. Hiç sesini çıkarmadı. Ne akıllı kadındı bu Tanrım... Her şeyi öyle ayarlıyordu ki, kendiliğinden yürüdüğünü sanır insan.

Azığını hazırladı Fatma... Yedek gömleğini çıkınladı bir bohçaya. Yarbaşına değin ardından geldi elinde su kabıyla. Yokuşaşağı deviriverdi bakracı. Yolu su gibi olsun. Su gibi gitsin, dönsün diye... İçindeki burkulma, gözlerinde yaş oldu hemen ardından...

Kardeşi kendiliğinden koyunlara bakmaya başlayınca, boş günleri çoğaldı İlyas'ın. Ekim zamanı, tarlayla uğraşıyordu. «Başka çiftçilerden çok önce bele giriştiği halde, bir türlü tav zamanına hazır edemedi tarlayı. Salt bellemek olmuyordu. Bir pulluğu iki de öküzü olsaydı işte, iki üç günde bitirirdi sürme işini. Yoktu... Bu gidişle olmayacaktı da...»

Babasının bir zamanlar söylediklerini ansıdı anası. Amcaları belki verirlerdi çiftlerini. Bir ara vermişlerdi de... Ama, onlar ölünce, çocukları biz de dağıldık gerekçesiyle, isteğini cevaplamadılar. Toprak işi tümüyle üstüne yıkıldı. Gocunmuyordu bu işten. Üstelik kıvanç duyuyordu. Belleğinin belirsiz yerlerinde, bir bilinç kıvılcımlanıyordu kendi sezinlemeksizin. Yaratıcılığı benliğinde duymanın kıvancıydı bu... Tohum olarak ektiğinin, ayrık ayrık bellediği topraktan, ürün olarak fışkırması, gücüne olan güvenini artırıyordu. Bu yüzden, babasının yitikliği haberini iletmedi bile anasına. Arada bir yoksunluğa alışmış kadının, «Babanız geliyor m'ola, sağ gözüm pek seyriyor,» demesi, bir sızı saplıyordu içine. Saplıyordu ya, giderek buna da alışmıştı.

Toprak işinin olmadığı günler, köye uğruyordu. Daha doğrusu biraz da anasının zoruyla tam cumaya rastlatıyordu bu günleri... Başka günler de gitmesini önerdiğinde, hemen cevabını yapıştırmıştı;

— Ağa bir duyarsa benim haytalık ettiğimi, hemen başka bir işe koyar... Oğlan büyüdü, sürüye o baksın, hayvanların hesabını o'na sorarım ben, der çıkar. O zaman ne yaparsın?

— Bak bu hiç aklıma gelmediydi. Doğru ya... Din iman mı var bunlarda. Sen yetiştin diye salıverdi baba-

nı elin gâvuru üstüne. Şimdi kardeşin yetişti, nasılsa boş geziyorsun diye, bir de seni alır elimden. Bakma sen benim dediğime oğlum. Aklınca en doğrusu neyse onu uygula...

— Olur ana!.. Tasalanma sen!..

Oğlunun yine de gönlünü alması, sevindiriverdi Fatma'yı. Bir daha akıl vermeye kalkışmayacağına söz verdi kendi kendine... Büyümüştü İlyas... Delikanlı olacaktı nerdeyse. Arada bir kendisi de köye inmeli, şimdiden birini peylemeliydi gelini olarak. Bıyıkları terledi mi bir yiğitin, döşüne bir kol, yastığına bir baş ister artık. Olmadı mı, kancık sineğin ardından seyirtmeye başlar ki...

Cuma günü kendiliğinden indi camiye İlyas... Körimam, köşeye yerleştirilivermiş kütüğün üstüne tünemişti. Her cuma, hutbeden önce bir de vaaz verirdi. Koca kütüğün üstüne nerden uydurduysa bir post atmış, bağdaş kurup dizüstü oturmuş gibi durarak, anlatırdı durmadan... Her hafta yeni bir konu bulur, ağzına baktırırdı insanları.

Namaz sonrası, dayanamadı İlyas. Sokuldu Körimam'ın yanına.

— Yine pek güzel konuştun Hoca Emmi... Ağzından bazı ateş saçtın, yüreğimi titrettin Cehennem korkusuyla. Bazı bal akıttın, tüm içimi ışılattın Cennet özlemiyle. Sağol... Nerden öğrendin bunca bilgiyi?..

İlkin boş bulundu Körimam. «Kitaplardan,» diye cevapladı soruyu. Sonra köpürdü birden. Hoplayıp dikildi oturduğu yerden.

— Hele bak yediği naneye. Nerden öğrenmişim bunca bilgiyi?.. Sen de diz çök hocanın önüne, sen de ter dök yağmur benzeri, görürsün böyle soru sorulur mu bilene? Anlarsın...

— Bu dediklerini ben de yapmak isterim. Ama, dağ adamına gerekli mi?

— Dağ adamına da gerekli, köy adamına da... Bilgi insanım diyen herkese gereklidir.

Sonra gözlerini kırpıştırdı. İlyas'ın yumuşak duruşundan umutlanmıştı. Ellerini oğuşturdu sevinçle. Göbeğinin üstünde düğümleyerek, iki başparmağıyla çember çizmeye başladı.

— Ne buyurmuş Peygamberimiz efendimiz... Bilim Çin'de olsa arayıp bulacaksın, buyurmuş. Madem bir köz düştü içine, bir alaz tutuştu, hiç durma. Bugünden tezi yok, otur annacıma. Bir güzel belle buyrukları. Bir güzel öğren okumayı.

— Hay hay Hoca emmi. Buyruğun başımüstüne... Bir haftalık ders ver bana. Boş kaldıkca belleyeyim. Gelecek hafta öğrendiğimi anlatayım sana.

— İyi ya, Hoca hakkını ödersen, hiç diyeceğim yok.

— Hoca hakkı mı? O da nesi?

— Elbet. Bilim beleşten öğrenilir mi? Yılda bir koyun verirsin, ben de hakkımı bağışlarım.

— İyi ama, benim koyunum yok ki...

— Yok mu? Önündeki koca sürü necik?

— Onlar Ağa'nın. Bir de babamın koyunları var. Ağa kendi sürüsünde saydı geçen yıl. Ses edemedik. Anaları benimdi, üreyen de benimdir, demiş Kâhya'ya...

— İyi, koyun olmasın da, iki ölçek buğday olsun.

— Anama bir sorayım. Olur derse, hemen başlayalım derse.

— Anana mı soracaksın? Baban öldüğüne göre, evin efesi sen değil misin?

— Ben olsam da, anama sormam gerek.

— Bak sen yiğitin hası geçinene.

— Büyüğümdür Hoca emmi. Sen alay etsen de ben danışmadan iş yapmam.

— İyi iyi... Danış bir iyice. Olur derse, yarısını yükle gel haftaya. Hemen başlayalım derse.

— Olur! Başüstüne!..

Sevinçle çıktı yamacı. Kıvançla daldı dama. Öğrendiklerini sıraladı ilkin;

— Dedi ki İmam emmim, dedi ki ana... Sen de öğrenebilirsin, dedi. Eğer içinden geliyorsa, yılına varma-

dan, bellersin elifbe'yi... Çatır çatır sökersin Kur'an'ı, dedi. Boş zamanım çok. Bi kez elifbe'yi elime geçirsem, ayına bile varmadan beller çıkarım.

— Bellersin ya yiğitim. Nice köy delikanlısı, senin aklının ucuna yanaşamaz. Elbet bellersin. Durma öğren... Ağa, İbrahim'in tek başına dağa çıktığını sezinlemeden öğren bir iyice okumayı. Dünyanın bin çeşit durumu var. Bakarsın bir gün gerekir. Hiç olmadı, askere gittiğinde, sen avratını baban gibi mektupsuz bırakmazsın.

— Babam vuruşuyor ana. Öyle zamanda, can kaygısı her bir şeyin üstüne çıkar. Mektup yazdırmaya nerden zaman bulacak?

— İşte, benim dediğim de o ya... Kendisi bilse yazmasını, iki satırcık karalar gönderir. El adamına kaldı mı kişi, keyfini beklemek zorundadır. Madem kendiliğinden aklına geldi...

— Aslını ararsan kendiliğimden aklıma gelmedi. Körimam, nedense bilgiden, bilgi edinmenin yollarından söz açtı. Daha bir çok yiğit başvurdu benimle birlikte. Tümü okumak istiyor.

Birden ayıldı Fatma... Kendiliğinden içine doğmadığına göre, bir nedeni olmalıydı bunun. Bildiği kadarıyla, Körimam, ücretsiz selâm vermezdi... Az mı bekletmişti adını ezanlamak için çocuklarını. Az mı kıvrandırmıştı Fatma'yı... Ses çıkarmadan bekledi.

— Ya, demek öyle...

— Öyle ya... Okumanın yararlarını anlattı o da senin gibi. Sonra öyle güzel konuştu ki, ilk ben sordum, bilgiyi nerden edindiğini. Hemen okumaktan söz etti yine. Etti ya...

Duraladı... Düşündü bir süre... Buğdayın sözünü açmak gerekliydi anasına. Bakarsın olmaz, der. Bakarsın vazgel sen bu öğrenmekten. Kendi işlerine bak yeter, der. Fatma, bu duraklamayı bekliyordu. Daha oğlu sözünü tamamlamadan, dişlerini sıktı.

— Ciğerinden yanasıca... Cer armağanı az gelmiş olmalı...

— Nerden bildin?

— Bilmez olur muyum? Kaç yıllık köylümüz, bildiğimiz kişi değil mi Körimam haramzadesi. Kimbilir ne istedi her birinizden?

Bu anasının da bilmediği yoktu... Köyün insanlarının adını an, gerisini bırak o getirsin. Daha bir şey belli etmeden, hemen anladı gerisini. Cevaplamalı sorusunu. Cevaplayıp ağırlığından kurtulmalı...

— İki ölçek buğdaya fit.

— İki ölçek mi?

— Ya, iki ölçek... Çok değil be ana.

— Değil. Ardından başka şeyler çıkarmasın da. Hiç bile çok değil. Hemen yükle götür. Bir Tanrı ecrini versin, dese, sevabı bizimdir. Hiç olmadı ağa'nın hakkı azalır, kapmaya geldiğinde... Bakarsın gerçekten öğretir okumayı...

— O öğretmese de ben öğreneceğim. Yararlı bir iş madem. Öğreneceğim gör bak.

Hemen kararlamadan ölçtü buğdayı. Ağılın köşesine ayırdı. İlk cumada götürüp teslim edecekti hocaya... Ve gelecek haftanın dersini alacaktı...

Her hafta, bir sonraki haftalık dersini aldı... İlk iki ay, her gün sayfalarda gezdirdi gözlerini. Kargacık burgacık Arap harflerini sökmek için, başı paralanıyordu. Ama yılmadı. Sonunda her birinin anlamını çıkardı. Hatta, kelime halinde sökmeye bile başladı. Elifbe'nin «Ezara» diye başlayan sayfasına gelinceye de, böyle gitti okuması. Orda nedense birden çakıldı hoca efendi .. Eski sayfaları çeviriyor. Buraları olmamış diye, ezberlediği dersleri yeniden okutuyordu. İlyas, ondan sonraki sayfalarda yazanları da sökmeye başladı kendiliğinden. Ve bir Cuma, dayanamadı yine eski dersler verilince.

Hoca'nın bir türlü geçmediği sayfadan çok sonralarda söktüğü bir kelimeyi gösterdi belli etmeden... Sayfaları karışmışcasına... Körimam, kelimeyi evirdi, çevirdi, bir türlü sökemedi... O zaman anladı durumu İlyas... Aslında, kendisi de bilmiyordu okuyup yazmayı. Birden anıları canlandı... Muhtar, babasının ölüm kâğıdını uzattığında, yine böyle olmuştu. Bir iyice evirip çevirmişti Körimam. Sonunda da;

— İstersen okuyayım. Ama, uzun sürer. Babanın kahramanlığını yazıyor. Yazıyor ya bu bir şeyi değiştirmez. Bir kez yitmesin insan. Yittikten, şehidolup Tanrı katına vardıktan sonra, burda yazılanların bir değeri yok ki... O en büyük sevabı kazandı, demişti.

Şimdi anlıyordu bu evirip çevirmelerin nedenini. «Aslında Körimam, kendisi de çakılıp kaldığı yere değin okumuştu. Ama, kimseye belli etmediğinden, köyün en bilgilisi geçinebiliyordu. Onun çözemediği kelimeyi çözmüş olmak, yeterliydi kendisi için. Boş zamanlarını olduğu gibi okumaya ayıracaktı bundan sonra... Ve kimsenin haberi olmadan, okumayı öğrenecekti bir iyice... Görsündü Körimam. Anlasındı dağlının gücünü.»

Kâhya, çoktan kokuyu almıştı zaten. Her cuma, fısır fısır Körimam'ın önünde diz çökenlerden kuşkuya düşünce, ardını bırakmamıştı. Bir iş vardı bunda. Körimam, kimseye bedava bir tek harf öğretmez. Mutlaka bir şeyler aldı köylüden... Aldığı da mutlaka Ağa'nın malıdır.

Dibini eşti...

Bir gün yakaladı Körimam'ı...

— Hoca efendi...

— Buyur Kâhya...

— Gel hele biraz. Bir iki dıgılaşalım.

— Dıgılaşalım Kâhya'm... Hayır iştir dilerim.

Köse Murtaza, dayanamadı onların bu konuşmasına.

— Kâhya'yla senin olduğun işte hayır olur da...

— De len zevzeklenme. Bişey konuşalım dedik, hemen sarakaya vurduruyorsunuz işi.

— Konuşun canım. Bizim karıştığımız yok. Ama, Körimam hayır mı deyince kendimi tutamadım da...

— Bizden hayır sadır olmaz mı diyorsun?

— Olur mu?

— Ne kötülük gördün ulan?

— Tanrı'ya şükürler olsun ki, bana bulaşmadınız şimdiye. Ama, görenler çok...

— Bak deyusun yediği naneye. Bir kuyruk acır var senin ya, benden mi, İmam efendiden mi bilmem. Yoksa böylesi açılmazdı ağzın.

— Şaka ettim be Kâhya... Sen de hemen ciddiye alıyorsun işi... Biraz eğlenelim dedim. Kimden ne kuyruk acım olacakmış... Kapı yoldaşı değil miyiz biz?

— Ha şunu bileydin. Bileydin ya, ben kapının Ağa, yanındayım. Sen eşik yanında.

— Öyle olsun...

Körimam sabırsızlandı.

— Bırak şimdi dalaşmayı Kâhya efendi. Bana bir diyeceğin var galiba. De hele...

— Diyeceğim şu, kulağıma geldiğine göre, dağın ayısını, köyün hödüğünü toplamışsın güldür güldür ders veriyormuşsun. İşin kalmadı mı?

— Köyümüzün çocukları birazcık bilim sahibi olsun istedim Kâhya...

— Bırak bilimi sen. Aslında her birinden aldığının hesabını ver bakalım. Böyle işler karıştırmadan, bize danışman gerek bilmiyor musun?

— Öğretmenin danışmaya gereği yok bellemiştim.

— Bu köyde uçan sinek bile izin almak zorundadır. De bakalım, bunca çırpınışın karşılığında ne aldın?

— Ne alınır ki elin yoksulundan? Her birinin gönlünden ne koparsa.

— Duyduğuma göre bizim dağ ırgatları da varmış arada öyle mi?

— Çoban İshak'ın oğlu da geldi bir iki.

— Ne verdi Hoca hakkı olarak?

— Hiç, bi ölçek buğday yüklenmiş geldi. Ben de üstünü helâl ediverdim.

— Demek buğday getirdi ha... Nerden bulmuş acaba?...

— Dağlılar belli olmaz. Bi kez kafalarına korlarsa bişeyi, ekmek yemezler.

— Ben tümden un gönderiyorum onlara. Buğdayı nerden buluyorlar?

— Orasını bilmem Kâhya... Elbet her bir şeyin iyisini sen bilirsin.

— Bilmesem de öğrenirim. Yıktım mı Irgat Ali'yi, bir bir döktürürüm. Senin de haberin olsun. Bir daha ders falan vereyim deme... Yoksa yeni bir imam aratırsın bize... Köylünün okumak nesine gerek. İşini bellesin, ırgatlığını yerine getirsin, yeter. Hangimiz okuduk?

— Zaten ben baştan ayarladım durumu. Hiç biri, harflerden öteye geçemedi.

— Geçemedi mi? Neden?

— Öğretmedim ki, kelimeleri... Orda bıraktım... Dolap beygiri gibi hep aynı sayfalarda döndürdüm durdum...

— Bak bu iyi haber. Öyleyse, aldıkların sana kalsın. Ama, bir daha böyle bir işe kalkışma.

— Olur. Başüstüne...

Dediğini de tuttu... Kim geldiyse, ellerindeki kitapları çekti aldı. İlyas, durumu görünce, gizledi kitabını. Hiç olmazsa, elinde bu kalmalıydı bir ölçek buğdaydan. Sökmeye de başlamıştı. Uzun kış günlerinde, oyalanacak bir şey bulurdu.

— Ben unutmuşum Hoca efendi, — dedi... — Gelirken getirmeyi unutmuşum.

— Haftaya isterim. Kitaplar benim değil, sahibine göndermem gerek.

— Hiç tasalanma. Haftaya getiririm.

O günden sonra Cuma'ya da gitmedi İlyas... Körimam kitabını isteyecekti. Vermek gelmiyordu içinden.

Yılını tamamlamamıştı ki... Haketmemişti buğdayı. Hiç olmadı kitabını karşılık tutardı. Vermeyecekti. Vermemek için de inmeyiverdi Cuma'ya...

İnmedi ya, Kâhya, durumu öğrenmişti bir iyice. Öğrendiği için de, buğday hakkı istedi durduk yerde. Yok denilince, erzaktan kesti kendi hesabınca... Daha yılın başından dara düşmüşlerdi. Fatma, öfkesini içine attı. Hiç bişey demedi. Bayram yakındı nasılsa. Tümü birden el öpmeye gideceklerdi. Bir kez yoklayacaktı ağzını Ağa'nın. Eğer bilgisi varsa bu işlerden, çatacaktı. Yoksa, o zaman Kâhya'nın ettiklerini bir bir anlatacaktı baştan sona.

«Bir daha ilişemezdi Kâhya. Ağa, bir kez gözdağı verir, dağyukarıya karışmamasını buyurursa, bir daha tek tanelerine dokunamaz. Bir gelsin bayram. Bir varsın Ağa'nın eteğine. Yapacağını bilir o...»

İlyas da kuşkuya düştü anasının bu suskunluğundan. Her zamaıı bin sövgüyü bir ağız açışta sıralar böyle bir iş olunca... Şimdi neden suskun? Var bir bildiği... Ya da bir düşündüğü... Çıkar yakında meydana. Belki daha önceden buğdayların bir bölüğünü saklamış olmanın suçluluğudur. Ama, değil... Herkes biliyor ki, tek tanesi yok Ağa'nın üründe. Bir tutam hakkı yok. Koyunları sevdiklerinden, samanlarını bırakıyorlar. Ekip, biçinceye, harmanlayıp görünceye neler çektiler... Yine de Ağa hakkı diye dayandı Ali...

Bayramdan üç gün önceydi... Irgat Ali, bindiği atı kamçılayarak yamacı tırmandı. Bayırın başından seslendi İlyas'a...

— İlyas... Beri bak İlyas... Seyirt.

İlyas, sesi duyunca vargücüyle koştu Ali'ye doğru... Yanına gelir gelmez, başladı Ali.

— Ağa seni istiyor. Bir solukta yetişsin. O dönünceye sen bekle, dedi. Atla gidecekmişsin. Hiç durma...

Çok önemli buyrukları var sana. Atla ata, vargit... Ben de nefeslenir, bir sigara içerim. Sabahtan bu yana anamız bellendi. Durmadan koşuyoruz.

— N'oldu Ali emmi. Bir iş mi var?

— Var ya, ne olduğunu bilmem İlyas'ım... Sen oyalanma. Vargit...

Attan atladı hemen. Dizginleri tutuşturdu eline. Sonra, belindeki kuşaktan tabakasını çıkardı. Daha İlyas özengiye ayağını atarken, kâğıdı tütünle doldurmuştu bile.

Bir nefeste vardı köye İlyas...

Kâhya görür görmez hemen Ağa'nın yanına çıkardı.

Geçen bayramdan bu yana, iyice çökmüştü Ağa... Kocamışlığı besbelliydi. Oyalanmadan girdi söze.

— Sende kaç koyun var İlyas?

— İki yüz on Ağam...

— Koyunlar sana teslim. Ağ git dağ yukarıya. Benden bir haber gelinceye de sakın inme. Bir yıl, üç yıl, beş yıl... Ne zaman ki benden haber gelir, öyle inersin köye. Anladın mı?

— Anladım Ağam... Buyruğun başımüstüne.

— Kâhya, sana gerekli erzakı versin. Hemen taşıt yukarıya. Senin için neresi güvenliyse, oraya çekil git. Dediğim gibi. Sakın köye inme...

Şaşkın şaşkın döndü İlyas. Kâhya da o'nunla birlikte indi ambarın yanına.

— İstediğin kadar vereceğim. Buyruk böyle. Çekinme... Savaş kokusu geldi mi, herkes eliaçık oluyor. Ben bile... Ağa durmadan tembihliyor, kısıntı yapmamam için. O yüzden de iste istediğini... Hadi çekinme.

— Ne savaşı bu Ağa?

— Yunan geliyormuş oğul... Buralarını tümüyle ele geçirmeye geliyormuş. O yüzden ağ dağlara. Nasılsa oralarını bilmez o. Bir gün geri alınır bakarsın. O zaman, ne ki aldın Ağa'dan bir bir teslim edersin. Ben ummuyorum buralarının bir daha bizim olacağını ama,

belli olmaz. Bakarsın bir kurtaran çıkar. Bir değişiklik olur.

— Neden olmasın? Bunca insan boşuna mı öldü?..

— Boşuna öldü ki, ekin kurdu gibi döküldü gitti.

— Vay babamın başına gelen. O giderken, yurdu korumamız gerek diyordu. Demek öldüler, yine de koruyamadılar ha...

— Ya...

Köyün bir iyice boşaldığını dönerken sezinledi. Yükünü denk haline getiren, yamaca vuruyor. «Dağlar, alışmamış olan için tekin değildir. Yaşama koşulları öylesine güçtür ki, kimse başedemez.» Bir an bunu söylemek geçti içinden. Sonra, aldırışsız tırmandı yamacı.

Anası; daha o gittiğinde öğrenmişti olupbiteni. Yarı yolda karşıladı oğlunu. Ne olacağını araştıran gözlerle baktı yüzüne. Durumu bir de o'nun ağzından duyunca da, hiç sesini çıkarmadan hazırlık görmeye başladı.

İlkin koyunlardaki çanı çıkardı İlyas... Sonra, günlerce yiyecek, giyecek, oturacak gereçlerini taşıdı yukarılara. Babasının bir gereklilik olduğunda kullanması için daha ilk dağa çıkardığında öğrettiği doruktaki büyük kovuklardan birini peyledi. Ağıl olarak bile kullanılabilirdi burası. Aşağıdaki ağıldan büyüktü. Hemen ötede biri daha vardı böyle... Eğer gerçekten dedikleri çıkar, Yunan gelirse buralara, kovuğa giriverirlerdi. Kovukların önünü meşeler kapıyor. Yandan ve yukarıdan hiç belli değil burda kovuk olduğu. İçi geniş mi geniş... Damlarındaki eşyanın tümüne yakın bölümünü getirdikleri halde, bir kıyıcığını bile doldurmadı. Yerleşebilirler burda. Belki gelse, Ağa bile bulamaz.

Yere eski kepenekleri serdi Fatma... Keçeden kilim gibi, diyordu sererken. Mağaranın içi, dümdüzdü... Hemen biraz ötede de, yaz kış hayvanları suladığı bir pınar vardı. «Köylüler yüz yıl arasalar böyle bir yer bulamazlar. Zaman zaman ilerideki düzlüğe ekin bile ekse olur İlyas... Sahi, neden şimdiye akıl etmedi bunu. Gitti

Ağa'nın, Kâhya'nın burnunun dibindeki tarlalara ekti... Burda ektiğinde hiç kimse göremez. Ama, buğday olmaz ki burda. Toprağı kalmamış dağların. Kalmışsa bile öylesine az ki, daha beli vururken, kırılır kürek? Taşa dayanamaz kırılır.» Düşünce halindeyken vazgeldi aklındakilerden.

DOKUZ

Açlık kasıp kavuruyor dağ yöresini. Dengini sırtına alıp, bir kovuk bulabilmiş olanlar, bir daha köye dönmemişlerdi. Dönmemişlerdi ya, yaşamını ayrılmaz bir parça olarak toprağa bağlamış olmanın acısını çekiyorlardı. Geçen yıl boş kalan tarlalar, dağyukarıyı açlık biçiminde sarmıştı. Ağa'dan kesin buyruk aldığı için, bulunduğu yerden aşağı inmiyordu İlyas. Tüm köylülerinin gelip gidişlerini görüyor, uzaktan uzağa tümünü izliyordu. Ama, birinin de yanına yaklaşmıyordu. Bulunduğu yerden aşağılara sarkan meşe ormanı, gizlenerek çevrelerinde dolaşma olanağını da verdiği için, bir gün aşağılara indi.

Köylülerini salt uzaktan görmek yetmez olmuştu. Hiç olmadı, seslerini duyar, kimseye görünmeden yerine dönerdi yine... Ormanın içinde, yeni bir köy beliriyordu. Açıkta kalanlar indirdikleri ağaçlarla kendilerine yeni yeni damlar yapmışlardı. Toprak özleminin tahılsız yakalanmış olmanın açlığı dışında, yerleşik düzenlerini sürdürüyorlardı. Ne var ki, orman içini ekmek mümkün değildi. Hep, köylerine dönecekleri günü bekliyorlar, işgalin bir an önce savuşmasını diliyorlardı.

Ellerinden başka şey de gelmezdi... Gençler çoktan kurulan çetelerle birlikte savaşa gitmişti. Hatta eli tutan yaşlılar bile, zorla çetelere katılmışlardı. Kadınlar ve çocuklar kalakalmışlardı ormanın içinde. Dağın kovuklarında...

Yaşlılar, kereste için indirdikleri ormanın açıklığında oturmuşlar, kendi aralarında konuşuyorlardı Arkadan dolanıp gelen İlyas, hiç birine sezinletmeden, dinlemeye başladı onları...

— Ben karar verdim. Güz bir gelsin, hemen ineceğim köyüme... Gâvursa gâvur... Öldürecek değil a beni... Toprağımı sürerim. Ekinimi ekerim. Karnım doyar güçle de olsa. Böyle dağ başında, aç yoksun kalmaktansa...

— Hem anlaşıldı, gideceği yok bunun. Geldi yerleşti. Geçen gece Bastı'nın Rasim inmiş. Bir dolanmış köyü... Damlar insansızlıktan kaykılakomuş. Sanki tufan artığı, diyordu.

— Nasıl inmiş hırhırına bakmadan. Tıknefes olmamış mı yollarda?

— Gece bastırırken yola çıkmış burdan. Kimseye görünmeden sabah alacasında yamacı aştım, dediydi... Yamacı aştı mı, nerden görecek Gâvur...

— Daha aşağıdaki orman köylüleri hiç kıpırdamamışlar yerinden. Kırıkçı Yusuf, daha önceden başımızda bulunan gâvurdan kalır mıydı, diyormuş. Ne değiştirir Gâvur bizim düzenimizde? Hiç... Ağa'ya verdiğimiz haracı, o'na da veririz. Verdik mi de yaşar gideriz.

Köylüsünün çoğunluğu da o'na uymuş. Hem sadece bir karakol kurmuşlar o köyde... Bir onbaşıyla, iki de asker bırakmışlar. Yan yana geçinip gidiyorlarmış.

— Yılancılı Yusuf mu bu dediğin?

— Evet o?

— Neden karışmamış çetelere o?

— Akıllı adam. Karışır mı? Neyine gerek çetecilik.

— Yok, akıllı olduğu gibi yüreklidir de... Savaş oldu mu duramaz. Çok eskiden bilirim. Gâvur baskısına katlanmaz o... Vardır bir iş bunun altında...

— Ne olur ki?

— Dedim ya bizim oğlan. Yusuf'u iyi bilirim ben. Vardır bir bildiği. Hem senin dediğin gibi konuştuysa gerçekten, büsbütün pirelenmek gerek. O boş yere konuşmaz.

— Benim sorduğum da bu zaten. Ne olabilir?

— Vallah iyi bilmem, benimki salt Yusuf'u tanımaktan öte bir bilgi değil. Ama, şuraya yazarım ki, Yusuf, köyde kalması gerektiğinden ordadır.

— Hangimizinki gerekmiyor ki?

— Yok o'nunki öylesi değil. Bambaşka bir kalıştır. Yoksa, dedim ya, gözü pek, atışı tektir.

— Anlatacak bir şey yok. Yusuf, benim bildiğim Yusuf, savaşan çetelerle ellidir. Elli olduğu için de, köyde kalması gerekiyordur. Savaş zamanı en güç iş nedir bilir misin sen?

— Vuruşmak elbet...

— Vuruşmak, sonunda ölmek, en hödüğün başardığı bir iştir. Bunun üstesinden hangi asker gelmez ki... Bir nişan alıp çakmak çalmak değil mi tabanı... En acemiler bile bazen, kırk yıllık askerden önde koşar.

— Sonra da alnı kabağından vurulup yere düşer değil mi?

— Kırk yıllık asker, dedik. Neden? Bunun için. O en bir kurnazı çıkmıştır. Her savaştan bir yolunu bulup paçayı sıyırmıştır da, ondan... Ama, kötü bir iştir bu savaş alışkanlığı. Hele bizim gibi koca bir imparatorluktan, küçüle küçüle elindeki bir avuç yeri de başkasına kaptıracak biçimde durmadan yenildin mi? Büsbütün koşullanırsın vuruşmaya... Gençliğim aklıma geliyor. Ulan, savaş yok, hadi köyünüze diye kışladılar mı, karnıma bir sancı saplanırdı. Ta ki, durum, vazgeldik, yeniden başlıyoruz, diyeler. Hemen canlanırdım o zaman. Sancı mancı kalmazdı... Bir yere geliyor, öldürmek alışkanlık halini alıyor. Eh, bunun en doğru sayıldığı yer de savaş alanı. Uzun yıllar unutamadım burnumdaki barut kokusunu. Sonunda kocadık, bir iyice dehlediler de, kurtuldum.

— Sahi savaşa alışır mı kişi.

— Bi kez ölmemek için öldürmek gerektiğini anladın mı, alıştın gitti. Ondan sonra, ne enayice fırlarsın dışarı, ne de bir tekini sektirirsin arpacığından. Gerisi kendiliğinden gelir artık... Vur vur, tükenmez... Sen de tükenmezsin.

— Söz nerden nereye geldi be bizimoğlan. Sen Yusuf'u anlatacaktın.

— Biz eski askerler nedense çok geveze oluyoruz değil mi? Dinine yandığımın. Bi kez açıldı mı vuruşma sözü, tutmayın bizi. En yapamadığımız işleri bile, bir kurşunla çözümlemekten alırız. Deyme keyfine... Sahi, ne diyorduk. Benim bildiğim Yusuf, işte tam bu dediğim gibi savaşçılardan biridir. Üstelik, azbiraz okuma yazma da bildiğinden, bilgisini iyice ilerletmiştir. Bir mangada bulundum o'nunla uzun süre... Hey kara dinini... Yemen cephesini anıyorum da şimdi... Ulan kaç yaşında vardım ben... Ağa, benim bedelim olarak gideceksin, dediğinde göbek atayazdım sevinçten. Demek yine savaş vardı... Demek, özlemini çektiğim vuruşmanın ortalığına dalacaktım yine... Hani bedelim değil, gönüllü arıyorlar dese, balıklama dalardım ya... İşte bu Yusuf'la orda bir iyice ilerlettik dostluğu. Her yerde, bir iki kitap okurdu. Bir pundunu bulmasın, dalar giderdi kitaplara... Onun okuması, bizim Körimam'ın okumasından farklı değil ha... Dudaklarını mıdırdatarak, bir sayfayı çevirmek için, on kez başını sallayarak sökmeye uğraşır kelimeleri. Kaç kez dedim. Bire Yusuf, nene gerek senin okumak. Yarın kör kurşunun biri gelecek. Tepenin üstüne dikecek seni. O zaman ne değeri var edindiğin bilginin? Boşver sen bu hecelemelere de, gözünü dört açıp postu deldirmemeye bak. Gülerek gözlerini kırpıştırmıştı. «Ben sizin gibi salt parmağımı çalıştıracağıma, kafamı da çalıştırıyorum oğlum. Kaç yıl-

dır savaşıyorum ben... Şimdiye deldirmedim postu. Tanrı'nın izniyle tümünüzün cesedine ağıt yakıp, yine de dönerim köye.» Hani bir de vuruşma başladı mı görecektin. Bir kuytu bulur, ordan vereder kurşunu. Hiç istifini bozmadan. Arada bir silâhının namlusunu tükrükleyerek. Her kurşunda birini devirir sakıncasız. Saldırı borusu vurdu mu, en arkadan o koşmaya başlar. Geri çekil buyruğu patladığında en öndedir. Bir soran olsa, nedenini, «ben görevimi yaptım, der. Bir hesaplayın, şunların tümünden daha çok adam öldürdüm. Ölmek görevim değil. Bir gün öyle bir ödev verilirse, onu da yerine gitiririm. Ama, şimdilik öldür buyruğu verildiğine göre... Kaçanın anası ağlamazmış». Diye açıklar ve ardından eklerdi; «Komutanların işidir bu... Saldırıda birliğin ardında olacaksın, geri çekilmede önünde... Yoksa nerden anlaşılır komutanlığım.»

— Yaman herifmiş be...

— Yaman ki, sorma... Başarmadığı iş kalmadı savaş sırasında. Hiç bir zaman da, bir sıyrık almadı... Üstelik toplardı bizi zaman zaman. Beri bakın sığırcık yavruları, derdi. Bi düşünün ulan... Biz nerde gebereceğiz kurşunu yersek?.. Tanrı'nın oî bitmez çölünde. Kimin için?.. Biriniz çıkar da, buralara gelir mi? Yerleşmek için zorlasalar, boynunuza ip takıp sürüklemeleri gerek. Eh, öyleyse niye deldireyim postu ben? Aklınızı başınıza alın. Burası benim mülküm değil. Olması da mümkün değil... Arabın toprağı için vuruşmak bana düşmedi. Elimde olsa, tek kurşun atmam. Hem de işe bak ki, Arap karşımızda. Biz Müslümanız diye, o'nun için vuruşuveriyoruz. Herifcioğlu geçmiş İngiliz'in, Fransız'ın ardına bize çakmak çalıyor. Böylesi ters iş yeryüzünde görülmemiştir. Daha doğrusu, yeryüzü yeryüzü olalı, biz ve başımızdakiler derekesinde avanak görülmemiştir. Bize karşı olan için vuruşuvermek neyin

nesi? Sakın bunu söylemeyin kimseye ha... Biz savaş yoldaşı olduğumuzdan konuşuyoruz. Baştaki büyük avanaklardan biri duydu mu, Yusuf gitti gider. Mahkemesi bile olmaz bu sözlerin. Hemen kurşuna dizerler ki adamı, gık diyemez.

— E, bir ileten olmadı mı bu bozguncu sözleri baştakilere.

— Niye iletelim. Yusuf yerden göğe haklı.. Başımızdaki mülâzim, ağzını açtı mı, ardından başkomutana söğüyor. Bizim Yusuf Çavuş, akıl vermiş çok mu? Hem tümümüz avanaklığımızda birleşmişiz. Papuç gönünü kaynatıp, yemek diye yemeye kalkarsan Yemen Çölü'nde, sen de sapıtırsın azbiraz. Ve vızıltı gelir Yusuf Çavuş'un sözü... Üstelik o başımıza geleliden beri, hep aferin aldığımız halde, hiç fire vermemişiz. Alışmışız ki buyruğuna, yatın ulan, dediğinde kumdan siperin tabanına bir yapışıyoruz, nefes almamacasına. Sonra da dikildik mi, canına okuyoruz keferenin... Yusuf Çavuş en çok Araba bozulduğu için, bir donsuzun burnunu görmesin uzaktan. Yitti herif. Hiç şakasız. Sonra da, birden değişiyor. Az önce öldürdüğü Araba bu kez de hak veriyor.

— Hak mı veriyor?

— Hak veriyor. Bak neden? Ulan diyor, ne dedim ben. Buraları Arab'ın. İngiliz ve de Fransız dayan fellah, bana yardım et, toprağını kurtar, dediyse... Bilmiyor ki, bizim şamarımız altından kalkacak, gâvurun şamarı altına girecek. O da bir avanak.

— Sana bişey söyliyeyim mi bizimoğlan. Bu akıllı dediğin kişi tozutmuş çoktan. Dediklerinin hiç birine aklım ermedi benim.

— Bizim aklımız erse, Yusuf gibi bilgili bir adam olurduk. Elbet ermeyecek oğlum. Ermeyecek ki, o'nun gibilerin buyruğu altında kalalım. O da öyle der zaten.

«Kim akıllı, güçlü ve daha acımasızsa, başa o geçer, bilmiş olun, derdi. İnsanoğlu şamara alışmıştır. Kim ki bunu sağlama yerine getirir, hemen buyruğuna girer o'nun. Al bizi, bizimköylüyü. Şimdi şurda olsa Murat Ağa, adımını şaşırır. Gel gör ki, adını duyduğumuzda, bizim kulağımız çarpılıyor korkusundan. Neden bu? Sülalecek anamızı bellemekten ürkütmüşler bizi bir iyice de, ondan. Yalan mı?»

— Çok bir doğru. Ağa olmasa ne yapardık? İşte halimiz ortada. Bizi bıraktı bir gitti, dağa sardık tümümüz. Dağa sardık da, yine açlıktan geberiyoruz.

— Asıl konuşmamız gereken bu... Benim avrat yakınıyordu sabahleyin. Ormanda ot komadım. Artık hayvanlar da geberecek acından. On haneden fazlayız burda. Yetmiyor orman. Un desen tümden tükendi. Yarına kalmaz, çocuklar berhayı basar. Buna bir çare bulmalıyız.

— Çareyi nerden bulacağız? Ekin ekmedikce ne gelir elimizden? Hayvanların çoğunu kestik zaten. Şimdi bir de unsuz kaldık mı, seyreyle halimizden tüten dumanı.

— Bir yol bulmamız gerek. Murat Ağa'nın yokluğundan bu. Olsaydı şimdi, açardı ambarını. Ne varsa uzatırdı bize... Barışta, bollukta canımızı burnumuzdan getirir ama, böyle zamanda da Hızır olur imdadımıza yetişirdi hemen. Şimdi yok.

— Ağa yok, umudumuz da yok...

— Biz acımızdan ölmeye koşullandık mı yoksa?

— Bana kalırsa öyle... Başolur iş değil on haneye bakmak. Gâvurdan ırzımızı koruduk ama, karnımızı nasıl koruyacağız açlıktan? O belli değil!..

— Şu senin akıllı Yusuf, bunun da cevabını bilir miydi?

— Burda olsa bilirdi bana kalırsa. Yok şimdi. Yalnız dediğim gibi, Yemen Çölünde, açlıktan postalları kaynatıp, ağzımızı ıslattığımız bir gündü. «Burada çakmak çalacağımıza, toprağımızı ekip biçsek çok daha iyi olurdu», dedi. Hani toprak dedik, «yok mu» diye cevapladı. Biz bir ağızdan, yok ya dedik.

— Yok ya, doğru demişsiniz.

— «Yok da, bizim Murat Ağa'nın hükmü nasıl yürüyor,» demez mi? Şaştık kaldık. O bir Ağa, babadan, atadan gelmiş mülkü...

— Öyle ya...

— Öyle değil mi?

— Ulan Ömer, dedi bana. Ben seni şunca zamandır akıllandırdım sanırdım. Hiç deden, ninen anlatmadı mı, Murat Ağa'nın bu topraklara nasıl konduğunu.» Anlattı ..imümüz biliyoruz. Eskiden herkesin toprağı aynıymış. Sonra Koca Murat Ağa gelmiş, sahiplenmiş buralarını. Adam tımarlı sipahiymiş. Çekmiş kılıcını, uymayanın boynunu alıvermiş. Can korkusundan tüm köylü pusmuş kalmış. Pusmasa, direnseymiş, hiç bir şey olmazmış. Bir kişi, hadi askerleriyle beş kişi, onbeş kişi yüzlerce köylünün karşısında ne yapabilirmiş? Doğru değil mi sorusu...

— Doğru... Bir gidelim mi şimdi bu Yusuf'a... Yardım etsin bize...

— İşte bak, buna olur diyemem. Ters adamın da tekidir. Bize yardım et, aç kaldık, dedin mi, köpürür, küplere biner. Size neydi kaçtınız gâvurun önünden, der kuşkusuz. Hazır Ağa yok, toprağın en güzeli elinize geçmiş. Sürüp ekeydiniz avanaklar...

— Bu da doğru. Doğru ya, yarın savaş biter, Ağa döner... Bizden hesabını sormaz mı yaptığımızın? Sorar... Asıl kötülük o zaman başlamaz mı?

— İşte o zaman direnin, der. Öyledir benim asker arkadaşım.

— Kendisi direnebilirmiş de?

— O paçasını kurtarmış oğlum. Ne Ağa ne bey, kimse karışamaz o'na. Yıllardır dokunulmazlık kazanmış. Hiç duydun mu sen bizim Kâhya'dan Yusuf'un adını. Duymadın. Duyamazsın da...

— Sahi yahu... Neden duyamayız...

— Yusuf, ters adamdır dedik ya... Üstelik serttir de... Kâhya bilir başına geleceği. Fazla üstüne gidildiğinde, kurşunu telleyivereceğini Ağa da bilir. Bildikleri için, üstelemezler. Üstelik bu yörenin en bir birinci kırık çıkıkcısıdır. Gün ola harman ola demiş eskiler. O hesap, bakarsın bir gün gerekiverir Yusuf. Attan düşer, bir yeri zırıncır. Eline düşünce kor mu acısını. Komaz...

— Böyle bir arkadaşın var, yine de bir sığıntı olarak yaşıyorsun ormanda. Ben senin yerinde olsam, çeker giderim oraya. Elbet bir yararı dokunur sana.

— Dokunmaz olur mu? Elbet dokunur. Ama, ben gidemem. Çok akıl verdi bana. Hiç birini tutmadım. Üstelik ben borçluyum o'na.

— Borçlu musun?

— Borçluyum ya. Hem de yaşamımı. Kaç kez kurtardı beni.

— Savaşta her yoldaşın, ötekine olan borcudur bu canım. Deymez sözünü etmeye.

— Ama, bile bile yiterken, senin için atıldığını gördüğün halde de mi deymez

— Hani yerinden kıpırdamaz diyordun.

— Diyordum ya, beni darda görünce kıpırdadı. Bir köylü sayılırız. Senin hesabını benden sorar yarın karın, çocukların, dedi. Şimdi yine boynubükük nasıl giderim o'na. Olmaz bu kadarı. Ben yapamam hiç değilse.

İlyas, geriledi. Bir kez de damların ardını dolaşmaya karar verdi, bu gerilemede. Köy yaşlılarının konuşmalarını dinlemişti. «Bu bizim Körimam'ın kitabından daha yararlı oldu,» diye düşündü. «Yaman bir adam olmalı Yusuf Emmi. Bunca bilgiyi derleyebilmek, kim-

senin harcı değildir. Bunlar gitseler bile kovalar kuşkusuz. Çünkü, tümü yitikliğe adamış kendini. Aç kalacağız, korkusu tümüne sindiği halde, hiç bir şey yapamaz duruma gelmişler... Yusuf Emmi, bir başına ne yapsın bunca kişiye. Hiç bir şey yapamaz... Kimse yapamaz.»

Tahta damlardan ses hemen sızıyor. Toprak damın içinde kalır bağırtılar bile. Ağaç damlar öylesi değil. İçerdeki fısıltı, yankılanıp büyüyor sanki... Dışarıdan daha bir kolay anlaşılıyor. Bir çocuk sesi mızıldanıyor. «Ana, karnım aç,» diye... Ve anası cevaplıyor o'nu.. «Biraz daha dayan yavrum. Şimdi bişey bulur veririm sana. Ninen mantar toplamaya gitti. O bilir iyisini. Getirsin hele. Hemen pişirir veririm. Pirzola niyetine atıştırırsın. Olmaz mı yiğit oğlum?..»

Açlık, bilincinde bir kıvılcım parlattı İlyas'ın. Kendi çocukluğu geldi aklına. Babasıyla tavşan avına gittikleri geceyi ansıdı. «Açlıktandı o... Kar yolları kapayınca, tümden aç kalmışlardı. Hem de koyunlarıyla birlikte. Çürük samanları nasıl yemişti hayvanlar. Anası, samanlığın dibini kaç kez yeniden taramıştı, bir avuç arpa bulurum umuduyla. Böyle gitmezdi bu... Köylüsü, akrabaları ormanın içinde ot yemekten kırılırken, Ağa'nın koyunları ürüyor, doldurduğu tulumlar koca mağaranın tavanına varıyordu. Hem tulum da bitmişti artık. Yenileri gerekiyordu. Aşağıya inemeyeceğine göre, sağdıklarını ne yapacaklardı?»

Yol boyu bunu düşündü. «Kesecekti koyunlardan bir bölüğünü. Köylüsü yesin. Yağ peynirin bir bölüğünü de indirecekti geceleri. Hiç sezinlettirmeden et, yağ, peynir taşıyacaktı orman içindekilere. Başka yerlerde de varsa araştırıp götürecekti. Ağa'nın malının sadakası, zekâtı yok muydu nasılsa? Vardı...

Olunca, ha Ağa vermiş, ha şimdi malının bekçisi olan çobanı. Ne değiştirir? Hiç... Hemen yarından tezi yok. Kesecek koyunları. Tulum çıkaracak. Artanı da geceleri götürüp bırakacak köylüye... Kimbilir nasıl se-

vinirler. Tavşanı bulduklarında nasıl sevinmişti kendisi... İşte öyle...» Sıcak bir yemek yiyebilme sevincini ansıdıkca, gözleri dolu dolu oluyor. Kadının çocuğunu atlatışı, daha bir artırıyor doluluğu. «Durması doğru değil. Murat Ağa bile olsa, yumuşar yaptıklarını anlatınca. Hem kimse bilmeyecek ki... Eğer kimseye görünmezse, ağzından bir söz kaçırmazsa, ondan geldiğini sezinlemezler bile. Kaç zamandır, burda olduğunu bilen var mı? Yok...»

Kovuşun ağzına geldiğinde, anasını oturuyor buldu. Altına aldığı postekiyi iki eliyle kavramış, gözlerini ormanın derinliklerine dikmişti. Şaştı İlyas.

— Sen neden yatmadın ana?

— Uyku tutmadı oğlum. Baktım sen de yoksun. Oturdum kaldım burda. Nereye gittiydin?

— Şöyle bir ormanı dolandım. Bizim köylüler yeni damlar kurmuşlar. Tümü tahtadan. Ama, bitik halleri. Açlıktan ne diyeceklerini şaşırmışlar.

— Açlık çok güç oğlum. Açlık adamı delirtir ki...

— Dönerken aklıma geldi ana. Ağa'nın koyunları üredi. Yağı peyniri çoğaldı bir iyice. Diyordum ki kendi kendime...

Durakladı. Yutkundu. Anası hiç ses etmedi. Bir süre bekledi. Oğlunun sözlerinden vazgelmek üzere olduğunu anlayınca, üsteledi.

— Ne diyordun?

— Diyordum ki, bunun zekâtı, sadakası olmak gerek. Birazını kesip dağıtsam.

— Çok bir iyi olur. Hiç durma...

— Sahi iyi olur mu?

— İyi olur ki, hem de nasıl. Senden hesap soracak mı var! Ne bilirler nereye vardığını sürünün? Yalnız insanoğludur. Haberleme kimseye yapacağından. Yarın biri dilini uzatıverir kabak senin başına patlar.

— Benim de düşündüğüm bu. Geceleri götürüp bıraksam kovuklarına.

— Kurt kuş kapmasın.

— Kurt kuş bırakmadılar ki ormanda Bizim insanlarımız geleli kaçan kurtuldu. Kaçamayan çoktan indi midelerine.

— Sen bilirsin.

— Benim bildiğim bu. Başkası gelmiyor aklıma. Hayvan haşat da bırakmamışlar. Yiyeceğimize ortak oluyor diye tümünü kesmişler. Bir sevinirler ki...

— Kim sevinmez. Ne zaman yapacaksın dediğini?

— Hemen yarın.

— Oh, şimdi yüreğim ferahladı. Şimdi uyuyabilirim artık. Hadi geç yat.

— Yoksa sen de mi aynı şeyi düşünüyordun?

— Elbet ya. Kaç kez gözetledim burdan durumlarını. Ot yemeyi bilmeyen köylümüz, tümden koyuna kesti kaç günlerdir. Ormanın dışına çıkmaya da korktuklarından, ne bulurlarsa yoluyorlardı. Sen akıl etmesen ben uyaracaktım. Öyle iyi oldu ki aşağılara inişin.

— Sağol ana. Ben de direnirsin diye korkuyordum.

— Direnmem! Neden direnecekmişim. Ağa malını ırgadından sakınmak bize mi düştü? Üstelik, böyle zamanda yararlı olmayınca, ne değeri var elimizdekinin?

— Öyle ya. Hadi iyi geceler.

— İyi uykular oğlum. Tanrı tuttuğunu altın etsin.

Kâhya'nın bakındığını görünce, bayıraşağı seyirtti İlyas. Demek Ağa dönmüştü. Bu iyiydi işte. Kaç zamandır yolunu gözlüyordu. Sezdirmeden dinlediği köylüler, Yunan'ın kovulduğunu konuşuyorlardı. Bir ay önce de tümü denklerini toplayıp, yeniden köye dönmüşlerdi. Artık bir haber gelsin, biz de dönelim demeye başlamıştı anası. Kâhya arandığına göre, Ağa gelmiş olmalı. Dön buyruğu çıkmış olmalı onlar için de...

Yanına gelince, kaşlarını çattı Kâhya.

— Nerdesin sen?

— Burdayım işte Ağam...

— Nasıl burdasın? İki gündür aranıyorum. Bir türlü rastlayamadım.

— Hayvanları biraz daha yukarı çıkarmıştık da...

— Ağa seni görmek istiyor. Yarın in aşağıya.

— Olur başüstüne. Demek Murat Ağamız döndü ha...

— Hayır...

— Hayır mı? O da nesi?

—Murat Ağa, ilk bozgunda sizlere ömür. Yolda gitti. Şimdiki ağamız oğlu, Mahir Bey'dir.

— Demek Murat Ağa öldü ha... Tanrı toprağını nur etsin. Mahir Bey, şu kentlerde okuyup köye hiç gelmeyen oğlu mu?

— Ta kendisi. Bundan böyle yılda birkaç ay gelecek. Hesapları toplayacak, olupbiteni tartacak. Yine büyük kentlere gidecek. Orda iş yapıyormuş. Büyük işler.

— Elbet. Büyük adam olduğuna göre, büyük iş yapacak. Yarın mı dedin?

— Evet yarın. En geç öğleye doğru hanayda ol.

— Olurum. Sabah erkenden indiririm eşyaları. Sonra koşarak gelirim beyimin buyruğuna.

— İstersen ayağını sürü. Kırmaz mıyım o zaman görürsün.

Döndü gitti.

İlyas sevinçle geldi kovuğa... Anası öğle yemeğini hazırlıyordu. Muştuyu iletti hemen. Dikildi kadın.

— Hay boyu devrilesi Murat Ağa, yine geldi mi köylünün başına belâ olarak.

— Yok ana, bu kez gelen Murat Ağa değil. Oğlu Mahir Beymiş...

— Mahir mi? Vay başıma. Bu babasını aratır ki, deme gitsin. Daha bebeliğini bilirim bunun. Etmediğin birini komazdı halayıklara. Şimdi ne zaman büyümüş de bey olmuş?

— Büyük kentlerde, büyük okullarda okumuş. Üstelik iş tutmuş oralarda. Büyük işler. Kâhya dedi. Temelli kalmayacakmış burda. Yılda bir iki dolanacakmış o.

— Desene tümden Kâhya'nın imansızlığına bırakıyor bizi.

— Öyle...

— İşte bu gelmesinden daha kötü. Bir iyice köpekleşir artık Kâhya... Ağa varken yine bir korkusu, bir kuşkusu olurdu. Şimdi tümden özgür kalınca, bıçak kesmez imansız olur çıkar.

— Bize ne... İşimizi doğru yaptıktan sonra, kimse bişey yapamaz.

— Sen öyle bil. Bunlar doğrunun düşmanı oğul. Birkaç yıl doğru davrandık n'oldu?

— Şimdi değişmişlerdir. Savaş geçti aradan. Pek çok olay olmuştur. Yumuşamışlardır kimbilir!

— Ben bilirim. Hiç yumuşamaz bunlar. Kodukları gibi buldularsa her bir şeyi, neden artmadı diye hesaba çekerler yoksulu.

— Kendileri bıraktı kaçtı ya. Onlarınki can da, başkalarınınki patlıcan mı?

— Ne sandın? Onlarınki canın hası. Bizimki... Bizimkinin sözü bile olmaz oğul.

— Hadi biz oyalanmayalım da, hazırlığımızı düzelim. Ben haber ileteyim İbrahim'e. Yarın sabahleyin ağıla indirsin koyunları. Ola ki görmek ister adam. Bizim bulunduğumuz yere de bir ağa çıksın.

— Vay kuzum vay... Görmek isterse gelir mi sanırsın? Getir buraya der. Getir ki bir bakayım. Sen de tıpış tıpış götürürsün.

— Götürmem gör bak. Koyun gündüz yürümez, derim. Etten düşer.

— Anlamaz ki o. Bizim gibi köylü, babası gibi Ağa değil. Baksana adı bile değişmiş. Bey olmuş. Koyunmuş, etten düşermiş dinler mi? Bir de böyle dedin diye kamçıyı çalarsa suratına. O zaman kötü olur.

— Yok canım. Ne olsa bir ayağı köyde olan adam bu. Bilir ne demek istediğimi. Anlar bir iyice... Ağa kısmı hemen kamçı çalar mı adama.

— Çalsın da gör sen.

Öğle olmadan damladı Hanay'a. Sayvana doğru yürüdü. Kaç kez görmüştü Murat Ağa'yı. Kaç bayramda elini öpmüştü. Hep burda otururdu. Altına çift minder attırır. Minderin üstüne post serdirir. Bağdaş kurup yerleşirdi. Şimdi yeni Ağa da aynı yerde oturuyordu. Ama, bunun altında ne minder vardı, ne de post. Tahtadan bir tünek çektirmiş. Üstüne kıçının kıyısını değdirerek, bacak bacak üstüne atmıştı.

Kâhya, gözüyle yeni Ağa bu diye işareti verince, ellerini önünde kavuşturdu. Belini hafif kamburlaştırarak yaklaştı yan yan.

— Beni buyurmuşsun Ağam.

Mahir, her gün tıraş olmaktan parlayan yüzünü Kâhya'ya çevirdi. İlyas'a bakmadan,

— Kim bu?

— Dağ yöresindeki çobanınız Beyim. Babanız gitmeden önce iki yüz on koyun teslim etmişti. Onların hesabını vermeye geldi.

— Tabii şimdi koyun falan kalmadı, değil mi?

Dayanamadı İlyas. Kâhya'dan önce atıldı.

— Neden kalmasın?

— Ne yani tümü duruyor mu?

— Arttılar bile Ağam... Şimdi tam iki yüz seksen koyunumuz var.

— İki yüz seksen mi? Nerde sakladın onları?

— Yukarıda. Dağda...

«Amma iş be... Adam malının hesabını bilmiyor. Murat Ağa olsa, iki yüz seksen dediğinde, bunun ötesi de olacak, hele hele, derdi... Bu şaşırıyor.»

— Demek arttılar biie ha, aferin!..

Bir övünme kapladı içini. Daha Mahir bir şey sormadan, kendiliğinden yumurtladı yaptıklarını.

— Daha da fazla olurdu belki... Ama, birazını kestim ben Ağam.

— Kestin mi? O niye o...

— Yağı, peyniri doldurmak için tulum kalmadı. Yoksa dökülüp sebil olacaktı sütler. Orman içine gizlenen köylüler de açlıktan kırılıyordu. Kestim, derisini tulum yaptım. Etini senin sadakan olarak onlara dağıttım.

— Kimden izin aldın?

Birden yüzü değişmişti Ağa'nın. Kaşları çatılmış, parıldayan suratı kararmıştı hemen. Bir tulum peynirin, bir koyundan daha değerli olduğunu bilmiyordu anlaşılan. Kâhya, sözün burasında haltettin der gibi baktı yüzüne. Baktı ya, bir kez ağzından fırlamıştı söz. Dönemezdi artık geri. Sürdürdü savunmasını.

— Kimse yoktu ki izin almak için Ağam. Ağa burda olsa aynını yapardı diye düşündüm.

— Peki babam giderken böyle bir şey söyledi miydi sana?

— Söylemesine gerek yoktu ki. Bu durumda kim olsa aynı davranır. Bir kusur mu işledim yoksa...

Kâhya hiç karışmıyordu. Söze atılsa, «Bey kızabilirdi. Kızar, kulağından tuttuğu gibi atardı. Bir adam kâhyalıktan atılacağına, öldürülsün iyidir. Ağa'sına dayanarak yapmadığı rezillik, etmediği kıyıcılık kalmamıştır. Kendi insanına, köylüsüne olmayacak işleri uygulamakta bir sakınca görmemiştir. Şimdi onlardan biri olarak aralarına karıştı mı, birden değişir durum. Kâhya iken karşısında titreyenler dikilir birden. Yüzüne bakmaz olur. Bir o kadarla kalsa, çekilir köşesine, kimseyle ilişki kurmadan sürdürür yaşamını. Ama, köyün en yüreksizi, yiğitliğini üstünde denemeye başlar. İyice yaşlandı o... Dayanamaz böylesi davranışlara. Belki Ağa'lar bunu bildiği için, köyün en çulsuzunu seçerler kâhya olarak. Ödlekliğini örtmek için kıyıcılık yapsın ki, sımsıkı yapışsın Ağa'sına. O olmadan, kendisinin olamayacağını bir iyice bilsin.»

İlyas, Kâhya'dan bir yardım gelmeyeceğini anlayınca, sallanıp kalmıştı ortada. Oysa o bir şey söyler, bunun gerekirliğini belirtirdi. Nasılsa bilmiyordu bu işleri Ağa... Bilmediğine göre, Kâhya'nın dediğine kanardı. Ama, hiç ses gelmiyordu ki... Üstelik Mahir, karardıkça kararıyordu. Kalktı kalkacak besbelli. Kalkıp da, üstüne hörleyecek. Anası haklı. Çalsın mı kamçıyı demişti. Dediği çıkıyor işte. Mahir öfkeyle soludu.

— Kaç koyun dağıttın böyle?..

— Bilmem ki, tulum gerektikce kesip dağıttım. Düşündüm ki, bir tulum, bir koyundan daha değerlidir. Bağışla Ağam... Bilemedim.

— Şuna bak yahu... Babasının sürüsünü dağıtır gibi koyunlarımı dağıtıyor. Üstelik kaç tane dağıttığının da hesabını veremiyor. Sizin çobanlık törenizde böyle bir şey yazılı mıdır? Çoban istediği gibi mi davranır sürüye?

— Bir başka zamandı Ağam... İnsanlar açlıktan inliyordu. Sütler dökülecekti. Sen burda olsan. Ya da

rahmetli Murat Ağam, bir an durmazdı. Hemen yapardı benim yaptığımı.

Bir umut arar gibi Kâhya'ya dikti gözlerini. O hemen kaçırdı. Başını yere eğdi. Mahir anladı ki, yönetim gerekliliği bakımından böyle küçük kusurların görülmemesini öneriyordu bu davranış. Yine de sesini yumuşatmadan sordu.

— Anladık zamanı. Kaç tane dağıttın, sen onu söyle...

— Beş altı oldu herhalde Ağam...

Rahat bir nefes aldı Mahir. Demek korktuğunca dağıtmamıştı. Beş altı koyunun sözü mü olur? Yılda en az sekizini onunu kurt kapar bir sürünün. Biraz yumuşadı.

— Peki... Ama, bir daha bana ya da Kâhya'ya danışmadan tek kılını başkalarına vermeye kalkma sürünün. Yoksa karışmam.

— Zaman kötü olmasaydı verir miydim hiç Ağam... Zaman bir kötüydü ki, zorunlu kaldım.

— İyi iyi...

— Ağam, hemen buyur da, iki üç öküz arabası göndersinler. Ne süt aldıksa hayvanlardan, tulum bastık... Bir iyice yığıldı.

— Tulumlar duruyor mu?

— Tulum bozulmaz ki...

Daha bir rahatladı Mahir... Aslında kalkıp, sırtını sığazlamak geliyordu içinden. Geliyordu ya, babası mektuplarında sıkı sıkı anlatmıştı. «Köylüyü okşamayacaksın. Birinin sırtını sığazladın mı, kendini senden üstün görmeye başlar. Bu bir direniş kıvılcımı olur. Bil ki, devamlı kamçıyı eksik etmeyeceksin sırtından. Yalnız, ilkin karnını doyuracaksın. Hem aç bırakır, hem kamçı çalarsan, o zaman kesin düşman olarak çıkar karşına. Dayağı ekmeğinin bir bedeli olarak göstermelisin. Ve sakın ol, sen elini sürme. Kaldır elini. Bırak, başkaları indirsin. Yoksa, yüzgöz olursun.»

Bu yüzden hemen vazgeldi düşüncesinden. Kâhya'ya döndü.

— Hemen araba verin Çobana. Taşıtsın tulumları.

— Başüstüne Beyim...

Konuşma bitmişti. Döndü İlyas... Sevinçliydi. Yine iyi kurtarmıştı paçasını. Sopa yememişti. Üstelik, yıllardır başlarına dert olan tulumlardan kurtuluyordu. Sevinçle kağnılardan birine kuruldu. Ovayı dolduran gıcırtılarla yola koyuldular.

Akşam olduğunda, onlar dağdan tulum indiriyorlardı daha. Öküzler, dağ patikasının yarısına geldiklerinde zınk diye durdular. Bir adım daha daha atmadılar yukarıya doğru. Ne övendirelerin kuyruksokumlarını yara haline getirmesi para etti. Ne de o yanından, bu yanından itekelemeleri. İlyas, kardeşiyle birlikte, dağdaki kovuktan omuzlayarak indirdi tulumları. İki kağnı, sap yüklü düven arabası gibi tepeleme doldu.

Mahir Bey, babasının son günlerine yetişmişti. Hanayın anahtarlarını uzatmıştı ona Murat Ağa. Fısıltılı bir sesle, uzun uzun anlatmıştı her bir şeyin yerini. Daha önceki mektuplaşmalarından, konuşmalarından bir iyice öğrenmişti çiftlik yönetmenin gerektirdiği davranışları... Aslında, bir çiftlik değildi toprakları... Birkaç köyü içine alan, dağınık ve güce dayanan toprak bütünlüğünü kapsıyordu. Murat Ağa, babalarından, dedelerinden gelen bir güçlülükle sürdürüyordu etkisini. Toprak köylülerin olduğu halde, kendininmiş gibi davranıyor, Murat Ağa'ya devamlı bir gereksinim içinde bulunan köylüler de, buna ses etmiyorlardı. Bu arada, ölen, sahipsiz kalan ya da şerrinden kaçanların toprakları üstüne de kendi çiftini sürdürmüştü Ağa...

Mahir Bey, bunları öğrendikten başka, hanayın altındaki gizli ambarı da öğrendi. Bu gizli ambarın duvarı, samanlığın hemen yanındaki açık ambarın, Kâhya'nın yönetiminde olan ambarın bir duvarıyla bitişikti.

Ve bu duvarda ayrı bir kapı vardı. Duvardan ayrılmayan, hiç belli olmayan bir kapı... Zaman zaman bu ambardaki malzeme, açık ambardakiyle değişecek ve bu işi Ağa kendisi yapacaktı. Her hangi bir durumda açık ambarda mal kalmadığında, bir büyük kıtlık olduğunda bu ambar kullanılacaktı. Dedeleri kimbilir ne denli deneylerden sonra bunu gerekli görmüşlerdi. Her yıl aktarılmalı, açık ambardakilerle değiştirilmeliydi içindekiler. Yoksa çürür, kokar, bir işe yaramazdı.

İlk işi ambarı açmak olmuştu. Dediği çıktı babasının. Buğday, arpa, çavdar ve mısırların çoğunluğu çürümüş, cücüklenmeye başlamışlardı. Bunları açık ambardakilerle de değiştirme olanağı yoktu. Köylüler, kaç zamandır köylerinden uzak olduklarından, topraklar ekilmemiş. Ekilse bile, Ağa hakkı çoktan unutulduğundan, ambar boşalmıştı bir iyice.

Çürüyen arpa buğday ne varsa, dağyukarı gönderdi Mahir. Elinde hayvan olarak bir babasının kaçarken götürdüğü bineklerle, ordaki koyunlar kalmıştı. Ahırda kalanlar, ya Yunanlılar ya da bizim çeteler tarafından sürülüp götürülmüş, kocabaşlardan hiç birinin izine rastlanamamıştı. Koyunları bu yıl, arpa buğdayla geçinsinler bir süre...

Bu durum en çok İlyas'ın işine yaradı. Arabalar, çürük tahılları getirince, sırıttı. Kaç yıldır tarlaları boş kalmıştı. Şimdi hazır tohum geldiğine göre... Fatma, daha ağılın önüne yığıldığında başına geçmiş, içinden tohumluk olabilecek durumdakileri bir bir ayıklamaya başlamıştı.

Tohumluğu bulunca, hemen tarlaya daldı İlyas... İbrahim, koyunları güderdi nasılsa. Artık tek başına başarıyordu o işi. Hem de hiç başkasına gereksinim duymadan. Arada bir anası da geliyordu yardıma. Ama, daha tarlanın başından kovalıyordu o'nu İlyas. Sen bizi büyütünceye yapmışsın. Hadi bakalım, şimdi damına. İşinin başına, dedi mi, dönüp gidiyordu Fatma... İçinde giderek artan bir güven ve mutluluk duygusuyla dolu-

yordu. Ve arada bir oğluna sezinletmeden yeniden geliyordu. Anasının bu sözü duymak için mi yoksa gerçekten kendisine kıyamadığı için mi yardıma koştuğunu bilemiyordu İlyas.

Bel işini yarılamıştı ki, İbrahim, yaylak dönüşü sahipsiz bir beygir bulmuş geldi. Kimbilir kimindi... Açlık her bir yanı sarınca, çocuklarına bakamıyordu insanlar. Hayvanlarını da yılkıya salmışlardı demek. Hayvanın üstüne tünemiş. Daha bayırbaşından türkü çağırmaya başlamıştı. Fatma oğlunu bir beygirin üstünde görünce, şaşkınlıkla koştu.

— Ana, bu da nesi?

— Ta, benim yaylaklara çıkmış ana. Bakındım bakındım kimseler yok. Dün gördüydüm. Size bişey demedim. Belki sahibi vardır. Belki kaçmıştır. Gelir arar diye... Bugün de baktım. Adam arıyor zavallı. Kimseler yok çevresinde. Yeniden aradım yöreyi. Bir atını kaybeden varsa gelip alsın diye. Kimsenin arayıp sorduğu yok. İşe bak... Sonunda kendiliğinden geldi sokuldu. Yüzüme öğle bakıyor ki, dayanamadım. Meğer bana dolanıyormuş bu... İnsanı özlemiş anlaşılan. Yelesini, suratını okşadım. Yanaşıverdi. Bir daha da yanımdan ayrılmadı. Birden ağabeyimin durumu aklıma geldi. Bir pulluk da uydurursak, sahibi varsa bile gelinceye biz tarla işini bitiririz. Bindim üstüne, hiç yüksünmedi. Aldım geldim.

— İyi yapmışsın ya, bir iyice bakaydın oğlum. Belki bir sahibi vardır. Sonra başımıza iş gelmesin. Durduğumuz yerde dert almayalım üstümüze.

— Derdi merdi... Dağın başında iki gün beygir durur mu? Kurt kapar, canavar yer. Arasaydı sahibi. Hem gelse bile, benden başka kimse var mı orda? Tırmanıp sorar. Ben de derim ki böyle böyle... Akşam oldu mu, buraları durulmaz hale gelir. İnsan yok, hayvan haşat tümden yırtıcı. Beygir tek başına kalırsa, yerler... Bunu engellemek için götürdüm, bizim ağıla bağ-

ladım, derim. Alır gider adam. İyilik ettiğimiz için sevinir bile.

— Bir de ağabeyine danışalım da...

— Danışalım ya...

İlyas, bir şeyler olduğunu anlayarak çoktan gelmişti... Anasıyla kardeşinin tartışmasını duyunca, söze karıştı.

— Aferin be İbrahim. Tam da bir beygirim olsa, bir pulluk uydursam diye düşünüyordum. Nerden buldun bunu?

— Dağdan abi...

— İyi etmişsin. Bağla ağıla. Hemen bir yer yapalım o'nun için. Nasılsa bu kış yedireceğimiz çok... Arada o da geçinsin. Ben de bir pulluk bulayım. Hemen bir saban yapalım. Toprağın tavı gelirken, iyi bir armağan bu bize...

Köyde davullar çalınıp, bayraklar asılarak yeni bir çağ muştulanırken, İlyas onyedi yaşını bitirip, tam bir yiğit olmuştu. Çoktan koyunları kardeşinin üstüne bırakmıştı. Artık o tümüyle bir rençberdi... Tarlasından çıkmıyor. Önüne çıkan her olanağı kullanarak, biraz daha artırıyordu ektiği yeri... Ama, eski sakıncasını sürdürüyordu köye inmek için. Öyle günleri seçiyordu ki, Mahir Ağa görse bile, başka bir iş bulamasın o'nun için. Eğer tam bu sıralarda, bir başka işin ardına sürerse o'nu, tarlaları kalır.

Bayrakları asıldığı gün, ince bir kar tepeleri beyazlamaya başladığından, çobanlık işi olmazdı. Bunu seçerek, indi köye... Kahveye oturduğunda, köylünün olanbiteni tartıştığını gördü. Cankulağıyla dinlemeye başladı. O dağlardaydı. Olupbiteni hiç bir zaman gerektiği gibi öğrenememişti. Gerektiği gibi değil, hiç öğrenememişti dibi araştırılırsa. Bir koyunları kesip dağıtma kararına vardığı gün dinledikleri vardı aklında. Vardı ya, onları da bir araya toplayıp, değerlendiremiyordu bir türlü.

Savaşa katılanlar da, katılmayanlar da tümüyle burdalardı. Ve söyleşi alabildiğine gelişmişti o kahveye girdiğinde.

— Duyduğumuza göre Gazi istemiş Cumhuriyeti...

— O istediyse, çok bir iyidir.

— İyidir ya, kimse ne olduğunu bilmiyor. Bildiğimiz, Padişahı atıyorlar, yerine Gazi Padişah oluyormuş... Tüm dedikleri bu...

— Olsun ya... Padişah ne yaptı savaşta? Gâvurla birlik oldu. Elbet sonu böyle çıkar.

— Bu Cumhuriyetmiş emmi. Padişah yokmuş artık.

— Yokmuş da Gazi ne olmuş? Hem Padişahsız olur mu ülke?.. Elbet bir baş gerekli. Bana kalırsa da en iyi Padişah Gazi'dir...

— Padişahlık olursa öyle. Bu Cumhuriyet başka. Bizi yönetecekleri, biz kendimiz seçecekmişiz bundan sonra. Beğendik beğendik, beğenmedik mi hadi yallah.

— Git işine ulan, bunca zengin, bunca akl'eren varken, seçmek bize mi düşmüş?

— Yemin olsun öyleymiş.

— Bırak sen bunları... Yemin bile verseler inanma. Bak sana bir şey anlatayım ben. Milislik zamanından kalma... Biliyorsunuz, ben daha ilk ağızda milise yazılıp, savaşa girdim. O arada başımızdaki subaylar diyorlardı ki; Şimdi nasıl kaldırdığımız malın bir bölüğü bizim oluyorsa, yarın kurtardığımız topraklar da bizim olacak. Dilediğiniz yere gidip konabileceksiniz. En verimli gâvur topraklarını aranızda pay edeceğiz. Bir düşünün. Şimdiye en iyi bakılmış, en iyi yetiştirilmiş bahçeler, bağlar, en verimli tarlalar kimlerin elinde?.. Hep gâvurların, diye cevap verdik biz. İyi işte, biz şimdi gâvurları sürüp atınca, buraları boş kalmayacak mı? Kalacak... Peki toprak boş durur mu? Durmaz... Durmayınca ne olur? Hep böyle soruyor, cevaplıyor. Sözün tam burasında bizim Yılancılı Yusuf patlattı yanıtı... Biz giderken, o'nu köyde gözcü bırakmıştık. Ne ki olupbitiyor, bize haber iletsin diye... Sonunda savaş hızlanınca, o da gelmişti aramıza. Köyde kalmasının gereği kalmamıştı. Subay durmayınca ne olur, der demez, ne olacak ağalarla beyler bizden önce davranıp, konarlar toprağa demez mi? Bir kızdı subay. Sen bozguncusun diye nerdeyse kurşuna dizecekti. Araya girdik. Dedik ki, değer biçilmez kahramanlardan biridir. Salın gitsin. Bunu kurşuna dizmek, hiç bir şeyi değiştirmez. Kime anlatırsın. Subay durmadan bağırıyor. Yusuf da hiç korkusuz söz yetiştiriyor. Beyim, diyor. Beyim siz köy-

leri bilmezsiniz. Şimdi biz savaşı bitirip, köye dönünceye, tüm gâvur toprakları ekilir. Kim mi eker, köyden kıçını kıpırdatmamış, Yunan geldiğinde o'na çanak tutmuş olanlar... Ya da herkesten önce değerli mallarını arabalara yükleyip, köyden kaçanlar, sonra da yine herkesten önce dönenler tarafından. O konuştukca subay daha bir köpürüyor. Ama, durmuyor ki bizim Yılancılı... Durmaz zaten. Bikez kafası atmasın. Subay değil, paşa olsa karşısındaki çakmak çalar gibi söz yetiştirir.

— Bilirim Yusuf'u... Yemen cephesinden. Orda da az sorun çıkartmadı başına. Yahu bizim hiç mi aklımız kalmadı Arabın toprağını korumak için, sapır sapır dökülüyoruz dedi de, yer yerinden oynadıydı. Bu kez daha sağlam bir yere vurmuş olmalı başını. Madem subay öyle diyordu, kendi yurdumuz olduğuna göre, doğru diyordu.

— Hiç doğru değil emmi. Yusuf emmi'nin dedikleri bir bir çıkmadı mı? Biz onca yıl çakmak çaldık. Kimimiz öldük, kimimiz sakat kaldık. Topraklar kimin oldu? Tam Yusuf'un dediği gibi, ya gâvurla birlik olup, bizi muhbirleyenlerin. Ya da, tatlı canını kurtarmak amacıyla, pılısını pırtısını toplayıp kaçanların. Adam doğruyu söyledi diye yitiriliyordu senin anlayacağın. Hani demem o ki, bizim Yılancılı'nın sözü nasıl gerçekleşdiyse savaştan sonra... Ve şimdi büyük bir paşa olan o subay da, kimbilir yaptığının, pisi pisine bir adam öldürmek olacağını sezinlemiş midir?

— Savaştı, geçti gitti diye bakıyordur.

— Yok, gördüyse olanbiteni, Yusuf'un dedikleri çakılmıştır mıh gibi kafasına.

— Hiç sanmam. Siz Yusuf emmiyi kurtarmışsınız, şükredin. O olmasa, köyün kentin kırığına, çıkığına kim bakardı? Tümümüz giderdik, kırık çıkıktan öte dünyaya. Çok bir iyi olmuş araya girip kurtardığınız.

— Yahu söz nerden açılmıştı. Bıktık şu eski askerlerden. Hemen başlarlar anılarını anlatmaya. Biz şimdi

o günleri mi konuşuyoruz. Cumhuriyeti ve de bizim seçeceklerimizin yönetimini laflıyoruz ya...

— İyi işte... Benim anlattığım da bunu belirtiyor ya bizimoğlan... Bizim kurtardığımız toprakların üstüne nasıl başkaları konduysa, bilesin ki, bu seçme seçilme oyununun üstüne de yine o başkaları konacaktır. Sen hiç yağanma ki, biri gelip fikrini soracak, kim daha iyidir, diyecek. Biz ensemizi uzatmışız bulgur dibeği gibi ...Ha bire şaplaklatıyoruz... Bu yüzden de, hiç bişey değişmeyecektir bunu bilesin. Ha Osmanoğlu kalmış başımızda, ha Gazi o'nu kovalayıp, hakettiği üzere kendisi Sultan olmuş...

— Sen de hiç bişeyi beğenmiyorsun be emmi.

— Benim beğenip beğenmemem önemli değil oğul... Önemli olan nedir biliyor musun?

— Nerden bileyim.

— Ben de bilmezdim. Bizim Yılancılı'nın dediğine göre, önemli olan haksızlığın ortadan kalkmasıymış. Güçlü olanın haklı olması, yeryüzünün en büyük haksızlığıymış. Biz sezinlemiyoruz. Neden dersen, bizim alışkanlıklarımızı zorlamıyor bu... Alışmışız Ağa tokatına, devlet sillesine biz. Ama, biraz okudu, gözü açıldı mı kişinin, başka şeyler düşünüyor olmalı. Nitekim, Yemen savaşı boyunca, Yılancılı'nın her dediği doğru çıktı. Osman'ın anlattığına göre, Kurtuluş Savaşında da doğru çıkmış. Bu adam, bizden bilgili ve de görgülü. Durmaksızın o'nun sözlerini aktarıyoruz diye kızmayın bize... İçimizde en bilgilimiz. Bilgili olduğu için de en güçlümüz o... Hangimiz kurşuna dizme buyruğu çıkarıldığı halde bile, çatır çatır konuşmaya sürdürebilir. Biz Mahir Bey'in karşısına dizilsek, testi gibi pus pus oluruz. O öyle değil. Demediğini bırakmaz. Bırakmaz da, Ağa gık demez karşısında. Neden? Bi kez Murat Ağa zıngırdayayım dedi. Tüm köylüler, ürünlerinin üçte birini verirken, o niye duruyor, diye haber saldı. Ne cevap aldı biliyor musunuz?

— Ne cevap aldı?

— Benim mavzerime de üç kurşun sürülüdür. Malıma göz dikenin gözleri ve alnı kabağı için...

— Deme be... Vay anasını...

— Sonra ne oldu? Murat Ağa Kâhya'yı salmadı mı üstüne?

— Kâhya bizim üstümüze gelir oğlum. Yılancılı Yusuf dedin mi, bir duralar. Sonra da bacakları kıçını döğerek, girecek delik arar. Neden dersen, İsmail Ağa'yı burda, hanayını basıp öte dünyaya yolcu ediverdi de ondan. Anladın mı işin püf noktasını?

— İyi ama, o güçlü demek. Güçlü ki, kimse ses edemiyor.

— Haklı... Ve hakkını kimseye yedirmemekte kararlı. Tüm sorun bu. Kişinin bikez bu kararı vermesi. Ondan sonra da, korkusuz kelleyi ortaya koyması. O kaçkez kodu geçti. Bizimle ayrılığı burda işte. Biz kimse canımıza dokunmasın, nemiz varsa alsın götürsün, diyoruz. O gelen, canıma karşı canını kor, diyor. Dediği için de kimin canı tatlıysa o ürküyor bu işten. Şimdi anladı mı bizim dangalaklığımızı... Bir iyice anladın mı neden Yusuf adamdır da, biz hergeleci önünde davarız?!.

— Anladım emmi. Anladım ya, adamda mangal gibi yürek olması gerekir bu dediğini yapabilmek için. Öyle bir babayiğit kolay kolay çıkmaz. İşte dediğin gibi adam olarak bir Yusuf emmi çıkar. Sonra...

— Sonrası yok oğul. Benim dediğim de bu... Dinine yandığımın, gâvurun karşısına geldik mi, bizden yüreklisi, bizden güçlüsü ve de kurnazı olmuyor da, Ağa'nın, Bey'in karşısına dizelendik mi, başımız bir türlü yerden kalkmıyor. Benim anlamadığım da bu...

— Yusuf emmi bunun da cevabını vermedi mi?

— Yusuf emmi böyle bir şeyi bilmez ki... O kim olursa olsun, doğru gözünün cücüğüne bakar. O yüzden sorsak bile cevaplayamaz. Ama, sormak hiç aklıma gelmedi.

— Bana kalırsa, bu ısmıklık bize dededen atadan geliyor. Daha toprakları kaptırmadan onlar dikilseydi, biz de dikilirdik. Güçlünün karşısında eğilmeye alışmışız biz. Tüm sorun bu.

— Eğile eğile anamız belleniyor. Ama, yine de dikilmek aklımızın kıyısından geçmiyor.

— Bikez dikilsek. Bikez haksızın yüzüne haykırabilsek, belki değişir durum.

— Belki değil, tümden değişir. Ama, kim başlayacak ilkin. Bunu bulmak güç.

Tam bu sırada Kâhya girdi içeri. Kahve bir anda elle tutulacak yoğunlukta bir sessizliğe büründü. İlyas, Kâhya girer girmez fırladı, dışarı çıktı. Dağ yolunda giderken, hep konuşulanları düşünüyordu. Bir sürü söz etmişlerdi. Daha önceden dinledikleri arasında da adı geçen Yılancalı Yusuf'u düşündü bir an. Adam amma cevap göndermişti ha Ağa'ya... «Benim mavzerimde de üç kurşun vardır. Malıma göz dikenin gözleri ve alnı kabağı için...» Kıtır Ali'nin dediği kadar var. Yürek olmalı ki adamda, mangal gibi de değil. Şu koca Bozdağ gibi...

Fatma, oğlunun geldiğini görünce, hemen doğruldu. Sofrayı hazırlamaya başladı. İbrahim deminden beri, sabırsızlanıyordu zaten. Hava yumuşaktı. Koyunları birkaç saatliğine olsun bir gezdirip gelse, uzun kış aylarında yemden kâr ederlerdi.

Geçen yıl, iyice sıkıntının içine düşmüştü Mahir Ağa... «Arada bir gelmeyi kurduğu halde hiç ayrılamamıştı burdan. Savaş dağınıklığını bir iyice gidermedikce de ayrılmak niyeti yoktu... Tam her şeyi düzene kodum derken, durum değişivermişti. Şimdi bir de Cumhuriyet sorununu açıyordu Ankara'dakiler... Durup dururken bunun ne gereği var, bir türlü anlamıyordu... Meclistekiler de anlamamış olmalı ki, savaş sırasında kurtardık-

ları toprakların sahibi olacaklarını belirterek askerlere güç veren subaylar, ilk meclistekileri temizleyip, kendileri geçmişlerdi başa. Şimdi ister misin dediklerini tutsunlar? Toprakları ellerinden alıp, savaşanlara dağıtsınlar. Tam parasız zamanda da yakalandığı için, hiç birini geri alamaz.»

Kentte İttihat Terakki kâtibi olan dayısının da işleri bozuldu. «Nedense eskisi gibi geçerli değil selâmım» diye yakınıyordu. Oysa, o da ulusal kurtuluşun örgütleyicilerinden biriydi. Üstelik milletvekili olarak ilk meclise de gitmişti. Sonra ne olduysa oldu, ikinciye giremedi. «Ben hilâfetcilik yaptım da ondan,» diyor. «Hiç aklı yok bu dayısının. Kişi bakar yöresine. Kim güçlüyse, ilkin o'na dayar sırtını. Hilâfetcilikmiş... Ankara ne bilir köylerde, kentlerde ne oluyor? Orda bunlar Cumhuriyetcilik oynasınlar oynayabildiklerince... Biz burda, hilâfetciliği de padişahcılığı da sürdürdükten sonra,» diye düşündü. «Mustafa Kemal, her istediğini yaptıracak bir meclis kurdu. Şimdi ister misin, toprakları dağıtmaya başlasın...» Bir ürperti sardı içini. «Şimdiden tedbirini almak gerekti bu işin. Köylüleri toplayıp, ellerinden şimdiden birer senet almalı... Satış senedi. Yarın, toprakları dağıtsalar bile, öbürgün bu senetlerle, tapuları üstüne yaptırıverir. Bir tapucuyu ayarlamak değil mi bu...»

Bir umut beliriyordu içinde. «Eşrafın tümünü temizleyemedi ki meclisten. En önde gelenler, hatta sarıklıların yerine de doluşmak biçiminde, meclis çoğunluğunu ellerinde tutuyorlar. Öyle olunca, çıkmaz toprak dağıtımı yasası. Çıksa bile, uygulanmaz...» Rahatlıyordu bir an... Sonra yine bir kuşku gelip çakılıyordu içine. «Belli olmaz Mustafa Kemal'in işi... Hilâfet kaldırılamaz, Sultanlık yitirilemez deniliyordu. Tahtı alıp, Osmanoğlunun kafasına çaldı. Şimdi isterse, toprakları da dağıtabilir hiç bir engelsiz. Ama, biri siyasal sorun bunların. Öteki, ekonomik sorun. Siyasal açıdan, neyin yerine neyi koyacak ki?..

Dayısının dediğine göre, çevresini Bolşevikler sarmış Mustafa Kemal'in. Hep onların başı altından çıkıyormuş bu... Yakında, Bolşevik Partisini kuracaklarmış. Eğer kurarlar, Gazi de bunları desteklerse, işte o zaman topraklar gitti. Toprakları bir yana at, tüm olanaklar yitti.»

Önceki yaşayışını düşündü...

«Babası tıkır tıkır paraları gönderirdi.

Görevi okumak ve dilediğince yaşamaktı İstanbul'da...

Ne rahattı savaş yıllarında.»

Birden titredi. «O yıllar içinde İngiliz Muhipleri Derneğine girmişti bir ara. Eğer belgeleri ellerine geçirdilerse... İşte o zaman sarpa sardı ki iş...»

Anasının ısmarladıklarını bir bir aklından geçirererek, beygire bindi. Hayvanın yelesini okşayarak dehledi. Sahibi çıkmamış, hayvan da onlara alışmıştı. Zaten yıldan yıla, belirli bir süre çalışıyordu. İlyas, Kâhya'nın gelişlerine, ürününün bir bölüğünü götürüşüne dayanamamış, dağın ardından tarla almıştı. Kimseye haber vermeden, ekip biçiyordu. Ordan aldığını doğru pazara indirdiğinden, kenti de öğrenmişti bir iyice. Kışın gerekecekleri, salt Ağa'nın eline bakmaksızın, kendileri getiriyorlardı. Gereksinimden artanı da biriktiriyor, altın bozdurup anasının kuşağına gizletiyordu.

Bir ara nefeslenir gibi olan köylü, yeniden sıkılmaya başlamıştı. Mahir Ağa, bir iyice oturmuştu. Kâhya bile arada bir dert yanıyordu. Bir ânı, ötekine uymuyor diye. Ağa dediğin durgun su gibi olmalı. Ne yapacağını bir bakışta anlamalı kâhya... Ağzıyla belirtti mi değeri kalmaz... Bu öylesi değil. Daha anlamaya olanak tanımadan, kendisi söyleyiveriyor. Bir gün köylüyle yüzgöz olursa, hiç şaşmaz Kâhya...

Bu yüzden, işlerini gizli gizli görüyor İlyas. Yol boyunda hem türkü çağırıyor, hem anasının isteklerini

sıralıyor aklında. Çok zaman, türkünün kelimeleri arasına istek dizisini de sıkıştırarak, öyle gidiyor. Satılacakları, yağ, peynir ve biraz da kese yoğurdu, satıp, alınacakları aldı mı, işi iş... Kış dilediği gibi gelsin artık. Hiç yüksünmez. Yakacağı tamam. Yiyeceğini bol bol dizeledi. Damını onardı. Ağılı elden geçirdi bir iyice. Hatta, beygirin tavlasını bile düzene kodu.

İlçe merkezine alı al, moru mor daldı Mahir Bey... Baktı, çok iyi tanıdığı Beyler sandalyelerinde bacak bacak üstüne atmışlar, oturuyorlar. Binbaşı emeklisi Hasan Bey, parti kayıt defterini önüne çekmiş, parmaklarıyla üstünde trampet çalıyor. Onu görünce, hafif başını salladı... Kaşlarını çatıp, gözlerini kısarak bir süre baktı.

— Vay vay, işte ayağını yağlıyacaklarımızdan biri daha... Hoşgeldiniz.

— Hoşbulduk Hasan Bey. Nasılsınız?

— Hamdolsun. Ya siz nasılsınız?

— Hiç iyi değil... Nur içinde yatsın babam, her şeyi darmaduman etmiş. Toparlamak için neler çektim bir bilseniz.

— Nasıl biraz düzene girdi mi işler?

— Eh, girdi sayılır.

— Artık biraz da partimizle uğraşabilirsiniz yani...

— Aman efendim, siz o onuru bana bağışladıktan sonra.

— Estağfirullah. Olur mu olur. Partimiz hizmet edecek sizin gibi değerli arkadaşlara her zaman kucak açmıştır. Hem dayınızın durumu da düzelir böylelikle.

— Bırakın canım. Bu ülke için canını koymuş olanların yanını tutacağına, tutup İngilizlerle birlik olarak, bizim canımıza okuyanlardan yana çıkmak hangi akla hizmettir.

— Sizin canınıza okuyanlar mı?

— Elbette ya...

— Anlatır mısınız?

— Anlatmak istemezdim. Madem istiyorsunuz, sizden gizleyecek değilim. Biz Medrese öğrencileri daha ilk anda Anadolu'nun yanında yer aldık biliyorsunuz.

— Evet, kulağımıza böyle şeyler geldi. Rıza Tevfik Beyin yanında yer alanlar da varmış ama... Hani İngiliz Muhipleri diye bilinenler...

Bir an titredi Mahir Bey. Yoksa biliyorlar mıydı? Tek tek süzdü oturanları. Hiç biliyor gibi değillerdi. Hem bilseler, yüzüne çarpmaktan çekinmezlerdi burdakiler. Kent Beyleriydiler. Kendisi gibi bir köy ağasına önem vermezlerdi. İnan gelince, ilkin boğuk bir sesle başlayıp, gittikçe açılarak konuştu.

— Evet, onlara karşı biz... Salt İngiliz Muhipleri olsa, öpüp başınıza koyun. Rıza Tevfik daha çok Alemdarcılarla birlikte, dediğiniz gibiydi. Ahmet Emin, durmaksızın Amerikan Mandasını istiyordu. Biz ise Anadolu diye tutturmuştuk. Toplantılar düzenliyor, bu toplantılarda ilkin Amerikancılarla, İngilizcileri kapıştırıyorduk birbirine. Sonra da, Türke, Türk'ten başkasının yararlı olamayacağını belirterek, bitiriyorduk. Neler çektik o zaman. Çeşitli düşüncede olan müderrisler, mimliyorlardı bizi. Amerikancılar bir türlü, İngilizciler başka türlü... Ağzınla kuş tutsan, bunlardan sınava girdiğinde, geçemiyorsun. Bir bilseniz atlatmak için neler çektim. İstiyordum ki, bir an önce bitsin okul. Bitsin ki, hemen koşayım Anadolu'ya, savaşa katılayım. Sonunda, Kuvvayı Milliye İstanbul örgütüne girdim. Hocalarla başolmayacağını anlayınca, başka türlü davranamazdım değil mi?

— Şimdi de partimize girmek istiyorsunuz.

— Ben zaten İstanbul örgütünde yazılıyım da, bir de burda kaydımı yaptırayım dedim.

— Nikâh tazelemek gibi bir şey olmuyor mu bu?

— Yarar vardır. Nikâh tazelemekte de, imân tazelemekte de çok yarar vardır. Öyle değil mi?

— Öyle... Hayırlı olması dileğiyle yazıyorum adınızı. Buyrun imzalayın.

— Teşekkür ederim. Yaşamım boyunca taşıyacaşım bir onurdur bu... Partimizin bana gösterdiği iyi davranışı, ben hizmetlerimle ödeyemeyecek derecede güçsüz sayıyorum kendimi. Çok teşekkür ederim.

İmzayı attı. Sevinçliydiler. O da sevindi. Beylerle birlikte, meyhanenin yolunu tuttu. Bu başlangıcı ıslatmaları gerekirdi...

İlyas, aldıklarını beygire yükleyerek, döndü...

Anası, heybeyi indirirken, bir yandan da ısmarladıklarının tamam olup olmadığına bakıyordu. Tümünün alındığını görünce sevindi.

— Pek akıllısın yiğitim. Hiç bişey unutmamışsın. Sağol...

— Unutur muyum ana. Sen istedin...

Karın, dona çektiği bir kış sabahı, analarının çığlığıyla ikisi birden dışarı fırladılar. Baktıklarında, yamacın başında yerde yatıyordu Fatma. İlyas, tam buralarda ne işin var diye azarlayacaktı ki, duraladı. Durumu çok kötüydü anasının. Kayanın üstünden düşmüş olmalı. Baygın yatıyor. Daha bir yaklaşınca, gördü ki, ayağını kırmış. Sağ ayağı, kalçasına doğru bükülüvermiş. Yardım etti İbrahim. Kucaklayarak dama getirdiler. Yol boyunca sallandı bacak. Soğuğun etkisiyle belli olmuyordu. Ama, damın sıcağına girer girmez, şişmeye de başladı... İlyas çırpınıyor. Ne yapacak şimdi? Bir türlü kestiremiyor. Koyunların bacağı kırıldığında, iki tahtanın arasına sıkıştırıp bağlayıveriyor. Ama, sakat kalıyor hayvanlar. Anasını da sakat bırakırsa şimdi, yaşamı boyu bağışlamaz kendisini.

Birden bir şimşek çaktı kafasında. Yılancılı'ya gidecek. Yusuf Emmi, ne güne duruyor. Yıllardır ününü duyduğu, söyleşilerine katılmak istediği adamla, böyle tanışmak istemezdi. Ama, hazır bir neden çıkmışken, hem anasının ayağını onarttırır. Hem de aklını kurcalayan pek çok soruya yanıt alırdı.

Ağıldan iki tahta söktü hemen.

Anasının bacağını dimdik tutup, tahtaların arasına yerleştirerek sardı. Hiç yüksünmeden sırtına aldı. Deminden beri ne yapacağını şaşırmış bir biçimde dönenip duran İbrahim, ağabeyinin anasını yüklendiğini görünce sordu.

— Bir yere mi götüreceksin?

— Yılancılı'ya Yusuf Emmi'ye götüreceğim.

— Çok uzak değil mi orası?

— Uzak yakın. Götürüp baktırmak gerek. Başka kırıkcı, çıkıkcı var mı yörede?

— Yok. Yok da, sen yapamaz mıydın?

— Yapsam niye taşınayım bire İbrahim...

— Neden sırtlıyorsun? Dur, beygiri semerleyeyim.

— Yok yok... Hava kötü... Bakarsın ayağı kayar hayvanın. İş açarız yeniden. Sen yardım et bana. Biraz da azık hazırla... Dağüstünden gidersem, belki akşama varırım. Olmazsa, bir yerde mola verir, yarına mutlaka yetiştiririm. Sen kendine iyi bak.

— Ben de geleyim. Bir yardımım olur.

— Ne yardımın olacak? Baksana, yavru kadar kaldı anacığım. Yük mü sayılır bu?.. Hadi kal sağlıcakla. Bir kaç gün gelemezsek, tasalanma. Hayvanlara da iyi bak.

— Gözün ardında kalmasın. Var sağlıcakla... Yusuf Emmi'nin benim için de ellerinden öpüver. . Anama iyi baksın.

— Olur, öperim...

Tam çıkarken, azık torbasıyla birlik, kepeneği de verdi İbrahim. Hemen anasını sarmalamasını önerdi İlyas. İyi akıl etmişti bunu. Kendisi yük altında yürüyeceği için üşümezdi. Ama, donardı anası. Hele dağüstünden gideceğinden ayaza dayanamaz, donardı.

Kar, dizkapaklarına çıkıyor her adımda. Çıtırtı kulaklarında bir uğultu. Yüzüne çarpan ayaz, yakasız gömleğinin açıklıklarından bedenini sarıyor. Bir titreme alıyor ilkin. Ama, hemen ardından giderek kızışıyor her yanı... Ayazı duymaz oluyor. Anasının ağırlığını da.

Bir ara ayılıyor Fatma... Bilinçsizce bakınıyor yöresine. Hiç tanıdık yerlerde değil. Çenesinin dibinde ışılayan kara başa bir bakıyor.

— İlyas, — diyor fısıltı halinde, — İlyas..

— Buyur ana.

— Nereye gidiyoruz?

— Yılancılı'ya ana. Yusuf Emmi'ye...

Tam, bunun ne gereği vardı diyecekken, yeni bir sızı yapışıyor. Yeni bir çığlıkla kendinden geçiyor Fatma... İlyas daha bir hızlanıyor. Bir an önce varmalı Yılancılı'ya. Bir an önce kırıkcıyı bulup, anasının ayağını yaptırmalı. Dayanılmaz acısına kırığın. Bilmez mi? Koyunların bile gözlerinden iplik iplik yaş gelir. Acılı acılı melerler. Oysa bu insan. Daha bir acıyacak elbet...

Ayaza karşın teninde, ince bir terin buğulandığını sezinliyor. Aldırmıyor.

Güneş, bulutların ardında. Arada bir iğne ucu gibi ışılıyor karların üstünde. Donuk beyazlık camkırığı gibi parlıyor o an. Sonra yeni bir bulut geriliyor güneşin önüne. Karbeyazı kendiliğinden egemen oluyor. Ayazın sesiyle, bastığı yerin gıcırtısı dolanıyor birbirine. Kulaklarında bu sesle, giderek artırıyor hızını İlyas. Yeni bir çığlığını duymak istemiyor anasının. İçi paralanıyor o bağırdıkça...

Yılancılı üstüne geldiğinde, dizlerinde belli belirsiz bir titremenin ağırlığını sezinliyor. Yolu inişaşağı. Tepenin başında bir nefesleniyor. Sonra, alışkın ayaklarla hiç güçlük çekmeden, köye yöneliyor.

Bazı evlerde ışıklar beliriyor. Belli ki akşam alacasını aydınlatmak çabasındaki kadınlar, ocaklardaki ateşi biraz ölçeriyorlar. Tam sofra zamanı varacak köye... İyi yürüdü yolu... Ve düşündüğü gibi çıktı. Akşam namazını camide kılıp da acele acele evine gidenler, daha İlyas sormadan Yusuf'un evini gösteriveriyorlar.

Kapı çalınmadan açılıyor.

Böylesi konuklara alışkın olmalı evdekiler. Hiç yüksünmeden buyur ediyorlar. Merdivenleri çıkarken, kapıyı açan kadın konuk odasını gösteriyor.

— Buraya uzat kardeş. Babam nerdeyse gelir. Kente gitmişti. Bir kırığa çağırmışlar da...

— Yusuf Emmim yok mu?

— Dedim ya, kente gitti. Buraya gelmesi olanaksız bir hasta varmış. Her bir yanı dağıldı diyorlardı. Araba altında mı kalmış ne... Ona gitti. Ama, nerdeyse gelir.

— Bu akşam gelir mi dersin?

— Bu akşam gelemese bile, yarın öğleye doğru burdadır.

— Demek bekleyeceğiz.

— Buyrun, bekleyin.

Anasını minderin üzerine uzattı. Kendisi de yanıbaşına oturdu. Fatına kendine geldiğinde, dişlerini sıktı. Öylesine sancıyordu ki... Ama, bir eve geldiğini, salt oğluna karşı değil, evsahiplerine karşı da ayıp olacağını düşünerek, dudaklarını ısırdı. Ağzının içinde kan sızıntısı sezinliyordu. Ama, yine de bağırmamak için vargücüyle bastırıyordu dudaklarını. Bu arada yol gösteren, elinde bir tahta sofrayla girdi içeri. Koltuğunun altındaki bezi serdikten sonra, sofrayı kurdu.

Ne Fatma'nın ne İlyas'ın yemek yiyecek hali var. Ama, kurulmuş sofraya yanaşmasa olmaz. Fatma, kıpırdanırken, yine kendinden geçti... Bir kırıktan insan böylesine salıverir miydi kendini... Anasını dayanıklı bilirdi İlyas. Ev sahiplerinden utanıyordu. Ama, onlar bu tür davranışlara da alışkın olmalıydılar. Hiç aldırmıyorlardı. Sanki, gözlerinin önünde bayılıp giden yoktu... İlyas yerin dibine girerken evsahiplerinin bu rahatlığı karşısıda utancından sıyrıldı. Bir nedeni olmalıydı bu dayanıksızlığın. Kolay kolay salıvermez kendini Ana'sı. Ne acılara gık demeden göğüs germiş bir kadındı o...

Kırıkcının karısı geldi yemekten sonra. İlyas'ın önüne uzatılan kahve olduğu gibi duruyordu. Sarılı ayağa şöyle bir baktı. Acılı acılı başını salladı.

— Hiç böyle gecikmezdi. Bir aksilik çıkmıştır. Nerdeyse gelir.

— Bacım yarın öğleye sürer diyordu.

— Yok, oyalanmaz böyle günlerde. İşi bitti mi hemen döner. Zaten dün gitti. Bu güne gelmesi gerek. İyi akıl etmişsin de yüklenip gelmişsin anamı. Çağırsan koşardı efem, koşardı ya, siz gidinceye zaman yitirilirdi. Hangi köydensin? Uzak mı yeriniz?

— Buraya bi günlük yoldan geliriz. Dağın öte başından, Yaralı'danız biz. Ben eskiden Murat Ağa'ya çobanlık ederdim. Şimdi Mahir Bey'in çobanıyım. Murat Ağa'nın oğlunun. Sanırım adı burda da geçer Ağa'mın.

— Geçer adı batası... Bildim... Gelse Efem, baksa anacığına... N'oldu? Düştü mü?

— Bilmiyorum ki, bir çığlıkla fırladım damdan. Böyle buldum. Aklıma hemen Yusuf Emmim geldi. Sarındım getirdim. Artık ne olursa o'ndan olur...

Yattığı yerde, çiğlenmiş gül gibiydi anasının yüzü. Pıtır pıtır ter döküyordu her bir yanından. Bir süre daldı İlyas... Ana oğula baktı kadın. Bir günlük yolu, düzetmişti zavallı. İşte burda oluverseydi Efesi... Hemen çare olurdu dertlerine... Aksilik. Bir kırık çıkık duydu mu duramazdı ki yerinde. Fırlar giderdi. Kaç kez demişti. Kış yaman, ocağına düşenler çok olur. Kıpırdama bir yere... Dinletememişti ki...

Köpekler mızıldanmaya başladı. Hemen kulakverdiler avluya. Anladı İlyas... Köpek bu mızıldanmayı bir sahibine yaltaklanırken yapar. Demek geldi kırıkcı. Bir sevinç dolandı yüzünde. Bir rahatlama belirdi... Kadın hemen kalktı yerinden.

— Gözün aydın Çoban. Efem geldi...

Adam, kızından durumu öğrenince, yüzünde buğulanan bir kuşkuyla koştu. Hemen Fatma'nın başına çöreklendi. İlyas'ın sardığı ayağı açtı. Açar açmaz da, yüzünü buruşturdu. Adamın üstünden eğilerek durumu görmeye çabalayan İlyas, başını çevirdi. Anasının etleri parçalanmış, kırık kemik, tüm keskinliğiyle sırıtmıştı etler arasından. Pıhtılaşan kan, koyu kahverengiye dönüşmüştü.

Kırıkcının karısı bir fener daha yakıp getirdi. Yusuf ilkin kanları temizledi. Sonra kırık ayağı kanırtıp, kemikleri parmaklarıyla yoklayarak bir iyice yerleştirdi. İnce bir çıtırtı gelinceye oğdu ayağı. Çıtırtı gelir gelmez de, yanda dayalı duran çıtalara baktı. Kızı yumurta akıyla, nişastayı karıştırıyordu babası bunları yapar-

ken. Karısı, beyaz bezleri on parmak genişliğinde uzun uzun kesiyordu.

Yumurtalı nişasta hazır olunca, çıtaları sıraladı ayağın çevresine. Sonra bezleri, hazırlanan alçıya batırarak dolamaya başladı. İşini bitirdiğinde, ayakucundan, kalçasına değin kocaman bir kundağın içine sarmalanmıştı anası. Terden parıldayan yüzünü İlyas'a çevirip, gülümseyinceye tek kelime konuşmadan yaptı bu işleri.

— Kötü kırılmış Oğul... Nerden kaymış bu?

— Bizim orda bir koca kaya vardır. Onun üstünden düşmüş sanırsam.

— Neyse, yerleştirdim bir iyice. Yaşınca gün sonra, hiç bir şeyi kalmaz. İzin verirsen ben bir karnımı doyurayım.

Toparlandı İlyas. Saygıyla dikildi.

— Buyur, afiyet olsun emmi...

— Sağol oğul. Buyur sen de...

— Ben şimdi yedim.

Yan odada sofrası çoktan kurulmuş olmalı. Gittikten hemen sonra döndü. Fatma o büyük acılardan kurtulmuş, derin derin nefeslenmeye başlamıştı. Yusuf, yeniden konuğunun yanına geldiğinde, tabakasını uzattı. İlyas, elini göğsüne bastırarak,

— Sağol. Kullanmam.

— Çok bir iyi edersin. Demek sen benim eski arkadaşım İshak'ın oğlusun ha...

— Babamı tanır mıydın?

— Nasıl tanımam. Yiğit'in önde gideniydi. İyi çakmak çaldık Kafkas'ta o'nunla. Ne yazık ki, biz onları bırakıp, aşağıya, bir de Yemen çöllerine uğradık. İçecek suyumuz, yiyecek lokmamız varmış.

— Anam bilmiyor o'nun yitikliğini. Sezinledi galiba ama, bir şey demiyor.

— Hiç bildirmedin mi?

— Bildirmedim. Bir gün dedi ki, tüm gidenler döndü. Dönemeyenler, toprağa karıştı anlaşılan. İki el bir

baş içindir demişler. Biz de babanız gelmeyecekmiş gibi kuralım düzenimizi.

— Çok dayanıklı kadınmış. Ayağına dayanmasından belli bu... Ben dayanamam. Öylesi kırık, bir zırıncır ki, anlatılamaz.

— Ben de öyle sanıyorum... Zaten çok acı çekti... Bir de üstüne bu...

— Adamlar akıllı olmadı mı, avratlar tümden rezildir eviât. İş ki adamlar akıllı olsun.

— Akıl, güçle olan bir iş. Güç yoksa akılı neyleyeceksin?

— Akılsız güç, buğdaysız ambar gibidir. Dıştan baktın mı, kocaman, bir de içerden bakarsın ki, boş ve de kof... Bu yüzden ilkin akıl gereklidir kişiye. Gücü o yaratır. Yeter ki düşünmeyi bilesin.

— Düşünme yoksulluğunu, yoksunluğunu gözünde büyütmekten öte bir kazanç sağlamıyor ki insana. Dilediğin gibi düşün. Sonra?!..

— İşte asıl düşünülecek bu sonradır oğul... Bi kez, oraya getirebildin mi düşünceyi, hemen ardından sürdüreceksin. İlkin neden diyeceksin? Yoksulluk, yoksunluk neden? Sonra nasıl diyeceksin?.. Güçlenmek, direnmek nasıl?.. Eğer bunları cevaplayabiliyorsan, davarlıktan sıyrıldın, insan olmaya başladın demektir. Sanma ki, sen insan oldun diye hemen herkes saygıyla selâma duracak. Yok, egemen yitirmeye çabalar seni. En akla gelmedik oyunları yapar hemen. Direndin, atlattın mı, sen kazandın. Bir yerde ayağın sürçtü, korkuverdin mi, tepetaklak geldin ki, kırıklarını ben bile onaramam.

«Dedikleri gibiydi bu Yusuf Emmi... Sözü doğru, üstelik tatlı.»

Bu inanca varınca, daha bir yakınlık duydu. Yorgundu... Kent yolundan gelmişti. Belki uykusu vardı adamın. Dinlemedi. Sokuşturdu soruyu.

— Elbet cevabı verilmiş sorulardır bunlar değil mi Emmi...

— Verilmiştir öğrenmek isteyene.

— Ben istiyorum. İstiyorum ya, yorgunsun diye çekiniyorum.

— Öğrenmede çekinmek var mı? Yorgunluk ne ki... Bir asker arkadaşımın oğluyla birlikte bulunmak ancak onur verir bana. Hem oturuyoruz işte... Sor bakalım, soracağını...

— Dedin ki, bu yoksunluğumuzun, yoksulluğumuzun nedeni vardır. De bakalım, nedir?

— Ben de bilmezdim... Kafkas'ta, babanla çakmak çalarken, bir yedek mülâzimimiz vardı. Nur içinde yatsın... Süreyya Bey'di bu... Frengistanda okumuş. Sonra gelip, vatan elden gitmesin için bizimle bile vuruşmaya soyunmuştu. O anlattı uzun boylu. Aklıma yakın gelenler, mıh gibi çakıldı kafama. Çakıldı ya, çoğunu unuttum, sıkıldığımdan. Belki aklıma yakın gelmedi dedikleri, ne bileyim... — Durakladı biran. Gözlerine baktı İlyas'ın. Sonra sürdürdü. — Bir uzun öyküdür bu, sıkılmayasın?

— Doğrudan ve de güzelden sıkılınır mı emmi... Hiç sıkılmam, anlat hele...

— Yorgunsun... Sıkılırsan söyle, keseyim. Yok aklın almazsa dediklerimi, sor, anlatayım... Akıllı bir oğlana benziyorsun. Benimle bile gömülüp gitmesin bildiğim. Hiç olmadı birine, oğluna, torununa anlatsan, Süreyya Bey'i yaşatmış oluruz.

— Elbette... Sakınma yeter ki sen...

— Neden sakınayım, — dedi Yusuf. Kalın bir sigara doladı. Tam yakarken, kızı kahveleri pişirmiş, koşturmuştu. Ona baktı gözucuyla. — Konukların yataklarını yapıp, yatın. Biz yeğenimle azıcık söyleşeceğiz, — dedi.

Hiç sesini çıkarmadı kız. Dolandı bir iki. Yatakları serip, yorganlarını örttü. Fatma zaten düzenli nefeslerle, derin bir uykuya bırakmıştı kendini. Hiç sezdirmeden üstünü örttü. Ve suskuda bile belirsizleşen adımlarla, çekildi odadan.

Yusuf, kahvesini höpürdetip, sigarasından derin bir nefes alarak, söze girdi;

— Biz nerden geliyoruz köken olarak, bir düşün... Yörüklükten değil mi? Nedir yörüklük? Sürekli göçebelik, tatlı pınar, yeşil yaylak avcılığı... Eh, yeryüzü olduğu gibi Türkmen'e armağan edilmemiş ki... Başka insanlar, başka aşiretler de var. Olanda? Kavga kaçınılmaz. Öyleyse, sürekli çapula oturacaksın. Bir yanda, her işi ortak işleyip, her aşı eşit bölüşürken, öte yanda aynı güçle dövüşeceksin. Kendinden güçsüzünü buldun mu, sahiplendiğin yaylakta, oh ne iyi... Güçlüsünü buldunmu da, kıçına sopayı yiyip, yüzgeri edeceksin. Ne var ki, düzen böyle sürüp gitmez... Gitmemiş de... Asya otlakları, bölüşülmez oranda daralınca, haydi akına geçmiş bizimkiler. Gelmişler ki, Anadolu'ya, herkes kendi halinde. Ekip biçme, işleyip satma üstüne bir düzen. Bire bu ne mene iştir? demişler ilkin. Ardından, otu gür, pınarı tatlı otlakları bulanda, durma obayı yerleştir, diye kestirip atmışlar. Anadolu'nun köylü ve de esnaf ahalisi bakmış ki, sopa zorlu... Türkmen azgın. Karşı duranda, yakıp yıkıyor bunca emek ürününü. Pesetmiş... Asker besleyip, kendini tekfur belleyeni ise, akın düzüp, çapul edeceğine, kendi ahalisinin ümüğüne oturmuş çoktan. Böylesi asker, savaş gücünü ancak silâhsız üstünde sınamaya alışkındır. Annacında bir silâhlı görende, yüzgeri eder ki, ardından yel yetişmeye... Bizim Türkmen, en bir kavi çeliği, en bir keskin bıkağılamakta usta. Üstelik, ortasını oyup, kurşun örneği ses veren oklar dövmekte de üstüne yok. Bir iyice ürkütmüş tekfurların askerlerini. Ve de yurt edinmeye başlamış Anadolu diplerinden uclarına değin... Edindikce ne olur? Sen bir verirsen göçebelikten, iki alırsın yerleşiklikten. Bunca insanı, kurt kuzu olarak bir arada tutamazsın ki... Alıştıracaksın birbirlerine... Isındırıp, kaynaştıracaksın. Neden dersen, yaşayamazsın başka türlü. Bir koca alanda, dört bir yanın kefereyle çevrili oldu mu, tez günde ıhtırırlar seni. Ihtırılmamak için, hem

kendi uyruğun olanlarla, hem de komşularınla bir hoş geçineceksin. Pek aklı eren kişilerimiz varmış bizim eskiden. Güçlü, yaman aşiret beylerimiz. Selçukoğulları derlermiş bir bölüğüne... Anadolu yaylalarına ilk gelip, yerleşenler bu bölük işte... Ardından da, Gazinin haydadığı köşeklerin dedeleri, Osmanoğulları var... Yaman ademlermiş, dedik. Yamanlıkları şurdan. Selçukoğulları kavgacılıklarından ötürü bu Osmanoğullarını en uca, en azılı dört Bizans tekfurunun göbeğine sürünce, papaklarını önlerine alıp, düşünceye durmuşlar. Demişler ki, önümüz ardımız, sağımız solumuz kefereyle çevrili. Ha deyip, vuruşsak, kırmakla tükenmez. Eh, deyip barışsak, nerde oyuna geleceğimiz belirsiz. Bir bölüğünü kıralım, bir bölüğüyle de yakınlık kuralım. Kılınçlarının kesebileceği gibisinin üstüne hörlemişler. Ötekilerle, barış istemişler. Barış ne demektir bilir misin? — Baktı İlyas'ın yüzüne. Tatlı bir masalın helecanına kapılmış gibi burun delikleri oynuyor. Gözleri ağzına mühürlenmişcesine sözcüklerini içiyordu. Bilmem anlamına başını sallayınca, sürdürdü; — Barış, uzlaşma, uyuşma, anlaşma, demektir. Eh, uyuşma, anlaşma için de, aldığın ölçüde vermek gerekir. Vermiş bizimkiler. Dedik ya az önce, göçebelikte, işte ve de aşta ortaklık vardır. Töre ve yasanın uygulanmasında bir bey, bir de beyin sancaktarları, obanın kocaları vardır. Kefere tekfuru, gürp diye imana gelip, din değiştirende ne halt eyleyeceksin, barış uğruna. Bey ve de sancaktarlık, obanın hasbir kanına özgü... Kefere bayı da soylu, işin orasını kurcalarsan. İslâmlık uğruna silip atamazsın ya soyluluğunu. Barış karşılığında sen de bişeyler vereceksin. Vermiş bizim Osmanoğulları da... Eski ya da yeni alınan beyliklerini, yine kendilerine vermiş. Onlara verende, kendi özbir sancaktarlarına vermesin, olur mu? Onlara da vermiş... Ne var ki, sözde hiç birine mülk olarak vermiyor görünmüş. Yiğitlik armağanı gibi, gösterip, elde edilen toprakları beyler ve de beyzadeler arasında paylaştırmış. Kimine de bununla ye-

tinmeyip, tapu vermiş, hem de kılıç üstüne yazılı. Arkadan gelenlere de görenek olsun diye, bir düzen kuruyor görünmüş. Mülk ilkin Tanrınındır, buyurmuş efendilerimiz, İslâma uygun olsun için. Ardından devletindir, göreneğe aykırı gelmesin, diye... Hemen ardından da, yiğitlik sürecine göre işlenmek kaydile, tımar, zeamet bağışladım, deyip çıkmış. İşte, bizde derebeylik denilen olayın başlangıcı budur. Neden demiş eski bilgelerimiz, beyden türeyen oğul bey, olur diye. Bunun için... Tımarı alan sipahi beyimizin oğlu, bırakır mı elinden? Bırakmaz... Babası nice yiğitse pala ya da parayla, o da onca yiğit olur... Vay ki, o toprağı işleyen, o beyi savaş sırasında yücelten avanaklara. Neden dersen, tımar diye verilen gözalabildiğine, hatta çok zaman bizim yarım akılların alabildiğine geniş topraklar üstündeki avanaklardan, akıncı yetiştirmek, tımar sahiplerine ödev tanınmış. Senin anlayacağın, her biri beylik içinde, bey katına yüceltilmiş. Bir savaş sırasında, donatacaklar beyliklerinin genişliği oranında askeri, vuruşacaklar ki, padişahımız efendimizin yanı başında, kendi beyliklerini kurtara ya da büyüteler. Kefere bakmış ki, bu düzen, kendi düzeninden iyi. Görünüşte mülk sahibi değilsin. Gerçekte ise, mülkün üstündeki canlılara bile sahipsin. Oh, kekâ demişler. Hemen kendiliklerinden, yanaşır olmuşlar Osmanoğullarına. Ya kız verip dünür olarak, ya haraç verip gönül alaraktan, Türkmen'le ortaklığa girişmişler. Rumu, Sırbı, Ermenisi bir bayrak altında, bir kocaman devlet kurmuşlar. Ve de kendilerinden olmayan Acemi, Arabı ve de Macar, Alman, Frenk demeden kırmışlar bire, kırmışlar. Böylelikle, yitirdikleri tekfurların yerine oturup, derebeyden de büyük beyler olup çıkmışlar. Kimi bu durumda imana gelip, daha bir büyük paye almış. Kimi kendi dinini de, kefereliğini de koruyup, sürdürmüş beyliğini. Ve çok zaman, Türkmenin bile başında buyruk patlatmış. Böyle gâvur-islâm karışık bir devlet kuran Osmanoğlu, kefere dilberleriyle evlene evlene kendi soyunu da

yitirip, devletine uygun bir Kaşbuğ olmuş, çıkmış... Çıkmış ya, sınırlar bir iyice gelişip, Avrupalı tokat yemekten adamlaşmaya da başlamış. İşte, işin burasında, bizim tıkır tıkır işleyen düzen de, depere tutulmuş gibi sallanmaya başlamış. Kanuni Sultan Süleyman Han adlı bir ceddimiz vardır bizim. Sultanların en kocamanlarından biri. Devleti, zamanının en yüce devleti. Ülkesiyle, bilinebilen yeryüzünün yarısından çoğunu kaplamakta. Hintten Avusturya'ya... Kırımdan Cezayir'e, her bir yerde tuğu dalgalanıp, sağlığına dua edilmekte. Zaten oraya varınca iş, kötülemiş. Seninki, fermanını frenk diyarında da geçirmek amacıyla, iki kez atbinip kılıç kuşanmış. Varmış Viyana kapılarına dayanmış. Dayanmış ya, demirden kapılar, «hoşgeldin Padişahım» vaveylasıyla açılıvermemiş önünde. Direnmiş frenk keferesi. Direnende, bizim yüce efendimiz, kösleri gerisin geri vurdurup, derlemiş eteklerini. Ne varki, bu derleyiş, sınırların da derlenmesi anlamına gelmiş. Dur dur... — Dedi. — Galiba ikinci sıvanış Süleyman Hanın değildi. Bir başka paşanındı... Her neyse... Önemli değil... — Durakladı. Düşündü biran. Önemsizliğine inanmışcasına, sürdürdü. — Ha o, ha öteki... Önemli olan, eteklerimizin derlenmesidir. Biz eteği derleyende, kefere yapışmış mı sana... Hele dur biyol, aldığını geri ver bakalım diyerekten. Teker meker gerilemeye başlamış mıyız? Eh, bir akına çıkmakla, topraklarına toprak, altın yığınlarına bereket katmaya alışmış, beylerimizin durumunu sen düşün gayrı. Bundan öte, gâvur içinde soygun yok... Soygun olmayanda, dönmez yaşam değirmeninin çarkı. Neden dersen, her bir şey, başta da Padişahımız efendimiz olmak üzere, cenneti kurmuşlar, öte dünyaya gereksinim kalmadan. Cennet, pahalı bir yerdir İlyas oğlum. Hem de çok pahalı yerdir. Düşün bir, bizim gibi yoksul bile, yaşamı boyu, namaz niyazla nice bir bedel öderiz Cennet'i kazanmak için. Hele de yeryüzünde getirirsen bunu, daha bir pahalı olmaz mı? Olur... Ve de büyük soygun gerektirir bu.

Soygun için, senden olmayana sıvanmak zorunludur. Senden olana sıvandın mı, tükenir, kurur kaynaklar. Ve Cennet, cehenneme dönüşür sonunda. Sınırlar tükenince, ilkin biriktirdiğini yemiş bizim yüce beylerimiz. Yıllar, yüzyıllar boyu biriken, hiç gereksinim duyurmamış, çapula... Ne var ki, dibi görünmüş sonunda altın yığınlarının. Yeniden çapula oturup, kefereyi soyayım desen, sopa var. Dönüp, Cennet'ten vazgelsen mümkünsüz. Çaresiz kalıyorsun seçimde. Güçlü çaresiz kalmaz oğul. Hiç bir zaman kalmamıştır. Ve de çare bulmakta, biz avanaklar her bir zaman yardımcı olmuşuzdur ona... Soygun olanaklarını yitiren efendilerimiz ne etsinler? Dönmüşler hemen yaşamından sorumlu olduklarına. Onların hakkından çapula girişmişler. Kimdir yaşamından sorumlu oldukları bu efendilerin? İnsan bir, devlet iki... Veryansın eylemişler her ikisinin de hakkına. İnsandan fazla almışlar beylik hakkını. Yetmezlenince, el komuşlar varına yoğuna... Devlete ise ödememişler gerekeni. Ödemeyende, daha bir yoksullaşmış devlet. Tıpkı insan gibi. Yoksulluğundan, saracak yer aramış o da... İnsan, desen devletinden bin beter. Dirense, annacındakiler hem silâhlı, hem hınçlı. Direnmese, varlığını yitirecek. Aslında, kefere annacında destan yiğiti olan atalarımız, kendi beyinin annacında boynu bükük bebeler gibi duruvermiş. Onlardan mirastır bize kulluk, anlayacağın. İnsanı böyle pıstıran bey, devlete dönmüş hemen. Devlet desen, kendisi gibi. Çaresiz... Beye dönüp, soymak zorunda. Güçlüyü soymak mümkün olur mu? Daha kuruluşta güçlü kılarsan beyi, duruluşta, tepene biner. Öyle olmuş. Bire demiş padişahlarımız. Bire, mülk devletindir. Boşaltın topraklarımı. Ben, bana yarar kul bulup dikeyim başına, ahalim ile karşılıklı, oynaşalım bir güzel. Yağma mı var. Öyle kök salmış ki, tımar sahibi beyler, mülk edinmecesine. Güçlü olursan, kendi toprağında akına çıkıp, sözünü tutturursun. Ya güçsüzsen... Oyuna başvurursun zorunlu olarak. Oyuna başvurmuş bizim köşek

efendilerimiz de... Baktı, soygun payını azalttı mı Anadoludaki Beyler, Rumelindekileri kışkırtıp salarmış üstlerine. Rumeli Beyleri azıttı mı, gelsin Anadolu Beyleri... Bir kırmışlar birbirlerini... Bir bir dahi... Bakmışlar ki, bire bir yakışıksız iş... Kendi kendilerini kırmaktadır. Derlenip toparlanmışlar bir iyice. Demişler ki aralarında dernek kurup, biz biz olalım, bir dahi gelmeyelim böyle oyunlara... Onlar kendi aralarında, sahiplendikleri topraklar üstünde iyice sağlamlaşmak için karar alanda, başımızda hünkâr olarak Sultan Selim-i Salis varmış... Tamburacı bir pehlivan imiş ki, yayını çektiğinde, tellerden salt inilti dillendire. — Yeni bir sigara sardı. Küllenmiş ocağa daldırıp, külleri eşeledi ucuyla. Yaktı sigarasını. Yakarken, İlyas'ın yorgun yüzüne baktı uzun uzun. — Sıkılmıyorsun ya?

İlyas, dinlediklerini içiyordu. Düşünmek mümkün değil. Bir söz çavlanı, bir masal soyutlaması gibi, akıp gidiyordu geçmiş. Zaten, şimdi düşünse, aklı almaz olanları. Dinliyor. Boş zamanlarında, her kelimesi üstünde uzun uzun düşünüp, anlamak için. Keçeleşmiş kafası. Söz sağnağının altında, tüm düşünme yeteneğini çoktan yitirmiş. Salt sözcükler var belleğinde. Yusuf'un dediği gibi... Mıh örneği, saplanıyor beyin boşluğuna. Ve her biri, değerlendirileceği zamanı beklercesine, yerleşiyorlar bir iyice. Yusuf sözünü kesince atıldı hemen.

— Sıkılır mıyım? En canalıcı yerine geldin yanıtının. Sürdür Tanrı aşkına. Sürdür ki, hiç duymadığım, bilmediğim şeyleri belliyeyim.

— Belle ve öğren oğul... Çok yararını görürsün bu anlattıklarımın. Ben gördüm.

— Sanırım emmi. Ne var ki, hemen anlamamı bekleme...

— Beklediğim yok yeğen... Yeter ki, yerleştir belleğine. Bellemek kendiliğinden olacak iştir.

— Kendiliğinden mi?

— Elbet... Kış günü dama kapandığında, yaz gecesi davarın ardına düştüğünde, evire çevire düşünürsün dediklerimi. Aklına yakın geleni bellersin bir iyice.

— Sağol Yusuf emmi. Çok sağol... Sultan Selim'i anlatıyordun...

— Evet... İşte o Hân-ı pehlivan, bakmış ki olacak gibi değil. Gayrı birbirini de kırmaz olmuş bey, dediğin. Bire demiş, topraklarımı geri verin. Demiş ya, yanıtı hazır. Gel de al, demişler ilkin. Bakmışlar ki, efendimizin, hamamdan çıkmaya dermanı, at binip pusat kuşanmaya olanağı yoktur. Toplu halde varıp eğitmişler ki, hele sen şu toprakların bizim olduğuna bir tapu ver bakalım. N'etsin padişah... İlkin tapuyu bastırmış bir güzelce. Sonra hamama girip, ağıtlar yakmış derdine. Demiş ki buna bir iki aklıeren. Biz de Avrupa düzeni kalkınırsak, bu beylerin kökünü kurutmak mümkün ola... Hemen kalkınalım, diye buyurmuş. Buyurmuş ya, kalkınalım sözcüğünü, kıyıma kalkalım anlamına alanlar, hamamını başına yıkıvermişler bizim tamburacı pehlivanın. O gün bugündür, tapudaki topraklarına yeni yerler eklemiş bizim derebeyleri. Atalarımız da, sopa annacında yılıp iyice pıstıklarından, mülk sahibiyken ilkin yarıcılığa, ardından ırgatlığa soyunmuşlar bir iyice. Oysa, el oğlu nice bir direniyorsa, bizimkiler de direniverseler, daha başında çözümlenirdi her bir iş. Neden dersen, ağalar, beyler, Padişaha hörlerken, bizimkilerin eline silâh verip, kıskıslamışlar. Bizimkileri soyarken de aynını yapmışlar. Ve bizim zilli avanaklar da, bir iş yapıyoruz sanısıyla, kendi kendilerini şamarlamışlar. İşte uzun dediğim öykü bu... Gerçekten de uzun...

— Uzun ya, yararlı emmi. Demek ki, biz de onlar gibi olmalıyız. Vermiyoruz, gücün yeterse al, demeliyiz. Ve de direnmeliyiz hörlediğinde. Bir iyice direnmeliyiz hem de...

— Birbaşına çok güçtür bunu başarmak ama. Dediğim gibi, bu adamlar devleti soyarken de, bizi soyar-

ken de yine bizim gibi ahmakları kullanırlar. Bir düşün senin koca kafa Mahir'i... Gık diyen çıksa, kimi havlatır. Kâhya'yı, sizin köylüyü... Nerde kaldı benim dediğim? Havada... Asıl güçlük burda işte... Seni sopalamak için ilk seyirtenler, senden daha çok sopa yiyenler olur. Bu yüzden, punt kollamaktan başka çıkarı yok bu işin.

— O pundu da kimse yakalayamamış bana kalırsa.

— Eh, haklı sayılırsın.

— Sahi bağışla emmi. Sen yakalamışsın duyduğuma göre...

— Yakaladım ya, can bahasına. Kim ki kor canını ortaya, pundu bulmak kolaylaşır. Ne var ki, can da tatlıdır yeğenim. Kolaylıkla konuluvermez ortaya. Bilesin ki, sen koydun mu, karşındaki yılar. Biraz da bu denge ayakta tutar yiğit kişiyi. Karşısındakine kıyıcılığın konusunda kesin delil verdin mi, kazandın. Yok, bir yerde yumuşak davrandın, bikez kaptırdın mı sakalı, yittin... Benim yaptığım bu işte... Sertleşti mi karşımdaki bilir ki, ben kaya gibi olurum. Bu senin Murat Ağa'nın babası son demlerinde bir dalaştı bana... Baktım çıkar yolu yok... Ova yönüne diktim gözümü, her bir yanda İsmail Ağa'nın dediği dedik... Ustelik zorlu adam. Murat zındığından bile zorlu... Dağ yönüne baktım ki, tabanı sağlam, yüreği yaman olan için biçilmiş kaftan. Dehledim mavzeri omuzuma. Vurdum kepir taşların üstüne... İsmail Ağa korkudan adım atamaz oldu hanayında. Adam saldı, canına okudum. Daldım bigün hanayına. Bitiriverdim işini. Murat, ilkin babamın öcünü alacağım diye kalkıştı... Baktı ki, kendi tatlı canı da kanatlanıp uçacak. Amana geldi... Yine de bir iki yoklamadan edemedi. Yokladıkca ben hörledim. Yıldı sonunda, rahat bıraktı. İşte öykü bu...

— Anladım emmi. Sağol. Yordum seni... Ama, çok şey öğrendim.

— Ben de öğrendim. Senin yürekli bir kişi olduğunu. Bir de baban gibi avanakca fırlayıp, postu deldirmezsen, üstelik akıllı olduğuna da kalıbını basarım. Göreyim seni. Dediğimi aklından çıkarma. Ben kocadım. Dağ yasası, her zaman yiğitten yana işler. Ne var ki, bu yasaya tam uymak gerekir. Bir de, dediğim gibi, avanaklığa vurmamalı işi. Akıllı davranacaksın. Kendini haklı duruma getireceksin. Ve ancak ondan sonra, bir işe kalkışacaksın. Bir denge gereklidir köylü için. Sığınacağı biri gereklidir her zaman. Dağ, birinden yoksun kaldı mı kurdunun, dağlığını yitirir. Ben kocadım ama, göreceksin bir başkası çıkacak. Sağlığımda çıkarsa ben de sevinirim. Hadi yorgunsundur. Üç köy üstünden ana taşıyıp gelmek kolay iş değil. Yat uyu. Aklına takılan bir yer olursa, sabah konuşuruz. Başka bir gün konuşuruz. Çuvala girmedi ya zaman. İyi uykular...

— Sana da emmi.

Kalktı yerinden Yusuf... Beğeniyle baktı İlyas'a... Kapıyı ardından çekerek, yitti karanlıkta. İlyas, yorgunluğun etkisiyle daha yatağa girmeden süzülen gözlerini hemen yumdu...

Yorgun bedeni, tatlı sızıltılar içinde bir boşluğa doğru kayıp gitmişti. Derin bir uykunun dinç sabahında yerinden doğruldu. Yabancı bir evde olmasına karşın, hiç yadırgamamıştı. Ne denli yorulmuş ki, horuldamaya başlamış hemen. Yatağından kalktı. Uzun donunu ayağına geçirdi. Hemen evin hayatına çıktı. Orda, Yusuf emmisiyle karşılaştı. Namazını yeni bitirmiş, dua ediyordu. Şaştı... Bu soğukta, namazını neden ayazda kılıyordu ki... Evinin içi sımsıcaktı. Sırtını ayaza vermesinin bir nedeni olmalıydı. Bekledi.

Yusuf duasını bitirince, daha o sormadan anladı aklındakini.

— Dağ adamlığından kalma bir alışkanlık bu İlyas Efe... Soğuktan yılmamak için, alışkanlığı sürdürü-

yorum işte. Belli olmaz insan dediğin. Bakarsın bir gün yeniden gerekebilir. Can bikez rahata alıştı mı, dağa katlanamaz. Katlanamadı mı da, boyun eğip sopanın altına gitmek işten değildir.

— Ben de yorulmuşum galiba akşam. Öyle bir uyumuşum ki...

— Eh, kolay değil. Yükün ağır, yolun ıraktı. Yine de aferin sana.

— Sağol. İzin ver de gidelim artık. Dediğin gibi yolumuz ırak.

— İzin senin. Senin ya, hele dur. Bir tarhana çorbası içelim, yola öyle düşersin.

Ses etmedi İlyas. Bunca iyilikten sonra, dediğini yapacaktı elbet. Hem açkarnına da yola düşmenin bir anlamı yoktu. Yeniden döndü. Odaya girdiğinde anasını uyanmış buldu. Yüzü gülüyordu... Dün sabahtan beri ilkkez rahat etmenin kaygısızlığına bırakmıştı kendini besbelli...

— Beni ta buralara taşıdın oğul. Tanrı, dileğini anında yerine getirsin. Söyle Yusuf Emmine, yaşamım sürdükce duacısıyım.

— Sağol bacı. Senin gibilerin duası adama şifa verir. Diyecektim ki, böyle bir evlat yetiştiren anaya ne yapılsa yeğdir... Nasıl, fazla acımıyor ya ayağın...

— Hiç acımıyor Ağam... Tanrı tuttuğunu altın etsin. Bir kıynam bile acımıyor.

— Nasıl oldu bu iş?..

— Ben de bilmiyorum ki... Kar yığınları üstünde bir kapırtı gördüm. Canavar sürüsü sanıp bir iyice kollıyayım dedim. Kayanın başına varmışım sezinlemeden. Birden bir kütürtü oldu. Gürp... Ben aşağıdayım. Bir sancı saplandı ayağıma. Eğilip baktım ki, yüreğim dayanmadı. Bayılmışım. Bir de gözlerimi açtım, burdayım.

— Neyse geçmiş olsun. Tam zamanında yetiştirdiler seni buraya. Bi şeyin kalmaz dikkat edersen. Hiç görmemişe dönersin.

— Sakat kalsam ne olur ki... Acısı geçsin tek... Bundan sonra benim doğru yaşamamla, sakat yaşamam arasında ne fark olacak?

— Yok öyle deme bacım... Daha bak, yetiştirdiğin yiğitlerin meyvelendiğini göreceksin.

— Ya, Tanrı kısmet kıldıysa, daha ödevim çok yeryüzünde. Bir görsem o günleri, işini bitirmişlerin rahatlığına kavuşuvereceğim. Ama, korkuyorum ki, göremiyeceğim.

— Neden göremiyesin. Böyle bir yiğit, çok durmaz. Yakındır beni de çağrılarsınız şölenine... Çağrılarsınız değil mi?

Kapıdan girer girmez söze dalan Yusuf, böyle der demez atıldı İlyas.

— Elbet... En bir birinci konuğumuz sen olursun. Yeter ki, çağrımızı kabullen.

— O ne demek. Sen benim bir yeğenimsin.

Sözünü bitirmemişti ki, karısı ve kızı ikisi birden daldılar odaya. Biri yatakları toplarken, öteki sofrayı kurdu. Sonra kız bir sekişte, üstünden buğular tüten, altın renkli tarhanayla, sararmış turşuları yerleştirdi sofranın üstüne.

İyice atıştırıp, karnını doyurduktan sonra, yüklendi anasını. Arada elini kuşağına atıp bir şeyler ödemek isteyen İlyas'ın elini tuttu Yusuf.

— Ben alacağım yeri bilirim. Hadi bakalım sen düş yola... Yaşınca gün dolunca da, yüklendiğin gibi getir. Sargısını açalım. Yalnız dikkat edin, onbeş yirmi gün pek kıpırdanmasın. Köylü karısıdır. İçi durmaz. Engelleyin onbeş yirmi gün. Sonra isterse yarışa çıksın... Hadi varın sağlıcakla...

Dudaklarında bin dua, karayazıyla yarışırken, yola düştüler ana oğul...

İlyas, güneş damın arkasında ikindi gölgelerini çizerken dama vardı. Kardeşi kapının önünde kepeneği-

ne sarınmış onları bekliyordu. Bir solukta her şeyin yolunda olduğunu anlattı. Anasını yerine yatırdı. Yorgunluktan açlığını unutmuştu. Hasırın üstüne, dinlenmek amacıyla yanlamasına uzanmıştı. Uyuya kaldı...

İbrahim ağabeyinin uyuyuşuna daldı bir süre. Bir türlü uyarmak gelmiyordu içinden. Ocağı ölçerdi. Göveci sacayağının üstüne yerleştirdi. Akşamdan beri bazlamayla gidermişti açlığını. Tulumdan topan topan çıkardığı peyniri katık etmişti. Şimdi tümü bir araya geldiklerine göre, anası bir yolunu bulurdu... Hele su bir kaynasın.

Zaten ocağın üstünde durmaktan iyice ılıyan su, tezek ölçerilince hışırdamaya başladı. Anası sessiz uzanıyor. Ağabeyi de öyle... «Birinden birini uyarsa mı? Acıkmışlardır. Bir iki lokma bir şeyler atıştırmaları gerekir. Kendisi nerdeyse kimseye bakmadan yüklenecek bazlamayla peynire... Uyansınlar artık. Biri kalksın, bir iki lokma atıştıralım, desin...»

Gözlerini açtı Fatma... Bir süre süzdü oğlunu. Yumuşak, okşayıcı bir sesle.

— Akşam korktun mu oğlum?

— Yok ana, neden korkayım.

— Ne bileyim ben. Şimdiye hiç yalnız kalmadın da...

— Dağda yalnız değil miyim?

— Olsun. O başka... Akşam hep seni düşündüm.

— Ben de seni düşündüm. İyisin değil mi?

— İyiyim oğlum. Pek iyiyim hem de. Birkaç güne kalmaz, kalkar işlerimi yaparım. Acıktın mı?

— Acıktım ana. Diyordum ki, efemi de bir uyarayım, karnımızı doyuralım.

— Ne yiyeceksiniz ya?

— Ne olursa... Peynir ekmek...

— Ocaktaki su mu?

— Su...

— Ben burdan ne yapacağını söylesem, bulgur pilâvıyla, tarhana çorbasını pişirebilir misin?

— Bilmem ki..

— Bir sınayalım istersen.

— Sınayalım.

Bir susuş aralığında, hışırdayan suyu dinledi Fatma...

— Su kaynamış. İkiye ayır onu... Birini ocağın yanına koy. Al küçük göveci...

Anası ne derse yapıyor İbrahim.

— Aferin. Gübürden iki avuç bulgur al. Bir iyice ayıklanmıştır onlar. At ocağın içindeki gövece... Üstüne bir kaşık tereyağ koy. Kapat şimdi... Bırak o olsun. Öteki göveci biraz ılıt... İstersen şimdiden karıştır tarhanayı. Ilık suda iyi olur. Ez, topetmeden karıştır. Sonra bir iki höpürdet. O da oldu demektir.

Bir süre bekledi. Bulgur gövecinin kapağı hafiften ıkıldadı. Aradan duman saldı yukarı doğru. Fatma başını dikip baktı.

— Tamam oğlum. Göveci indir. Tarhanayı kaynat.

Sofrayı kurdu anasının yakınına. Bazlamaları lokma lokma doğrayıp, tarhananın içine bastırdı. Ağabeyi halâ uyuyordu. Bulgurun salçasını döküp, bir iki kaşıkladıktan sonra dürttü İlyas'ı...

Gözlerini kıpıştırarak dikildi. Bir gerinmenin hemen ardından sofrayı hazır görünce, karnını sığazladı.

— Bayağı acıkmışım be...

Besmeleyle kuruldular sofranın çevresine. Hiç konuşmadan karınları doyuncaya atıştırdılar... İlyas, çekilirken,

— Eline sağlık anacığım. Pek güzel olmuş...

— Ben yapmadım ki... Sağolsun İbrahim pişirdi tümünü...

İlyas, sofrayı toplamaya çabalıyan kardeşine baktı bir süre. Sonra yüzünde bir gülücükle, takılmadan edemedi.

— Aferin be İbrahim... Bayağı avratlık yakışacak sana...

İbrahim kulaklarına varıncaya kızardı bir an. Öfkeyle tısıldadı hemen ardından.

— Bana bak efe... Bi daha pişirmem, peynir bazlama yemekten imanın gevrer.

— Doğru ya... Hem bir iyilik etsin çocuğum. Hem de üstüne üstlük söz işitsin. Hakkı var.

Anası da destekleyince daha bir kasıldı İbrahim. İlyas toplandı. Göveçlerle kaşıkları aldı. Birinin içine su koyup, ocağa yerleştirirken.

— İyi iyi, ben de bulaşıkları yıkayayım, olsun bitsin...

— Yok ben yıkarım efe... Sen otur...

Dinlemedi İlyas... Kardeşi bulaşıkları yıkarken, yeni iş öğrenenlerin işgüzarlığıyla sofranın yerini süpürdü...

Fatma kıvranıyor. İki gündür hiç duymadığı bir gereksinim, yerinde duramaz ediyor o'nu... Bir ayağı kütük gibi yanında yatarken, nasıl çıkacak dışarı? Hiç bunu düşünmediler. Uyarsa şimdi ikisini de... Götürsünler bir yere bıraksınlar. Kendi kendine becersin işini... Kasıklarına saplanıp duran ıkıltıdan bir kurtulsa... Bir gündüz olsa, çaresini bulur İlyas... Büyük gübürlerden birini kırıp, ağzını yalama ederek oturak haline getirir. Getirir ya, şimdi ne yapacak?

İlyas anasının ıkıltısından uyandı. Hemen ardından İbrahim de doğruldu. Sancılardan kıvrandığını görünce, afalladılar. Analarının saçları arasından fışkıran bir ter, yüzüne, gözüne doluşuyor. Olduğu yerde kıvranmaktan, rengi belirsiz. «Ne yapsalar ki!.. Yine kırık yerleri mi sancıyor acaba?.. Hemen yüklenip götürse mi yeniden kırıkcıya?» Fatma, acılı bakışlarını yüzlerine dikmiş. Bir türlü söyleyemiyor derdini. Utanıyor oğullarından. Utanıyor ya, dayanılmaz bir kıvranma, kendiliğinden sonuçlanıyor.

Damın içini dolduran koku, birden ayılmalarına neden oluyor. «Nasıl da akıl etmediler. Nasıl da düşünmediler bunu. Öyle ya... İki gündür ne yapar bu kadın? Kendileri gözlerini açar açmaz sıvışıyorlar bir yere.» Fatma, dişlerini yastığına geçirmiş. «Ah, işte kızı sağ olacaktı. Kız evlâdın yerini hiç bir şey tutmuyor. Sağ olacaktı ki... Şimdi dönensin çevresinde. Hiç kimseye bırakmaksızın her bir işine koşunsun. Ya da bir komşuları olsaydı yörede. Bir kadın... Koşar gelir, çözümlerdi böyle sorunları. Kaldı mı şimdi iki yaban erinin elinde...»

Oğlanlar da şaşkınlıktan dikilip kaldılar oldukları yerde. Dayanamadı Fatma.

— Kapıyı açın...

Açtılar...

Buz gibi bir hava dilini uzattı içeriye... Terin soğuması bir titreme haline geldi. Tam ellerini sarınmak için uzatırken durakladı. Daha beter bulaşacaktı pisliğe. Şimdi bunlar temizlemesini de beceremezler.

Düşüncesi yarım kaldı...

İlyas kendiliğinden eyleme geçti. Kaldırdı anasını. Sağlam bacağının üstüne dikerek, duvara dayadı. Hiç yüksünmeden güzelce soydu... Üstünden çıkanları dışarı attı. İbrahim, pusat bohçasından temiz giysiler çıkarıp uzattı. Islak bir bezle güzelce sildi anasını İlyas. Temizleri giydirerek, kendi yatağına yatırdı. Anasının yatağını yüklenerek dışarı çıkardı. İbrahim'le birlik olup, ısıttıkları suyu çamaşır teknesine devirerek, bir güzel yıkadılar çıkardıklarını. Serdiler...

Kırıkcı'dan öğrendiklerini kardeşine aktarmak istiyordu İlyas... Uzun kış günlerinde hep oturmuş, düşünmüştü dediklerini. Aklında evirip çevirdikce, güzelliğine bir daha inanıyor, bir şeyler söylemek isteği kabarıyordu içinde.

Ne var ki İbrahim, dinlerken başını salladığı halde, sonunda anlamsız anlamsız bakıyordu gözlerinin içine... O öyle bakınca, kızıyordu İlyas... Büyük oğlunun öfkesini gören Fatma, istemeden söze karışıyordu.

— Bırak çocuğu İlyas... Daha küçük o... Anlayamaz böyle sivri sözleri... Bir büyüsün hele, gör bak nasıl kavrayacak. Hem senin gibi akıllı değilse, suçlu sayılmaz... Büyüdükçe aklı erer her bir şeye...

Kime anlatacaktı? Anlatmak isteği geliştikce, birini arıyordu konuşmak için. O zaman aklındakilerin daha bir yerleştiğini sezinliyordu. Aslında kendisi için konuşuyordu İlyas... Bu yüzden bıraktı kızmayı. Dinliyordu ya saygıyla... Bu yeterdi...

Havalar yumuşadı... Hafif pesenleyen yağmur, karları eriterek toprağı tüm canlılığıyla ortaya çıkarmaya başladı. Yanık kahverengi bir gülümsemeydi toprağın yüzündeki... Fatma, ayağını bükemiyordu. Ama, yine de iş görmeye, yürümeye çoktan başlamıştı. Eğer sargısı çıkarsa, yürüyebileceği inancı giderek perçinleniyordu.

Koyunların şiş karınları, yeni yaşamların muştusuyla sarktı... İbrahim yaylak hazırlıklarını bitirdi. Kışı damda geçirmenin gözü karalığıyla, gündüzleri çıkarmaya başladı sürüyü... Hemen üstlerinde yer yer beliren yeşillikler, koyunlar için bulunmaz bir toyun iştah açıcılığındaydı...

İlyas, beygirin semerini vurdu. Kucakladığı gibi semere yerleştirdi anasını. Ayağının açılması zamanı gelmiş, geçmişti bile... Havalar nasılsa düzelecek diye direnmişti Fatma... Bir ara kendim giderim gibi sözler de etti ama, dinlemedi İlyas... Hayvanın yularına yapıştığı gibi yola düzüldü.

Eriyen karlar, toprağın kanmışlığından taşan sularla her bir yanı çamur haline getirmişti. Sırtında yük olduğu halde karlı zamanda yürümek daha kolay gelmişti İlyas'a. Şimdi bastığı yer cıvıyor, çevresine çamur sıçratıyordu.

Tepeye vardıklarında bir mola verdi... Dağın iki yanında, başvermiş hasıllarıyla iki tarlası vardı. Bir göz attı onurla... Her iki tarla da, açık yeşiliyle göz okşuyordu... Yörenin genişliği içinde, birer parmak basımı gibi görünüyordu. Ama, olsun... Kendinindi oraları... Ovanın kimsesizliği içinde, yeşillikler avuç avuç belirmişti. Ağanın yerleri bile öyle görünüyordu burdan baktığında...

Kalktı... Bir daha çevresinin durumuyla ilgilenmemeliydi. İşlenmemiş ama, Kırıkcı'nın söyledikleriyle gittikce bilinçlenen kafası, kendiliğinden sürdürüyordu düşüncelerini. Biraz yürüdükten sonra, Yusuf Emmi'si aklına geldi... Kim bilir neler anlatırdı o'na... Kayıtsızca tarttı hayvanın yularını. Bir atılım yaptı beygir. Dalgın dalgın oturan Fatma, kaykıldı... Aceleyle tutundu... Davranmasa, kendini yerde bulacaktı. İlyas üzüntüyle irkildi... Nerdeyse düşürüyordu anasını. Bir daha onu kollamadan adım atmamak kararıyla yürüdü... Ve dalgınlıktan kurtularak, Yılancılı'ya vardı...

Yusuf, hastasını bir yokladı... İyiydi... Sargıyı çıkarabilirdi... Bacakla alçının arasına bol zeytinyağı akıttı. Üst tarafını da güzelce yağladı sargının.

— Biraz dinlenelim bakalım...

Oturdular.

Bu sırada on yaşlarında bir çocuk getirdiler. Kolu çıkmış... İlyas'ın meraklı bakışları önünde kolu yerleştirmeye başladı Yusuf. Önce iki eliyle güzelce ovdu çocuğun kolunu. Bağırmasına aldırmadan şiş yeri sıktı. Sonra işaret etti babasıyla İlyas'a...

Omuzlarından sıkıca tuttular. Biraz daha ovduktan sonra vargücüyle asıldı... Bir kütürtü duyuldu. Çocuk bir çığlık attı. Ama, hemen ardından rahatlamanın gevşekliğiyle gülümsemeye başladı. Karısının hazırladığı alçılı bezle, Fatma'nın bacağını sardığı gibi sardı Kırıkcı... Ellerini yıkadıktan sonra havluda kurularken;

— Hadi geçmiş olsun, on gün sonra kendiniz çözün sargıyı. Eğer beceremezseniz, getirin ben çıkarırım. Hiç bişeyi kalmaz...

Çocuğun babası varlıklı olmalı. Yusuf'un engellemesine kalmadan bir altın lira attı. Çocuğunu kaptığı gibi gitti... Dudaklarında ufalanan teşekkür kelimeleriyle.

İyice yumuşayan alçıya bir göz attı. Kıvanıma gelmişti. İlkin, bağlamadan önce dizelediği çıtaları, etten şiş çeker gibi çıkardı. Pörsüyen sargıyı ucundan tutup asılıverince, Fatma'nın bir aydan fazla bir zamandır sargı içinde olan ayağı meydana çıktı. Etleri beyazlaşmış, kemik parçalarının deldiği yerler diş diş belirmişti.

Fatma doğruldu. Birkaç adım attı. Acı duymuyordu. Ama, çok hafif bir aksaklık vardı ayağında. Yusuf'a baktı. Kırıkcı başını salladı işini bitirmişlerin rahatlığıyla.

— Çok kötü kırılmıştı kadınım. Benim elimden gelen bu... O kadarcık aksayacaksın.

— Tanrı gönlüne göre versin Ağam, hiç bir şeyciğim kalmamış.

— Eh, madem rahatsız etmiyor...

— Yok yok etmiyor. Sağol...

Bu sırada yeni bir kırık haberi geldi... İlyas'ın tüm konuşma, öğrenme isteği içinde kalmıştı... Bakındı çevresine... Beklese olmazdı. İşi bitmişti işte... Anasını yeniden yükledi Beygire...

Yaz geldi. Ekinler yeşilden sarıya dönüp, boyunlarını büktüler. Bir orak bekliyorlar. Umduğundan fazla oldular bu yıl. İçinde gezilmiyor. Kişinin beline çıkan başaklar, ince iğnelerini sağa sola sallıyorlar rüzgârda. Birini koparıp elinde oğduğu zaman, sarı sarı buğday taneleriyle doluyor avucu. Her biri alınteri gibi...

Sabahleyin erkenden giriyor tarlaya. Kendi yeri ovada olduğu için, ilk orayı biçecek. Öbek öbek yığıyor sapları. İnce mızrak ormanları gibi kalıyor saplar.

Güneş, gökyüzünü alabildiği yakıcılığıyla kapsamış. Bakmak isteyen gözlerde bir tepsi gibi döneniyor. Tarlanın kıyısında bir harman yeri açtı. Yanan başından durmadan akan terler, yüzünü ince toza buluyor. Yol yol kirli, siyah bir çamur kaplıyor yüzünü. Aldırmıyor... Ter yumuşaklığında akıp yitiyor gücü... Dinlenmiyor... Devamlı bir çabanın içine bırakmış kendini. Ha bire didiniyor. Ve daha öğle olmadan, harmanyerini düzeltiyor... Tarlanın içinde, küçük kümbetler halinde bekleyen öbecikleri, üstüste yığıyor düzelttiği yere... Karşıdan baktığında, bir küçük tepe beliriyor tarlasında. Sarı bir yığın, altın bir kümbet gibi...

Bu harmanın iyice oturması gerek. Döğen sokmadan önce, bir dinlenmeli. Bu arada, Ağa topraklarındaki tarlayı da biçer... Döğeni yok... Beygiri var, ama bir döğen uyduramadı daha. Bulabilirse, deyme keyfine...

Akşam olurken, öbekleri harman haline getirip, bir nefeslendi... Kızaran güneş, harmanın tepesinde bir renk karmaşıklığı yaratıyor ki, bakmaya doyamaz kişi. İlyas, testisinde kalan ayranı kana kana içti.

Bir süre baktı harmanının tepesinde oynaşan türlü renge... Tarlanın kıyısındaki ahlat ağacına belini dayayarak, oturdu. Sevinçli gözlerini, yeniden dikti harmanın tepesine. Başını dikti... Gözlerini süzerek, dudaklarından dökülen türküye bıraktı kendini.

— Ala gözlerini sevdiğim dilber, - Seni görmeyeli göresim geldi - Altın kemer sıkmış ince belini - Usul boylarını sarasım geldi... Küçücüksün güzel etme bu nazı - Ciğerime bastın ateşi közü - Başına sokmuşsun gülü nerkisi - Yüzünü yüzüme süresim geldi... Aladır gözlerin siyahtır kaşın - Aradım cihanı bulunmaz eşin - Yaylanın karından beyazdır döşün - Uzanıp üstüne ölesim geldi... Karaca'oğlan der ki bilirim seni - Adadım yoluna kurban bu canı - Koynunda beslenen ayvayı narı - Çözüp düğmelerin deresim geldi...

Derin gür sesiyle türküyü sonuna getirince, bir nefeslendi. Kendi kendine, türkünün yorumuna geçti... «Ah ozan, insanları, güzellikleri senden iyi kimse anlayamamış... Bilememiş... Doğru... Bilmek, anlamak için kişide ozan yüreği, ozan gözü, ozan sözü gerekli ki... Biri alaz alaz yansın, diğeri parıl parıl uzansın doğanın üstüne... Ve gördüklerini, sezdiklerini demek için öyle bir dil gerekli ki, işte seninki gibi... Her bir sözünü, bir başkasıyla örsün, tamamlasın, düzeltsin ve de güzelleştirsin. Nasıl denk geliyor yerine... Belki sen bilinmez bir güzelin sevdasına demişsin bu türküyü. Ama bak harmanıma... Nasıl? Senin özlediğin sevdalı gibi değil mi? Üstünde oynaşan akşamgüneşine senin gibi türkü yakmıyor mu? Sen belki bir kınalı kekliğin üstünde ölmeyi kurmuşsun... Ben, uzansam şu harmana, bir yıllık emeğimin akılalmaz sonucunu bir kucaklasam. Bu yeter işte... Bundan sonra ölüm vızıltı gelir adama. Sen de demişsin ya...»

İlyas, sürdürdüğü düşünceleriyle yerinden doğruldu... Akşam oluyordu... Daha bir koca tepe aşacaktı. Gitme zamanını kaçırmış türküye dalınca... Hep öyle olur dağlı dediğin.

Orağını, testisini yükledi beygire... Arkasından kendi de bindi... Hayvanın yelesini okşayarak, mahmuzladı topuklarıyla.

— Hadi bakalım kocaoğlan... Bu yıl sana epey saman çıkardık.

Ah, diye geçirdi ayaklarını aşağı sallarken. Şimdi kavalım yanımda olacaktı ki... Yeniden dürtükledi hayvanı... Tırısa kalktı beygir. O düşüncelerini sürdürdü. «Bir döktürürdüm şimdi... Dağlar böylesini hiç duymamışlardır. Bir coşku sardı içimi. Bir mutluluk ki, bunu tüm ozanların deyişleri, nefesleriyle anlatırdım dağ yöresine... Akıl etmemişim».

Kapıdan girince anasının yüzünü karanlık gördü. Hiç bir şey sormadı. Nasılsa kendiliğinden anlatırdı. Bekledi... Hayvanı güzelce tımar edip, yemini verdi. Kardeşi o gelmeden yaylağa çıkmıştı. Sofraya oturunca duramadı Fatma.

— Bugün Kâhya geldi... Ağa haber yollamış. Ekini biçsin, diyormuş. Anlaşılan bu yıl çok alacak bizden... Şimdiden haber göndermesi hiç hayır iş değil.

— Nasıl çok alırmış. Tarla benim, tohum benim, emek benim.

— Bunlar Ağa kısmı oğul. Ne yapacakları belli olmaz ki...

— Çok isterse hiç vermem ana. Yeter artık. Ne bu, köleden kötüyüz be.

— Öyleyiz oğul. Öyleyiz ama, yapacak bir şey yok. Bağlanmışız adama tümüyle, düşmüşüz eline. Toprak benim der... Gık diyemezsin. Tohum da, hatta kafası kızarsa öteye gider, siz de benim malımsınız. Irgadımsınız, sizi besleyip doyuran kim? Diye sorar adama...

Biraz önceki coşkusu giderek uçuyordu İlyas'ın. «Doğruydu anasının dediği. Yapacak hiç bir şey yoktu... Ve Ağa'nın ırgatlığını sürdürdüklerince de olmayacaktı. Her zaman düşünmez miydi bu adamların her

bir kötülüğü yapabileceğini gerektiğinde. Şimdi neden bir direnme tomurcuklanıyordu içinde... Bunu çözemiyor...» Birden bir şeyler kımıldadı bilinç altında... Emeğinin bir göz açıp kapayıncaya elinden çıkacağını hiç düşünmediği için, yara olmuş yaşamına razı gelmişti. Şimdi öyle değil... Emeğin ne olduğunu görmüş. Anlamış. Samanların arasından tohum seçen anasının iki büklüm hali... Karasabanın ardında gidip gelişleri... Kara toprağın bağrından fışkıran yeşilliğin her parçası için verdiği emek, döktüğü ter, sahiplenme bilincini alabildiğine geliştirmiş. Hiç bir katkısı olmayan Mahir Ağa'nın haberi, tüm düşüncelerini allak bullak edivermişti. Öfkesi başına sıçramıştı işte... Durakladı... Birkez daha tarttı düşüncelerini. «Bakalım, gerçekten alacak mıydı birşeyler? Bir hakkı olmadığını bilmez miydi Mahir Ağa?

Bilirdi... Hem bakarsın zamanı geldi diye haber gönderdi. Kendisi hak istemek için değil... Değil ya, yine de iyi biliyor ki, anasının dediği gibidir durum. Tüm yaşamı boyunca Ağa tokadı yemiş anası, elbet her bir şeyi o'ndan iyi bilir. Köle gibiydi onlar. Köleden de beter... Katlanmayı, yaşam ödevi haline getirmişlerdi. Bir dikilişin neler getireceğini hiç kimse bilmez... Bilmediğinden de korkar toprak adamı. Korktuğu için, bekler...»

Bir ter bastı. Her bir yanından oluk oluk akıyor... Kendi başına çözemiyeceği bir sorun bu... Birden, Yusuf'un anlattıklarını düşündü... «Zorba bunlar,» diye geçirirken, aklına geliverdi. Kendine görev veren Padişaha karşı gelenler, altındakilere acır mıydı? Ama, yaşamın ağır koşulları, değiştirir kişileri. İster istemez dikilmek zorunda bırakır. O zaman ne yapacaklar?

Anası, oğlunun terleyen yüzüne baktı bir süre... «Bize düşünmek yaramaz. Ağır gelir. Kendimizi bırakıvermişiz biz... Hep başkalarının düşünmesine teslim etmişiz. Güçlük burda. İşte, bir kara düşünce aldı oğlanı, zırıl zırıl terliyor. En iyisi görmezliğe gelmek».

Düşündüğü gibi de yaptı... Yemeği yer yemez uzandı... Hemen ardından İlyas'da uzandı yatağına... Bir türlü uyku girmiyordu gözüne. Oysa akşam oluncaya, canı çıkmış, bir koca tarlanın ürününü bir harman haline getirmişti... Böyle bir haber olmasa, daha sonranın başındayken kapanırdı gözleri. Şimdi öyle değil...

Birkaç kez, sağa sola döndü... Gözlerinde, dam karanlığına karşın uçuşan renkli beneklerle, uykuya daldı sonunda... Her yanı dayak yemiş gibiydi... Öylesine bir eziklik vardı ki içinde... Her gün, erkenden doğrulan bedeni, bu sabah, kalkmayı unutmuş. Kardeşi yaylaktan dönünceye uzandı yatağında. Gürültüye uyanınca bir de baktı ki, güneş doğalı çok olmuş... Tüm yamacı, tüm ovayı, çiğ bir aydınlık sarmış o hâlâ yatakta. Canı bir türlü kalkmak istemiyor üstelik. Nasılsa Ağa'ya kaptıracak olduktan sonra, çalışmak neye yarar diye düşünüyordu.

Olduğu gibi bıraksa mı acaba ürünü... Gözünün önünde çürütüp akıtsa mı? Bir karar gelişiyor içinde. «Bok yesin deyus, benimle birlikte emeğini mi çekti,» diyor bir an... Ama, yine de duramıyor. Harcadığı çabayla yorularak, yerinden doğruluyor. Anasının kapı önüne bıraktığı tahta bakraçtan yüzünü yıkıyor. Biraz daha açılıyor gözleri... Orağını biliyor. Ve ardından «Besmele», çekerek işe başlıyor...

Ağa'nın hırsını ekinden alıyor. Sanki karşısına dikilmiş Mahir Bey... Her bir başak, o'nun kaşı gözü olmuş... Orağı öylesine hırsla çalıyor ki, şimdi burda Mahir Ağa olsa, daha ilk ışıltıda, öfkenin çeliğiyle delik deşik olur...

Fatma, güneşin iğne gibi battığı zamanadek oğlunu gözledi. «Bir derdi vardı İlyas'ının. Bu hıncı hiç görmemişti onda... Bir derdi vardı ya, sorsa söyler miydi? Nesine gerekti o'nun. Er kişiydi bu. Her düşündüğünü o'na söylemek zorunda değil ki...» Baktı, güneş, gölgesini ayaklarının altında bir iyice küçültmüş. Te-

miz suyla abdest alıp, öğle namazını kıldı... Uzun uzun dua etti. Gördü ki, oğlu daha gelmemiş. Seslendi...

— İlyas... Acıkmadın mı oğlum...

O zaman açlığını sezinledi İlyas... Anası aklına düşürmese, hıncının etkisiyle, akşamı edecek bir lokma yemeden. Hemen bıraktı orağı, damın gölgesine doğru yürüdü. Oğlu gelinceye sofrayı hazırladı Fatma... Hemen çöreklendi başına. Tek kelime konuşmadan, karnını doyurdu. Yeniden davranırken, kolundan tuttu anası.

— Hele biraz dinlen oğlum. Nasıl olsa, biter bu iş...

— Öteki harman kimsesiz kaldı ana.

— İstersen ben oraya gideyim. Sen burayı bitirince dönerim.

— Olmaz... Sen kadınsın. Yalnız kalamazsın orda.

— Bana bişey olmaz oğlum.

— Yok... Salmam seni. Ben ikisini de yetiştiririm. Kalanı nasılsa bize yeter.

— Sen bilirsin. Ama, kendine böylesine kıyma...

— Koca kış yattık ana. Bu günler için hazırlandık. Sen tasalanma, bişey olmaz bana.

Fatma, boynunu büktü. İlyas, duvara dayadığı orağını alıp tarlaya yönelirken, ellerini açtı. «Tanrım, sen güç ver... Sen yardımcımız ol...» Diyerek, yüzüne sürdü ellerini.

İlyas, uzun yaz gündüzüne doyamamış gibi, akşam karanlığına varıncaya ekin biçti. Yorulmak bilmiyordu. Daha doğrusu akşam olduğunu sezinlememişti. İçindeki hınç, bir ışık gibi doldurmuştu gözlerini. Nasıl etse de ekinleri vermese diye düşünüyordu. «Eğer, gerçekten isterse ağa, bir yolunu bulup vermemeliydi. Mutlaka bulmalıydı bir çıkarını...»

Her orak sallayışta kendince bir çıkar buluyor, her tutamın yıkılışında bundan vazgeliyordu. Sonra yeniden zorluyordu kendini. Mutlaka bir çıkarı vardı bu işin. Ve mutlaka bulacaktı onu.

«İnadı vardı İlyas'ın... Gücü vardı... Dağlarda büyümüştü o...

En sivri, en keskin kayalarda bile ustaca yürüdüğünde hiç bir şey olmadığını çok iyi bilirdi. Bu dağın doruğunda yıllarını geçirmişti. Gâvurlardan, canavarlardan korkmamıştı. Şimdi bir ağadan mı korkacaktı. Hem demişti Yusuf Emmisi... Sen korkmazsan, senden korkarlar. Dememiş miydi? Demişti... Öyleyse...

Sıkışmadıkça gitmeyecek Yusuf Emmi'ye... Zırt pırt gider durursa, kendi gücünün, ustalığının ne önemi kalır... Hele gelsin bakalım, Kâhya mı, yoksa Ağa mı gelecekse... Bir anlaşılsın durum. Ne istiyorlar, ne yapacaklar bir iyice belirlensin... Ondan sonra kendi aklının yetmediği yerde koşar gider. Bir iyice akıl alır ki...»

Karanlığı sezinledi birden... Kollarındaki kesiklik alabildiğine artmış, yorgunluğunu duymamanın acısı çöreklenmişti bir iyice. Sofrada bir iki gidip geldi eli. Sonra, olduğu yere uzandı, yatağın yapılmasını beklemeksizin.

Oğlu horlamaya başlayınca, Fatma doğruldu. «Bir derdi vardı oğlunun. Hiç böyle değildi eskiden. Acaba, öteki köydeki tarlaya gidip gelirken bir kıza mı takıldı? Gülümsedi. Yiğitti İlyas'ı... Hangi kız dayanabilirdi? Eğer öyle bir sevda varsa neden saklıyordu anasından? Olmaz, der diye mi korkuyor acaba? Oysa nasıl sevinir. Kendi ayağıyla gidip ister kızı... Telli bir gelin getirir yamaca... Ya Ağa ne der buna? Kandırır Ağa'yı... Çocukluğunu biliyor Mahir'in... Aynı evde büyüdüler... Yalvarır, gerekirse... Dayanamaz Ağa... Kabûl eder... Yeter ki, böyle bir şey olsun... Yeter ki derdini açsın İlyas'ı... Söylesin anacığına içindeki alazı... Ah, Efesi olmalıydı şimdi... Oğullarının bu günlerini görmeliydi. Ne sevinirdi kimbilir?»

Kendini düşündü bir... «Salt İshak'a bağlanmıştı. Tüm yüreği, tüm kafasıyla... Öteki halayıklar, ırgatlarla fink atarken o hiç bir şeye kanmamıştı. Şimdi ağanın

yaptıklarını bile çoktan unuttu. Bir İshak vardı aklında salt onu yansıtıyor her düşündüğünde belleği...

Ne olurdu İlyas'ı da kınalı bir kız sevseydi... Ne olurdu bir kadıncık daha girseydi bu dama... Yalnızlıktan bir iyice bunalmıştı artık. Canına tak demişti yoldaşsızlık. Birkez daha yoklamalıydı oğlunu. Belki o gün utanmıştır... Utanmıştır da, söyleyememiştir...» Gözlerinden akan iki damla yaşı elleriyle sildi. Parmaklarındaki nasırların arası yaş yaş oldu... «Ne olurdu düşündüğü gibi olsaydı? Umutlanır mutlanırdı. Oysa belliydi oğlunun derdi. Ağanın haberi sıkmıştı besbelli...» Başını acılı acılı sallayarak uykuya daldı...

İlyas, daha İbrahim yaylaktan dönmeden kalktı... Anası uyanalı çok olmuş. Tarhanayı pişirip, sofranın üstüne yerleştirmişti. Tahta kaşıkla höpürdeterek içti çorbasını. Orağıyla dirgeni yakaladığı gibi tarlaya girdi yeniden. Bu gün bitirmeliydi burasını.

Kendi tarlasında harman olduğu gibi duruyordu. Ne olur ne olmaz... Bir an önce burayı bitirmeliydi ki, ötekinde düvene başlayabilsin.

Dediği gibi de yaptı... Akşam karanlığı yeniden çöreklenirken dağların üstüne, tarlada yelle sallanan kurumuş ekin, öbeklenmişti yer yer... O sofradan kalkıncaya Ay, gümüş yüzüyle gülümsedi... Öbekleri harman haline getirdi ayışığında... Artık rahat edebilirdi...

Gecenin yorgunluğuna aldırmaksızın, sabahın seherinde öteki tarlanın yolunu tuttu. Akşam oluncaya ağzına, burnuna dolan saman tozuna aldırmadan, düven sürdü... Koca harman kağşamış, ezilmiş, yerle bir olmuştu... Bir savurması kalıyordu bundan öteye. Bir savurduklarını sağlam çuvallara doldurmak kalıyordu.

Köyden ödünç bulduğu düvenin taşlarını yokladı. «Noksanı olmasın, bir yerine bir sakametlik gelmesin. Bir daha kimse ödünç bir şey vermez... Sağlam verdiğimiz çürük geliyor diye, adını çıkarırlar İlyas'ın... Bu yıldan sonrasına, ödünce gereği kalmaz Tanrı'nın iz-

niyle... Kalmaz ya, insan hali... Bakarsın bir eksiği gediği beliriverir.»

Düveni hayvana yükleyip, yamaca döndüğünde, yine kararmıştı anasının suratı. Yine bir şeyler oldu mutlaka. Bekledi... Sofradan kalkıncaya hiç ağzını açmadı Fatma. Ağzını açsa, oğlunun iştahını kaçıracağından öylesine güvenliydi ki... Tam ayaklarını uzatıp, belini yatak yığınına dayadığı sırada, anlattı olup bitenleri...

— Yine Kâhya geldi.

— Eee...

— Yarından sonraya hazır edecekmişsin ürünü. Ağa bu yıl kendi gelecekmiş.

— Ağa buraya mı gelecekmiş?..

— Buraya gelecekmiş.

— Bak Tanrı'nın işine... Demek bizim topraklarımız da ağa ayağıyla çiğnenecek ha...

— Ya!.. Çiğnenmez olsaydı... Çiğnenecek...

Daldı İlyas... «Bu da nerden çıkmıştı? Bu yaşa gelmişti, Ağa'nın bir gün olsun yamacı tırmandığını görmemişti. Bir şey vardı bunda... Bir çapanoğlu çıkacaktı ya, ne?» Bunu çözümleyemiyor işte... Kâhya'nın üstüste gelişleri. Sonra da Ağa'nın kendinin geleceğinin haberlenmesi...

İçine bir ürküntü saplandı... «Yoksa... Yoksa öğrenmiş miydi Ağa? Gizlice tarla aldığını sezinlemiş miydi? Ne derdi babası rahmetli... Oğlum, konuşurken ağzını sıkı tut. Tut ki, dağı taşı kendine çaşıt edinmiş Ağa'nın kulağına gitmesin. Gitmiştir. Bir diyen olmuştur herhalde... Şimdi bunun hesabını soracaktır Ağa... Yok canım, öyle olsa buraya neye gelsin? Çağırtır İlyas'ı... Yıkar sopanın altına... Anlattırır bir bir. Buraya gelişinin anlamı başka... Belki topraklarına bir de tepeden bakmak istiyordur adam... Sanki yanlış bir iş yapmış, sanki hırsızlık etmiş gibi kendi kendini ikircikledirmiyor... «Gelirse gelsin... Bekler ve görür...»

«Bir an önce, kendi tarlasının ürününü gözlerden gizlemesi gerekti. Şimdi düşündüğü tek şey bu... Ağa, haber bile aldıysa, hiç olmadı ürün bulamaz. Bulamayınca da, inanmaz çaşıtların dediğine... Ortada hiç bir şey yokken, benim çobanımla aramı açıyorsunuz, der... Kendi tarlasının ürününü gizledi mi, boynunu büküp, söylenenlerin yalan olduğunu bir güzel anlatır ki... Çabasını buna harcamalı. Boş durmadan, hemen savurmalı harmanı. Hemen çuvallayıp, dağ yukarı atmalı buğdayları. Kimsenin bulamayacağı kovuklardan birinin içine yerleştirmeli bir iyice... Ondan sonrası kolay...»

Düşündüğünü de uyguladı hemen...

Artık, değil Mahir Ağa, Şeytan gelse, buğdaylarını sakladığı yeri bulamaz. Meğer İlyas, kendi ayağıyla gidip, işte burda desin... Ancak o zaman bulabirler yerini. Ancak o zaman, söylenenlerin doğruluğu ortaya çıkar. Yoksa...

İkindi, sıcağın etkisini azaltırken, bir toz bulutu kabardı köyün üstünden. Yola, uzayan gölgeler düştü... Gölgeler yamaca yöneldi. Artık kuşku yoktu ki, gelen Ağa'ydı... İlyas yerinden doğruldu...

— Geliyor ana.

— Gördüm...

— Arkasında adam da var.

— Gördüm...

— Öküz arabası da var...

— Gördüm...

— Harmanı götürmeye mi geliyor bu?

Ağzından, gördümden başka söz çıkmayan Fatma, dişlerini gıcırdattı.

— Ne bileyim...

— Çok kalabalık geliyor ana...

— Öyle...

Ağa, Kâhya ve biri daha ata binmişler. Üç ırgat da kağnıya oturmuş. Öküzlerin gıcırdatarak çektikleri kağnıya atlar da ayak uydurmuş, yamaca tırmanıyorlar. Ağa, bir şeyler söylüyor olmalı. Dönüp dönüp ardına bakıyor. İlyas, yarıyola inip Ağa'yı karşıladı.

Ellerini önünde birleştirerek, eğildi.

— Hoşgeldin Ağam...

Hiç sesi çıkmadı Mahir'in. Sert sert baktı. Kalın bıyıklarının altındaki ince dudakları bir kıpırdandı. Sağ özengisinin yanında yürüyen İlyas'a aldırmaksızın yoluna devam etti.

Yamaca, damın önüne vardılar.

Kâhya, harmana bir göz attı.

Irgatlar ellerinde ölçek ve çuvallarla yere atladılar. Bir yarımay şeklinde çevrirdiler İlyas'ın yöresini. Ağa elindeki kamçıyla, körüklü çizmelerine sinirli sinirli vurarak,

— Alıcıköyde tarla almışsın sen.

Fatma'nın gözleri korkuyla açıldı. İlyas, suçlu gibi başını önüne eğip, kızardı. Hiç sesini çıkarmadı. Mahir biraz daha bağırarak yineledi sözünü.

— Alıcıköyde tarla almışsın, dedim.

— Sayende Ağam...

— Ne zaman aldın?

— Geçen güz...

— Ektin mi

— Biraz...

— Demek ektin?

— Biraz...

Mahir durdu. Diğerleri de öyle duruyorlardı. Hiç birinde çıt yoktu. Ağa, sessizliği daha çok uzatmadı.

— Kime sordun tarla alırken?

İlyas, başı önünde susuyor...

— Kime sordun dedim. Kime sordun, desene?

İlyas'ta yine ses yok...

Fatma iki büklüm olmuş gibi... Gözlerini dikmiş, salt oğlunu görüyor.

Mahir, atını biraz daha sürdü İlyas'ın üstüne.

— Cevap ver. Kime sordun tarla alırken?

Fısıltı halinde bir ses yükseldi İlyas'tan.

— Kimseye...

Mahir, büsbütün öfkelendi bu cevaba. Elindeki kamçıyı omuzlarına doğru salladı İlyas'ın. Hiç kıpırtısız durdu o... Dudaklarını kemirdi... Gözleri çelik pırıltısını andıran bir ışıkla tutuştu. Çevresi tüm o ışığın rengine kesti. Kamçının acısını bile duymadı. Dikildi olduğu yerde... Başını kaldırma gereğini duymaksızın...

Mahir, yeni bir kamçı saldırısına hazırlanırken gürledi...

— Ulan bu kaçıncı, dürzü... Koyunumu dağıtırsın bana sormadan. Tarlamı ekersin bana sormadan. Üstelik bunlar yetmemiş gibi, gider Alıcıköyden tarla alırsın bana haber vermeden. Bu kaçıncı bu?

İlyas'tan tıs yok gene... Mahir şimdi acımadan vuruyor artık. Korkutamadığını görmenin hıncıyla, daha bir artırıyor hızını. Kamçı, ensesi, suratı demeden ha bire iniyor. Parmak parmak kabartıyor her bir yanını. İlyas aldırışsız. Öyle dimdik, olanları sezinlemiyormuşcasına duruyor. Ağa, daha bir kızıyor. Daha bir köpürüyor bu durum karşısında. Atını üstüne sürerek, yere yıkıyor o'nu... Yeniden dönüyor... Eğilerek göğsüne doğru iki kamçı daha sallıyor. Ve aynı hınçla dönüp ırgatlarına buyuruyor.

— Harmanda ne varsa yükleyin...

Bu buyruk, İlyas'ı biraz canlandırdı. Kamçı izlerinin sızlamasını yeni duyuyormuşcasına kıvrandı. Ellerini bedenine destek vererek doğruldu. Öteki ırgatlar, yüzüne bakarlarsa, utançlarının acısını belirteceklermiş gibi, sırtlarını dönüp, harmana yöneldiler.

İlyas, öyle kalmış... Bir yıllık emeğine bakıyor. Keşke daha çok ayırsaydı. İçinden kabaran hınçla, öteki harmandaki ürünlerle birlikte burdan götürdüklerini

biraz daha artırmadığı için, hayıflanıyor. İçinden kabaran bu hınç, yüzüne vuruyor. Kan, derisinde dolanırken, kamçı yerlerini daha bir sızlatıyor. Durmadan Ağa'nın çuvallarına aktarılan buğdaylarının ince tozu, gözlerindeki öfke parıltısını karartıyor. Hem artık, parıltısı da kalmadı gözlerinin. Çelik ışıltısı, dondu, grileşti bir iyice.

Elleri sarkmış. Başı yukarıda... Irgatlar isteksiz... Sanki yerde ekin bırakmak istiyorlar. Ayaklarıyla, çuvalın dibiyle bir iyice yayıyorlar harmanı yere. Başlarını kaldırıp birkez olsun dama doğru bakmıyorlar.

Daha fazla duramadı İlyas...

— Ağam... Etme Ağam...

Mahir, atının üstünde dikildi. Kendini böyle daha güçlü görmenin sertliğiyle ırgatlara bağırdı.

— Hadiyin ulan... Ne oyalanıp duruyorsunuz?

İlyas, yeniden yakardı.

— Etme Ağam... Hiç olmazsa emeğimi korut.

— Ne emeği ulan. İt eniği... Daha zifirini sökeceğim senin. Biraz aklın başına gelsin.

— Etme Ağam... Bi yıldır tırnağımı toprakta kodum. Bi daha izinsiz iş yapmam.

Mahir, bir taş yığını gibi dikiliyordu. Öyle baktı ilkin. Hiç bir şey söylemedi. Fatma dayanamadı bu sessizliğe. Bir adım attı Ağa'ya doğru.

— Suç bende Ağam... Ben söyledim oğlana.

Mahir, bu kez tüm hıncını kusan gözlerle baktı Fatma'ya. O devam ediyordu.

— Kulun kurbanın olayım... Hiç olmazsa birazını bırak.

— Zırnık bırakmam. Bunca yıldır besliyoruz sizi a ekmeksizler. Hep nankörlük gördük.

— Biz ne yaptık Ağam? Cahilliğimize ver.

— Sus avrat. Sen erkek işine karışma. Benim ağzımdan söz bikez çıkar.

Fatma, biraz daha ilerliyerek, Ağa'nın özengideki ayağını öptü. Mahir, onurla seyrediyor olup biteni. Al-

dırışsız, bir diklikle sürdürüyor sertliğini. İlyas kıpırdandı. Anası yakarmaya devam ediyordu.

— Ayağının tozu olayım Ağam... Emeğimizi yerde koma.

Mahir, ayağının ucuna yapışmış bırakmayan kadını itekledi. Fatma sendeledi. İlyas koşup anasını yakaladı. Kinle süzdü Mahir'i.

— Bırak ana. Bırak tümünü alsın. Bu demir kalplilerden hak mı istenir? Ürün mü beklenir? Bırak... Ben yine eker biçerim... Ben yine beslerim seni... Bu kanı bozuklara yakarma boşuna...

Daha fazla konuşamadı İlyas... Yeni bir kamçı yağmuruna tutuldu. Bu kez oğlunun yanında bulunan Fatma da payını aldı kamçılardan. Ve acıyla inledi... Anasının inlemesi, tüm hıncını dışavurdurdu İlyas'ın... Kendisi bir şey değildi... Anasına da kamçı çalması, olası mıydı? Ne yaptığını bilmeksizin, kolu kendiliğinden uzandı. Tuttuğu gibi yere indiriverdi Ağa'yı...

Hiç ummuyordu bunu Mahir... Boş bulunmuştu. Tüğ gibi geldi Çoban'a... Güp diye çakıldı yere. Sert toprağa çarpan toparlak yüzü, bir anda kanla sıvandı. Tümü korkuyla irkildi tanıkların. Tümü donup kaldılar... Ağa kendine gelir gibi olunca, tabancasına yüklendi... İlyas, iki kolunu birden kanırtarak ayağa kaldırdı Mahir'i. Usta bir davranışla çekti aldı tabancasını belinden...

Ağa bağırıyor.

— Ne duruyorsun Kâhya... Seni ben ne gün için besledim. Vur... Vursana...

Kâhya, tabancasını çekmiş. Bir türlü ateş edemiyor. Mahir Bey, İlyas'a siper olmuş. İlyas'ın elinde ağanın tabancası... İlyas güçlü... İlyasın her bir yanından kin taşıyor. Mahir'in hantal bedeni, Çoban'ın sağlam ama kavruk bedeninden taşmış... Mahir tepiniyor. O tepindikce, kollarını kanırtıveriyor İlyas... Daha bir acıyor heryanı... Daha bir kesiliyor nefesi...

İlyas, kanter içinde. Bir korku parmaklarının ucuna varıncaya her bır yanını taşlaştırıyor.

Deminden beri yitirdiği düşünme yeteneği, birden tümüyle saldırıyor beynine. Birden düşünmeye başlıyor. Birden işlemeye başlıyor aklı... Yaptığından pişman. Korku verici yaptığı... İliklerine varıncaya dondurucu... Olsun... Geri dönüşü yok bu yolun... Sonuna değin gitmek zorunda...

Mahir'i kendine siper ederek, geri geri duvara dayanıyor. Anası da bir sezinlemeyle, oğlunu izliyor.

İlyas, elindeki tabancayı, Ağa'nın beynine dayıyor.

— Hadi, buyur itlerine. Geldikleri gibi geri dönsünler... Yoksa, vururum, hiç bakmam. Nasılsa olan oldu... Bundan ötesi ölümdür... Hadi, durma...

Ağa, suskunluğunu sürdürüyor.

Toplunun horozunu ağır ağır kaldırıyor İlyas...

Gözleri, ilkkez bir gerçeği görüyormuşcasına fincanlaşıyor Ağa'nın. Korkunun doruğunda sağa sola bakınıyor.

Adamlarının çaresiz bakınışları, daha artırıyor korkusunu. Bağırıyor sesinin tüm gücüyle...

— Defolun... Defolun... Çoban ne diyorsa yapın hadi...

Irgatlar, birbirlerini iteleyerek koşuşuyorlar...

Kervan, bir eksiğiyle yola düzülüyor...

Ağa, külçeleşmiş bir biçimde bekliyor.

Toz bulutu, köyün içinden hanaya yöneliyor. İlyas, terlemiş avucundaki tabancayı indiriyor. Mahir, derin bir nefes aldıktan sonra,

— Öldürecektin beni Çoban... Bunu yanına komam bilirsin. Öldürecektin beni...

İlyas, tüm öfkesini yitirmiş bir saflıkla.

— Bir daha gelirsen. Bir daha ekinime göz dikersen o zaman Ağam... O zaman öldürürüm seni. Hadi şimdi git...

Ağa, adımlarını şaşırmış bir halde peltek peltek yürüdü. Olanlardan habersiz bir vurdumduymazlıkla

otlayan atına atladı. Hıncını ondan çıkarmak isterce vargücüyle indirdi kamçıyı. At, canhavliyle fırlarken,

— Öldürecektin beni Çoban... Öldürecektin...

Fatma, Ağa'nın dediklerini onayladı...

— Öldürecektin oğlum... Sağ komayacaktın yılanın başını.

— Öldüremedim işte ana.

— Öldürecektin...

— Elimden gelmedi.

— Öyleyse durma buralarda artık. Doruğuna çık dağın. O saklar seni.

— Siz n'olacaksınız?

— Sen bize bakma... Önce canını kurtar. Dur azık hazırlayayım sana.

İlyas, dalgın dalgın elindeki tabancaya bakıyordu. Ağa bunu yanına komazdı. Elbet çıkaracaktı bunun acısını. En iyisi anasının dediğini yapmasıydı... Tek başına gelseydi Ağa... Tek başına kovalasaydı o'nu... Belki aldırmazdı... Ama, Kâhya'sının, ırgatlarının önünde rezil etmişti. Bunu yanına komazdı hiç bir zaman.

Dağın doruğunda kimseler bulamazdı o'nu... Savaşta köyün tümü aramış, yine de bulamamışlardı. Başka yolu yoktu... Dağa çıkacaktı...

Tabancayı beline soktu. Anası heybeye azığını yerleştirmiş, uzattı.

— Ana, sen hiç durma... Eğer alan olursa hemen tarlaları sat... Kente in... Bakkal Şükrü dayı seni kollar. İbrahim akşam biryerlerden mermi bulsun bana... Ya da o hiç karışmasın. Ben kendim bulurum. Hadi sağlıcakla kal...

Sözünü bitirir bitirmez, doruğa yöneldi.

Gözlerinde beliren iki damla yaştan utandığı için, ardına dönüp bakamadı.

Anası da ağlıyordu. Dönmediği daha iyi oldu.

Yürüdü...

Yılancılı'ya geldiği zaman, karanlık çoktan çökmüş, köylü uykuya dalmıştı.

Yusuf'un kapısını çaldı...

Yusuf, gecenin gecinde İlyas'la karşılaşınca, şaşırdı. Daha şaşkınlığı gitmeden, açıkladı İlyas...

— Ağa'yla kapıştık Yusuf Emmi... Bana bir mavzerle, biraz kurşun ver.

— Ne yapacaksın? Ağa'yı mı vuracaksın?

— Yok... Dağa çıkıyorum.

— Dağa mı çıkıyorsun?

— Evet...

— Desene genç yaşta yazık ettiler sana.

— Ne yaparsın Emmi. Hakkını savunmak istedi mi kişi, zorluyorlar...

— Haklısın. Dur bakayım... Sana yakışan bir mavzer bulayım içerden...

Girdi...

Bir süre sessizlik egemen oldu yörede.

Yusuf döndüğünde, bir filinta uzattı... İki fişeklik de kurşun...

— Bak oğlum İlyas... Ben bunlarla titrettim bir zamanlar yöreyi... Göreyim seni ki, filintanın hakkını veresin. Kimseye kötülük etme kötülerden başka... Kimsenin hakkını yeme hak yiyenin dışında... Ve ırza baksa bile, kimsenin ırzına gözdikme... Dağın yasası budur. Buna uyarsan, yaşayabilirsin. Uymadın mı, tezelden yitirir adamı dağ... Bilmiş ol... Bir şeyi daha hiç unutma... Ben senin bir emmin, bir yoldaşınım. Dilediğin zaman gel... Dilediğince kal evimde... Ama, dediğimi uygulamazsan, şunu unutma ki ilkin ben varım karşında... Anladın mı?

— Anladım. Sağol...

— Hadi şimdi oyalanma yolcuysan... Yok yorgun ve de açsan, geç buyur...

— Gideyim emmi... Bir an önce yuvalanacağım yeri kestireyim. Sonra gelirim.

— Nasıl istersen evlât... Gücün bol, gözün keskin olsun...

— Sağol!.. Kal sağlıcakla!..

— Var esenlikle!..

Bir süre baktı ardından... İçinde beliren bir eziklikle... Sonra başını sallayarak, «Suç benim. Ben dedim oğlana... Direnmesini ben öğütledim. Direnince de...» Diye geçirdi aklından. Yatağına girdi... Birkaç kez daha düşündü, aynı cümleyi... Sonra uykuya daldı... Düzgün nefesler alarak, olupbiteni tümüyle unuttu...

İlyas, bir iyice güçlenmişti... Elindeki tüfek, gerçekten çok iyiydi... Üstelik Ağa'nın tabancası da belinde olunca...

Eskiden de, dorukta gizlendiği yere varıncaya hiç duraksamadı... Sığınağına geldikten sonra, anasının çıkınladıklarını açtı... Azığın bir bölüğünü dünden tüketmişti. Ama, daha çok vardı. Ayaklarını uzatarak oturdu...

İlyas'ın yaptıkları, daha akşam olmadan tüm köylere yayılmıştı. Şimdiye değin yamaçta bir İlyas olduğunu bile sezinlememiş bulunan köylüler, birden irkildiler...

— Ya, demek Ağa'ya... Mahir Ağa'ya karşı gelmiş ha...

— Vay ölüsü kandilli Çoban...

— Hem de Ağa'nın kendisine karşı gelmiş...

— Bacak kadar boyuyla, Ağa'nın önüne durmuş.

— Eceli gelmiş olmalı Çobanın.

— Koskoca Ağa'ya nasıl karşı gelinir?

— Garip Çoban, durduğu yerde başına ne işler açtı...

— Zamanında belliydi böyle olacağı. Kimsenin sözünü dinlemezdi.

— Hiç Ağa'ya karşı durulur mu?

Uzayıp gitti bu söyleşiler... Kimi sözleriyle kınıyordu İlyas'ı... Kimi kendi hıncının kıvancıyla, içten içe alkışlıyordu. Ama, tümünün birleştiği nokta, yüze vurmamakla birlikte, bu olaya sevindikleriydi...

Ağa, boyunun ölçüsünü birkezcik olsun almıştı. Tümü için için gülüyor, aferin çekiyorlardı Çobana. Öksüzle uğraşmasındı Ağa... Garip, dağın yamacında kendi kendine olup gidiyordu işte... Bıraksındı keyfince... Ektiği ne ki, biçtiği bir şey olsun... Bırakmamıştı ki... Bırakmayınca da...

Şimdi yeni haberler bekliyordu köylüler... Bu dalaşma yetmemişti onlara. Yetmezdi... Mutlaka ardı gelecekti... Gelmeye de başladı...

Daha ertesi sabah, Fatma'nın tarlaları satılığa çıkardığını duydular.

Kulaktan kulağa, bir buyruk yayıldı her bir yana... Ağa, tarlaların satılmasını istemiyor, alan bana karşıdır buyuruyordu...

Köylülerin bekleyişi daha sabırsızlandı... Bakalım ne olacak?.. Çoban buna ne cevap verecek?.. Ve asıl önemlisi, Ağa, hıncını nasıl çıkaracak? O bunu, olmamış gibi bırakmaz... Hele köylülerin duyduğundan da güvenli bulunduğu zaman, bırakamaz da...

Mahir, çiftliğine dönmüştü. Bir öfke yumağı halindeydi. Halayıklar, ırgatlar tuz buz olmuşlar hanayın içinde. Biri Ağa'nın gözüne değeriz de, hıncını bizden alır diye, yere basmaktan korkuyorlar.

Biliyorlar ki, bu öfke birinin başında patlar... Her zaman gürültüsü köye ulaşan hanaydan çıt çıkmıyor nedense... Herkes, fısıltıyla konuşuyor, bir diyeceği olsa bile. Herkes korkulu bir eylemsizliğin içinde... Ellerinden gelse, ağaçlarda hışırdayan akşam yelini bile durduracaklar. Onlara öyle geliyor ki, Ağa yeli bile neden sayıp, birkaçını kamçılayacak.

Öyle gelmiyor. Biliyorlar başlarına geleceği... Daha bunun düşüncesinin ağırlığını paylaşamadan, Mahir, kendisiyle birlikte yamaca tırmanan tüm ırgatları başına topladı. Topuklarıyla, tahta tabanları döğe döğe, gezindi hayatta. Irgatlar, birbirlerine sokularak bekleştiler. Sonunda önlerine geldi Mahir... Kinden, kanlanmış gözlerini her birinin gözlerine dikti uzun uzun. Bir adım geri çekilerek, tümüne birden tükürdü...

— Tuu, yüreksiz deyuslar... Yedirdiğim, içirdiğim haram olsun. Bunca yıl, tavlamdaki hayvan gibi besledim sizi. Sonunda bacak kadar piçe rezil ettiniz beni.

Irgatlar sessiz. Başları önlerinde bekliyorlar. İçlerinden İlyas'a hak veriyorlar. Ama, başlarına gelecekler-den o sorumlu olduğu için de, durmaksızın söğüyorlar.

Mahir yeniden önlerine geldi. Arkasına kavuşturduğu elleri durmaksızın eylemde...

— Cevap verin bana. Neden engel olmadınız? Neden bıraktınız beni eline?.. Neden saldırmadınız? Hadiyin söyleyin avrat suratlı ekmeksizler... Cevap verin...

Ses yok...

Bakışlarını ırgatların en yaşlısı Mıstan'a çeviriyor Ağa...

— Sen söyle bakalım Mıstan... Bunca yıl ekmeğimizi yersin, bunca yıl yanımızda çalışırsın... Töre midir yaptığınız? Ve neden bir karışlık bokun yanında tazı görmüş tavşan gibi kaçarak kepaze ettiniz beni?..

Mıstan eğildi bu sorunun önünde. Kamburu bir iyice ortaya çıktı...

— Ağam, dedi... Benim değerli Ağam... Sen de iyi bilirsin ki, oğlanın gözü dönmüştü. Birimiz parmağını kıpırdatsa, seni yitirecektik... Yoksa, bir başıma ben bile hakkından gelirim o'nun. Ama, elinde tabanca vardı... Hem de bu tabanca, Ağa'mın beynine dayanmıştı. Üstelik korkuyordu Ağam... Yaptığından korkuyordu... Bunca neden bir araya geldi mi, insan için tetiğe basmak hiçtir... Birimiz kıpırdasaydık... Birimiz dediğinden öte bir adım atsaydık oracıkta yitirirdi seni... Ben buna dayanamam işte... Bunca yıl ekmeğini yediğim kapının sahibi, benim bir ters davranışım yüzünden yitirilirse, yaşamım boyu bağışlamam kendimi. O yüzden, hiç bir şey yapamadık Ağam... Bağışla bizi...

— Hadi ulan... Kendi ödlekliğinizden sıkıştırdınız kuyruklarınızı apışaranıza... Yoksa biriniz höt, dese, donuna dolduracaktı elin veledi...

— Yok ağam... O zaman korku, kaçış getirmez kişiye... Ne olursa olsun, duygusunu getirir. Eğer binde bir ihtimal bile olsa, tetiğe basıverir adam dediğin... O zaman ne yapardık biz?.. Sensiz kalırsak ne yapardık benim güzel Ağam?

Hakkı vardı Mıstan'ın... Kendisinin de ödü kopmamış mıydı? Kendisi buyruk vermemiş miydi bırakın gidin diye... Bir an durakladı... Sonra eliyle sinek kovar gibi kovaladı tümünü... Kurtulmuşlardı. Dayak yemek-

ten, Mıstan'ın konuşması ödülüne kurtulmuşlardı ya... İlyas'ı tümüyle yakmışlardı... Artık kimse Ağa'nın elinden alamazdı İlyas'ı... Dışarı çıktıklarında Mıstan, pişmanlıkla yakındı.

— Keşke, öfkesini bizden çıkarsaydı da, garip çobana dokunmasaydı.

Diğerleri de onaylayınca bunu. Daha bir acıdı Mıstan... Bakındı çevresine...

— Bundan sonra İlyas adında biri yok bu yörede... O yitti, Tanrı toprağını bol etsin...

— Öyle... Tez gün içinde defterini dürer Ağa o'nun...

— Dürmek zorunda oğul... Dürmek zorunda... Yoksa o durdu mu orda, tüm köylü dikilmeye başlar. Bikez dikilenin ürününün elinde kaldığını anladılar mı, Ağa bir tane alamaz kimsenin elinden. Bu yüzden, yitirmek zorunda... Anladın mı?

Korkulu geceyi atlatıp, uykuya dalan ırgatlardan, geceyarısı uyanıp dışarı çıkanlar, hanayın pencerelerinde iri iri gidip gelen ağanın, gölgesiyle karşılaşıyor. Vah, İlyas diyorlardı. Neler açtın başına...

Sabahleyin Ağa'nın kahvaltısını götüren halayık, mutfağa korku içinde döndü... Aşcıananın yanına sokularak,

— Ağa bu gece de uyumamış. Gözleri yumruklarım gibi şişmiş. Kan çanağına dönmüş içleri. Gitti İlyas... Gitti ki, parçası bulunmaz...

— Sus kız... Ağzın kurusun. Fatma'nın öksüzü garip zaten.

— Vallah Aşcıana. Vallah gördüğümü söylüyorum ben...

— Vah yavrum, vah öksüzüm...

Her şeye karşın, çiftlikte işler durmazdı. Kimse olup biteni unutmuyordu. Ama, herkes de, kendi ödevinin başına yollanıyordu yatağından kalkar kalkmaz...

Kâhya, en kıyıdaki tarladan denetimine yeni başlamıştı ki, nefes nefese gelen bir ırgat, Ağa'nın çağrıladığını bildirdi... Kâhya atını kamçılayarak koştu... Hanaya gelir gelmez atladı. Üstünü başını düzeltip, Ağa'sının yanına çıktı...

Mahir, o günkü gibiydi...

Yine öfkeli... Yine yerinde duramaz bir titremenin içinde...

Kâhya'nın kolundan tuttu. Çalışma odasına doğru sürükledi. Kendisi koltuğa geçip oturdu. Kâhya, elleri göbeğinin üstünde ayakta dikili kaldı. Mahir, dişlerini gıcırdatarak söze girdi.

— Bana bak Kâhya, yanına iki, üç, beş, ne gerekliyse adam al. Vargit, damı bas. Koyunların tümünü sür götür... Yılancılı'dan Selim'e teslim et... Biraz önce o'nunla konuştum. O, ileride ne diyeceğini iyi biliyor. Yalnız unutma, hiç birinin ne kılına, ne bir tek kuruşuna dokunulmayacak.

— Başüstüne Beyim... Sen buyur...

Dışarı fırlayan Kâhya, en güvendiği üç ırgatı da ardına takarak, arka yollardan yamaca doğru tırmandı...

Bu sırada iki ırgatın karga tulumba getirdiği Alıcıköylü Hüsmen Dayı, Mahir'in ayaklarına yığıldı. Ağa, bıyıklarını burarak, öfke kokan bir tatlılıkla,

— Kalk Hüsmen, kalk... Demek benim haberim olmadan hırsızlara yataklık edersin ha? Bunun cezasını biliyor musun sen? En azından on yıl... Bu halinle on yıl damda yatabilir misin?.. Üstelik burda benden, damda adamlarımdan yiyeceğin sopa cabası...

Hüsmen dayı güçlükle ayağa kalktı. Önünü kavuşturup, ellerine saygılı bir duruş verdikten sonra,

— Ben bişey yapmadım güzel Ağam... Bişeycik yapmadım.

— Nasıl yapmadın moruk... Harmanımdan çalınan ekinleri sen satmışsın kasabada. Şimdi ben yatak değil de, hırsız diye yakalatsam seni, halin nice olur?..

— Ayağının tozu olayım Ağam, ben hiç bişey yapmadım.

Omuzundan iterek yere düşürdü ihtiyarı.

— Demek sen hiç bişey yapmadın ha? Ne Fatma'dan ekin aldın? Ne de kasabaya götürüp sattın? Öyle mi?

Hüsmen çoktan anlamıştı Ağa'nın ne demek istediğini. Anlamıştı ya, ses çıkarmamıştı. Sürdürdü suskunluğunu.

Mahir, ayağının ucuyla dürttü.

— Öyle değil mi bunak? Söylesene öyle değil mi?

İhtiyar, gözlerinden damlayan yaşlara engel olamadığından, başını eğdi...

— Öyle ağam, öyle...

Bunun üzerine Ağa işaret etti. Irgatlar ihtiyarı yerden kaldırdılar. Ağa, «yarından sonra Hükümet gelecek. Söylediğini unutma... Senin hiç bişeyden haberin yok. Hiç bişey bilmiyorsun, anladın mı?» diye sarstı.

Anladı Hüsmen dayı... Çenesi titreyerek yola koyuldu... Her bir yanı sarsılıyordu. Altına bir eşek çekmişlerdi. Geri vermek zorunda olmadığını da eklemişlerdi üstelik. İnce, kemik haline gelmiş bacaklarını sarkıtarak, köyüne doğru yöneldi. Hem gidiyor, hem, «Ah be öksüz, neden yaptın bu işi? Neden böylesi dert açtın başına? Neler yapacak bu ağa sana. Daha neler yapacak bakalım,» diye düşünüyordu.

Akşam üzeri Kâhya, her bir şeyin tamam olduğunu haberledi. Ağa, Candarma Karakoluna indi. Muhtarı, Komutanı da yanına alarak yamacı tırmanmaya başladı. Komutan, iki de candarma takmıştı ardına. Ağa, her birinin altına bir at çektirdi tavladan. Yaz sıcağının kuruttuğu toprak yolda, tozu dumana katarak ilerlemeye başladılar.

Daha yoldayken, gidenleri ayarlıyordu Mahir...

— Geçen gün ekindeki hakkımı almaya gitmiştim. Koyunları sordum, yaylakta dediler. Oysa bu zamanda gündüzleri koyunların ağılda olması gerekir. İçime kuş-

ku düştü. Kâhya'yı bu işin aslını öğrenmekle görevlendirince, tüm sürüyü sattıklarını öğrendim. Tek ayak üstünde bin yalan kıvırıyor alçaklar.

Muhtar, Ağa'nın hazırladığı tuzağı birden anladı. Anladı ya, elinden hiç bir şey gelmezdi... Çoban İlyas, bu dertleri başına kendisi açmıştı. Ona yardımcı olamazdı artık. Yardım etmeye kalksa, muhtarlıktan, muhtarlığın sağladığı çıkarlardan olurdu. Güçlüydü Ağa... Hiç birinin başedemiyeceğince güçlüydü hem de...

«Vah şehidoğlu... Vak öksüz,» demekten başka ne gelirdi elinden.

Candarmalar bir cinayet sanığını aramaya gider gibiydiler. Tümünde bir kuşku... Tümünde bir işgüzarlık. Muhtar, «Bir garibin işi düşse, yerinden kıpırdamadıkları bir yana, üstelik bi temiz de döverler adamı. Ağa'nın işi olunca, doğru mu yanlış mı demeden nasıl koşuyorlar. O'nun güçlü olduğunu nasıl da biliyorlar...» diye düşündü... «Bir garip ocağı söndürmek için, tümü elbirliği etmişler.» Birden kızardı. «Sanki kendisi ne yapıyordu? Onların yanında değil miydi? Tam ters bir yerde olması gerekirken, Ağa'nın köpekliğini etmekte, tümünden ileri gitmiyor muydu? Ama, o herkesin bildiği gibi, yaşamını tümüyle Ağagillere bağlamıştı. Irgadıydı onların. Buyruğundan bir adım dışarı çıkamazdı. Sonra aç kalır... Açıkta bırakılırdı çocuklarıyla birlikte.

Kasabanın yarısı Ağa'ya midesinden bağlıydı. O'nun sözünden, dileğinden bir milim bile çıkamazdı. Koca Ağa bu... Hükümete bile dediğini yaptırdıktan sonra, köylülerin sözü mü olurdu... Hem kulağına geldiğine göre, bu yıl seçimler varmış... Seçimlerde Ankara'ya milletvekili olarak gidecekler arasında Mahir Bey'in de adı geçiyormuş... Eğer doğru çıkarsa bu, gücünü salt kasaba üstünde değil, tüm ülke üstünde duyuracak birine kim köpeklik etmez... Kim karşı durabilir akılsız garip Çobandan başka...»

Yamaca vardılar...

İbrahim'le Fatma başlarına gelenlere döğünüyorlardı. Candarma Onbaşısı, sanığı bilinmeyen bir dosyayı çözüyormuş gibi atıldı ortaya. Fatma'ya bakmadan İbrahim'in kolundan tutup ayağa kaldırdı.

— Söyle bakalım delikanlı, senin namusuna teslim edilen koyunları ne yaptın?

Ses yok İbrahim'den...

Ağa atıldı.

—Satmış... Yılancılı'lı Selim'e satmış...

Onbaşı kaşlarını yana indirdi. Dişlerini sıkarak sordu.

— Doğru mu?

Fatma, oğlundan önce atıldı.

— Biz öyle bişey yapmayız.

Mahir, kurnaz kurnaz gülümsedi...

— Hele hele... Ben yalan mı söylüyorum?

— Demek şimdi de Bey'i yalancı çıkarıyorsunuz ha... Ne yaptınız koca sürüyü? Siz buna cevap verin. Yoksa, bir de Karakol komutanının yanında, Bey'e iftira attığınızdan ötürü tutanak yaparım hakkınızda... Söyle hadi...

Fatma, parmağıyla Mahir'i gösterdi. Ağlamaklı bir sesle...

— Soydular kumandan. İşte bu yılanın adamları soydular.

— Bir de hakaret ha...

Daha ağzını kapatırken, candarmalarına döndü onbaşı... Bir işaretle damı aramalarını belirtti. Kısa sessizlikte, yılların birikimi olan on altı lirayı buldular Fatma'nın bohçasından. Ağa, paraları görünce, ilkin sevindi. Sonra dövünmeye başladı.

— Tuh gözünüz körolsun. Koca sürüyü on altı liraya mı sattınız?

Ana oğul, şaşkına döndüler bu söz üstüne. Bir anda benizleri attı. Renkleri alın engüzeliyle ışıldarken birden soldu... Giderek sararıp, dondu... Tek kelime söylemediler bundan sonra... Candarmalar ikisini de ya-

kaladılar. Hemen bir tutanak düzenlendi. Ağa ne dediyse, bir bir yazıldı buraya. Muhtar ve komutan mühürleyip imzaladılar. İki candarma gözetiminde kasabanın yolunu tuttu Fatma'yla İbrahim...

Ağa, asıl İlyas'ı bulamamaktan hınçlıydı. Elbet bir gün o'nu da yakalıyacaktı. Zorla, sürükleyerek götürülen kadına yaklaştı.

— İlyas nerde?

— Yakında gelir... Bunun hesabını sorar senden. İşte, söylediğimi tüm yamaç duysun. Öyle bir dert aldın ki başına, bunun altından kalkamazsın... Eğer oğlum olacak İlyas, senden bu karalekenin hesabını sormaz, koca kafanı yarıp, seni eşekten düşmüş karpuz gibi paralamazsa, ak sütüm haram olsun o'na...

Candarmalar daha çok söyletmedi. Tartakladılar kadını.

Kafile yola koyuldu.

Köyün içinden geçerken, yola iki sıra halinde dizilen köylüler, dalgın, acılı gözlerle seyrettiler... Söyleyeceklerinin tümünü, birkaç gün önce yitirdikleri için, sessiz sessiz bakıştılar. İlyas'a olan öfkeleri çoktan geçmişti. Şimdi acıyorlardı. Derin bir acıyla üzülüyorlardı o'nun için. Köse Murtaza'nın da onlarla birlik olduğunu görünce, yüklenecek adam bulmanın sevinciyle sırıttılar.

Bir saat sonra, tüm ova eski sessizliğine kavuştu. Hiç kimse ne çıt çıkarıyor, ne bir küçük eylemde bulunuyordu.

Kahveye toplandı yaşlılar. Muhtar, üzüncünü sigaraya, kahveye dökmek isterce durmadan tazeliyordu bu ikisini. Köylüler çevresini aldılar.

— Muhtar utanmadın mı?

— Senin evine de et bıraktıydı savaşta...

— Tümümüz iyiliğini gördük Şehit yetiminin.

— Nasıl elin, dilin vardı Ağa'nın oyununa...

— Yarın Tanrı sormaz mı sanıyorsun bunu?..

— Ya İlyas'ın elinden nasıl kurtulacaksın?

— Bir kulağına giderse ne cevap vereceksin?

Hiç sesini çıkarmıyordu Muhtar... Durmadan kahvesini tazelettiriyor ocakcıya. Durmaksızın sigara sarıyor... Dumanların arasında bir yitiyor başı, bir görünüyor.

Fatma, yol boyunca Hükümetten güvenli. Nasılsa iş anlaşılacak. Bunun bir oyun olduğu nasılsa meydana çıkacak. Bakalım o zaman ne yapacak Ağa?.. Bu yüzden Hükümet konağına, korkusuz ve kendinden güvenli bir diklikle girdi...

Candarmalar, tutanağı Savcı'ya verirken, Mahir Bey'in selâmını da söylediler. Orda bir an çürüdü Fatma'nın içi. Savcı, tutanağı, saçlarını eliyle düzelterek okurken, bir ikikez başını salladı. Sonra bir kâğıt yazıp, imzalayarak, candarmaların eline tutuşturdu.

— Götürün bunları...

Candarmalar, ne yapacağını bilenlerin kararlı yürüyüşüyle, ikisini de, kasabanın cezaevine götürdüler. Fatma'yı kadınlar, İbrahim'i erkekler bölümüne kapattılar.

O an, ayıldı Fatma... «Kendisine kurulan tuzak, salt dağda kalmamıştı. Kente ulaşmıştı kendinden önce... Hükümetin, haklıyı haksızı hemen ayıracağından çok güvenliydi o... Ama, şimdi ikisini de dama tıktıklarına göre, anlıyordu ki, kentlerde de dağ yasası egemendir.

Kim güçlüyse, selâmı geçerli olan o'dur... Şimdi o tutsa, köyden bir selâm gönderse savcıya, alır mı? Dediğini uygular mı olduğu gibi. Bakınmaz bile... Oysa Mahir Bey, adını duyar duymaz, değişmişti durumu... Bir bakışta anlar hükümet adamı suçluyu. Bu anlamadı mı? Anladı... Anladı ya, oyunun içinde olduğundan, anlamazlığa vurdu...

Görüyor musun başlarına açılan işi? İlyas öğrenmeli bunu. Bir iyice öğrenip, katışanların tümünün

hakkından gelmeli... Yoksa çürür giderler bu karanlık kovukta... Yaşamlarını tüketirler dışarı çıkamaksızın...

Bir öğrenirse, bir duyarsa Ağa'nın da burnundan getirir İlyas... Anamı, kardeşimi ne ettin diye sorar sakalına yapışıp... Nasıl gürp diye yıkıvermişti atından. İşte öyle... Koca ödlek, nasıl döneniyordu gözleri yuvalarında... Tabancanın namlusunu beyninde bulunca nasıl titriyordu köpek eniği gibi... İlyas bunu komaz yanına... Madem birkez dağ adamı oldu... Madem Mahir'in iteklemesiyle dağa tırmandı... Bunun öcünü korsa o'nda, adam değildir... Adamdan öte, oğlu değildir Fatma'nın. Bir pundunu bulsa, bir denk getirse de iletiverse haberi dağyukarıya... Görür ondan sonra şenliği Mahir... Görür ya, kimi kimsesi yok ki burda... Tek başına kısılmış kalmış koca damın içinde... Oğlu ne yapıyor acaba? İbrahim'i hiç alışkın değildir böyle yerlere. O dağın temiz havasına, yamacın serinine alışmıştır. Şimdi bu pis kokulu yere tıkılınca, kimbilir nasıl ürktü...

Alışsın ama...

Er olacak kişi, her türlü yoksunluğu, her türlü derdi çekmiş olmalı. Çekmiş olmalı ki, pişsin bir iyice... Yaşamın karşısında tek başına savaşacak bir duruma gelsin. İlyas nasıl? Bir başına koca bir Mahir Ağa'ya meydanı dar ediverdi... İşte öyle...

Gün doğdu battı. Doğdu battı... Artık kendini bir iyice güvende belleyen İlyas'ın aklına, anasıyla kardeşi düştü. Onların başına bir iş gelmesin? Öyle olmasa, bir yaylağa, çıkışında, dağ yönünde vurur gelir, olupbitenleri anlatırdı o'na... Arayan soran olmadığına göre, ya başlarına bir iş geldi... Ya çok sıkı bir gözetim altında olduğundan gelemiyorlar... Bir gidip bakmalı... Çevreyi kolaçan ederek, damı gözetlemeli... O zaman anlar ne olupbittiğini... Bir iyice, anlar hem de...

Hiç iz bırakmadan dama indi... Uzun uzun yamacı gözetledikten sonra, her bir yanını dolandı ağılın ve damın... İçeri girince, bir bakışta anladı durumu... Her bir yanı iyice karıştırmışlar, dağıtmışlardı... Yine de, seslenmeden edemedi...

— Ana... İbrahim...

Dinledi... Usta kulakları, bir böcek vızıldasa, hemen anlar... Tıs yok yörede... Bir korku saplandı içine... Ağa, kendini bulamayınca anasıyla kardeşine bir iş yapmış olmalı... Korku dönüştü, bir hınç haline geldi... «Ah,» diyordu... «Ah, keşke vursaydım o zaman. Çekiverseydim tetiği...»

Çekememişti...

Şimdi kızmasının bir anlamı kalmıyordu ki... Hazır eline düşmüştü adam. Bir parmak kıpırdatışı, bitirirdi işini. Bitirirdi ya, beceremezmişti bunu. Donmuş parmakları, bir türlü sonucu sağlayacak kıpırtıyı beceremezmişti... Keşke biraz daha sıkıverseydi elini...

Mutlaka bir şey yaptı onlara Ağa... Kendisini bulamayınca, mutlaka onlardan aldı öcünü... »Eh, Ağa,» dedi... «Hele bir kıllarına bir şey olsun...» Durdu, sonra

daha bir hınçla, «Hele bir kıllarına bir şey olsun, işte o zaman gösteririm. İşte o zaman buralarda durma artık...» diye sürdürdü...

Damdan çıktı. Ağıla uğradı. Kurumuş koyun tersinden başka bir şey yoktu... «Beygiri bile bırakmamışlar yamaçta... Köpekler de kimbilir ne oldu? Elbette, aç durmaz ki hayvan dediğin. Bulur kemiğini yalayacak bir kapı... Belki sürünün ardına düşmüşlerdir. O nereye giderse, onlar da ardından gitmişlerdir kuşkusuz. Acaba, beygir nereye gittiydi... Herhalde anası binip biryerlere gitmiş olmalı...

Ağa'nın şerrinden kaçmış olmalılar. Ama, koyunlarına baktıracak bir adam bulamaz mı Mahir Ağa... Bulur... Öyleyse, kaç gündür neden görmedi koyunları yaylakta... Bir bityeniği var bu işin altında... Bir olumsuz iş var ya, ne? Bunu çözemiyor... Çözemediği için de, bakınıyor yöresine...

Şimdi çıkıp gitse Yılancılı'ya... Yusuf Emmi'sini bulsa, ne olupbittiğini bir bir öğrenir. Ama, içindeki kuşku, giderek artıyor. Yarın geceyi bekleyemiyecek. Bir an öğrenmeli yamaçta olanları... Bunu en iyi de, Köse Murtaza bilir. Köyün muhtarı değil mi? Muhtarı... Bir karınca yürüse yolun birinde, haberi olmaz mı? Olur... Öyleyse ilkin o'na gitmeli... O bilmiyorsa, gider Yusuf Emmi'sinden öğrenir...»

İçinde bir eziklikle köye yöneldi. Yamaçtan köye girişte ilk ev, muhtarın eviydi. Son zamanlarda, Ağa'nın armağanlarıyla tavanını kiremitlemiş, önündeki hayatı kerpiçle kapatarak, ev şekline sokmuştu damı... İlyas, avluya girer girmez, köpekler havlamaya başladı. Hemen, gözlerinin tüm koruyla baktı köpeklere. Hayvanlar, tıspıs oldular... Havlamaya uyanan Muhtar, kapıyı açtı... Daha bir kısıldı köpeklerin sesi...

Elinde tabancasıyla başını uzattı Muhtar... Fatma'nın tutanağını imzaladığından bu yana gözüne uyku girmiyordu. Ha geldi, ha gelecek İlyas diye bekliyordu gece boyu... Köpekler havlayınca, fırlayıp kalkmıştı. İyi

biliyordu ki, buraların geleneğidir. Kim ki dağa çıkar, ilkin kendine kötülük edenleri, haklı haksız ayırmadan temizlemek zorundadır. Tüm zeybeklerde böyle olmuştur bu... Şimdi İlyas, onlardan ayrılacak değildi ya... Elbet öğrenecekti olanları... Ve elbet gelecekti bir gün.. Temizleyecekti o'nu...

Mavzerini kapıya çevirmiş, avluda dimdik duran İlyas'ı görünce, eli titremeye başladı. «Bir adamın böyle durabilmesi için, hiç korkusuz olması gerekirdi. Korkusuz olması için de, arkası bulunmalıydı... Yapayalnız, köy basamazdı... Bunu iyi bilir muhtar. Titremesi o yüzden. Şimdi tetiğe basmaya kalksa, evini başına yıkarlar. Daha tabancasını doğrultmadan, kimbilir kaç yerinden vururlar. Mutlaka çevresi sarılmıştır. Ah, ne etti de köyün içinde yapmadı evi... Şimdi ne diyecek? En iyisi olanbitenden hiç habersiz gibi davranıp kendine acındırmak...»

Tabancasını beline soktu.

Eşkiya da olsa, aman diyene kılıç kaldırmazlardı.

Kapıyı sonuna değin açtı... Korkudan titreyen bir sesle.

— Buyur İlyas Ağam...

— Hele sen dışarı çık Muhtar Emmi...

— Buyur ağam... Ayakta kalma...

— Ben alışkınım ayakta durmaya. Sen biraz zahmet et beri doğru...

Çaresiz yürüdü. Merdivenleri inerken, birden ferahladı. Emmi, dediğine göre hiç birşeyden haberi yoktu. Bir sevinç kapladı yüzünü. Birden korkusu geçti. Daha sağlamlaştı adımları. Merdiven bitmişti.

İlyas'ın yanına vardı...

Yamaca doğru yöneldiler...

Köpekler çabuk sustuğu için, çıt çıkmıyordu ortalıkta...

Köyden, her bir yanı gözetimleri altında tutabilecek yüksekliğe varınca, İlyas oturdu... Muhtar ayak bileklerinde bağlanan paçalarıyla, beyaz don gömlek için-

de kefenli bir ölü gibi beliriyor gecenin içinde. Tam göbeğine gelen yerde siyah bir leke gibi görünüyor tabancası... İlyas elini uzattı.

— Şu tabancayı bana ver Muhtar emmi... Düşüreceksin.

Elleri titreyerek tabancasını uzattı. Yeniden başlamıştı korkusu. «Keşke evden uzaklaşmasaydı. Şu çocuğun yüzünden de hiç bir şey anlaşılmıyor ki... Ah, bilmediğine bir güven duyabilse... Hiç korkusu kalmayacak.»

İlyas, bir süre süzüyor o'nu. Sonra alaylı bir sesle,

— Üşüdün galiba Muhtar Emmi... Kusura kalma, al şu kepeneği sırtına...

Kepeneğini uzatıyor. Göğsündeki çapraz fişeklik daha bir korkutuyor Muhtarı. Dişleri birbirine vuruyor. İlyas, dağ saflığının verdiği sezgiyle, bir korkusu olduğunu hemen sezinliyor. Bir ağzını yoklamalı... Bir korkusu olmasa, neden titresin böyle.

Hava güzel... Çıplak bile dolaşsa üşümez kişi... Hiç sesini çıkarmadan bekliyor İlyas. Ne soracağını, ne öğreneceğini bilmediğinden bekliyor... O bekledikce, korkusu artıyor Muhtarın. «Neden buraya getirdi?.. Neden sürükledi ardından? Her bir şeyi bilmese, neden sırıtıp dursun karşısında?..»

Koyulaşan sessizlik, muhtarın canını alacak nerdeyse... Korkusu daha bir artıyor. Ve birden doğrulup, dizüstü çöküyor yere...

— Ağam, şehit yetimi ağam... Benim hiç bir suçum yok. Ağa dedi, Ağa yaptı ne yaptıysa... Ananın, kardeşinin suçsuz olduğunu herkes biliyor. Ama, Ağa öyle istedi. Biz senin gibi direnemeyiz ki... Sen güçlüsün. Sen yiğitsin... Biz değiliz... Tüm yazgımızı bağlamışız Ağa'nın iki dudağı arasına. O yüzden, ben diyeceğim, siz mühürleyeceksiniz, dedi. Olmaz diyemezdik...

Söylenenlerden hiç bir şey anlamadı İlyas. Anlamadı ya, yine de sezinledi kötü şeyler olduğunu... O za-

man dik dik baktı Muhtar'a elinde olmaksızın. Mavzerin namlusunu biraz eğdi. Namlu şimdi tam kalbini gösteriyor Muhtar'ın... Bir hıçkırık kapladı yöreyi... Titreme alabildiğine arttı...

— Anam avratım olsun Ağam... Benim hiç bir şeyden haberim yoktu. Mahir Ağa çağırmış. Gittim. Candarmalar da ordaydı. Tümümüzü aldı, yamaca çıkardı. Koyunları daha önceden kaldırtmış. Sonra da hırsız tuttu ananla kardeşini. O dedi, onbaşı yazdırttı. Bana da şurayı mühürle dediler. Bastım mührü.

İlyas, yine ses çıkarmıyor. Muhtar delirecek. Gözleri dört dönüyor yuvalarında. Ah, bir kaçabilse. Ama, adım atamıyacağını biliyor. Daha çok hıçkırıyor. Ve baştan sona, bir bir anlatıyor olanları... Hiç ses etmeden dinliyor İlyas... Öğrendikleri yeter. Daha ne...

Dikildi...

Önünde bir et yığını gibi hıçkıran adama bakmadı bile... Muhtarın doğru söylediğinden güvenli... Yerinden kalktı. Tek kelime söylemeksizin dağa yöneldi...

Öyle kalıyor Muhtar... Yeni doğmuş gibi... Tüm yamacı araştırıyor delici bakışlarıyla... İlyas'ın yittiğine inanıncaya yerinden kıpırdamıyor. Yavaş yavaş doğruluyor. Bir kaç korkak adım atıyor köye doğru... Kulaklarının tüm gücüyle, sessiz doğayı dinliyor. Bir koşu tutturuyor sonra... Tüm yaşamınca koşmadığınca hızlı bir koşu tutturuyor. Bir türlü ilerlemiyormuş gibi geliyor o'na. Ama, durmuyor. Koşuyor, koşuyor...

Kendini eve atınca, ölü gibi yığılıyor hayata... Gürültüsüne uyanan karısı, korkuyla yöresinde dolanıyor. Güçlükle kalkıyor Muhtar. Kapıyı dayaklıyor. Tıkanacak gibi olan nefeslerinin arasında, bir «oh» çekiyor...

İlyas, yeniden dağa tırmandı. Bukez kararlı artık. Şu yorgunluğunu bir alsın... Gerisini yarın temizler... Kovuğuna gelince, kendini postekiye attı. Derin bir uykuya daldı.

Uyanınca, muhtarın anlattıklarını bir bir geçirdi aklından. Demek o'nun duyduğuna göre, koyunlar, Yılancılı'dan Selim'deydi... Oraya gitmeliydi o zaman. İlkin ondan başlamalıydı hesap sormaya... İlkin bildiklerini doğrulamalıydı ki, hesap sormaya hakkı olsun. Ya yalan kıvırdıysa muhtar?.. İyi biliyor... O denli korkan kişi yalan söyleyemez. Yine de, bir şeyin doğruluğuna iyice güven getirmeden, kimsenin canını yakmamalı...

İyi korkutuyordu insanları. Daha o,nu gördüklerinde dilleri çözülüveriyordu. Kimbilir Selim neler anlatacak? Bir an önce gidip, sormalıydı o'na... Karnını doyurdu.

Akşam karanlığı dağları morartırken, Yılancılı'nın üstüne gelmişti. Geceyi bekledi. Yıldızlar şakımaya başlayınca köye indi, doğru Yusuf Emmi'sine giderek, Selim'in evini öğrendi... Aksilik Selim'in evi tam köyün ortasındaymış... Nerde olursa olsun. Birkez kararı vermişti o... Ayı ininde olsa, çekip alacaktı Selim'i... Çekip alması gerekiyordu...

Köpekler sürüyle gitmiş olmalı. Kapıya geldiğinde bile hiç ses çıkmıyor. Biri burda olsa, çoktan atlamıştı üstüne. Kaç gündür görmediler o'nu... Hemen tanırlar. Kimbilir ne sevinir hayvancıklar. Sürüyü bırakmamayı o öğretmedi mi onlara. Öğretti. O yüzden, başında kendileri bile bulunmasa, onlar sürünün ardını bırakmazlar. Hiç bir zaman bırakmadılar...

Kapıyı tıklattı...

Bekledi...

Ses gelmeyince, birkez daha ve iyice sert vurdu.

Bir ayak sesi duyuldu içerden. Kapı aralandı. Mavzerin namlusunu aralıktan soktu. Selim korkuyla irkildi.

— Selim Ağa, dışarı çık bakalım biraz.

— Kimsin? Ne istiyorsun?

— Hele çık dışarı da öğrenirsin kimliğimi, isteğimi. Durma...

Selim bir an yana kaçıp, kapıyı kapatmak ister gibi kıpırdandı. Bir çıtırtı duyuldu silâhtan. Hemen ardına dayadı kapıyı. Dışarı çıktı... İlk bakışta çıkardı kimliğini İlyas'ın... Birden değişti sesi. Birden yumuşadı.

— Buyur İlyas Ağam... Bir buyruğun mu var?

— Ağa koyunları sana mı gönderdi?

— Hangi koyunları efem?

— De ulan... Zevzeklenme... Hangi koyunları olur?..

— Kâhya'nın getirdiklerini mi diyorsun? Bende...

— Ne zaman getirdi onları Kâhya?

— On gün oluyor herhalde... Yoksa bir şey mi vardı?

— Var ki hem de nasıl... Onlara bizim İbrahim bakıyordu... Neden getirdi sana Kâhya?

— Nerden bileyim güzel Efem... Ağa'nın işine karışılır mı?

Selim, sanki hiç bir şeyden haberi yokmuş gibi davranıyordu. Oysa, her bir şeyi bildiğini İlyas da biliyordu. Bu yüzden zora koşacaktı o'nu... «Şimdi tetiği çekiversem,» diye düşündü. «Deşiversem karnını... Bir suçu yoktu ki bunların. Efe'liğinin anlamı kalmazdı... Zaten kim güçlüyse, o'ndan tokat yemiyorlar mıydı?.. Kötüye kulluk ediyorlardı. Doğru. Ama, kendisi ne yaptı on gün öncesine değin... O bir dikildi diye herkesin dikilmesi mi gerekli? Aslında öyle... Ama, değil... Onlar razı olmuşlar kulluğa... Bundan ötürü adam vurması yakışık alır mı? Almaz...

Almazsa neden yalan söylüyordu durmaksızın. Şimdi bir tepesi atsa da çekiverse tetiği, kimbilir nasıl debelenir.» Dik dik bakıyor yüzüne adamın. Aklından geçenleri anlamış sanki Selim... Titriyor. Başını yere eğiyor ilkin. Sonra gözü, mavzerin tetiğinde sinirli sinirli gezinen parmağa takılıyor. «Şakası yok Çoban'ın... Bastırıverecek. Bastırdı mı da, ne Selim var ne Ağa... Canını veremez Mahir için... Biraz daha oyalansa alacak da... Her bir şeyi bildiği nasıl da belli...

Saklamanın bir anlamı yok... Bilmese nerden bulup gelecek burayı. Evi, köyün ortasında... Tek başına bulunsa, nasıl sokulabilecek böylesine tekinsiz bir yere... Adamda yürek ister, dağlardan yüce...»

Giderek artıyor sabırsızlığı İlyas'ın... Parmağı kendiliğinden oynuyor tetik üstünde... Ama, bir türlü çekemiyor... Kendi kendine kızıyor. İşte, oyun ettiği meydanda... Böylesini konuşturmak, kötülük getirir. Bir batağa saplar insanı... Bir kötüye çarptırır ki, altından kalkamazsın...

Aklı bunu söylerken, yüreği başka bir yol tutturuyor. «Suçsuz bu... Korkuyla söyletip, tekmelemek en iyisi... Başından atmak... Asıl düşmana hazırlanmak önemli olan... Bir Selim yitirirsin. Bin Selim bulur Mahir Ağa... Ama, Mahir'i yitirdin mi, korkudan pısar ortalık bir süre... Boyun bükerler küçük direnişlere. Biraz rahatlar insancıklar... Yoksa, bir iyice azıtır Mahir... Dama gidenlerin yanına kaldığına inanırsa, etmediğini komaz. Bunun korkusunu duymalı içinde. O yüzden de, Selim'i kullanmalı bu iş için. Ondan iyisi cansağlığı.

Nasılsa adam öldüremiyecek İlyas... Öldüremiyor. Tam o ana geldi mi, bir burkulma beliriyor içinde. Bir duraksama kapsıyor her bir yanını. En iyisi, kullanmak Selim'i... Bundan öteye de bir yararı dokunmaz zaten.» Selim, İlyas'ın düşündüklerinden habersiz. Kendi korkusunun durmaksızın artan yeline kaptırmış bedenini.

— İlyas Efem... İlyas Efem, ne yapabilirim? Ağa haber göndermiş. Vardım yanına. Buyurdu ki, Kâhya sana bir sürü koyun getirecek. Kimini, kimliğini sormadan alıkoyacaksın. Sonra da iş mahkemeye vardı mı, ben bunları, Çoban İshak'ın küçük oğlu İbrahim'le, büyük oğlu İlyas'tan aldım, diyeceksin, dedi... Ne diyebilirim. Boynumu büktüm... Ağam, beni karıştırma bile diyemedim... Vursan haklısın. Sen canını komuşsun

ortaya. Malını, hakkını kaptırmamak için, canını pazara çıkarmışsın. Ben böyle bir kalleşliğe rıza gösteriyorum. Ama, ben sen değilim ki... Korkağın, ödleğin tekiyim ben... Daha mahkemeye çıkmadık. İstersen değiştiririm söyliyeceklerimi. Ağa'nın Kâhya'sı getirip bıraktı koyunları bana, derim...

— Diyebilir misin?

Nasıl da biliyordu... İplik iplik ağlamaya başladı Selim...

— Sen de biliyorsun diyemiyeceğimi değil mi Efem... Biliyorsun... Ne gelir ki elimden?!

Sesini çıkarmadı İlyas... İçindeki donukluk, daha bir artmıştı. Parmakları karıncalanmaktan öteye, uyuşmuştu bir iyice. Namluyu yere değinceye indirdi. Sonra yön değiştirtti... Sert acılı bir sesle, boğuk konuştu.

— Sabahleyin erkenden yola düş... Yol boyunca izleyeceğim seni. Var Mahir Ağa'ya de ki, İlyas haber gönderdi... On gün izin o'na... Eğer on gün sonra anamla kardeşim yamaçtaki damda olmazlarsa, on birinci gün kendini yok bilsin. Sakın dediğimi unutma... Ve hadi vargit şimdi...

Selim, kendini ayaklarına attı İlyas'ın.

— Tanrı razı olsun Efem... Tanrı ne dileğin varsa, tümünü yerine getirsin. Ne ki buyurdun bir bir ileteceğim tasalanma. Madem bağışladın beni... Madem salıyorsun...

— Hadi oyalanma... Vargit...

Döndü...

Daha bir kelime söylemeden yitti gitti köy karanlığının içinde.

O'nun gittiğinden güven duyan Selim, dişlerini gıcırdatarak dikildi. «Dul karı büyüttüğü,» dedi. «Ben sana sorarım kel Çoban... Varayım Ağa'nın divanına da gör sen neler olacak...» Sonra eve girerken değiştirdi düşüncesini. «Kim olsa temizlemişti o'nu... Kim olsa, daha kapıda belirdiğinde kurşunu yapıştırmıştı al-

nı kabağından. Oysa İlyas, hiç bir şey yapmamıştı. Tam iki kaşının arasına nişan aldığı halde, bir güzelce dinlemiş, hak vermişti. Böylesi bir yiğite kötülük edilmezdi... Edilmezdi ya, o hiç düşünmeden boyun bükmüştü kötülüğe... İşte ödlekliğini İlyas da görmüştü. Onları tutsak eden, korkularıydı. İlyas korkmuyordu... Korkmadığı için de ne işler gelmişti başına ama... Yurdu dağılmış, anası kardeşi hırsızlıktan damı boylamıştı...»

Yatağına uzandı... Uyuması ne mümkün... Bir o yana, bir bu yana dönüyordu. Daha yatağını ısıtmadan, yanı başında mışıl mışıl uyuyan karısı takıldı gözüne... Kocasının can alıp vermesinden habersiz... Yüzünde gülücüklerle dalmış uykunun en bir derin yerine... Bacaklarını karnına doğru çekmiş. Kollarıyla göğüslerini bastırmış. Bu bastırma, gömleğini aralamış. Göğüsleri tüm bıngıl bıngıllığıyla ortaya çıkmıştı.

Canı kızdı Selim'in. O canıyla uğraşırken, bu kimbilir ne düşler görüyor... Kişi, kızından küçük avrat aldı mı gücüne güvenip, böyle olur. Ölen karısı kendinden önce uyanırdı tıkırtıya. Kendinden daha önce çıkıp cevaplardı gelenin isteğini... Ve kötü bir durum sezinlese, efem evde yok der çıkardı... Bu öyle mi... Ölü uykusuna yatmış sanki... Öyle de güzel ki göğüslerinin her nefes alıştaki titreşimi. Tam bu sırada, ellerini yana attı karısı. Daha bir açıldı gömleğinin yakası. Tümüyle dışarıda oynaştı kadının göğüsleri...

Tüm öfkesi yitti bir anda... Bir istek oldu içinde... Bir alaz olup tutuştu. Vargücüyle kapandı karısının üstüne... Ne İlyas kalmıştı aklında. Ne geçirdiği ölüm tehlikesi. Ne de yarınki ödev... Dünyayla ilişkisini kesmişti bir an... Belleğinden her bir şey silinmiş, bir oynaşan yuvarlaklar kalmıştı.

Kadın, korkuyla uyandı ilkin. Üstüne abanan ağırlığın etkisiyle, ezilir gibi kuşkuyla açtı gözlerini. Sonra, efesinin sakallı yüzünü, iyice açılmaya başlamış kellesini görünce burnunun ucunda, sevinçle gevşedi...

— Azdın gine efem...
Ve zaten açılan kollarını dolayıverdi ensesine...

İlyas, durmadan tırmanıyordu tepeleri. Salt diken kalmış böğürtlen çalılarına çıplak etlerini çizdirerek, durmaksızın yürüyordu. Kozaların ağırlığıyla dallarını eğmiş kestane ağaçlarının yanından geçerken, elini başına koyuyor. Bir yere çarpmasın. Kozaların dikeniyle, yüzünü çizdirmesin, diye... Ellerindeki çizikler önemli değil. Ama, dağ adamının yüzünde çizik gördü mü köylü, korkusunu yitirir. Dikiliverir.

Şimdiye bir tek dikilen de olmamıştı ya... Ne tatlıydı ki şu can, korkusundan yerlere yapışıyordu insan... Değmez, diye haykırmak geldi içinden. Tutsak gibi yaşamaktansa, benim gibi olmak yeğdir. Her an bir yitikliğin korkusunu yüreğinde taşısa da kişi, başka yüreklere korku verdiğinin bilinciyle yine de rahatlıyor. Ardına düşülmüş yaralı bir hayvan gibi olsa bile, her an kurtuluş umudunu da birlikte taşıyor ya... Bu yeterli...

O korkuyor. Anama, kardeşime bir şey olur diye... Ama, kimbilir Mahir Ağa nasıl korkuyor... Kimbilir ne tuzaklar kuruyor o'nun için. Şimdilik en güvenli yerde sayılır anasıyla İbrahim... Damda hiç kimse dokunamaz onlara. Güvensizlik içinde olan bir kendisi. İyi oldu Yusuf Emmisine uğradığı. Öldürme korkusuna bir gerekçe buldu o... Hem de, anasıyla kardeşine haber iletmeyi üstüne aldı... Birkez, kendinin de iyi olduğunu duyarsa anası, hapislik vızıltı gelir...

Asıl korkan, kuşkusuz Mahir Beydir... «Bizim Kocakafa Mahir'i bir görmek isterdim,» demişti Kırıkcı... «Kimbilir yüzü nasıldı... İstersen yarın ben gideyim haberini iletmeye...» Olmaz diye cevaplamıştı o'nu... Kendi tutsakları götürsün haberi... Muhtar nasılsa iletmiştir. Bir de Selim'i gönderirsem, iyice kuşku salarım yüreğine...

«Artık ananı kardeşini buralarda tutma,» öğüdünü vermişti Yusuf... «Bilirsin, hıncını eşeğinden alamıyan, semerinden alırmış. İkide bir candarmayı belâ eder başlarına... Senden tokadı yedikce, onlardan çıkarmaya çabalar. En iyisi at bir başka yere. Sen de öfken geçince yanlarına gidersin... Benim duyduklarım doğruysa, çok sürmez Ağa'yla cebelleşmen. Kış girmeden yitirdin ne iyi. Yoksa, iki ay sonra seçimler olacakmış... Köyde kentte bizimkinin adından geçilmiyor. Kent beyleri kendi aralarında karar kılmışlar, bu kez, o'nu göndereceklermiş Ankara'ya.»

Dayanamamıştı böyle deyince...

— Benim bildiğim Ankara'ya, ülkesi için vuruşanlar gitmiyor muydu?

— Benim bildiğim de öyleydi... Kısa zamanda yozdurdu Ankara'yı bu ağa takımı. Hem de en bir kötüleri oğul... İlk zamanlar iyiydi... Bizimle birlikte savaşanlar vardı orda. Ne oldu bilmiyorum, Gaziyle takıştılar. Belki tümü savaşcı olduğu için. Ama, kötü oldu sonuç. Padişaha yağ çeken, savaşa karşı olan kim varsa doluşmaya başladı meclise... Demirci Mehmet Efe'nin Amerikancı'dır diye vurdurmak istediği iki kişi tanıyorum ben... Şimdi ikisi de milletvekili... Üstelik tümü de güçlü takımı... Bunlardan yarar gelse gelse, kendilerine gelir. Bize ne gelecek? O yüzden öneriyorum ya sana. Temizledin diyelim Mahir'i... Ne çıkacak bundan?.. Bir milletvekilini temizledin diye, tüm devlet gücü ardına düşecek. Hiç rahat vermiyecekler sana. Temizlemesen, adam daha büyüyünce, etmediğin birine komıyacak. Hem bir düşünsene, o'nu yitirsen, yerine hemen biri gelecek. Ah ürün zamanı olacaktı ki... O zaman sana diyeceklerim başkaydı. Şimdi geçti. Nesi var, nesi yok toplayıp attı ambarına.. O yüzden korkusundan yararlanarak kurtar kardeşinle ananı... Çek git buralardan... Hem de gittiğini kimseye haber vermeden. O zaman, yaşam boyu seni dağda bellerler... Bir gün bastırıverip yitireceğinden korktukları için, daha bir azalır

baskıları. Çünkü, köylünün sana dayanacağından, tümünün birlik olup direneceğinden ürkerler. Hiç olmadı, buncacık yararın olsun yörene.

Hakkı vardı Yusuf'un... İki aralıkta, yapması gerekeni dosdoğru söylemişti.

İni sıcacıktı... Girmeden her bir yanı kolladı. Daha önceden kurduğu tuzakları bir dolandı. Bir kurşun menziline varıncaya, kimseler gelmemişti buralara. Rahatlıkla yatabilirdi. Onca yol yürümüştü. Postun üstüne uzanır uzanmaz, uykuya daldı...

Sabah aydınlanmadan çakı gibi doğruldu Selim... Karısının yumuşaklığında unuttuğu korku, tüm bedenini bir anda sarsıvermişti. Sanki yanıbaşına gelmişti de İlyas, namlunun ucuyla dürtüvermişti şişman göbeğini... Aceleyle doğruldu... Yıkanmadan giyindi... Karısının şaşkın bakışları altında, tavladan çektiği beygiri eyerleyerek üstüne atladı. Hayvanı kamçılayarak, daha avluda dörtnala kaldırdı...

Hanaya vardığında, at köpük içindeydi. Hiç oyalanmamış, hiç mola vermemişti Selim... Yılancılı'dan çıktığı gibi yetişti buraya. «Bir an önce iletmeliydi haberi. Bir an önce üstünden atmalıydı yükü... Yoksa, yeniden dikilirdi başına elin eşkiyası... Dikilir, bukez acımazdı da... Acımazsa haklı olurdu üstelik... O bir görev vermişti... Selim gidip, karısının sıcaklığına eritmişti gönlünü... Can korkusunun deliliğiydi bu... Olsun... Kime dinletirsin?!.»

Mahir, durmaksızın geziniyordu. Arada bir oturuyor, sonra yeniden ayağa fırlıyordu. Ne yapacağını bilememenin kararsızlığındaydı. Gidip geliyor, hiç bir şey söylemiyordu. Dün erkenden Muhtar yetişmişti... Akşam başına gelenleri anlatmıştı bir iyice...

Yerlere kapaklanıp, «Ağa, tekin değil bu İlyas... Bir çabukta, pek çok insan bulmuş yöresine... Tümden eşkiyabaşı olup çıkmış. Zaten dağ adamıydı. Köylük yer bile dinlemez oldu... Akşam benim evi bastı... Bir şey kaçırmadım ağzımdan. Kaçırmamak için elimden geleni yaptım. Ama, her bir şeyi öğrenmiş nerden öğrendiyse... Öyle biliyor ki, yamaca kaç kişi tırmandığımızı, benim mühürü nasıl bastığımı bile ben söylemeden anlat-

tı. İlkin Ağayla başlayacağım, dedi. İlkin o'nunla başlayacağımdan sizi bırakıyorum. Ama, benden kurtulmanın mümkün olmadığını anlatmak için geldim buraya. Vargit söyle ağana... Söyle ki, ettiğine pişman olacak sonunda. Anamla kardeşimi hemen çıkartsın, dedi. Çıkartmazsa kendi düşünsün. Bu bizim baldırıçıplak Çoban değil Ağam... Basbayağı eşkiyabaşı... Öyle olmasa savaş zamanı tutunabilir miydi dağlarda? Bir nedeni var diyorduk. İşte çıktı... En azından direnebilir miydi senin karşında? Dediğini de yapar gibi geliyor bana Ağam... Sen bilirsin ama, bir an önce çaresine bak bunun. Yoksa, korkarım bir gün senin konağını basacak... Hem de basar. Pek kalabalıktılar...»

Muhtar, düpedüz yalan söylüyordu. İlyas'a yaranmak istiyordu. Ağa'dan daha çok korkuyordu İlyas'tan... Bu döverdi, söverdi... Ama, gerektiğinde de beslerdi... İlyas öyle değil. Çeker vururdu adamı. Hiç sorgusuz... Anasıyla kardeşini kurtardım diye yaranırdı... Hem her eşkiyanın, her köyde çaşıtı, yatağı olur. Ne olupbittiğini hemen ulaştırırlar o'na... Bu yüzden, kendinden önce gider haber. Muhtar, ananla kardeşini kurtarttı, derler. Bağışlar İlyas... Canını bağışlar... Düşüncesi bu Muhtarın. Bu yüzden abartıyor anlatırken. Ama, hâlâ tek başına köye inemiyeceğinden güvenli... Kutsal kitaba elbasıp, yemin edebilir ki, tüm yöresi sarılmıştı silâhlarla...

Daha muhtarın anlattıklarını yerleştirmeden, Selim'in toz içinde sökün etmesi, iyice ikirciklendirdi Mahir'i... Bekledi... Atının dizginini ırgatlardan birinin eline tutuşturdu Selim. Koşarak çıktı merdivenleri... Selâmı bile unutarak girdi odadan. Elini kolunu sallayarak anlatmaya başladı gece başına geleni. Mahir, öfkeyle yüzünü buruşturdu.

— Höst... Ahır mı burası...

Birden toplandı Selim. Saygıyla dikildi olduğu yerde. Yeni baştan başladı. Kapının çalınışından, çevre-

sini saran silâhlardan söz ettikten sonra, getirip, İlyas'ın dedikleriyle bitirdi...

— Ya demek öyle...

— Öyle ağam...

— Demek on gün izin veriyor ha...

— On gün beyim... Tam on gün dedi. Ben de gün sekmesin diye koştum hemen.

Duvara bir yumruk attı Mahir...

— Kara dinli artık avrat dölü vay... Bize uşağına buyruk gönderir gibi haber yolluyor. Üstelik, şu güne değin diye de gözdağı veriyor ha... Şu ödleklerin haline bak. Gün sektirmemek için koşmuş... Ulan geberesice deyus, hiç gelmeseydin daha iyiydi. Beni kendiniz gibi korkak mı bellediniz? Kapımın itinden ürkecek göz var mı bende?

— Yok ağam... Yok bilirim. Ama, çok kalabalık yöresi. Tüm köyü çevirtmiş olmalı. Bilirsin, benim evim tam göbeğindedir köyün. Oraya gelebilmesi olanaksız. Ama, geldiğine bakılırsa, köy tümüyle elinde olmalı... Benim demem bu...

Mahir, görmeyen gözlerle dağlara bakıyor. Dağların doruğu belli belirsiz bir beyazlık içinde. Hiç bir şey görmek mümkün değil... «O, orda bir yerde olmalı... Bir yerde sinmiş, kendini gözetliyor. Belki de görüyor hanayda olupbitenleri... Görüyor da, ödleklikleriine kıs kıs gülüyor adamlarının.

Bir an önce yitirmek gerek bunu. Şimdi köyleri tuttu öyküsü. Köy kızlarının ağzında mâni, yaşlıların dilinde masal yiğiti olmaya başladı. Ballandırıla ballandırıla anlatılıyor yaptıkları. Nerden de duyarlar? Nerden de yayılır bu haber çabucak? Şunun şurasında üç gün oldu Çoban direneli. Yel mi iletiyor haberleri nedir?.. Kentten bu ne demek diye sordular sabahleyin... Olası mı bu?.. Tez zaman içinde yitirmezse Çoban'ı, siyasal etkisine gölge düşmez mi? Çekemeyenlerden biri hazırlasaydı bu tuzağı, böylesine tutturamazdı. Ne diyecek

seçmen olan beyler. Biz kapısının itine yenilen Ağa'ya kendimizi temsil ettirmeyiz demezler mi? Bunca çalış, bunca şölen ver sözsahiplerine... Tam tüm sorunları çözümleyip, dayının boş bıraktığı koltuğa kurulacağın sırada, bir Çoban çıksın, elde ettiklerinin tümünü yıkıp yitirsin.

Oysa, ben bulunmayacağım, adım korkuyla anılsın ki buralarda, Kâhya işleri kolay yürütsün diye kendi çıkmıştı bu yıl, tahıl paylarını toplamaya. Her yerde de vermişti dilediğince gözdağını... Bir Çobana gelince değişmişti durum... Keşke çıkmaz olsaydı. Orası da dağ diyerek, Kâhya'yı gönderiverseydi... Yanılmıştı bir kez... Sonuna değin savaşmak zorundaydı şimdi... Yeniden yumrukladı duvarı...

— Ulan, sorarım ben sana...

Selim kendine sandı söyleneni... Atıldı...

— Sor ağam. On gün dedi...

— Sus ulan... Ödlek herifler, bir karışlık veledin karşısında donunuza ediyorsunuz. Sonra da benim karşıma gelip, çalım satıyorsunuz. Biriniz höt dese, kaçacak delik arar o. Ama, siz bir kahvede erkeksiniz, bir de karılarınızın yanında. Onu da Tanrı bilir ya... Tutup tümünüzü çifte koşmak gerek sizin.

— Haklısın Ağam... Aklımız hiç bişeye ermiyor...

— Ereceği de yok... Çok mu kalabalıktı yanındakiler?

— Çok kalabalıktı ağam. Pek çok kalabalıktı. Yoksa mümkünsüz köyü sarması. Hatta benim evi bulması mümkünsüz. Bilmez ki... Bir göstereni, bir bildireni olmasa...

— En azından on kişiydiler...

Yine kızıyordu kafası... Tersleyecekti Selim'i... Birden Muhtar'ın dedikleri aklına geldi... «O da Selim gibi söylemişti... «On kişiden fazlaydılar,» demişti... Demek gerçekten ilişkisi vardı İlyas'ın eşkiyayla...» Titredi... «Eğer öyleyse, gerçekten tüketirdi düşmanını... Töreydi

bu... Eğer gerçekten on kişi varsa, daha önceden eşkiyalık yapmıştı ki, dağa çıktığının ikinci günü, çevresine on kişiden fazla adam toplayabilmişti...»

Hâlâ sağ olduğu bilinen eşkiyayı bir bir gözden geçirdi. Hiç biri üstünde, budur diye duramadı... «Vardı bir iş bunun altında. Vardı ya, ne... Anlayacaktı... Hemen korkup, gerilemesi doğru değildi. Debelenmeden teslim olmak yakışmazdı o'na... Bir an önce bastırıp işini bitirmeliydi bu Çoban'ın... Yoksa başına Çoban İlyas çetesi çıkardı... Tam kendisi de buralardan gidecekti... O zaman kan kusturur Kâhya'ya... Bir damla ürün alamazlar tarlalardan. Verdirmez... Kâhya pay almaya çıktı mı, kurşun yağmuruna tutuverir. Köylünün keyfine kalır pay... O zaman da tümü boynunu büker... Hiç ürün olmadı diye, sadaka verir gibi verirler. Hatta hiç vermeyeni bile olur... Bunu engellemesi gerek...»

Bir süre daha dolandı... Pencerenin önüne her gelişinde uzun uzun dağın doruğuna baktı... «Ordaydı işte... Orda kovuklardan birinde, kendini gözetliyor. Bu korkulu durumunu gördükce, kimbilir nasıl seviniyor. Bırakmamalı bunu yanına... Bir an önce doruğa tırmanıp, hakkından gelmeli Çoban'ın.» O kararla döndü. Selim'e buyurdu tüm sertliğiyle.

— Bana Kâhya'yı çağır...

Selim korkarak çıktı... Hah, kendi dövmiyecekti. Kâhya'ya dövdürecekti o'nu. Gitti... Emekleri tümüyle boşa gitti. Sabahın karanlığında kalkıp koşmaları, diyeceklerini en yumuşak biçimde söylemeleri hep boşa gitti. Ağa, yine pataklatacak desene...

Kâhya'yla birlikte döndü... Bir bekleyiş içinde boynunu büktü... Ağa oralı değildi. Selim'e bakmadan,

— Hazırlanın... Çiftlikte eli silâh tutan kim varsa hazırlansın. Onbaşı'ya da haber edin. Hemen çıkalım ardından. İşi iyice azıtmadan temizleyelim bu çıbanbaşını...

— Başüstüne Beyim...

— Onbaşıya kendin git... Anlat durumu... Merkezle ilişki kurmadan gelmesini sağla. Bakarsın olay yok diye karışmak istemez kumandan.

— Başüstüne Beyim...

— Hadi durma...

Kâhya hızla döndü... Selim derin bir nefes alarak ardından seğirtti... «Onun işi bitmiş, görevini yerine getirmişti... Kimseye görünmeden, köyünün yolunu tutabilirdi. Biraz daha oyalanırsa burda, izleyiciler arasına o'nu da katabilirdi Ağa... Durduk yerde belâ sarardı başına... İlyas bu kez bir de izleyiciler arasında görürse o'nu, hiç bırakmaz temizlerdi... Sanırdı ki, izleme sorununu o attı ortaya. Ağa'ya gidip diyeceklerini ileteceği yerde kışkırttı...»

Köyün kıyısına gelinceye, ha çağırdı, ha çağıracaklar diye kuşkuyla ilerledi. Sonra birden mahmuzladı hayvanı... Yel gibi kaçmaya başladı...

Kâhya, ırgatları, köyde eli silâh tutanların tümünü topladı. Muhtar'ın baskına uğradığı yayılmıştı zaten... Üstelik İlyas'ın yanında on kişiden fazla olduğu da duyulunca, bir korku perdelendi köyün üstünde... Şimdi de, izlemeye çıkılacağına göre, birkaç kişinin yaşamı, kurşunun ucunda yitecekti demek... Herkes, biryerlere gizlenip, göze görünmemek istiyor. Ama, Kâhya'dan kurtulmak ne mümkün...

Eliyle komuş gibi buldu silâh kullanabilecek olanları... Bir bir topladı hanayın avlusuna... Yepyeni mavzerleri dağıttı... Avuç dolusu kurşun verdi herbirine... Boyunlarını bükerek, Mahir'in buyruğunu beklemeye başladılar...

Tam Mahir merdivenlerden inerken, onbaşı da sökün etti. Yanında iki candarmayla izleyici sürüsüne katıldı.

Başlar yerde, köyün içinden geçtiler...

Yaşlılar, izleme üstüne söyleşiye daldılar hemen.

— Bunların da hakkından gelir İlyas...

— Dağları o'nun gibi bilenimiz var mı?

— Her bir kovuğun içinde ne olupbittiğini bilir. Bizimkiler öyle mi?

— Biz dağda yürümemizi şaşırırız.

— Yitirecek tümünü...

— Bu arada başına bir iş gelmesin de...

— Bir inat, nereye sürükledi insanı... Görüyorsunuz değil mi?

— Direnmeseydi o da... Veriverseydi Ağa'nın hakkını...

— Vermem dememiş ki... Ağa tümünü almaya kalkınca, bir iki söylenmiş. Bukez sopaya oturunca, dikilivermiş... Dağ adamı, huyuna göre gitmek gerek.

— Dikildi de ne geçti eline... Yuvası dağıldı, anası kardeşi dama girdi...

— Girdi ya, tutsaklığı kırdı işte... Şimdi o Ağa'dan korkmuyor. Ağa ondan korkuyor.

— Bu da bir iştir...

— İş ki hem de nasıl... Geciken harmanlardan hak almadı Ağa. . Neden?

— Elbet almaz... Keşke bizimkiler de gecikseydi... Şimdi köylü gerek Ağa'ya... Sırtını dayayacağı adam gerek...

— Ulan ne avanak sürüsüyüz biz... Bikez hak almadı diye hemen ağa'nın ardında İlyas'ı yitirmeye gidiyoruz. Oysa, bunu bize sağlayan o...

— O ya, düzenimizi de bozan o... Şimdi diğdirivererse kurşunu dağın doruğundan. Kimbilir kaç yiğit can verecek?

— Diğdirivermez görün bakın... Şundan diğdirivermez ki, Muhtar'ı da, Selim'i de sağ esen bıraktı... Onun hesabı Ağa'yla... Pundunu bulursa, Ağa'yı temizler... Şimdi o punt da yok.

— Yok mu? Neden?

— Nedeni şu ki, anasıyla kardeşini kurtarma olanağı Ağa'nın elinde... Bunun hıncıyla yüklenirse, onların tümden damda kalmaları kaçınılmaz. İlyas akıllı oğlandır. Onları çıkartmadan Ağa'ya bir şey yapmaz...

— O zamana da Ağa Ankara'nın yolunu tutar...
— Tutarsa kurtulur. Yoksa, yandığı gündür.
— Çok çapraşık iş bu...
— Çapraşık ki, her bir yanı kaynaşmış ötekine... Bakalım nasıl çözümleyecek İlyas. Göreceğiz...

İlyas, dağa tırmanan kımıltıyı görür görmez, dikildi... Yandan dolanarak, Karayar dikliğinin tepesine sindi... Tümü, aşağıdaki ince dere yatağından geçmek zorundaydılar. Ve kuru dere yatağı tam burda, ancak bir kişinin geçebileceği bir boğaz haline gelirdi. Sırtını kayaya vererek, bir bir avlardı gelenleri... Kuluçkaya yatmış keklik gibi, kıpırdanmalarına olanak tanımadan, bir bir tüketirdi, dilerse...

Tümü önünden geçtiler. Ald /madı... Parmağı, filintasının tetiğinde bekledi öyle...

Kayanın dibindeki kovuk, öylesine bir sığınaktı ki, burnunun dibine gelseler, ancak sezinleyebilirlerdi burda olduğunu... O yüzden, hiç bozmadı durumunu. Onlar geçip gidinceye oturdu ikircіksiz...

Sonra, yerinden atlayarak, geçidin öteki başından gidişlerini izledi... Kaç kişi girdiyse geçide, hiç eksilmeden yürüyorlardı. Sanki bunlar kendisini izlemeye değil de, dağ yöresinde bir gezintiye çıkmışlardı. Öyle kaygısız, öyle bir şeyi sezinlemekten uzak...

«İlyas'ın hemen arkalarında olduğunu bilseler ne yaparlar acaba?»

Bir gülme geldi içinden...

«Şimdi, tümünün sırtını görüyor olduğu yerden. Bir nara patlatsa, kuşkusuz tümü kaldırıverir ellerini. Sonra da bir iyice alay eder Ağa'yla...

Ama, olmaz...

Can pazarı bu... Alayın yeri değil... Eğer kendiliklerinden dönmezlerse, bilir yapacağını o... Geceyi haram eder onlara... Bir iyice kuşkuya salar Ağa'nın yüreğini. Anasıyla kardeşini salıvermek zorunda kalır Mahir...

Birkez onları kurtardı mı, gerisi kolay. Ne var ki asıl güçlük salıverilmelerinde. Yoksa bir zıplatır ki, Mahir'i kurşunun önünde. Deyme keyfine. Deyme ya, damdakiler gitti, gider sonra!..»

Birden aklına gelenle sevindi...

Bir iyice izleyecekti onları. Nasılsa dönemezlerdi artık geri. Öylesine doruğa çıkmışlardı ki, gece dönmeye kalksalar, kendiliklerinden yiterlerdi yarın birinde... Üstelik hiç bilmiyorlar buralarını...

Akşam karanlığı, tüm korkunçluğuyla çöküyor izleyicilerin üstüne...

Hemen toplanıyorlar...

Kaç tepe, kaç kovuk dolaştılar sabahtan beri...

Sanki gök yarıldı, göğe çekildi...

İster misin karanlıkta bastırsın tümünü?

Hiç birinde yok İlyas...

Bir titreme sarıyor ırgatların içini...

Ağa'nın işaretiyle, kocaman bir alan ateşi yakıyorlar... Ateşin çevresinde, ırgatlardan birinin sırtından indirdiği azık çıkınının başına çörekleniyorlar... Kıyıya yığdıkları odunları hiç acımasız atıyorlar ateşin içine. Bir an kıvranıyor odun. Sonra kızarıyor bir iyice...

Eylemlerinin en küçük ayrıntılarını görüyor İlyas... En küçük kıpırtıyı kaçırmıyor. Çocuksu bir sevinç var içinde... «Bunlar dağa çıkmışlar ama, dağı bilmiyorlar... Büyük kentlerde yetişmiş Mahir nerden bilsin... Biraz sonra ayaz yapıştı mı kıçlarına, kazık kesilir tümü. Tek başıma ortalarına düşsem, biri hedefini bulup, kurşun sıkamaz hale gelir. Bu gece, yöredeki ağaçların tümünü bitirmezlerse çok iyidir...

Hiç can yakmaya gerek kalmıyacak. Dilediğini, aklına geleni hiç güçlük çekmeden uygulayabilecek... Bikez de uyguladı mı, dinle artık... Sabahleyin nasıl birbirlerine girerler.» Şöyle bir düşündü yöreyi... Bu açıklığı, şimdi durduğu yerden rahatlıkla görmek mümkün. «Sabahleyin de burda olursa, görür şaşkınlıklarını.»

Elini uzatarak, kayanın kendine doğru dönük yerinde, kocaman bir burunu andıran çıkıntıyı okşadı... Burunlu kaya derdi buraya o... Karşıdan bakınca, gerçekten insan burnunu andırıyordu kayanın çıkıntısı. Tam o arada, üşüyenler, ayaklarını ateşe vererek, yatmaya başladılar... Sabahtan beri dağ tırmanmanın yorgunluğu iyice çöreklenmişti anlaşılan... Dağ havasına alışkın olmayan köylüler, üstelik yorgunluğu da yüklenince, derin uykuya dalarlardı... Ağa da bunu sezinlemiş olmalı ki, birini ayırdı içlerinden. Hemen yandaki kayanın üstüne oturttu adamı... Nöbet tutturuyor...

İlyas, bir süre daha bekledi...

«İyi biliyordu ki, adam biraz sonra uyuyacak. Dayanılmaz dağ havasına... Sessizliğin alabildiğine yoğunlaştığı bir yerde, kişi temiz havayla da beslenince, uyumadan edemez.

Hele bir dalsın...

Oturduğu yerde, uykunun kaçıncı basamağına bir varsın. Seyreyle ondan sonrasını...»

Göbeğinin üstünde, kalın kuşağının arasında, güç veren bir dayanak gibi duran tabancasını okşadı... Filintasını, çaprazlamaya omuzuna astı... Kedi sessizliğiyle, sokuldu kayaya... Nöbetcinin yanına varınca, çoktan uyuduğunu gördü... Gördü ya, işini sağlama bağlamalıydı... Bir eliyle ağzını kapatırken, öteki eliyle kavradığı tabancanın kabzasını indiriverdi cılız ensesine... Bir hafif kütürtü oldu... Adam kendiliğinden yana kaykıldı...

Mavzerleri tek tek topladı... Tümünü kucaklayıp, hemen açıklığın kıyısındaki ulu çamın dallarına astı bayrak gibi... Sonra, alazı azalan alan ateşinin çevresinde, derin derin soluklanarak uyuyanlara baktı tek tek... Birer kurşunluk işleri vardı... Tetiğe birer kez dokunması, tümünü uykudayken yitirirdi... Hiç bir şey sezinlemeden. Belki de, düşlerinin en güzel yerinde...

Mahir, hırıldıyordu aradabir... «Uykuda bile benimle uğraşıyor olmalı,» diye düşündü... «Uykuda bile be-

nimle cebelleşiyor ki, böylesine köpekce hırıldıyor...» Tabancanın namlusunu dikti bir süre... «Tetiğe basıverse şimdi, tümü korkudan ne yapacağını bilmez. Birbirinin üstüne yığılır herbiri ben vuruldum diye... Kendilerine geldiklerinde de Mahir çoktan dünyasını değiştirmiş olur...»

Bir türlü çekemiyor tetiği...

«Uykuda adam vurmak, dağ yasasına uygun değil... Uyarsa...

Havaya bir el ateş etse şimdi...

Gümbürtüden, tümü titrer... Sonra da tümünün gözü önünde, yitirir Ağa'yı...

Ne değiştirecek bu?

Yusuf Emmisi haklı... Bir ağayla bitmiyor ki iş... Anası, kardeşi damda... Ve onları ancak Ağa kurtarabilir...

İlk aklına gelen doğru... Onu uygulamalı...»

Fişekliğinden yedi kurşun çıkardı... Ağa'nın başı çevresine dizdi bir yarım ay gibi... Sonra, dallarda asılı mavzerlerin en güzelini seçti kendisi için... Bu Mahir'in, gizlice aldığı filintasıydı... Bir yokladı, makanizmasını çıtırdatmadan. Bir kaç el ateş edebilen tüfeklerden... Okşar gibi kucakladı filintayı... Bundan böyle, tabancası da, filintası da, Ağa'nın armağanı olacaktı... «Böyle armağana da can kurban ya» düşüncesiyle yürüdü... Bir an duraladı... Birkaçını daha mı alsaydım, ikirciklenmesi geçirdi. Sonra, en değerlisini almış olmanın onuruyla, duraksamadı... Burunlu kayanın kovuğuna gelinceye, aynı sessizliği sürdürdü...

Olduğu yerden, en küçük kıpırdanışı kaçırmıyordu...

Gökyüzü ağarmaya başladı...

Çoban ateşi giderek küçüldü, ferini yitirdi... Uyuyanlar, soğuğun etkisiyle kazık gibi kalktılar... Ve kalkar kalkmaz, silâhlarına uzandı elleri... Bir korku sardı sonra içlerini... Bir titreme aldı bedenlerini... Silâhları

yoktu... Bir de baktılar ki çamın dallarında, sallanıyorlar... Gece, bir şeyler olmuştu... Birileri gelmiş, bir oyun düzenlemişlerdi onlara... Kimler? Ne oyunu?

Birbirlerinin yüzüne, andavallı andavallı bakarlarken, Mahir irkildi ilkin...

— Vay kara dinli, artık avrat çıkartması vay... Vay, babasının boynuzuna teneke bağladığımın piçi vay... Ulan bu da ne? Biz leş gibi uyurken, elin eşkiyası başımızda bitmiş. İtliğin böylesini kimse görmemiştir. Ulan bunu senin yanına koyan, namussuz kere namussuz olsun... Ulan ben sana sormaz mıyım? Bir elime düşersen, bunun acısını katı katına çıkartmaz mıyım? Ulan nerde o nöbetci olacak pezevenk... Tez bulun bana o'nu... Herif başımıza çıkıyor. Ortamızda geziniyor camız azmanı gibi... Biz hiç bir şey sezinlemiyoruz... Ulan tümden mi geberdiniz... Tek tek avlardım tümünüzü, diyor. Ördek yerine koyuyor bizi ulan... Adamdan saymıyor... Bakın şuraya... Ne demek bu biliyor musunuz? Ne demek ha? Cevap verin bana...

İlyas, Mahir'in neler dediğini bilmiyor. Ama, dört dönüşünden, tepinişinden, öfkesinin başına sıçradığı öylesine belirgin ki... Kıs kıs gülüyor olduğu yerde... Bir an doğrultuyor mavzeri... «Şimdi şöyle zıplıyorken, kıçına bir mermi gömüversem,» diyor... «Tam kaba etine, günlerce oturamasa da, hep böyle tepinse...» Sonra, verdiği mühlet aklına geliyor... «Anası, kardeşi hele bir kurtulsun... Ağa, tanıkları ayarlamış... O sözünüzü değiştirin demedikçe, Fatma'yla, İbrahim damdan çıkamaz... Hele onlar bir çıksın, öyle oynatacak ki Ağa'yı...»

Birden değişti Mahir'in tutumu... Az önce ırgatlarını hırpalıyor, candarmaları tersliyordu... İçindeki korku bir yılgınlık haline geldi... Gecenin karanlığında, burunlarının dibinde gezinen adam ya da adamlar, kimbilir şimdi nerdeydiler? Çevirdilerse yörelerini? Uyanmalarını bekliyorlarsa? Diğdiriverirlerse şimdi kurşu-

nu? Tek başına olamaz bu... Tek başına bu yürekliliği kimse gösteremez. Çakıcı bile... Mutlaka birileri var yanında... Mutlaka kalabalık... Eğer öyleyse, şimdi elleri tetikte, kalkmalarını bekliyorlardır... Yitti ki...

Daldaki mavzerlere kaydı gözü... Kendisininki yoktu ortalıkta... Tabancasından sonra, mavzerini de mi kaptırmıştı? Hey Tanrım, delirtecek bu oğlan adamı... Öylesine olmayacak işler yapıyor ki...

Dikildi birden...

Zaman yitiriyorlardı... Herhalde geldikleri gibi dönsünler, bir an önce kardeşiyle anasını bıraktırsın diye sağ koymuştu onları... Kıtır kıtır kesse, kimse izini bulamaz. Sabahtan beri dolanıyorlar dağın doruğunda, hiç bir ize rastlayabildiler mi? Ne gezer... Oysa o hemen yanlarındaymış... Uyumalarını bekleyip...

Düşüncelerini burda kesti...

— Hani nöbetci olacak dürzü? Nerde o...

Koşuştu ırgatlar... Kayanın üstünde oturuyordu onlar yatarken. Şimdi nerde olabilir ki... Bir bakınışta buldular. Yanüstü kaykılmış, öyle yatıyor... Dürtüklediler, ensesini oğuşturarak doğruldu... Şişliği görünce, hiç ses etmedi Ağa...

— Hazırlanın gidiyoruz, dedi...

Dedi ya, gözlerindeki parıltıyı görenler, hiç beğenmediler durumu. Bir yeni kurnazlık düşünmüştü Ağa... Şimdi eli boş dönüyordu. Ama, bir oyun kurmuş olmalı Çoban'ın yetimine... Böylesi bir kolaylıkla kabullenmez yenilgiyi Mahir Bey... Kabullenemez...

Tüm etkisini yitirir köyün içinde... İlyas'a dayanarak, kafa tutar en çıplağı... Bir bildiği var ki... Ya da korktu... Bir iyice ürktü Çoban'dan... Ürktü ki, ikinci kez öldürmeden bırakıyor o'nu İlyas... Eğer birkez daha direnecek olursa, başına geleceği anladı bir iyice... Yine iyi oğlan İlyas... Başka eşkiyaya benzemiyor... Eşkiyalığın en önemli törelerinden biri, kıyıcılıktır... Kişi korktuğu için kıyıcıdır bir yerde... İlyas Ağa'dan hiç

korkmuyor olmalı ki, kıyıcı değil... Şimdi burda tümünü temizlese, izini bile bulamazlar...

Köylüleri biliyor...

Tümünün İlyas izini sürmeye gittiklerini biliyor. Ama, İlyas'ın güçlü olduğunu öğrendiler mi, biri de ağzını açıp, bu yaptı demezler, diyemezler ki... En iyisi bir an önce, burdan kurtulmak... Hazır Ağa da bu buyruğu vermişken...

Boğazdan geçerlerken, yine bir bir önüne düştüler İlyas'ın. Tümünü saydı... Ve sayı değişmeksizin, köy yolunda yitinceye izledi tümünü...

.

Onbaşı mızıldanıyordu... Yol boyunca, kırgın kırgın söylendi.

— Beni olsun bıraksaydınız Beyim... Hakkından gelirdim bu çetenin. Tümünü yitirirdim...

— Kolay değil onbaşı... Güç iş bu...

— Güç olsun efendim. Güç işi başarmanın tadı başkadır.

— Başkadır ya, postu deldirmek var hesapta... Oysa tümünüz bana gereklisiniz daha... Çoban'ın anasıyla kardeşi bizim elimizde... Oyun yeni başlıyor... Hele dur sen... Hıncımı bırakır mıyım sanıyorsun? Köyün içinden başı yerde geçip gitmeyi kor muyum o deli ırgatın yanına? Gör bak neler olacak?

— Biliyorum. Bir oyun düzüyorsunuz. Ama, gece bıraktığı izleri sürdürseydim ben...

— İz yoktu onbaşım... Tek iz bırakmamış...

— Nasıl olur? Gökten inmedi ya bu...

— İnmedi... Ama, o buralarını, buralarının düzenini iyi bilir. Bildiği için de, tek iz bırakmadı. Siner kovuğun birine... Sen aylarca bulamazsın. Ama, ayı avını bilir misin sen? Ayı nasıl avlanır bilir misin?

— Hiç çıkmadım ki, nerden bileyim...

— Bak dinle... Eğer ayı inindeyse, hiç boşlamıyacaksın... İnin ağzında ateş yakacaksın. Kovuk çıkan

dumanın tümünü içine çeker. Sigara nefeslenen bir ciğer gibi... Sonunda dayanamaz ayı... İnin ağzında, gözleri yaşlı, nefesi tükenmiş bir biçimde belirir. İstersen odunla vur kafasına... Yık yere... Ayağından sürüyerek indir köye... İstersen, dilediğin yerden veret kurşunu. Hiç bişey değişmez... İşte, bizim pusumuz da bu İlyas'a...

— Anlamadım beyim. Hiç bişey anlamadım...

— Bire onbaşı, sen ovada kaldığın, eline düşen köylülere dipçik veretmeye alıştığın için anlayamazsın. Ama, bir gör... Bak o zaman nasıl anlıyorsun...

— Ben köylülere dipçiği buyruğunuzla vurmuyor muyum?

— Vuruyorsun... Vuruyorsun ya, getirdikleri armağana göre değişiyormuş durum.

— Size kim söylediyse yalan söylemiş Beyim... Biliyorsunuz ki, ben sizin buyruğunuzdan çıkmadım hiç...

— Tasalanma hemen canım. Söz verdik bikez... Çavuş yaptıracağız seni...

Ellerini oğuşturdu onbaşı... Bikez çavuş olursa, kente giderdi... Komutan yardımcısı bile olurdu bakarsın... O zaman, deyme keyfine... Hem ağaların buyruğunu dinlemek zorunluluğundan kurtulur. Hatta, burda köylülere yaptığını kente giderse, Ağalara, Beylere yapar. O zaman da armağanlar artar bir iyice... Zaten çocuklar büyüyor. Bunların okuması, gerekli okul masraflarının karşılanması, bir çavuşluk maaşıyla mümkün mü? Neden katlanıyor Mahir Bey'in buyruğuna... Devlet görevlisi o... Devlet görevlisi ya, şimdi devlet, Mahir Bey gibilerin elinde... Yarın öbürgün, o da devlet olacak. Bir sözüyle çavuş yapmazlar mı o'nu? Yaparlar ki koşa koşa...

Dalgınlıkta köye geldiğini sezinlemedi... Mahir Bey, çevresinde ırgatlar, doğru hanaya yöneldi... Onbaşı karakoldan içeri girinceye, ardından baktı köylü... Boş dönmüştü bunlar... Besbelli boş dönmüşlerdi. Ve

şimdi hiçbirinin burnundan kıl alınmazdı. Tümü gözden yitince kendi aralarında konuşmaya daldılar.

— Yine haklarından gelmiş Yetim Çoban...

— Bir büyük eşkiya çıktı ki, deme... Ferman okutuyor dağlarda...

— Onbaşı, giderken nasıl kasılıyordu. Gördünüz ya dönüşünü.

— Sus aman. Kulağına gidiverir de...

— Gitsin ulan. Bizimle uğraşacağına çıksın dağa, İlyas'ın hakkından gelsin de görelim...

— İlyas, dorukta budala maymunu gibi oynatır bunları emmi...

— Oynatmış da...

— Gördün işte... Daha ne?..

— Gördüm ya, korkarım bunun öfkesi bize yansır...

— Bizim bir suçumuz yok ki... Adam istediler verdik... Düşün önümüze dediler, gık demeden dağa tırmandı bizimkiler... İsteseydi İlyas, tümünü yitirirdi bunların. Dağı öylesine iyi bilen biri, hiç birini bırakmaz... Keklik gibi düşürür her birini... İstemedi demek. Bir düşündüğü var ki, gittikleri gibi geri gönderdi...

— Düşündüğünü kısa zamanda öğreniriz. Öğreniriz ya, herhal Mahir Ağa da bir şeyler düşünecektir. O boş kor mu?

— Komaz elbet... İlyas boş kalırsa, bizim de gözümüz açılır. Bizim de başımız dikilir. Eşkiyalıkta töredir... Yoksuldan yana olmak, en birinci töredir hem de... Yoksuldan yana olunca... Ağa'nın hükmü yürümez o durdukca...

— Bunu Mahir Ağa da bilir. Bildiği için, o'na hiç rahat vermeyecek ki, bizim gözümüzü yıldırsın.

— Ya İlyas?.. O durur mu bellersin? O da yüklenir bir iyice Ağa'ya... Yüklenince, giderek kürkü iner ki, beyimizin. Gör sen...

— Keşke öyle olsun... Bir daha kendi çıkabiliyor mu teftişe, gör o zaman.

— Kendi buralara gelsin de... Yine bizim aznavur Kâhya'yı atar canavarın ağzına. O yakında gidiyor Ankara'ya... Gitti mi, topraklarımı eşkiya elinde kodum diye bir basar berhayı... Hadi bakalım, onbaşıya yeni askerler verirler... Elini niye soksun ateşe?

— Öyle, biz varız. Candarmadan öte Kâhya var...

Kâhya, güm diye girdi kahveye.

— Varım ya... Karılar gibi çene döveceğinize, kendi işinizle uğraşsanız olmaz mı? Ne istiyorsunuz benden?

— Bişey istediğimiz yok be Kâhya... Dağ yöresinde neler oldu meraklandık da...

— Ananızın hörekesi oldu... Hadi, dağılın bakalım.

Boyun büktüler... Kâhya, kalın bıyıklarını burarak kahvesini yudumlarken, tüm ihtiyarlar tin tin evlerinin yolunu tuttular.

Mahir, hiç eğlenmedi hanayda. Doğru kasabaya indi... Birkez de orda inceleyecekti durumu. Daha, Ankara'ya gitmesine iki ay vardı... Seçimler iki ay sonra yapılacağından, hemen konamazdı milletvekilliğine... İkinci seçmen olan Beylerin tümü kesinlikle söz vermişlerdi ama, iki ay içinde değiştirebilirlerdi kararlarını. O yüzden, bir an önce çözümlemeliydi bu işi...

Çözümlemek için de Onbaşı'ya dediği gibi, ayı pususunu kuracaktı.

Savcıya gitti...

Koyunları bulduğunu, bir yanlışlık olduğunu söyledi...

Ertesi gün, her ikisini de bıraktıracağı konusunda söz aldı...

Kentte oyalanması doğru değildi... Hemen yamaca tırmanırdı ana oğul... Ve hemen bulurlardı İlyas'ı... O yüzden, akşamdan döndü hanaya... Kâhya'ya hazırlıklı olmasını buyurarak, rakı sofrasını kurdurdu...

Erkenden, gözcüler koydu kent yoluna Kâhya... Irgatların tümünü silâh elde bekletmeye başladı. Candarma onbaşısına Ağa'nın buyruğunu iletti. Onbaşı, isteksizdi... Kâhya daha neden geldiğini belirtir belirtmez, sözü kaptı ağzından.

— Kâhya, bilirsin Mahir Bey'in sözü, başımın üstündedir. Ancak, gel seninle özel bir anlaşma yapalım... Ben bir buyruk üzerine, candarmalarımla, köyleri gezmeye çıkmış olayım. Sen beni görememiş ol... Sonra Bey, Ankara'ya gidince, ben de senin istediklerini bir bir yerine getireyim. Ne dersin?..

— Buyruğuna boynum kıldan ince derim onbaşım. Ama, bu değişikliğin nedenini kavrayamadım.

— Nedeni şu Kâhya, dün komutana bildirdim her bir şeyi... Sen karışma benden buyruk almadıkca, dedi. Zaten yaptığın tutanak, tuvalete kâğıt olmaz... Bir de eşkiya izlemesi gibi bir durum çıkarma başımıza... Bir kişinin Ağa ile alış-verişi varsa, bırak kendi aralarında çözümlesinler... Senin saydığın eşkiyanın tümü, köylerinde efendi efendi oturuyor. Garip İlyas, tek başına dağda... Tümünüzü yıldırmış anlaşılan... Hem Ağa, koyunlarını bulduğu gerekçesiyle, hırsızlık sanıklarının salınmasını istedi. Bu durumda, suçsuz insanları hırpalamış oluyoruz. Başımıza yeterince belâ açtın. Biraz daha ileri gidersen, ben de senin başına belâ kesilirim, dedi... Anladın mı işin püf noktasını.

— Anladım onbaşım. Ben seni bulamadım.

— Hay sağolasın Kâhya... Beni ne gördün, ne buldun. Kimse de yerimi bilmediğinden, iletemedin beyin buyruğunu... Tamam mı?

— Tamam...

Candarmanın olmaması, daha da işine geliyordu Mahir'in... Ana oğulun yolağzından göründükleri haberi gelince, pusudakilerin tümü ardlarına düştü... Bir görürlerse İlyas'ı, üçünü birden yitireceklerdi. Ağa'nın buyruğu öyle...

Gece baskınını yaptığından bu yana, çevresini bir iyice kolaçan ediyor. Gündüz oldu mu kovuğunun hemen ötesindeki kocaçamın tepesine çıkıyor arada bir... Ordan baktığında, köy yukarı tüm yamacı görmek mümkün... İlyas'ın keskin çoban gözleri, daha uzaklardaki kımıltıyı anlamlandırıyor. İçindeki kuşku, yamaca yönelen her kişiyi, dönünceye izliyor yeniden...

İki gün oldu baskını düzenleyeli... Daha ses yok köy yönünden. Ağa, kente sıvışmış olmalı... Kendini güven içinde bulduysa, unutmuştur geride kalan günleri... Unutuvermiştir. Ama, kararı kesin. Günler bir dolsun hele... Kentte de olsa vuracak bu kez..

Kararını yenileyerek, çamın tepesine tırmandı yeniden. İki nokta, durmaksızın dağa tırmanıyorlar... Arkalarına bakmıyorlar hiç... Ya da arkadan gelen kalabalığa öncülük ediyor olmalılar...

«İzleme yeniden başladı,» diyor İlyas...

Bu öndekiler çok iyi iz sürüyorlar... Dosdoğru, İlyas'ın olduğu yere yöneldiler... Arkadakiler, ustaca izliyor onları...

Güneş, karşıki dağların tepesinde, batış noktasına sarkarken, öndeki karartıları seçti İlyas... «Anasıyla kardeşiydi gelenler... Ardındakiler de, kendisine pusu kurma çabasındaki Mahir ve adamları olmalı... Hiç kuşkusu yok bundan... Demek, gerektiğince yıldıramadı Ağa'yı... Birkez daha deniyecek İlyas'ı kıstırma niyetini.

Fatma'nın nasıl olsa, oğlunu bulacağından güvenli... Ardına düşmüş hemen.

Dur öyleyse Ağa...

Bir çoban oyunu seyreyle ki, bir daha aklından çıkmasın.»

Hemen iniyor çamdan... Dar boğazın tepesini tutuyor aceleyle... Üç gün önce, izleyicilerin tek tek önünden geçtiği yer burası... Hemen, eski yerini alıyor... Gelsinler bakalım... Tek tek düşsünler arpacığının üstüne de akılları başlarına gelsin...

O, kayanın kuytusunda sindiğinde, anasıyla kardeşi de geçide adımlarını atmışlardı. Fısıltının bile, bir gümbürtü haline geldiği bu dar boğazda, hiç sesini çıkarmadan bekliyor İlyas... «Anasıyla kardeşi hiç bir şey olmamış gibi geçip gidiyorlar... Onu görmedikleri belli. Doğru, savaş zamanından belleklerine yazılan kovuğa yönelmişler...

«Varsın gitsinler...»

Boğaz, gölgeler içinde bir iyice kararıyor. Dağlar, çoktan morardı... İlyas, «Akşam yaklaştı,» diye düşünüyor. «Hele bakalım biraz» Yürüyün de, nişancılık nedir bir iyice anlayın... Tanıyın eski çobanı... Bir daha unutmamacasına...»

Ayak sesleri, yankılanarak yaklaşıyor.

İlyas sabırsız...

Bir an önce gelsinler...

Boğazın başında birden bir gölge beliriyor. Bekliyor İlyas... Deminki sabırsızlığından eser yok... Baştan ikinci gelen Mahir... Namluyu doğrultuyor. Tetiğe basar basmaz, giderek artan bir gümbürtü dolduruyor boğazın içini... Patlayan bir tek kurşun değil sanki... Bir mitralyöz, tarakkaya başlamış... Öyle yankılanarak artıyor ses...

Ağa'nın kalpağı, başından uçuveriyor... İzleyiciler korkuyla geriye kaçışıyorlar. İlyas, yerini iyi seçtiğinden, bir adım daha atmalarının mümkün olmadığını anlıyor izleyiciler... Ağa, yine kurtuldu... Kurtuldu, ya üçüncü sekmesi bu çekirgenin. Üçtür, burnunun ucuna gelen ölümü, atlatıyor... İçindeki korku, birden yüze vuruyor...

— Dönün, geri dönün, diye çırpınıyor. Bu kadarı yeter...

Ve herkesten önce, kendisi geriliyor.

— Nasılsa yerini öğrendik... Devamlı burda bulunuyor olmalı... Bizi burdan alıp götürüyor gittiğimiz yere... Yarın, tüm adamlarımızı toplar geliriz. Ve gece bastırırız bu imansızı... Durmayın, gerileyin..

Uzayan gölgeler, aşağıdaki tepelerde yitinceye bekliyor İlyas. Sonra, tırmanıyor tepeleri... İkinci dönemeci açtığında, anasıyla kardeşinin kendini beklediklerini görerek, duraksıyor...

Kurşun sesi, onları bulundukları yere mıhlamış. Fatma, İlyas'ı görünce, bir hıçkırık gibi bağırıyor...

— İlyas'ım... Efem... Oğlum...

— Sus ana... Önce yukarıya, yerimize çıkalım, sonra konuşuruz.

— Sana bir şey olmadı ya yavrum.

— Yok ana... Sus şimdi...

İbrahim, anasının kolundan yakalıyarak yukarı doğru sürüklüyor. Onlar önde İlyas arkalarında, çevreyi kolaçan ederek ilerliyorlar. Sığınaklarına gelince Fatma ağlamaya başlıyor. Ağzından tek kelime dökülmüyor artık. Ağlıyor... Durmaksızın ağlıyor...

İki oğlanın yüreklerinde bir eziklik var. Analarına bakıyor, onunla birlikte içten içe ağlaşıyorlar. Sevinç dolu bir üzünç bu... Anlatılması mümkün olmayan bir eziklik. Öyle bir yanma var ki içlerinde. Sevinmek mi gerek, üzülmek mi? Üçü de bilemiyorlar... Birbirlerine gülümsedikleri halde, gözlerinde donuklaşan yaşlar, üzünçlerini belgeliyor. Hele Fatma... Salıvermiş kendini. Gözyaşlarına egemen olması mümkün değil... Durmaksızın akıyor gözlerinden... Tane tane...

Oğlanlar ağlamayı kendilerine yakıştıramadıklarından, acılı bir ışığın parıldadığı gözlerle bakıyorlar analarına.

Ayın donuk ışığı yöreyi kaplamış karbeyazlığının üstünde oynaşıyor. Yıldızlar, kovuğun ağzına inmiş

sanki... Ordan bir kıvancı paylaşmak istercesine gözkırpıyorlar.

İlyas, iki haftayı aşan bir zamanın kuşkularından kurtulmuş. Korkulu yalnızlığını gerilerde bırakmanın sevincini dillendiriyor suskusunda.

Fatma daha fazla dayanamıyor. Dışarı oğlunun yanına çıkıyor. İlyas'ın anlatmak istediklerini, ta, yüreğinin derinliğinde duyduğundan, hemen anlıyor. İbrahim, bir gölge gibi ardında... Gecenin tüm ayazına karşın, sereserpe oturuyorlar yumuşak karların üstüne... Birbirlerine bakınıyorlar. Birbirlerine anlatacak öyle çok şey var ki... Bir türlü nerden başlayacaklarını bilemiyorlar...

Fatma başlıyor ilkin.

— Deli gibi oldum İlyas'ım... Hiç haber alamadım senden... Yitirir bu imansız diyordum. Boş konuz oğlumu. Yitirir... Nice iti kurdu varsa salar peşine... Yavrum acemi... Bilmez kıyıcılığını... Üstüne gelen temizleyivermek gerektiğini düşünmez... Düşer ellerine... Başına bir iş gelir... Bir damla uyku girmiyordu gözüme... Dönendim durdum damın içinde... Yağdırdığım sövgünün hesabını kimse tutamaz.

— Sizin hırsızlıktan dama atıldığınızı duyduğumda, ben de delirdim ana...

— Damda tek düşüncem, sendin oğlum...

— Benim de ana... Benim de sizdiniz...

— Eh anlat bakalım, neler oldu?

— Hiç ana... Gördüğün gibi işte. Dağ adamı olduk... Eşkiyaya çıktı adımız.

— Kim demiş... Benim oğlum yiğittir.

— Yiğitlik para etmiyor... Adamlar canımıza susuyorlar. Yiğitlikle sökmüyor bu iş. Belki gördün ardındakileri... Bir kişinin üstüne yiğitce varmıyorlar... Köydeki adamların tümünü toplayıp gelmiş Mahir Ağa... Gördün... Yiğitliğin sözü olmaz böyle yerde. Kıyıcı olacaksın ki, kurttan beter...

— Allah korusun... Sen yapmazsın bunu... Adam öldüremezsin...

— Öldürmezsem, beni öldürecekler. Başka yolu yok...

— Var oğlum... Ben hep bunu düşündüm damda... Durmayalım burda. Bir başka yere gidelim.

— Gidelim... Gidelim ya, nereye?

— Dağın karşı yakasına geçelim... Konaklı tepelerine çıkalım.

— Oraya uzanmaz mı sanıyorsun Mahir'ın eli... Uzanır...

— Uzanmaz oğlum... Oraları çok uzak... Oraya varmaz bu dinsizin gücü...

— Peki... Madem istiyorsun, hemen yarın sabah düşelim yola...

— Sabaha komıyalım... Şimdi düşelim.

— Şimdi olmaz ana... Karanlık çöktü bir iyice... Bir yara, bir bele düşeriz... Ağa'nın dileği kendiliğinden yerine gelir...

— Sen bilirsin. Sabahleyin erkenden düselim yola...

— Olur...

Neler anlatmak istiyorlardı. İçlerinden neler geçiyordu. Ama, işte... Ağızları açılınca, yapabildikleri tek şey, kaçma kararı almak oldu... İlyas, kendine yedirmiyordu bunu... Tek başına olsa, kıçını kıpırdatmazdı... Ama, anasıyla kardeşi... Hiç suçsuzdu onlar. Başlarına bir iş gelirse, yaşamının sonuna dek yanardı artık... Birkez onları bir güvenli yere yerleştirsin. Başlarını sokacak bir dam, ekmeklerini kurtaracak bir yer edinsin. Sonrası kolay... Ne zaman olsa, Mahir'le vuruşabilir...

Şimdi gitmek gerekiyordu... Gideceklerdi... En az bir haftalık yolları vardı. Ağa'nın korkusundan bu ilk kaçışları olacaktı. Şimdiye böylesine bir kaçışı ansımıyor hiçbiri... Olsun... Burda kısılıp kalmaktansa...

Görmüşlerdi işte... Dilediğinde adam attırıyordu dama. Dilediğinde bıraktırıyordu. Böyle bir adamın karşısında, aynı kurallarla döğüşülür. Anası kardeşi tutsak gibiyken olmaz bu... Olmadığı için de gidecekler.

İbrahim, sürekli olarak dağ tırmanmaya alıştığı halde, tutukevi hantallığının sonucu yorulmuştu bir iyice... Karnı doyar doymaz uykuya daldı.

İlyas, kepeneğine sarınarak dışarı çıktı...

Aşağıları gözledi uzun bir süre...

Kendilerine yer hazırlayan Fatma da oğlunun yanına geldi oturdu.

— İlyas...

— Buyur ana...

— Ağa bizi özgür bıraktı ama, tüm paramızı aldı elimizden.

— Hiç paramız yok mu şimdi?

— Yok...

— Neden alıyor paramızı?

— Sabah kuşluğa yakındı. İki candarma geldi. Bizi sorgu yargıcının karşısına götürdü. Bişeyler söyledi; bişeyler anlattı bize. Ben hiç bişey anlamadım. Sonunda, he mi? dedi. Ne bileyim ben. He... dedim... Sonra hadi serbestsiniz dedi. Paralarımız, dedim. Verin paralarımızı, dedim. Güldüler... Onlar Mahir Ağa'nınmış. Kefin parası olsun inşallah, dedim. Bıraktım geldim...

İlyas, dalgın dalgın aşağılara baktı.

— Demek beş paramız yok ha...

— Yok oğlum. Ne yapacağız?

İlyas, yerinden kalktı... Silâhını, fişekliklerini kuşandı. Fatma, kuşkuyla o'nu izliyordu. Tam gitmeye hazırlanırken, kolundan tuttu...

— Nereye?

— Aşağıya, hanaya... Nasıl alıyormuş paramızı bakayım?

Asıldı anası...

— Gel bırak oğlum... Kanlı katilin biri o... Kefin parası etsin. Biz yine kazanırız.

— Kazanırız olur mu ana? Ne toprağımız var, ne paramız. O parayı kaptırmıyayım diye bu hallere geldik. Ne değeri kaldı yaptığımızın.

— Bırak oğlum... Biliyorum, bir değeri kalmayacak gözünde yaptığının. Ama, sen bilmezsin. Tüm yöre, senin adınla çalkalanıyor. Damda bana, kaç kişiler sordu. Sen Çoban İlyas'ın anası mısın? Aferin sana. Ne evlât yetiştirmişsin, diye... Kardeşin Bey gibi yaşamış senin hatırına... Köylü unutmaz ettiğini. Ağa, boşladı tümünü. Gevşetti kırılası ellerinin baskısını. Bunu yaptın... Bu, tüm paralardan daha değerlidir. Eğer şimdi beni dinlemeyip o canavarın inine gidersen, sütümü helâl etmem...

— Sus ana...

— Yalvarıyorum sana... Sakın gitme... Gideyim deme... Onun istediği bu. Kimbilir ne pusular kurdu... Vurur seni...

— Bukez vuracağım artık ana... Üçtür bıraktım. Siz elindeydiniz. Ama, bukez vuran vurana olacak bu iş... Ve ben vuracağım o'nu. Bırak sen...

— Bırakmam yavrum. Elini kana bulama... Analık hakkımı bir düşün. Ve dinle sözümü...

Südünü koymuştu ortaya... Dinlemezlik edemezdi. Gidemezdi artık. İnin kapısına başını koyarak, kepeneğine iyice sarındı. Anası orda oturuyordu. Yerinden kıpırdamamıştı.

Uzaklardan kurt ulumaları, çakal ürümeleri yankılandı. Bir süre öyle kaldılar. İlyas, gözlerini açmadan seslendi.

— Ana...

— Ne var?

— Kalk gir içeri... Üşüyeceksin...

— Üşümem ben...

— Gitmiyeceğim... Kalk gir içeri...

— Gerçekten gitmiyecek misin?

— Gerçek...

O zaman yerinden kalktı Fatma... Dipte kendisi için hazırladığı yere uzandı. İlyas, her geceki gibi birkaçkez uyandı yine. Her uyanışında anası da başını kaldırdı. Bir gülmek tuttu İlyas'ı... Anası böyle değildi eskiden. İnanırdı o'na... Şimdi kuşkulu olmuş. Oğluna bile güveni kalmamış... Haklıydı kadın... Öylesine yanılmıştı ki güveninde... Kendinin Çoban İshak'ın karısı olduğundan bile kuşkuya düşse, yeri vardı.

İlkin İbrahim uyandı...

Daha sabah olmamıştı.

Pınardan elini yüzünü yıkamış, çamların ardında rahatladıktan sonra, kovuğun önüne oturmuştu. Anasıyla, ağabeyinin uyanmadığını görünce, can sıkıntısını kavalıyla gidermeyi düşünmüştü.

Kaval sesine uyandılar.

Kalktılar...

Her biri bir çamın ardında yitti...

O arada, buğdaylar düştü akıllarına... Gizledikleri buğdaylar... Hiç paraları yok diye kıvranıyorlardı... Oysa, ellerinde buğday vardı... Bunu satabilirlerse, biraz para edinirlerdi... Yüklenip götürmek sorunu olmasa... Bir düşündü İlyas... Kime verebilir? Kimden ne alabilir? Buğdayları burdan nasıl götürebilir? Cevaplanması güç sorular bunlar... İyi ki, köyün yakınına taşımış... Kendisi gitmeden İbrahim'i gönderse, köyde satabilir mi? Can korkusuyla aldım, der alıcı .. İlyas, mavzeri tutunca enseme, tıkır tıkır saydım parayı...

Gizlice İbrahim'i yollasa öteki köye... Bir yoklatsa... İyi olur...

Ondan sonra hemen düşerler yola...

Uzaklaşırlar burdan...

— İbrahim, dedi... İbrahim...

— Buyur efe...

— Aşağıdaki köye bir in... Gizlediğimiz buğdaylar için birini bul. Ne verirse, sat gitsin.

— Alırlar mı?

— Benden selâm söyle önüne kim çıkarsa. Korkudan alır.

— Olur efe...

Sonra anasına döndü...

— İbrahim gelince, yola düşeriz. Olmaz mı?

— Olur ya... Alırlar mı?

— Bir deneyelim. Almazlarsa, bırakır gideriz.

— Sen bilirsin.

İbrahim, çoktan yola düşmüştü...

Yoruldukca dinlenmeyi aklederek, yürüdüler. Dağ silsilesinin doruğundan bir adım sapmadan, yollarını birkez değiştirmeden, yürüdüler... Tam on gün, durmaksızın yürüdüler...

Konaklı'ya geldiklerinde duraksadılar. Buraları iyiydi onlar için. Fransızlardan devralınan demiryolunu geçtiler. Yeniden tepeleri tırmanmaya başladılar.

Dağ burdan sonra, birden yükseliyordu.

Dereler, çok derinlerde ve ince, beyaz şeritler halinde ışılıyor. Rayların siyah izleri, düzlükte olduğu gibi uzayıp gitmiyor. Bir gözalımı yerde yitiyor. Bir tepenin arkasından, yeniden karşına çıkıveriyor kişinin.

Tepeler, alabildiğine çıplak... Güneşi yansıtan kellikler halinde kayalar. Öteberide kümelenmiş bodur meşeler, kavruk kavruk sırıtıyorlar. Her yan taş. Saatlerce bir otluğa rastlamıyor kişi...

Yeli bir başka esiyor buranın. Keskin... Sert... İliklerini sızlatıyor insanın. Kar çoktan heryanı dümdüz etmiş. Çok yukarılar, yüksek tepeler, koyu bir kahverengi, yeşil mor karışımı gibi... Tüm orman oraları. Tüm düzlükler baştan sona orman. Uzaklarda zıp zıp zıplayan keçilerin başında, koşuşan çobanlar var... Davarını dereye indirmiş olanları, kıyıdaki taşlardan ayırmak mümkün değil.

Demiryolunun kıyısındaki taş binaya yaklaşırken, bir inilti, bir bağırış geldi aşağıdan. İlyas, mavzerini boynundan çıkardı... Bir şeyler olmalıydı oralarda... Sonra dönemeçten bir şey göründü. İnce, çelik çizgilerin üstünde haykırarak, yavaş yavaş yaklaştı. Taş binanın önünde durdu. Şaşkınlıktan açık ağızlarını kapama-

yı bile akledemiyen ana ve oğulları, yorgunluktan her bir yanından dumanlar püsküren bu acaip deve korkuyla bakışıyorlar. Şimdiye hiç biri tren görmedi... Koca bir hortumdan bir pınarlık suyu, bir yudumda içiveren bu canavar, biraz daha dinlendikten sonra yola koyuluyor. Yine inleyerek, haykırarak, ardına takılan bir sürü arabayı sürüklüyor. Herbir yanı kapalı arabalarda, insanlar var... Ev gibi... Acaba ne ola ki bu?

Bir türlü sormaya cesaret edemiyorlar. İnsanlar geçiyor yanlarından. İnsanlar gülerek bakıyor onlara... Toprağı gibi sert olmalı buranın insanları da... Tümünün yüzü gülerek bakıyor onlara... Tümünün yüzü kavruk... Tümünün dizlerine inen, arkası torba gibi sarkık cakşırları var. Kadınları diri... Canlı... Başlarında tüm dizelenmiş Reşadiyeler... Dizlerine çıkan yün çoraplarında renk renk desenler.

Burası iyi...

Tam özledikleri bir yer.

İstasyondan daha yukarda olan köye yöneldiler.

İnsanlar daha da çoğalıyor. Köy daha kıl çadırlardan kurtulmamış. Yer yer, öbeklenmiş obalar, yer yer toprak damlar, yenice yerleşmeye başladıklarının bir delili. Yörük olmalı bunlar. Kıl çadırlardaki usta, gözalıcı motifler, içinde insan oturduğunu belgeliyor.

Yörükler konukseverdirler...

Bu üç yabancıyı da ilgiyle karşıladılar. Hemen sardılar çevrelerini. Yerleşmek için geldiklerini anlayınca da, ellerinden tutarak, eskiden obanın, şimdiyse köyün herbir şeyi olan, Çakır Ağa'nın yanına götürdüler.

O'nun evi var. Kıl çadırlarda, davarları yatıp kalkıyor. Eski Türk törelerince karşılıyor gelenleri. Köşedeki postekiye oturtuyor. Kendisi de karşılarında bağdaş kurarak bekliyor.

Çakır Ağa'dan başkası diz çöküyor hemen. Konuklar da öyle. Çakır Ağa, bir süre sessiz sessiz, bakıyor... Çubuğundan bir iki nefes çekerek, hoşluyor onları.

— Hoşgeldiniz...

— Hoş bulduk Ağa...

Sonra, kardeşi ve anası cevaplıyor Ağa'yı... Çakır Ağa, sürdürüyor sorgusunu.

— Demek bizim köye yerleşeceksiniz?

— İznin olursa Ağam...

— O ne demek. Elbet. Buyur istediğince kal. Tanrı'nın toprağını senden mi sakınacağız.

— Tanrı razı olsun Ağam.

Ağa, kapının yanında çöreklenmiş olanlardan birine işaret etti. Genç irisi ok gibi yerinden fırladı. Sonra, sürdürdü konuşmasını;

— Neyse, bunları sonra konuşuruz. Yorgunsunuzdur. Hele biraz dinlenin. Kadir, yer göster konuklarımıza...

Dudaklarında bin dua ile yerlerinden kalktılar. Biraz ilerdeki çadırlardan birinde hazırlanmış bir sofra, onları bekliyordu. Peynirinden balına, çorbasından tavuğuna herşeyi olan bir sofraydı bu... Başına oturdular. Bu sırada Çakır Ağa'da kapıda göründü. O biraz önce yemek yemişti... Karnı toktu... Ne var ki, töre gereğince, konuğunu sofrada yalnız bırakmazdı... Bırakmayacağı için de, onlarla birlikte yiyor görünmek zorundaydı.

İlyas'ın yanına oturdu. Onlar yedikleri sürece eli hiç durmadı... Gitti geldi... Ağzı oynaştı boşu boşuna... Gelenler, ileride ırgatı bile olsalar, şimdilik konuktular. Ve konuk töresi ne gerektiriyorsa, ona göre davranacaktı.

Bir hafta, arayan soran olmadı. Üç öğün hazır yemeği yediler, yediler yattılar. Canları sıkılmaya başladı... Damızlık koyun gibi besiye yatmak bunaltmıştı onları. Haftanın sonunda, sabırları iyice tükendiği bir akşam, Çakır Ağa'nın haberi geldi...

Evine gittiklerinde, köylünün tümü oraya toplanmıştı. Onlar kapıdan girince, Çakır Ağa hemen yanında

yer gösterdi. İlyas vardı... Oturdu... Ve hemen ardından söze girişti Ağa...

— Köyümüz üç insan daha kazandı... Bi çadır daha arttık. Hayırlı olsun.

— Hayırlı olsun...

— Tanrı her zaman yüzümüzü güldürsün.

— Allah Ağamıza uzun ömürler versin.

— Tanrı hepinizden razı gelsin.

— Umarız, köyümüzün uğuru, toprağımızın bereketi olursunuz.

— İnşallah...

Konukladıkları çadırı, onlara bağışladı Ağa...

— Yerleşip, bir dam kuruncaya, kaldığınız çadır sizindir. Güle güle oturun...

Sonra durakladı bir süre... Aklındakini evirdi çevirdi. Ve birden sordu...

— Ne iş yaparsın?

— Çobanlık, rençberlik, ne olursa...

Heyecanlandı Ağa... Yerinden doğruldu... Aradığını bulmuş gibi sevinçle...

— Hiç rençberlik yaptın mı?

— Yaptım Ağam...

— Bu iyi işte... Çok bir iyi... Çünkü biz yapmadık... Bilmiyoruz... Yerleşme kararını aldık. Bu köye geldik yazbaşında... Ama, hiç birimiz ne ekmesini, ne biçmesini bilmeyiz. Biz hayvan ürünü verip, yerine yiyecek almaya alışmışız. Şimdi birden köylüleşince, elimiz ayağımıza dolandı... Öyle bir iyi oldu ki senin gelmen...

— Rençberlik benim işim Ağam... Hiç tasalanma ekimden yana...

— Tasalandığım yok... Hayvanları satmadık nasılsa... Çadırları yıkmadık bir iyice. Oldu ne alâ.. Olmadı yeniden sırtlanırız obamızı. Çeker gideriz.

— Gitmenin gereği yok Ağam... Ben bir haftadır bir kolaçan ettim yaylayı... Adam ekilse adam verir buraları... Çok bir iyi yer seçmişsiniz...

— Eh, göster hünerini bakalım. İste istediğini... Hemen başla işe...

— Buyruğun başımüstüne Ağam...

Ev yavaş yavaş boşalmıştı... Bir rençber bulmanın kıvancını kendi aralarında paylaşmak için, Türkmenlerin tümü, çadırlarına, damlarına çekilmişlerdi. Fatma, İlyas'ın Ağa'yla çiftçilik söyleşisine daldığını görünce, işaret etti İbrahim'e... Onlar da kalktılar. Çakır Ağa, yalnız kaldıklarını sezinlemedi bile...

— Neler gerekir çiftçilik için?

— İlkin, pulluk gerekli. Toprağı bir iyice sürmek, tavını aldırmak gerekli...

— Pulluk... Başka...

— Bir de sürgü gerekli... Ektikten sonra tohumu örtmek için... Hayvan gerekli ama, o sizde çok... Söylemek yersiz...

— Evet... Sonra?

— Sonra, biçme zamanına gelinceye hiç bişey gerekli değil Ağam...

— Galiba önemli olan toprağın tavını bulmak...

— Öyledir...

— Eh, senin gibi bir ustasını da bulunca ..

— Yok, pek usta sayılmam ben... Kendi toprağımda olsa, bir daha. Ama, burda toprak yabancı. İlk yıl, acemilik çekebilirim...

— Önemli değil... Hiç önemli değil... Yeterki, bikez öğrenelim ekim işini. Bikez tutturalım rençberliği... Sonrası kolay...

— O zaman sorunu çözdük Ağam... İlk yıl pek bişey beklemiyorsan, sorunu çözdük...

— Ben yerleşmek istiyorum... Yeni yetmeler okusun, toprağa bağlı kalsın istiyorum. Bu yüzden varımı koydum ortaya... Yılın, yılların hiç önemi yok...

— Benden çalışmak Ağam... Umarım yüzümü kara çıkarmaz Koca Tanrı...

— Çıkarmaz. Çıkarmaz... O çalışana ne vermemiş ki...

Bir an durakladı... Sorsa mıydı aklındakini Çakır... Buraya neden geldiğini bir öğrense miydi? Ona neydi... Eline geçmiş bir iyi çiftçi... Sonuna bakardı bu işin. Birkez kendisi de bir iyice öğrenirse, sonrasına karışmaz... Ama, kendiliğinden anlatması gerekirdi konuğun. Burda yerleşme izni istediğine göre, geçmişini kendiliğinden bildirmeliydi... Üstelik yanında anası, kardeşi de olduğuna göre, geçmişte bir olumsuzluğa uğradığı besbelli. Nasılsa öğrenir bir gün... Bıraksın kendi haline...

Bu duraksama, İlyas'ı uyardı... Bunca iyilik etmişti adam... Bunca değer vermişti... Olup biteni anlatmak zorundaydı... Bilmeliydi... Hiç olmazsa Çakır Ağa, neler olup bittiğini bir iyice bilmeliydi... Tutuk tutuk anlatmaya başladı.

— Ağam, unutulmaz iyilikler ettin bana. Kimliğimi sormadan, buyur ettin. Konukladın. Bunun ilki nedir ki, sonu ne olsun demedin. Şimdi de bir görev veriyorsun. Hiç bişey sormayacak mısın?

— Niye sorayım... Bir haftadır burdasınız. Hiç bir kötülüğünüzü görmedim. Kimseye yan baktığınızı duymadım. Çifte mavzerle geldiğin halde, bir kabadayılık göstermedin kimseye. Bana bu bilgi yeter. Yok, sen anlatmak istiyorsan dinlerim...

— Anlatmalıyım Ağam... Bilmek hakkındır. Sonra, başına bir iş gelmesinden korkarım.

— Benim başıma bir iş gelmez yiğitim. Gelmez ya, anlat istiyorsan...

— Demem şu ki, ben Ova'nın güçlü ağalarından Mahir'le, kanlıyım... Bir iki kez tökezlettim o'nu... Hatta gördüğün mavzerlerden biri o'nundur. Kıstırıp aldım... Ardımda olduğundan da hiç kuşkum yok... O yüzden, bir sakıncası varsa, çekinmeden söyle... Hemen bırakır giderim. Senin iyiliğini de ancak böyle ödeyebilirim.

— Mahir Ağa dediğin, Murat'ın oğlu mu?

— Evet. Tanıyor musun?

— Babasını bilirim imansızın. Savaş sırasında, obama konuk oldu, etmediğin birini komadı. Töreyi bozdurdu bana. Konukluğunu dinlemeyip, attım obadan... Ne ettinse iyi etmişsin derim. Daha bir saygı duyarım sana... Hiç bir sakıncası yok burda kalmanın. Benim obamda, benden başkasının sözü de geçmez, gücü de... Bunu bir iyice bil ve rahatla...

— Sağol Ağam... Çok sağol...

— Sen de sağol... Ve rençberliği bir iyice öğret bizim çocuklara. Bellesinler. Bikez toprağın tadını alsınlar ki, ben gözümü yumduğumda, dağların özlemini çekmesinler.

— Hiç kaygılanma Ağam... Hemen yarın başlarım işe...

Kalktı... İyi geceler dileğiyle ayrıldı evden. İçi içine sığmıyordu... İşte, bir ağa daha... Ama, kendi ağalarından nasıl da değişik... İnsan bu... Tam anlamıyla insan...

Afyon marşandizi, Konaklı'da mola verince, sabahleyin gönderdikleri adam çıktı vagonlardan birinden... Bağırdı istasyondakilere. Koşuştular... İlyas'ın Ağa'ya rençberlik için gereklidir dediği ne varsa, tümü çaputlara, kalın kâğıtlara sarılmış olarak bekliyordu vagonun içinde... Tohumluklar yığılmıştı çuval çuval ..

Hemen köye taşıdılar.

Toprak tavını kaçırmadan, sürmeye başlamaları gerekiyordu. Pulluk takımları, hamutlar, dizginler, parça parça yığıldılar Çakır Ağa'nın evi önüne... İlyas, hemen işe girişti. Yanına Ağa'nın oğullarını da alarak, çift sürmeye başladı.

Yayla büyüktü...

Yayla alabildiğine genişti...

Toprak, yıllar yılı nadasa yatmış, bir iyice genleşmişti... Güçlü öküzler, dört parmak derinlikten zor çekiyorlardı pulluğu. İlyas, kendine gösterilen güvenden

güç alıyordu. Bu yıl emeğini korutmalıydı Ağa'nın. Kendisi aç kalsa bile, emeğini korutmalıydı.

Oğlanlar çift sürmeyi öğrenince, pulluk üçleşti... Öküzler, şimdi yedek boyunduruğa alışmadıklarından, uğraştırıyorlardı... Uğraştı İlyas... Çabucak alıştırdı onları... Keyfine diyecek yoktu...

İbrahim, yine özlediği çobanlığına kavuştu... Bir sürü verdi o'na Ağa... Koyuna alıştığından, bir sürü koyun çekti önüne... Artık bu dağlarda da kavalını öttürmenin sevincinde delikanlı... Yeniden eski işine kavuşmanın kıvancını çağıldatıyor, derelerde, yamaçlarda...

Tümü çobanlıkta çok usta olan Türkmenler bile, hayranlıkla dinliyorlar İbrahim'in kavalını. Bize de öğret diye sıkıştırıyorlar. Kırmıyor onları İbrahim... Aklındaki havaları aktarıyor herbirine...

Yüz dönüme yakın yeri ekiyorlar... İlyas, geceli gündüzlü çıkmıyor tarlanın içinden. Biraz dur, otur diyen olsa, toprağın tavı kaçar diye tersliyor..

Türkmenler, şimdiye hep toprağın üstündekilerle yetinmişler... Hep hazır bulmuşlar istediklerini. Hayvan üzerine kurulmuş düzenleri... Hayvanları için gerekli ot da, uğraşısız, kendiliğinden çıkar otlaklarda... Onların tüm işi otun en bolunun olduğu yere varıp konaklamak. Ondan ötesi, düşüncelerinden ırak... Oysa şimdi değişik durum... Yiyeceğini topraktan çıkarmanın güçlüğüne şaşıyorlar... Gecesi gündüzü yok İlyas'ın... Durmadan tarlada... Yokluyor, bakıyor... Arada bir toprağı avuçlarına alıp eziyor... Eğer durumu hoşuna gitmediyse, yeniden koşuyor öküzleri boyunduruğa... Bir kat daha, diyor... Bir kat daha sürmek gerek... Kırmıyorlar... En bilgili o olduğuna göre..

Sonunda toprak ekiliyor. Tohumlar, bir iyice saçıldıktan sonra, sürgüsü çekiliyor. Ve daha, sürgü yeni biterken, her bir yanı kar kaplıyor... Dalga dalga bembeyaz... İlyas, yine bırakmıyor ardını... Zaman zaman çıkıp dolanıyor tarlayı... Tüm yaşamında ilkkez böyle-

sine büyük bir tarlayı ekmenin onurunu tadıyor. Tüm yaşamında, böylesine büyük bir tarlanın içinde ilkkez gezinebiliyor.

Ağa'nın erzak ambarı görevini gören kılçadırların kapısı sabah akşam açık. İsteyen istediğince alıyor. Kimse ağzını açıp tek kelime söylemiyor kişiye .. Buna aklı ermiyor İlyas'ın... Bir çift molasında, Ağa'nın büyük oğlu Ahmet'e soruyor sonunda. Aldığı cevap, şaşırtıcı...

— Bizde iş de aş da ortaktır...

Zaten görmüştü bunu... Herkes koşuyor bir işin ucundan tutmaya. Herkes gönüllü... Ve sonuç Çakır Ağa'nın ambarlarında toplanıyor. Toplanıyor ya, ambarların hesabını tutan kâhya falan yok... Tümü gidiyorlar... Hiç kimseye danışmadan, dilediklerini alıyorlar. Böylesi bir düzenle ilkkez karşılaşıyor... O yüzden, ilk zamanlarda, tarlada hakkım var derken seviniyordu. Şimdi hiç düşünmüyor bunu. Biliyor ki, Çakır Ağa'nın ambar çadırındakilerin tümünden hak veriyorlar o'na... Verecekler... O yüzden, harmandan sonra, kendi payına düşeni aramıyacak bile... Doyumluk giyimlik değil mi rençberliğin sonucu... Bunu baştan da sonradan da sağlamış kişiye karşı, ben hakkımı ayırıyorum, denilebilir mi? Denilemez...

Hem, yaşamı Mahir Ağa'ya çobanlık, yarıcılık ettiğinden çok daha iyi değil mi? Ne açlık sorunu var, ne çıplaklık korkusu... Ambar açık... Git, dilediğini al...

İş ve aşın ortaklığı... Sürüp gidiyor. Ve çok iyi bir olanak insanlar için... Tık demeyecek o yüzden... Bir tane de bizim çadıra götüreyim demiyecek... Tümü gitsin Çakır Ağa'nın çadırına... Tümü orda dursun... Ne çıkar... Hem zaten, çadırların çoğu dam haline gelmeye başladı... Kış bastırmasa, bir yarısı daha dam kurmuş olacaktı yörüklerin... Bahara bıraktılar bu işi... Baharın, tümü bir çatı altına yerleşecek... Elbirliğiyle çalışınca, neler olmuyor ki...

Fatma daha ilk geldiği gün, İlyas'ının yavuklusunu peyledi... Altın tuğralı başlığının altında, sarı perçemleri alnını döğen, kınalı parmaklarında bin hüner uçuşan Hatice idi bu... «Hatice on üç yaşında... Ama, pembe dudaklarındaki gülücükler, gözlerindeki menevişlerle al beni, diyor... Ye beni, diyor sanki... Hele şu ürünü bir alsın. Dayatacak artık... İlyas'ını evlendirecek...»

İstiyor ki, gözü ardında kalmasın... «Ona bir şey olursa, İlyas kardeşine bakar. Nasılsa bakar ya, hiç olmazsa yuyup yıkayacak, pişirip doyuracak bir kadın gerek. Hem nerdeyse kartalıyor İlyas... Şimdiye çoktan evlenmesi gerekirdi... Çünkü bir dağ adamı o .. Yirminin içine girip de daha bekâr kalan dağ adamı hiç bir yerde görülmemiştir. Şimdiye, en azından üç tane torunu dolanmalıydı eteğine...

Ne gezer... Oğlan, dağlarda gezmenin yalnızlığı içinde kaldı gitti. Ev babası olmanın alışkanlığıyla, hiç kendini düşünmedi... Kendini düşünmek o'na mı kalmış... Anası düşünmeli, zamanı gelince kendiliğinden varıp bir kınalıyı kapmalıydı... Ama, bu görev Ağanındır Ağayı beklemişlerdi... Savaş, sonra da birbirlerine girmek, bu güne getirmişti yavrucuğunu... Şimdi beklemeyecek. Ürünü alır almaz varacak Çakır Ağa'nın eteğine... Böyle böyle diyecek. İlyas'ımın yakışığı Hatice'dir... Bitiriver bu işi...»

Henüz kahve olmadığı için, her gün köyün ortasındaki kılçadırlardan birinde toplanıyorlar. Kızların tümü, İbrahim'in kaval çalışına vurgun... Kılçadırların öbür bölmesinden, kendilerinden geçerek dinliyorlar o'nu...

İbrahim, daha ilk günden gönlüne yakın buluyor Zühre'yi... Kara saçları, zeytin karası gözleriyle bir bakışı var ki... Anlatılamaz... Bölmenin dibinde olduğunu sezinledi mi, birden değişiyor... Salt içindekileri döktürmeye başlıyor... Bir özlem uzayıp gidiyor kavalın ağzından. Ve tüm yörük kızlarının yüreğini ezim ezim ezerek, varıp kıza ulaşıyor dedikleri...

Zühre küçük daha... Ablası var önde... Ondan büyükler var... Salt bu da değil. Üstelik beşik kertme nişanlısı var... Bu yüzden büzüldükce büzülüyor... Ve onun anladığının aynını yüreklerinde duyan kızlar, hiç o'nu hesaba katmaksızın, kendi üstlerine çekiyorlar, kavalın sesini... Tümü sevinçli düşlerle uykuya dalıyor bu yüzden. Tümü bekliyor pınara su almaya giderken... İbrahim bir yerlerden çıkıp, kavalıyla söylediklerini birkez de dudaklarıyla söylesin diye... Gelmiyor İbrahim... Görünmüyor...

Fatma anlıyor İbrahim'in derdini.

Ama, şimdi İlyas'a söz geçiremiyeceğini biliyor. Olmaz, diyecek İlyas... Olmaz, hele bir ürünü alalım. İşe yararlığımız konusunda bir fikre varsın Ağa... İbrahim de hem sıranın kendinde olmamasından, hem de İlyas'ın ne diyeceğinden haberli olduğundan, bir türlü açılamıyor... Ne anasına, ne de Zühre'ye... Bir günden bir güne yolunu kesip, «Zühre kız, çaldıklarım hep senin içindir, bilmiş olasın,» diyemiyor...

Ah, efesi bir evlense... Bir evleniverse... O zaman bilir yapacağını.

Ne var ki, tüm yaşamını bekâr geçirmeye karar vermiş gibi, evlenmenin sözünü bile etmiyor İlyas...

İlyas, pınara doğru yürümüştü sezinlemeksizin.

Birden önüne bir gölge düştü...

Başını kaldırmadan yürüdü. Düğmeli, sim işlemeli bir yemeni vardı önünde. Serçe gibi uçuşan, keklik gibi sekişen iki küçük yemeni... Bakışlarını yavaş yavaş kaldırmaya başladı.

Yemenilerin hemen üstünde, tüm gözalıcı, tüm yürekyakıcı renkleri birleştirmiş, çiçekli bir şalvar. O çiçeklerin üstüne, susuza şerbet sunmak gibi, yeşilin en tazesini nefeslendiren bir kuşak... Ve bedeninin her oynayışında, yel vurmuşcasına titreşen işlemeli bir cepken...

Cepkenin işlemeleriyle oynaşan, kırkörük ipek sarısı saçlar. Kıpırdanışıyla, tuğradan sarkan pembe fuçunun, oynaşmasında yürek hoplatarak ilerliyor... Yörük törelerini bilmiyor İlyas... Bilse, bu başın, ancak er açısından kısmetsiz doğan kızlarca yapıldığını ilk bakışta çıkaracak... Böylesi bir baş, daha doğarken, obanın başka bir çadırında, bir er hıçkırığının duyulmadığı kızlarda bulunur. Kendi gönlünün sevdiğine, törelere aykırı olmamak kaydile, dilediğine varabileceğinin belgesidir böyle baş düzeni... Bu kız, yavuklu olmayan bir yiğitin kısmetidir... Kim kaparsa... Gönlünün hoplayışını kim sağlarsa o'nundur... Çünkü, doğarken tek doğmuştur... Ve Türkmen obasında bir kız, yüz yılda bir tek doğar... Üstüne öyküler yakılan, türküler düzülen sevdalılar bunlardır işte... Karacaoğlan'ın Elif'i, Yusuf'un Züleyha'sı, Kerem'in Aslı'sı, Ferhat'ın Şirin'i, hep böyledir... Böyle olduğu için de, araya karaçalılar girer... Ucu bulunmaz üzünçlerden geçer sevdalılar... Kavuşmak çabası sürüp gittikce, sevdanın alazı artar... Yanar tutuşurlar, yakar tutuştururlar gelecek yüzyıllara değin...

Hem ister bunu kız anaları... Hem istemez... Yavrusunun adını yüzyıllara bırakan bir sevdalı olması, bir yerde onur kaynağıdır. Ama, kavuşulmayan bir mutluluğa aday olması da üzünç kaynağı... O yüzden, çoğunlukla, kısmetli doğup, geleneksel düzeyi içinde evlenip gitmesini isterler kızlarının. Doğar doğmaz bir yavuklu, sonra büyüdükce yaşamı boyunca birlikte olduğu kişiyi tanıma olanağı... Ve bu bilinç içinde sürdürülen bir mutluluk ya da mutsuzluk...

Öteki, ansız bir çekilişin sonucudur. Bir bakışın, bir görüşün, çoğunlukla da, abartıldığı gibi, bir düşün sonucudur. Kavuşmak mümkün mü, değil mi kimse bilmez... Ozanlar kavuştursa bile... Ya da sonunda bir kavuşma olsa bile olmamasını yeğlerler.

Duraksadı İlyas...

Duraksadı ya, o önüsıra cıvıldayıp giden bir anın mutluluğunu yaşayabilmek umuduyla yeniden yürüdü... Kim olduğunu bilmediği bu kız, belki bir yanlış davranışta bulunmasına neden olabilirdi... Yörük olsa İlyas... Türkmen olsa, bir bakışta anlar kızın durumunu. Yaşamını tıpkı onlar gibi dağda geçirmiş olmasına karşın, törelerden tümüyle habersiz. Habersiz olduğu için de, bir ikirciklenmenin etkisinde...

Bir yanlışlık yapmanın korkusunda düpedüz...

Hızlanmak istedi... Başaramadı... Durmak geldi içinden. Kendini yolun kıyısına, otların üstüne atıvermek düşüncesi şimşeklendi beyninde... Beceremedi... Kız yürüdü... O da ardından... Pınara vardılar arka arkaya...

İlyas gelinceye kız tahta testisini tutmuştu suyun gözüne... İlyas yanında bitince, testiyi çekti. Yanladı hemen. Bir an baktı gözlerine İlyas... Ve o an, su sanki tümden alaz fışkırttı yüzüne... Öylesi bir yangının allığı bastı ki utancından ne edeceğini şaşırdı tümüyle...

Dili damağına yapıştı. İçi yangın yerine döndü... Su, demek geçti aklından. Diyemedi. Tüm o sarılığın altında, iki iri zeytin gibi kara gözler... Ters bir güzellik... Ters ki, tüm çarpıcılığını savuruveriyor kişinin gözlerine...

Suskunluk sürdü gitti... Kız baktı olacak gibi değil. Sözü kendinin açması gerekiyor. Pınarın başında öyle dikilip kaldıklarını bir gören olursa, hemen yayar obanın içine... Bizim Kısmetsiz Hatice, buldu yiğitini diye okucu çıkar her bir yana... Kimsenin ağzına sakız olmadan söz açmalı...

— Bir buyruğun mu var?

— Yok ne haddime... Su içecektim de...

Testisini çalkalamış, öyle tutmuştu pınara... Hemen uzattı...

İlyas, iki eliyle kavradığı testiyi, başının üstünde yükselterek, boğazının deliğine akıttı suyu... Geçmiyor-

du yangınlığı... Bir iş vardı pınarbaşında... Asıl iş, pınar başındaki kızdaydı... Gözlerine bakılmayan kızda...

Testideki suyu içti... Kanamadı. Yine de uzattı boş testiyi.

— Sağol bacım... Tanrı ömrünü su gibi uzun etsin.

— Senin de efem...

Adımını uzattı... Duraladı... Başı yerde, döndü kıza doğru.

— Adın ne senin bacım?

— Hatice...

— Hatice ha...

— Hatice...

— Adınla yaşa bacım... Çok sağol...

Benim adım İlyas, diyecekti... Ağa'nın rençberini tanımayan yoktu ki... Elbet bilmiştir kız... Hem de bir bakışta... Üstelik bu obadan değillerdi... Köyde, ötekilere akraba olmayan tek aile onlardı... Bu yüzden yabandılar... Ve bu yüzden, eşikten, beşiktekine tümü tanıyordu üçünü de...

Dağa doğru yürüdü. İçinde kabarıp taşmak isteyen düşüncelerle, tırmandı yamacı... Nereye gittiğini, ne yapacağını bilmeden... Hiç bir şeyi görmeden, tırmandı durmaksızın...

İlyas yürüyüp gidince, kendi kendine düşünmeden edemedi Hatice... Ne yiğit insandı şu İlyas... Ne güçlüydü...

Tepelerde uzaklaşan hayalini resimleştirdi bir süre. Geniş omuzlarına, güçlü kollarına daldı... Ortaboyu giderek ufalırken, başını silkeledi... Böyle giderse, testiyi doldurması mümkün değil... Okşayarak tuttu testiyi... İlyas ondan su içmişti... Üstelik adını sormuştu... Hem de iki kez...

Bir gülücük dolandı yüzünde... On beş yaşının tüm pembeliği gerdi tenini. Çok isteyeni olmuştu şimdiye... Çakır Ağa hiç birine de, oluru bastırmamıştı. Bir bildi-

ği, bir diyeceği olmalıydı... Kendi oğulları olsa, onlara alıvermek için savsıyor, desin. Oysa, iki oğlu da obanın en güzel kızlarını almışlardı karılığa. Hem de töre uyarınca, beşik kertme nişanla... Anlaşılan, kısmetsiz doğdu diye kocatacaktı o'nu Çakır Ağa... Bir türlü kimselere vermiyordu...

Birçok isteyenin arasında birini seçmemişti. Kendinde de suç vardı hani. Dünürcülerin her gelişinde Ağa sormuştu o'na... Hatice, demişti. «Hatice, seni Topal Hasan'ın, Koç Hüsmen'in, ya da Toklu Kerim'in oğluna istediler. Ne diyorsun?»

Ağa, kimseye böyle bir soru yöneltmezdi... «Vermedim,» ya da Filâncanın kızıyla, filancanın oğlunu eveiyorum, der çıkardı. Zaten, Ağa, herbirşeyi bilir... Kim kime işmar ediyor. Kim kime yangın, tümünü bilirdi bir iyice. Çoğu da doğarken nişanlandığından, pek karışıklık da olmazdı zaten. Tek karışıklık, Hatice gibiler için olurdu... Hele güzelse, isteyeni çok çıkardı...

Hatice suyunu doldurmuş. Dönerken yine düşünüyor.

Hiç düşünmez suya giderken de, dönerken de... Salt türküdür pınar yolunda düşüncesi... Hem de türkülerin en uçarısı... En oynağı dökülürdü dudaklarından... Pınarın akışı gibi... Şimdi nedense, tek türkü belirmiyor belleğinde... Bir kara düşünce almış başını... Sürükleyip götürüyor...

Ağa neden sormuştu o'na, şunu istiyor musun diye... Vermeye gönlü yok, isteyeni dengi görmedi de ondan. Yoksa, sormasının anlamı ne... Tüm oba, kısmetsiz doğduğu için, evleneceği yiğiti kendinin seçme hakkını kazandığına inanırlardı... Bu seçimi yine de Çakır Ağa yapacaktı. Yapacaktı ya, dengi görmüyor olmalıydı isteyeni ki, soruyordu. Sorunca da, böyle düşünen Hatice, sen bilirsin Ağam, diye cevaplıyordu... Daha doğrusu, Ağam bilir diyordu herkezinde Ağa'nın karısı, Civan Ana'ya...

Yaşıtları çoktan gelinliğin tadını yudumladıkları halde, o bir türlü benim gönlüm var diyememişti. Beklemişti... Bir bekleyişin kararı içinde, ağam bilir diye savsamıştı işi... Çakır Ağa da, bilirsem, vermiyorum deyip çıkmıştı işin içinden. Kim karşı durabilirdi ki...

Şimdi İlyas çıkmıştı karşısına... Adını sormuş, testisinden su içmişti. Belki buraların töresini bilmiyor. Belki de biliyor... Bir yiğit, bir kızın testisinden yavuklu olmadıkca, ilk uzatışta su içmez. En az iki geri çevirmesi gerek. İlyas, daha ilk uzatışta, tüm yangınlığıyla yapışmıştı testiye... Sonra da adını sormuştu...

Yüzündeki gülücük daha da yayıldı. Seke seke çadıra girdi. Bir sevinç taşıyordu her bir yanından. Bir cıklik dolanıyordu içinde... Tatlı bir yorgunluk sarıyordu bedenini... Uzanıp yatmak istiyordu. Gözlerine uyku girmeyeceğini bildiği halde, içindeki sevinci böyle bastıracağını umuyordu.

Yanakları, yüksükotu pembesine dönmüştü. Kıvır kıvır saçları, ipek maşlahların, yelde oynayışını canlandırıyor. Anası hemen sezinledi bir şeyler olupbittiğini. Yanına yaklaştı. Dikkatle süzdü kızını. Bir değişiklik vardı burcu burcu... Gözleri, alan ateşi gibi tutuşuyor, göğsü yaralı keklik kanadı gibi titriyordu. Al aldı yanakları. Pembe ipek fuçusunun çevrelediği yüzünde, hiç tükenmeyen bir mutluluğun belirtisi ışılıyordu. Dayanamadı kadın.

— Keyfin yerinde görünüyor kınalım.

Hep kınalım der... Hep böyle ünler adını... Hakkı da yok değil... Beyaz tenindeki sağlıklı allar, doğal kınalar gibi... Bölmeye kapı görevini yapan çulu aşağıya çekerek, anasının süzen bakışlarından kaçındı.

— Birşey yok ana.

Bu kez, iyice sokuldu kadın. Gözlerinin derinliklerine baktı uzun uzun. Aradığını bulmuşların güveniyle doğruldu.

— Birşey yok da, bu sevinç neyin nesi? Oktan kurtulmuş maral gibi titriyorsun. De, çekinme içindekini. Sevinçli bir haberse, ben de kıvançlanayım.

— Gerçekten bişey yok ana.

Direnmedi kadın. Başını iki yana sallayarak işinin başına döndü.

Nasılsa anlatacaktı günü geldiğinde. Kendiliğinden dökülecekti bir bir.

Hem birşey olmadığını kesinlikle belirttiğine göre, gerçektir dedikleri. Olsa niye gizlesin. Yazgıları aynı tezgâhta dokunmuş ana kız değil mi onlar? Birbirlerinden gizleyecek neleri var ki şu yeryüzünde? Bir şey olsa, neden yalan söylesin? Anlatır bir bir...

İlyas, o yürüyüşle İbrahim'in yanına çıktı... Güzel bir otlak bulmuş İbrahim. Koyunları bildiklerince salıvermiş. Yanık yanık kaval çalıyor. Hiç ses çıkarmadı İlyas. Kardeşi, içindekileri anlatıyordu... Kavalı eline alsa, aynı şeyleri çalacağından öylesine güvenli ki... Yoksa gördü mü pınarın başında olupbitenleri?!.

Birden irkildi... Bunda bir iş vardı... Aynı havaları çaldığına göre, o'nun da yüreğine bir köz düşmüştü çoktan... Kendinden önce davranmıştı hem de...

Döndü...

Hiç bir şey söylemeden geri döndü.

Korktu...

İlkkez koca bir delikanlı olarak gördü kardeşini... İlkkez bir şeyler anlatmaktan çekindi o'na. Hatice, diyordu... Hatice dolmuştu her bir yanı... Pınarın başında dalgın dalgın çevreye bakındı. Yine kızlar su dolduruyorlardı. Gülüşüyor, söyleşiyorlardı. Susamıştı İlyas... Su içmek istiyordu durmadan. Kızlar testi uzattılar yine... O, Hatice'nin testisinden içmişti birkez... Başkasının kabından kanamazdı artık... Sanki içine akıttığı su değildi o zaman. Bir alaz çavlanıydı ki, deminden beri yakıp tutuşturuyor.

Almadı hiç bir kızın testisini. Yanaştı, avucuyla içmeye başladı. Tadı bile değişmişti suyun. Deminki başkaydı... Çok başka...

Köye döndü...

Şu kış bir geçsin. Hasadı bir toplasın yüzünün akıyla... O zaman söyleyecek anasına...

Hem şimdi konuktular daha... Elden geçiniyorlardı. Birkez harcadığı emeğin karşılığını görsün. Birkez ispatlasın işe yarar adam olduğunu. Ondan sonra... Şimdi el eline bakar durumdayken, bir de evlilik derdi açamazdı başına...

Bu kış geçecekti nasılsa... Otlar belirmeye başlamışlardı bile... Güzden ektiği, sarı başaklar halinde dalgalansındı bir... O zaman hakederdi evlenmeyi. O zaman yüzünün aklığıyla çıkardı tüm köyün karşısına... Evlenmeyi hakettin derlerdi... Kendiliklerinden.

O günler bir gelsin... Diretecekti Hatice, diye... Bana o'nu aldınız aldınız. Yoksa, evlenmenin anlamı ne...

Fatma, küçük oğlunun derdini çabucak anladı... İlyas'a bir şey diyemiyordu ki. Bir şey belirtmiyordu ki, İlyas.. Dağ adamıydı o... Günlerce eşkiyalık yapmıştı. Hiç bir şey belirtmeyi dağlarda gezerken öğrenmiş olmalı... Birazcık sezinleyiverse, hiç durmayacak. Hemen kızı isteyecek anasından... Sonra da küçük oğluna gelecek sıra... Azap yoldaşı, canyoldaşı İbrahim'ine gelecek sıra... Sabretmek gerek. Yiğit bu... Elbet avratsız kalamaz. Elbet bulacak bir gün... Ve dizinin dibine oturacak. «Ana,» diyecek? «Ana, bana falancayı alıver...»

Nasılsa olacak bu... Nasılsa iş başına düşecek. O zaman hemen gidecek Ağa'ya... Karşısında diz çöküp, «Ağam,» diyecek. «Benim yiğit gönlünden anlayan Ağam... Benim büyük oğlan, böyle... Gayri ötesini sen bilirsin...»

Ağa başını dikecek bir süre... Dinleyecek bir iyice Fatma'yı. Sonra da, oldu bu iş diyecek. Güzün kurulsun

dernek... Dengidir bunlar birbirinin. Hem madem böyle böyle... Hiç durulmasın.

Geldiğinden bu yana, Türkmen törelerinin pek çoğunu öğrendi Fatma. Hatice'nin kendine gelin olabileceğini de bilgisinin içine katınca, bir iyice uyuştu anasıyla. Nerdeyse ağızlarından kaçacak içlerindeki istek... Hatice'nin anası, kendi gönlünde aradığı damadı buldu... Buldu ya, kızından ses yok. O yüzden, bakınıyor acılı acılı... Fatma da öyle... En iyi gelin Hatice olur kuşkusuz.

Bahar, yeryüzüne yeniden dirim getirirken, kollarını sıvadı İlyas... Ötekiler de... Tarlanın göz alıcı yeşili, tümünü umutlandırmıştı. Yerleşebileceklerdi... Burda yaşamlarını sürdürebileceklerdi... Bundan güvenleri tam olunca, ev kurma konusunda ikircikli olanlar da sıvadılar kollarını...

Başta İlyas, köy erlerinin tümü, imeceye daldılar. Senin, benim demeden, tümü çalışıyor, birbiri ardından bitiyordu evler... Noksanları düşünüyorlardı Çakır Ağa'yla... Kaç ev daha yapmaları gerektiğini kararlaştırıyorlardı. Tam köyün ortasına gelecek yere büyük bir ambar, yamacın başına kocaman bir ağıl yapmalıydılar... Köyün hayvanları ve ürünü bunlarda toplanacaktı... Ama, onu evler bittikten sonra yaparlardı. Bir yıl daha çadırları kullansalar, bir şeyi değiştirmez hayvanlar ve ürün için... İlyas, harman zamanı gelinceye yapabileceklerini belirtince, rahatladı Çakır Ağa... Nem kalmamalıydı ambarda. Bir iyice kurumalıydı ki, ürün çürümesin.

Köy damları biterken, yeni yetmeleri çevresine topladı bir gün... Anababalarını tam karşılarına dizdi. Bir bir dizeledi adlarını. Ve ben bunları birbirine denk gördüm. Güzün, düğünlerini kuralım, dedi... Kimse ses etmedi buna... Nasılsa Ağa tümünden iyi bilirdi. Bildiğini de göstermişti işte... Hatice'yi, İlyas'a vermişti...

Pınar yolu üstündeki tepecik, yaz muştusunu tüm güzelliğiyle iletiyordu insanlara. Hem arkasındaki böğürtlen çalısının meyveleri, kızıl kızıl açmış. Tepeciğin üstü, bin dağ çiçeğinden bir örgü gibi renk renk...

İlyas, tepeciğin düzlüğüne oturmuş...

Pınar yolunu gözlüyor.

Birden dikildi yerinde... Bağdaş kurduğu ayaklarını topladı. Dizlerinin üstünde şöyle bir durdu. Sonra keyifle, başladı.

— Pınar yolu düz gider, Bir kınalı kız gider — Kız yolunu şaşırmış — İnşaallah bize gider.

Hatice, daha uzaktan tanıdı sesi... Efesi yoluna dikilmiş yine... Yavuklanmadan iki kez ya konuştular, ya konuşamadılardı. Şimdi bir pundunu buluyor İlyas. Bir kolayını buluyor. Akranlarının arasından sıyrılıp çıkıyor. Onlar, dam yaparlarken, bu tepeciğin üstüne tüneyiveriyor...

Hemen cevapladı Hatice...

— Kekliğim uçar gelir — Yurdundan kaçar gelir — Bir canı bir canı sevse... Dağları açar gelir...

Maniler biterken konuştular.

Ellerini avucuna aldı İlyas... Uzun uzun, nefes nefese baktı gözlerinin içine...

— Damlar bitiyor kınalım... Ürün çıkıyor yeryüzünden. Yeşil sarıya dönüşmek üzere...

— Bitsin... Dönüşsün efem... Kavuşalım bir...

— Kavuşacağız ki... Tam dileğimizce...

— Hep umudum o efem... Testimden su içtiğinden beri, tek düşüncem bu...

— Ya benim... Nasıl da kaptırdım kendimi. Nasıl da geçtim varlığımdan...

— Sağol efem... Dillerin dert görmesin.

— Sen olmadıkca, derdin sözü olmaz ki... Tüm dertlerimi atıyorum senin yanındayken. Tüm güzelliklere kavuşuyorum. Her bir şeyi unutuveriyorum. Çok bir değişik senin yanın. Çok bir başka.

— Ben de öyle efem... Ben de söylediğin gibi oluyorum.

— Hiç bitmesin istiyorum şu an. Zaman tükenmesin.

— Ama o zaman güz gelmez ki... Dernek kurulmaz ki...

— Benim de kaygım o ya... Zaman tükenmedi mi, asıl mutluluğumuz gecikecek. Tüm korkum bu.

— Hadi kal sağlıcakla efem. Bir an önce döneyim dama... Yoluma bakarlar...

— Yoluna bakanlar benden daha içten beklermiş gibi.

— Beklerler ya efem... Anam bekler...

— Ya benim beklemelerim.

— Sen de beklersin... Beklersin ya, seninki kavuşmaya...

— Nasıl da bilirsin dudu dillim. Nasıl da söylersin içimdekini.

— Gideyim efem. Sal beni gideyim...

Nazla sıyırdı ellerini. Saçlarını okşadı bir an İlyas... Sonra bir uçuş gibi sekti pınara doğru Hatice... Bir süre ardından baktı... Başını yere eğerek, işinin başına yöneldi İlyas...

Ağa, yüksek hanayının tepesinden tarlaya bakıyor. Fatma oğluna, oğlu harmanlarına dikmiş gözlerini.

Tümünün göğsü kabarıyor.

Ürün çok... Tarla umulandan daha verimli çıktı. Emeklerini korutacak. Tümünün emeğini karşılayacak.

Hatice gözünde altın zerrecikleri gibi saman tozu... Burnunda taze buğday kokusu efesine bakıyor.

Gelecek yıl böyle geride durmayacak. Böyle geriden bakmayacak o harmanlara. Sokulacak. İlyas'ının ılıklığını duyuncaya yanaşabilecek. El ayak çekildikten sonra, köye en yakın harmandaki buğdayları okşuyor.

Bir kucak, saplı başak seçip getiriyor. Hünerli elleriyle kilim dokur gibi dokuyor şekillendiriyor onları.

Yeni evlerinin duvarına, en sevimli çeyizi olarak götürmek için sabırsızlanıyor.

Eylülün ortalarında, Ağa'nın evi önünde davullar vuruyor. Aşağı köyden çağrılan imam gelmiş... Elinde mushafı, çiftleri bekliyor. Gençlerin tümü bayramlıklarını, damatlıklarını giymişler. Kızların tümü, allı, bin desen uçuşan gelinliklerini geçirmişler sırtlarına.

Çiftlerin tümü, aynı günde evleniyor. İmam, dört nikâhı birden kıyıyor.

Gecenin karanlığını yırtan alan ateşinin yöresinde çeşitli oyunlar oynanıyor. Çakır Ağa'nın obasından olanlara içki yasaklandığı, kimsenin bir başkasının eşinde gözü olmadığı için, kıvançla başlayan düğünler, kıvançla bitiyor.

Ağa'nın bir işaretiyle çiftler başbaşa bırakılıyor. Sağdıçlara yükleniyor ödev... Yengeler, gerekeni yapacaklar artık... Ve bundan sonrasını onlar düzene koyacaklar. Bundan sonrası gerdek hazırlığıdır. Gelin evlerinin yöresinde, sağdıçların dışında kimse dolaşamaz. Yasaktır... Töredir...

Ara sıra bellerindeki tabancaları yoklayarak, evlerin kapılarını, pencerelerini kolluyor sağdıçlar.

İlyas, Hatice'sini, üst üste atılmış gelin yatağının kıyısına getirinceye elinden tutuyor. Yan yana oturuyorlar. İki ellerini nasırlı avuçları içine alıyor. Ve uzun bir süre göz göze bakışıyorlar.

Sonra bir derin soluk veriyor İlyas...

— Haticem, diyor... Haticem, çok bekledik. Ama, düzen isteğimizce yürüdü. Kavuştuk sonunda... Tam senin özlemin, içimde bir hançer gibi burkulmaya başlamıştı, kavuştuk.

— Bir alazdır o efem. İyi bilirim. Kavuşturandan Tanrı razı olsun.

— Bundan öte bir biz varız yeryüzünde... Bundan öte, tek kekliğimsin benim.

— Sen de, efem...

— Kınalım, hiç üzmeyeceğim seni. Hiç gücendirmeyeceğim. Bunu bil...

— Bilmez miyim efem... Çok bir iyi bilirim hem de...

Duvağını kaldırıyor İlyas... Yüzünü küt avuçları içinde tutarak, zeytin karası gözlerine bakıyor karısının. Dalıp gidiyor öyle... Hiç sesini çıkarmıyor Hatice... Tek kelime söylemiyor suskunluğu bozmak korkusundan.

Sonra ellerini uzatıp, ellerini kavrıyor efesinin. Tüm sıcaklığıyla... Ve bir tek kelime çıkıyor ağzından.

— Efem...

Toprak tav almaya başlarken, tarla daha geniş tutuldu. Geçen yıl, yardım ederek, rençberliği öğrenenler de, pulluğun ucundan yapışıyorlardı. Böylelikle, ekilecek alan alabildiğine genişledi... «Yaylanın tümünü ekebiliriz,» diyordu Ağa... Elbirliğiyle olduktan sonra, ürün bir iyice artar...

«Kentten öğrendim... Bizim topraklar, salt sert buğday veriyormuş. Beyaz buğday. Ve buğdayın en iyisiymiş bu... Has un olurmuş. Pidelik yapılırmış... Daha bir sürü şey... Baklava bile bizim buğdaydan olurmuş... O yüzden, dilediğince ek, dediler. Ekelim...»

İlyas'ın öyküsü yeni yeni ulaşıyor buralara. Çakır Ağa, trene binip, kente indikten sonra bir gün, çağırdı İlyas'ı... Tam karşısına oturttu...

— Sen bana, Mahir ile aranda bir uyuşmazlık geçtiğini söylemiştin.

— Öyle olmuştu Ağam...

— Bu uyuşmazlık değil. Bayağı terletmişsin o'nu...

— Yok Ağam... Beni yerimden yurdumdan etti. Terletmek buysa...

— Yerinden yurdundan etmiş ama, sen de korku salmışsın yüreğine. Öyle mi?

— Bilmem ki...

— Bil öyleyse... Dediğim gibi iş... Seni hâlâ dağda geziyor belliyorlarmış. Mahir, milletvekili olup Ankara'ya gitmiş. Gitmiş ya, senin korkun, iyice ürkütmüş yüreklerini. Kâhya, eskisi gibi sert davranamıyormuş köylülere... İlyas bir duyarsa ettiklerini, diyorlarmış fazla bunaldıklarında. Eli ayağı kesiliyormuş. Bu arada, bazı kaldırma olayları anlatılıyormuş. Ve senden bili-

yorlarmış bunu. Sen burdasın. Ünün, orda olaylar yaratıyor anlaşılan.

— Sen de tanıksın ki Ağam, bir yıldan uzun bir zamandır burdayım ben. Hem de hiç bir yere kıpırdamaksızın.

— Biliyorum. Benim dediğim şu... Bikez önder olmuşsun yoksula... Unutulmazsın artık. Burda olduğun da çok iyi... Bize önder oldun. Toprağı öğretiyorsun.

— Birlikte öğreniyoruz.

— Yok... Bizim bişey bildiğimiz yoktu. Şimdi, başka işler de bekliyor seni. Bırakalım bunları... Duyduklarımı diyecektim sana... Kahvede anlatıyorlardı. Öyle şeyler yapmışsın ki, parmağım ağzımda kaldı... Kaldırıp vurmuşsun Mahir'i yere... İki kez avucuna düşürmüşsün. Bir kezinde, tek kurşunda şapkasını havalandırmışsın ki, bayrak gibi... Daha neler?

— Çakıcı her üstüne yükleneni yaptı mı Ağam?

— Yapmamıştır. Yarısından çoğunu da biz yaptırdık o'na... Ama, bir düşün yoksulu. Yıllar boyu ezilmişliğinin yanında bu tür bir olayla karşılaştı mı, aslında kendi yapmak istediklerini de yaptırır artık. Bundan kimse kurtulamamıştır. Hiç kimse...

— Benim dediğim de bu...

— Ne olursa olsun. Bana sorarsan, iyi yapmışsın derim.

— Sağol Ağam...

— Sen de sağol...

Üstelemedi Çakır Ağa... Bir şey anlatmak zorunda kalmadı İlyas... Mutluydu burda. Mutluluğunu bozmak istemiyordu... Hem eski olayların tümünü çıkarmıştı belleğinden. Bir gereği yoktu anıları tazelemenin. Biraz daha geçsin aradan. Bir iyice unutulsun. O zaman iner kente... Genişleyip, yayılacağını bilmiyor. Daha bir unutulmazlaşacağını çıkaramıyor bir türlü. Çıkaramadığı için de, umutlanıyor gelecekten. Yaptıklarının giderek arttığını. Giderek kişilerin içindeki özlemle de

birleştiğini duyunca, ikircikleniyor bir an. Ama, Çakır Ağa'nın kendinden başkasına bir şey anlatmayacağına duyduğu güvenle rahatlıyor.

O, dağdaki Eşkiya İlyas değil artık. Damında mutlu, köyünde rençber bir toprak adamı. Tek istediği, daha iyi günler... Çocuklar... Ve bu yaşamının sürmesi.

Hatice uyumamıştı. Yatağı sermiş, başucuna oturmuş, Efesini bekliyordu, gece ilerlediği halde. İlyas, ses etmeden kapıdan girdi. Hatice'yi oturuyor görünce, duraladı bir.

— Yatmamışsın ya kınalım.

— Uykum gelmedi.

— Ben de geciktim değil mi?

— Geç sayılmaz. Hiç uykum gelmedi ki...

— Çakır Ağa lafa tuttu da biraz...

— Pek heveslendi o rençberliğe...

— Sorma... Topraktan açıldı mı söz, susmak bilmiyor. O el işaretiyle her dediğini yaptırmaya alışmış adam, toprak deyip, önünden kaçıverdin mi, sabahı bulacak bıraksan. Öyleysine bir hevesle sarıldı yerleşmeye... Bir yerde haklı da... Dağlar, giderek azaltıyor besini... Hayvanlar, yer yer açılan yollarda harcanıyor. Hem bir yere yerleşip, toprağı sürmek gibisi var mı? Kişi çocuklarına nasıl sarılır, kendinden sürdüğü için. Toprak da öyledir. Bikez gördün mü, tohum olarak ektiğinin ürün olarak çıktığını. Saplanır kalırsın. Bizim Çakır Ağa da öyle oldu işte...

— Çocuklar dedin de aklıma geldi. N'olacak İbrahim Efemin durumu?

— İbrahim'in durumunda ne varmış ki?

— Hiç sezinlemedin mi efem? Hiç bakmadın mı şöyle bir alıcı gözüyle.

— Baktım... Zayıfladı bu günlerde. Ama, işi çok. Ben Türkmen yiğitlerini toprak işine salınca, tüm hay-

vanlar başına kaldı. Bu yüzden yoruldu biraz. Onun bungunluğu değil mi?

— Değil...

— Deme...

Durakladı bir an. Araştıran gözlerle baktı... Ocak küllenmiş, karanlık alabildiğine çöreklenmişti damın içine. Hiç bir şey göremedi. Bir karısının kara gözleri ışılıyordu. Ve bunlarda da bir şey seçmenin olanağı yoktu. Tutuk tutuk sordu.

— Yoksa...

— Ya efem...

— Anlat hele...

— Anladın... İyi biliyorum ki, her bir şeyi anladın.

— Anlat sen...

— Diyeceğim şu... Geçen gün pek bungun gördüm. Sokuldum. Sordum... Zaten bişeyler sezinlemiştim. Ama, üstünde durmadım. Nasılsa ortaya çıkar bir gün dedim. Sorunca, yanık yanık bir of çekti ki, yüreğim yerinden kopuyor sandım. Sonunda öğrendim bir iyice.

— Neymiş?

— Düşürmüş yüreğini bir kınalının ayakucuna. Titreşip durur.

— İyi ya... Yiğit bu. Elbet bir gün başına gelecekti. Neyi var bunun üzülecek. Sevinmek gerek. Baharın isteriz kızı.

— Bunu isteyemeyeceğiz anlaşılan.

— Nedenmiş?

— Nedeni şu ki, kız yavuklu.

— Yavuklu mu?

— Yavuklu. Törelerimize göre de yavuklu bir kız, taş çatlasa bir başkasının olamaz.

— Kızın durumu ne?

— İşin garibi, benim bildiğimce kız da yatkın İbrahim Efeme. Yatkın ya, töre...

— Hiç bi kolaylığı yok mu?

— Yok...

— Kimmiş? Neyin nesiymiş?

— Sezinledim Topalların Zühre'si...

— Hani şu kara kız mı?

— Ya o... Ve eğer oysa, Kundakcıların Osman'a nişanlı... Pek şer insanlardır.

— Şeri önemli değil de, törenin karşısına çıkılmaz benim bildiğim.

— Çıkılmaz efem. Çıkılmaz ya, bu başka... Sevda bu... Bir şeyler yapmak gerek.

— Ne yapabiliriz ki...

— Bilmem artık. Orasına aklım ermez. Yoksa, çok sürmez yatağa düşer İbrahim Efem... Hiç olmadı git bir konuş Ağa'yla... Sür kaldır kızı Efem için.

— Ağa ne diyebilir ki töre karşısında? Olumsuz bu iş... Bunca kız var, bunca kınalı keklik sıraya dizilmiş bizim kerata için. Olası mı bu?

— Belli olmaz ki... Gönül... Bi kez buldu mu eşini, ne töre dinler ne yasa... Anlat sen Çakır Ağa'ya... Bir iyice anlat. Bakarsın olumsuz karşılamaz. Hiç olmadı, iki yanın da rızasını alabilirsem, bir kolaylık düşünürüm, der... Derse, oldu bitti say... Çağırır Kundakcıları... Vazgelin bu işten, der... Yürek yangınını söndürmek gerek. Siz de bilirsiniz ki, dağın töresi budur. Bizimkileri yer tüketir. Bu iki genç sevdalı. Sevda oldu mu, ben dururum. Siz de durun, der... Kotarır bu işi...

— Hemen razı gelirler mi?

— Gelmezler. Nazlanırlar... Sümsük Osman, direnir ilkin. Bir başkasını bulamayacağından korkarak elindekini yitirmek istemez. İstemez ya, sen sürüp götürdüğünde kimse gık diyemez. Boyun bükerler... Yiğitliğine güç mü ulaşır senin efem. Ve madem sevdalıdır bunlar, yardım etmek boynumuza borçtur.

— Doğru değil kadınım. Hiç doğru değil ya, bir sınayacağım dediğini. Bakalım ne çıkar sonu Umarım, herkes boyun büker sevda karşısında. Dilerim, isteğimize ulaşırız. Yoksa, töreler karşısında boynum kıldan incedir. Düzen törelerle tutuldu mu bi kez, herkesin

onlara uyması bir zorunluluktur. İlk başta biz uymalıyız. Çünkü ne olsa eliz. Yabanız...

— Hiç bile değil. Sen benim efemsin. Yiğitim. Sevdalım... Öyle oldu mu, obamızın en bir has insanısın. Hiç ayırım yapamazlar sana. Yapmaya kalktılar mı, dikilirim Çakır Ağa'nın karşısına. Töre adına hesap sorarım... Çünkü bu obanın en yararlı kişisi sensin. İbrahim efeme de yapmamaları gerekir. Neden dersen, sevdadır karşıdaki... Kız habersiz olsa... Bir başına yanıp tutuşsa efem, dediğin doğru... Töre tek yanlı bozulmaz. Ama, madem kızın da yüreği erimiş akmıştır bizden yana, bunun önüne durmak olumsuzluğun, budalalığın tekidir ki, her bir şeyi yapmak gerek.

— Olur olur... Gidip bi danışacağım Ağa'ya... Bakalım ne çıkar sonu...

— Benim yiğit efem... Bir sınayacağını biliyordum. Sağol...

Hayattaki ayak sesleri, yatağında dalgın uyuyan İlyas'ı uyardı. Bir kulak verdiğinde, dolananın İbrahim olduğunu anladı hemen. Usullacık kalktı. İbrahim giyinmiş, dışarı çıkıyordu. Birden bir sezgiyle o da giyindi. İbrahim'i izlemeye başladı.

İbrahim, Topallar için yeni yapılan damın önünden geçerken, hafif bir ıslık çaldı. Pınar yolundaki tepeciğe geldi sonra. İlyas, bekledi. İbrahim gözden yiterken, Zühre çıktı evden. Kuşkuyla çevresine bakındı. Sonra hızla, İbrahim'in gittiği yönde ilerlemeye başladı... İzlemesini sürdürdü İlyas...

Arkalarından gitti...

Böğürtlen çalısının oraya varınca, sesler geldi kulağına... Sindi... Dinlemeye başladı... Cıvıldaşıyorlardı işte... Daha ayak sesleri durmadan dikilmişti İbrahim.

— Geldin mi Zühre...

— Geldim efem... Hayrola...

— Yine hiç bişey söyleyemedim efemin yanına varıp...

— Söyle artık efem. Anam sezinlemiş durumu. Sı kıştırdı beni... Efelerim bir duyarsa...

— Ne yapayım kınalım. Bi türlü dilim varmıyor. Yengem kendiliğinden anlamış nasıl tutuştuğumu... Çekti yanına beni... Sordu tek tek... Anlattım... Sanırım daha bir pundunu bulup efeme söyleyemedi. Hiç bişey belli etmiyorlar.

— Söylememiştir kimbilir. Kendi sevdalarına bir dalmışlar ki, başkasını görmeleri mümkünsüz...

— Öyle deme Zührem... Yengem gibisi var mı? Daha anam anlamadan anladı benim durumumu. Hemen çekti kıyıya...

— Öyle de neden bir an önce iletmiyor İlyas efeme... Ben sabır taşı mıyım? Daha çok dayanamıyacağım. Anama deyivereceğim.

— Sabret... Biraz daha sabret... Şu ürünü bir alalım.

— Ürüne bir yıl var efem... Bir yıla kalmaz içimdeki alaz. Pınar olur taşar diye korkuyorum. Bir de taşarsa, tüm oba dikilir karşımıza. Artık ne sana rahat verirler ne bana huzur... En iyisi, kimse sezinlemeden bitirmektir bu işi.

— Ne yapabilirim Zühre... Efem olur demedikten sonra ben ne yapabilirim?

— Kaçalım efem... Al beni sür götür...

— Aç kalırız Zührem... Açık kalırız sonra. Tüm köy peşimize düşer. Efem de hiç bişey yapamaz habersiz olursa...

— Ölmek iyi efem... Aç açık kalmak iyi ayrılıktan.

— Hadi git artık. Sabah oluyor. Ben bu gün bir kurcalayayım. Bir pundunu bulursam söyliyeyim efeme.

Zeynep kalktı... İsteksiz isteksiz uzaklaştı İbrahim'den. İbrahim kavalını aldı... Yanık yanık çalmaya başladı.

Doğmaya çabalayan güneşle birlikte, tüm köyde yaşam yeniden başlıyordu.

Köylüler uyanmış, avlularda geziniyor. Kümeslerinden çıkan tavuklar, çoktan karlarda eşelenmeye başlamışlar.

İbrahim, hâlâ çalıyor.

İlyas, bir an önce davranmazsa, başına bin derdin sarılacağını hemen anladı. Kız oğlandan daha bir yangındı... Böylesi bir sevda oldu mu, dağ erir korkusundan. İlyas ne yapsın?

Hemen gidip Ağa'yla konuşmalı. Gerektiğinde yalvarıp yakararak, nişanı bozdurtmalı. Törelere göre, ancak o bozabilirmiş nişanı. Ancak o, bu iş böyledir diyebilirmiş.

İbrahim'e sezinletmeden yerinden doğruldu. Ağa, uyanmış olmalı... Şimdi gidip konuşmalı hemen. Bir yolunu, bir çaresini bulur o... Böyle böyledir töre, der hiç olmadı. Sen bundan ötesini zorla... Bakalım ne çıkaracaksın...

Tam avlularının önünden geçerken Zühre'yi gördü... Tavukları yemliyordu. O'nu görünce pembe pembe gülümsedi. Bir an durdu eli... Utançla başını eğdi yere... Pınar yolundan geldiğine göre, bir şeyler sezinlemesi kaçınılmazdı. Kimbilir ne düşünecek hakkında. Ya bir de duyduysa, diye geçirdi aklından. Yere kapaklanır gibi eve kaçtı...

Güzel kızdı... İbrahim, iyi bulmuştu dengini. Bulmuştu ya, arada bir beşik nişanı olmasaydı... Daha bir iyi olacaktı... Hiç bir sakıncası bulunmayacaktı. Kendininki gibi... hemen dileyeceklerdi... Hemen alacaklardı... Şimdi güç bu iş...

Bir an önce çözümlemeliydi yine de... Bir an önce kotarmalıydı... Anasının kıvancına yeni bir kıvanç katmalıydı... Çifte gelinlerin arasında, sultanlar gibi salındırmalıydı o'nu... Salındırmalıydı ya, bir engel vardı önlerinde. Aşılması mümkünsüz bir engel. Daha yaban sayıyorlardı onları... Hatice'yi almış olsa bile,

yaban sayıyorlardı. Şimdi töreye aykırı bir dilekle ortaya çıkarsa, büsbütün el sayacaklardı... Saysınlar...

İki yüreğin yangınını kendi kulağıyla işitip, ta yüreğinde duyduktan sonra, duramazdı. Gidip Ağa'ya danışmalıydı ilkin. Belki yatırabilir aklını. Belki bir çıkış bulurlar birlikte. Hiç olmadı, karşı durmaz... Daha geldiği gün konuklayan, güvenle bağrına basan adama borcu bu... Hiç durmamalı...

Çakır Ağa, hanayından çıkmamıştı daha. Odasında oturmuş, sabah kahvesini yudumluyordu. Hemen buyur etti İlyas'ı... Saygıyla sokuldu. Yanıbaşında gösterdiği yere oturdu. Ağa, olumsuz bir işin konuşulacağından sezgili, cesaret vermek isteyen gözlerle bakıyordu. Bir an önce söylesin içindekileri... Bir an önce boşalsın diye bekliyordu.

Her bir şeyi öylesine iyi biliyordu ki... Cevabını bile hazırlamıştı... Ama, yine de susuyordu. İstiyordu ki, İlyas kendisi anlatsın. Oysa o, bir türlü denk düşüremiyor sözü kafasında. Geldiğinden bu yana iki kez selâmlamıştı Ağa'yı. O da hiç bozmadan ikisinde de almıştı selâmını.

Söyliyeceklerini bir türlü denkleştiremeyince, vazgeldi İlyas. Bir türlü şöyle bir uğradım deyip gidemiyordu. Ağa'nın her bir şeyi bildiği içine doğmuştu. Biraz daha toparlandı...

— Ağam... Ağam rahatsız ettim.

— Buyur İlyas... Çekinme.

— İbrahim için geldim Ağam... Bizim küçük İbrahim için.

— İbrahim'e ne olmuş ki...

— Şey Ağam... Topalların kızına...

Durdu... Başını önüne eğdi utanarak. Söyliyemiyecekti sonunu. Ama, dikildi hemen ardından. Nasılsa başlamıştı birkez...

— Topalların kızına vurulmuş. Tanrı'nın buyruğu, Peygamberin uyruğu ve senin izninle, o'nu istiyorum Ağam...

Ağa, bıyıklarını çekiştirdi. Sanki hiç bir şey duymamış gibi öyle baktı... Sonra, tane tane konuştu.

— Kız yavuklu İlyas'ım... Kız Kundakcı'nın Osman'a yavuklu... Olumsuz kişidir bunlar. Törenin bozulması karşısında tek durmazlar.

— Ben onlardan yılmam Ağam. Yeter ki, sen bikez eh, de...

— Obanın töresi İlyas... Obanın bin yıllardır sürüp gelen töresi, onları haklı çıkarıyor.

Bilirsin ki, bir oba töreler ve yasalar içinde yönetilir. Bikez bozuldu mu töre, herkes kendi bildiğince davranmakta özgür sayar kendini. Bu yüzden ben bile karşı duramam.

— İyi ama, bu iki yangın karşı çıkacaklar töreye. İki deli fişek yıkacak gibi görünüyor.

— O zaman ben karışmam İlyas... Kozunuzu onlarla payedersiniz.

— Sağol Ağam... Ben bu cevabı istiyordum.

— Ben karışmam bilmiş ol. Hiç bişeye karışmam.

— Karışma Ağam... Tanrı senden razı olsun. İki sevdalı için canvermek varsa bu işte... Helâl olsun. Ben sana karşı olmaktan, seni kırmaktan yılıyordum.

— Ayağını denk al oğlum. Çok kalabalıktır Kundakcılar. Çok serttir. Bak demedi deme...

— Tanrı senden razı olsun... Yeter ki, sen karşı olma. Öndan ötesi, koymaz bana...

— Karşı olmam evlât. Karşı olmam ama, seninle de olmam. Bunu bil.

— Bu yeter bana. Çok bile gelir. Sağol...

Bundan ötesini istemezdi zaten. Ağa, değerli bir insandı... Sevdanın önüne durulmayacağını iyi biliyordu. Sevdalılardan beddua almak istemiyordu. Ama, başbaşa bırakıyordu onları. Bilek gücünü indirgiyordu işi. Ve kalabalık Kundakçılarla Topalları dikiyordu İlyas'la kardeşinin karşısına.

O çıkıp giderken, Ağa içinden duaya oturdu. Dilerdi ki, çok kan akıtılmasın. Dağ yasası böyle durumlar-

da araya girmesine engeldi... Karşı tarafı kandırabileceğini bilse, hiç gürültüsüz çözümlerdi olayı... Ne var ki, Kundakcılar dikerlerdi başlarını. Birkez, obadan birileri başını dikti mi, hemen ötekileri ardından sürükler. O yüzden, hiç karışmamak en doğru olan... Ne var ki, İlyas'ın sertliğini kendi kulaklarıyla duymuştu kent kahvesinde. Ötekiler de, ondan aşağı kalmaz. Uzar bu iş... Uzar ya, bakalım nasıl çözümlenir... Beklemekten başka çıkarı yok.

Son kalan kazanacak bu işte... Kim dayanabilirse. Yüreğine sorsa işi, İlyas'tan yana olacaktı. Ne var ki Ağalığı engeldi açıktan yan tutmasına... Töreler karşısına çıkacaktı bu kez... Ve töreler, Kundakcılardan yana olmasını gerektiriyordu. Ama, bu işe hiç karışmak istemiyordu. O tarafsız kalırsa, belki kazanırdı İlyas. Tümünden baskın çıkabilirdi bakarsın. Böylelikle o, yönetim gücünü sürdürebilir. Kendi içinde rahatlayabilirdi.

İlyas eve döndü. İbrahim daha gelmemişti. Herhalde, bıraktığı yerdeydi daha. Pınara yöneldi hemen. Daha köyü aşar aşmaz, kulaklarında acılı bir kaval sesi titreşti. Bu İbrahim'in üfleyişiydi...

Ağabeyi yanına geldiği halde, sezinlemedi İbrahim. Öylesine dalmış. Görünce, toparlandı hemen. Yanına oturdu İlyas.

İki kardeş, bir süre sessiz bakıştılar. İbrahim, yengesinin her şeyi anlattığını bir bakışta anladı. Ne iyiydi Hatice... Efesi mutlaka o konuyu açmak için gelmişti. Kavalını elinde evirip çevirerek, sıkıntılı sessizlikten bir an önce kurtulmak çabasıyla İlyas'ın yüzüne baktı.

— Buyur Efem... Bi buyruğun mu var?

Bu soru İlyas'ı da canlandırmıştı. Sert, azarlayan bir sesle.

— İnsan efesi dururken, dertlerini el kızına mı açar?

— Bağışla efem... Cahillik ettim.

— Bi daha yapma. Bi daha duymayayım öyle şey.

— Buyruğun başımüstüne efem... Bi daha sana söylerim.

— Bana söyle ya...

— Ama, yengemden bi kötülük gelmez ki.

— Olsun.

— O bi tanedir. Benim yengem bi tanedir.

Gülümsedi İlyas... Elbet biricikti Haticesi... Elbet eşsizdi. Bir eşi daha bulunsa, İlyas alır mıydı? Tanrı bile eşsiz yaratmıştı o'nu... O bile öyle özenmişti. Bu söz hoşuna gitti. Yumuşattı o'nu. Sesi daha tatlıydı şimdi.

— Ağa'yla konuştum.

— Ne dedi?

— Ne onlardan yana, ne bizden yana.

— Öyleyse, varayım Zühre'yi götüreyim burdan.

— Dur acele etme... Ürünü almadan böyle bir işe kalkışırsanız ben yardım edemem. Karşı durmak zorunda kalırım. Bunca emeğimiz sebil olur. Oysa ben de sizinle birliğim.

— Ne yapalım öyleyse.

— Ben bikez Topalların Hasan dayıyla konuşayım. Olmaz derse, ürünü alıncaya bekleriz. Sonra basarız damı... Kucaklar götürürüz Zühre'yi...

— Zühre sabırsız efem. Ben bekliyemem diyor.

— Bekliyeceksiniz. Beklemekten başka çıkarı yok bu işin. Hem sen Zühre'yi görme bundan sonra. Ben yengenle haber iletirim ne gerekiyorsa.

— Ama efem...

— Aması, maması yok bunun. Anladın mı?

— Sen bilirsin...

Bir sevinç dolmuştu içi... Dışına vuruyordu. Artık üzünçlü havalar geride kalmıştı. İlyas uzaklaşırken, kavalını vurmaya başladı.

Zühre, kaval sesinden anladı işin iyiye gittiğini. İbrahim bu işe olmuş gözüyle bakıyordu artık. Efesi, ko-

ca İlyas Efeydi o'nun. Koca Mahir Ağa'yı depere tutulmuş gibi uğraştıran, korkudan ne edeceğini bilemez hale düşüren İlyas Efe... O birkez olur dedikten sonra, olmayacak yoktu artık... Bir ürün zamanı neydi ki... Göz yumup açıncaya geçerdi.

İlyas yeniden eve döndü... Sabahın karanlığından beri olup bitenlerin tümünü anlattı Hatice'ye... Zühre'ye ne söylemesi gerektiğini de belletti bir iyice. Hatice ellerini oğuşturuyordu... «Efem,» diyordu. «Benim yiğit efem... Benim aslan efem...»

Bahar, kışın devamı bir serinlikle geçti gitti. Yaz tüm sıcağıyla bastırdı. İlyas, tarlalardaki ürünü biçtirip harmanladı, köylülerin başında durarak. Savurttu... Bir çuvallanıp, kasabaya götürülmesi kalıyordu. Ondan ötesi, Çakır Ağa'nın işiydi artık. Dilediğince artırsın. Dilediğince, satsın elindekileri...

Hemen gerekeni ayırdı Çakır Ağa... Artanı gönderdi, sattırdı kentte. İlyas'ı yanına çağırttı sonra... Bir tomar para sıkıştırdı avucuna...

— Sana gerekecek bu... Bakarsın olumsuz bir tutumla karşılaşırsın. O zaman kullanırsın. Bizdeki hakkını hiç bir zaman ödeyemeyiz. Ama, yine de al şunu...

Direndi İlyas... Almak istemedi. Zorladı Ağa... Zorlayınca ses edemedi. Bir bildiği vardı adamın. Bir bildiği vardı ki, böyle davranıyordu. Bakarsın karşıdakiler güçlü gelir. Bakarsın burdan da olmak zorunda kalabilir. Cebinde para bulunsun istiyor olmalı Ağa... İlkin düşünemediği bu durum, birden tüylerini diken diken etti. Burda mutluydu o... Mutluydu ya, kardeşinin de mutlu olabilmesi için gerekirse, bırakıp gidecekti buralarını. Kan girerse araya, bırakıp gitmek zorundaydı da...

Güneş, doğdum doğuyorum derken, Topalların Hasan'ı yakaladı İlyas... Bir kıyıya sürükledi kolundan tutup. Ve ilkin, değişik şeylerden söz etmeye başladı.

— Havalar nasıl da güzel gidiyor.

— Öyle İlyas Ağa... Pek güzel bu yıl güz... Yazdan farksız.

— Eh Tanrı biliyor işini... Kimbilir kaç yiğit, kaç kınalının perçeminden tutacak bir ay sonra. Onlar için hazırlık kuruyor olmalı Tanrı... Şölen günlerini bir iyi geçirmek düşüncesinde olmalı...

— Eh, o her şeyi bizden iyi bilir. Kullarının sevincine katılmak istemez mi? İster... İşte böyle bol ürün, güzel hava vererek kurar ortaklığını. Düğünde gelip göbek atacak değil ya... Bilen için böyle belirtir sevincini Yaratan.

— Sevdalılar üstüne kurarmış sevincini Tanrı... Bir yerde sevdalı oldu mu, her bir işi asan götürürmüş o da, insanlar bilmezmiş bunun değerini. Herkezinde, bir karaçalı dolanırmış sevdalıların ayağına... Bu da insanların işi işte...

— Öyledir İlyas Ağa... İnsanlar durmaksızın kendi çıkarlarını düşündüklerinden, olumsuza vardırırlar işi... Oysa, sevda dedin mi durur dağ yöresi... Herkes durur...

— Ama, bazen duramıyorlar Hasan Ağam... Hiç durmuyorlar hem de... Bazı töreler kurulmuş... sevdaya karşı bile olsa, töreler uygulanıyor çok zaman.

— Eh, toplum töresiz olmaz buyurmuş eskilerden biri. Bazı kişiler için töreyi bozdun mu, düzen bir iyice çığırından çıkar. O yüzden, törenin buyruğuna uymak borçtur.

— Ya sevda girerse araya...

— Adamına bağlı bu iş... Bakarsın, yüreği yumuşak bir adamdır sevdayla karşılaşan. Bakarsın, dediğim dedikcinin biri. O zaman töre ağır basar herbirşeye...

Dilinin ucuna geldi İlyas'ın. Sen hangisindensin diye soracaktı. Yutkundu... Birden olmazdı ki bu... Biraz daha açmalı, biraz daha sürdürmeliydi konuşmayı...

— Bana kalsa, hiç durmam sevdanın karşısında... Eskiden olsa böyle düşünmezdim. Kendi başımdan geçince bir iyice anladım ki, sevda başka iş... Hiç karşısında durmamak gerek.

— Biz de öyle biliriz. Bizde de töredir sevdaya saygı duymak.

— Madem öyledir Ağam, senden bir dileğim var benim...

— Buyur de...

— Demem şu ki, bizim küçük oğlan bir kınalıya vurulmuş.

— Oh, pek iyi... Pek güzel yapmış...

— Yapmış ya, kız yavukluymuş duyduğuma göre...

— Bu kötü işte... Çok bir kötü... Ama, iyi adam çok yeryüzünde. Bir gidip söyliyelim kızın babasına... Bakarsın razı gelir. Birkez, bir yanı razı ettik mi, karşı yanı kandırmak kolaylaşır... Ne dersin?

— İyi akıl derim... Çok iyi derim. Öyleyse iyi dinle beni Ağam...

— Kulağım sende...

— Diyeceğim şu ki, Senin Zühre...

Birden atıldı adam... Birden irkildi tatlı söyleşiden...

— N'olmuş benim **Zühre'ye...**

— Hemen telâşlanma Hasan Ağa... Hiç bişey olduğu yok... Yalnız demem o ki...

— Geveleme lafı artık İlyas Ağa... Deyiver...

— Bizim İbrahim, Zühre'ye yangın Ağam... Sevdalı ki, nasıl anlatsam...

— Bak şunun yediği boka... Benim kız yavuklu, bilmiyor mu?

— Bilse ne çıkar ki... Kızma hemen. Bir iyice düşün. Sevda bu... Sevda karar, ferman dinler mi? Dinlemez... Dinlemeyince, bakarsın tutuşuverir iki yürek.

— Ne demek istiyorsun. Açık konuş...

— Açığı şu Ağam... İki yürek, ikisi de birbirine tutuştuysa, biz araya girmeyelim diyorum.

— Benim kızda mı sevdalı diyorsun?

— Günahını almak istemem. Ama, sanıyorum ki öyle...

Hemen evinin yoluna yöneldi Hasan. Bu, yapılabilecek kötülüklerin en büyüğü gibi geliyordu o'na... Kendi kızı... Yavuklusundan yüz çevirip, bir çobana kaptırsın gönlünü. Kundakcıların Osman gibi bir yiğite karşı hem de... Yüzü karardı... Bir iyice öfkelendi. Olmazdı bu... Olmazdı ki... Kemiklerini kırmak gerek...

— Olmaz öyle şey, diye çıkıştı.

— Ben de biliyorum olmazlığını. Ama, sevda olmazı olur kılar diyen sen değil misin?

— Bensem, oturup benim ağzımdan laf mı kapıyordun?

— Haddim mi? Bilmem ben töreleri diye sormak istedim sana...

— Sordunsa öğrendin işte... Ben söz verdim daha doğduğunda Kundakcılara. Bu iş olmaz.

— Ama, biraz önce konuştuk ya ağam. Gönül ferman dinlemez, dedik ya...

— Bizim silsileninki dinler... Dinlemiyecek olursa, ben dinletmesini bilirim.

— Etme Ağam... Sevdalılardan beddua alan iflah olmaz. Bilmez misin?

— Ne diyorsun sen İlyas... Ne diyorsun? Benim verilmiş sözüm n'olacak?

— Haklısın Hasan Ağa... Çok bir haklısın ama, gönül bu.

— Ben gönül falan dinlemem İlyas... Sen Zühre'yi Hatice mi sandın?

İlyas öfkeyle dikildi. Delici bakışlar dönendi gözlerinde. Karısına laf söyleyemezlerdi. Hiç kimse söyleyemezdi. Öfkelenir, bir ters söz ederse, zararlı çıkan kendisi olacaktı. Alttan aldı.

— Hatice'ye n'olmuş? Bir namussuzluk mu etmiş? Gönlünün sevdiğine varmak suç mu?

— Değil... Değil ama, benim kız gönlünün sevdiğine değil, yavuklusuna varabilir ancak.

— Sevda Ağam... Sen haklısın ama, sevdalı bunlar.

— Benim aklım ermez kardeş... Benim aklım daha ötesine ermez.

— Ben seni yüreği yufka, aklı her bir işe kolaylıkla yatırılan bir adam bilirdim Hasan Ağa... O yüzden ilkin aramızda çözümleriz bu işi diye bilirdim...

— Aklıma, yüreğime n'olmuş ki... Dediğini hemen kabullenmedik diye, şimdi akılsız mı olduk. Sen işine bak İlyas... Bu sözü etmemiş ol.

— Demek birbirimize karşıyız bundan öte... Hiç istemezdim bunu ...

— Sen bilirsin İlyas... Bize Topallar derler bu yörede. Ötesini sen bilirsin. Söyle o kardeşine, bundan sonra dolanmasın kızımın yöresinde. Pişman ederim.

— Yazık... Yazık Ağam... Ben gerçekten çok severdim seni...

Tek kelime söylemeden omuzlarını silkti Hasan. Yürüdü gitti...

İlyas da, doğru eve yöneldi... Baktı... İbrahim daha uyuyordu. Uyandırdı...

— Kızı istedim İbrahim... Babası olmaz diyor.

— Ne yapacağız şimdi efe?..

Uyku sersemliğine, üzünçlü bir haber eklenince, gözleri doluverdi İbrahim'in. Dokunsan ağlayacak, delikanlılığına bakmaksızın.

— Bi yolunu bulacağız elbet. Sen o yanlarda pek dolanma.

— Nasıl dolanmam efem... Bi gün görmesem, gözüme uyku girmiyor.

— Sabret oğlum... Biraz sabırlı ol.

İbrahim boynunu büktü. Donuklaşan gözlerle baktı efesine.

İlyas, kardeşinin bu bakışlarına daha çok davanamadı. Çoktan kararını vermişti zaten. Sırtını döndü. Kaçıracaklardı kızı. Başka çıkar yolu yoktu bunun. Her çareye başvurmuştu İlyas... Ağa'ya gitmiş aracı olmayı kabullenmemişti Ağa... Kızın babasıyla konuşmuş,

olumlu bir işaret görememişti. Artık yapılacak tek şey kalıyordu. Kızı sırtlayıp götürmek.

Götürmek ya, bu kez de karısıyla anasına yüklenirlerse... İşte düşündüğü buydu İlyas'ın... En çok düşündüğü buydu...

İbrahim, koyunları almış, otlağa çıkarmıştı. İlyas, akşam serinliğinde hayata uzanmış karısıyla konuşuyordu. Anası, Hatice'nin anasına gitmişti. Pek sevişiyorlardı dünürüyle. Hatice kocasının yanında diz çökmüş, çorap örüyordu. Üstünde sevdası motifleşen çoraplardı bunlar... Ancak Türkmen kızlarının ustalaştığı, anlatım gücüyle meydana gelecek çoraplardan.

İlyas, bir süre karısını süzdü. İçi hem mutlulukla, hem üzünçle doluydu. Kendisi nasıl mutluysa, kardeşi öylesine umutsuzdu. Bir son vermeliydi buna...

— Hatice, dedi.

— Buyur efem.

— Kızı Hasan'dan istedim.

— Ne dedi?

— Vermedi.

— Vah Zühre, vah İbrahim efem vah...

— Ne gerektiğini biliyorsun değil mi kadınım?

— Sen bilirsin...

— Ne yapalım. Biraz sıkıntı çekeceğiz ama...

— Başka çıkarı yok bu işin...

— Bir terslik olursa yüksünmeyeceksin değil mi?

— Sen istiyorsun efem. Buyruğun başımüstüne.

— Anamı düşünüyorum kadınım. Sen ne olsa bunlardansın.

— Ben sendenim efem. Benim obam, ceddim, her bişeyim sensin.

— Bize hınçlanan öfkesini anamdan çıkarmaya kalkarsa, iş kötüye varır diye çekiniyorum.

— Ben varken, anama bişey yapamazlar. Önce beni öldürürler. Sonra o'nun bi kılına dokunabilirler...

— Ağzından yel alsın kadınım. Eğer kılınıza hata gelirse sizin, tüm köyü kökünden yıkarım.

— Bişey yapamazlar. Sevdalıları birleştirmek için çekilen acı, günahlarımızın karşılığı olurmuş benim bildiğim.

— Senin günahın yoktur ki...

— Günahsız kul olur mu? Tümümüzün günahı vardır, az ya da çok.

— Senin yoktur. Meleklerin hiç günahı olur mu?

— Benim yiğit efem, beni melek gibi mi görüyorsun?

— Meleksin ya...

Zühre telâşlı... Zühre korkulu bir titremeyle girdi içeri. Göğsü inip kalkıyor, dili damağına yapışmış gibi bir türlü konuşamıyor. İkisi birden ayağa kalktılar. Hatice Zühre'nin kollarını yakaladı. Kız ağzını açıp kapıyor. Bir şeyler söylemek istiyor. Ama, tek kelime çıkmıyor ağzından. Sarstı Hatice...

— Bişey mi var Zühre? Bişey mi oldu?

Kesik kesik konuşabildi kız.

— Babam, efelerim, Kundakcıların oğlanlar...

— N'olmuş onlara?

— N'olmuş Zühre, desene...

— Gittiler... İbrahim'imin ardından gittiler.

İlyas, onları öyle bırakarak, uzun süredir el sürmediği mavzerini aldığı gibi fırladı... İbrahim'in sürüyü otlattığı yaylak yakındı.

Koşuyordu İlyas...

Vargücüyle koşuyordu.

Zamanında yetişemezse, gidenlerin kardeşine bir şey yapacağından korkuyor, yel gibi gidiyordu.

Pınarı geçti... Tırmanmaya başladı tepeleri... Meşe öbeklerinden birini geçer geçmez, sürünün ardını seçti...

Tepeye çıkınca, olanları gördü...

Beş kişi girişmişlerdi İbrahim'e...

Sopalar vardı ellerinde... Durmadan vuruyorlardı... Kıyasıyaydı her vuruş.

İbrahim, ağabeyi bayırın yarısına ininceye dayandı sopalara. Sonra birden yere kapaklandı... Bir daha da kıpırdayamadı yerinden...

İlyas, çığ gibi geldi... Düşüyor, yuvarlanıyor, kayıyor. Ama, durmadan koşuyordu yokuş aşağı... Daha topluluk toparlanamadan, gülle gibi düştü üstlerine. Bu sarsıntıdan Osman'ın sopası elinden kaymıştı. Kaptı İlyas...

Hiç bir şeyi görmüyordu artık... Beş kişiye karşı tek başına olduğunu düşünecek durumda değildi. Tek kişi savaşıyordu... Birden, dağ adamı, Eşkiya İlyas oluvermişti... Vurduğunu yere oturtuyordu bir...

Tümü de güçlü yiğitlerdi. Sağlam kişilerdi. Bir oduna, bir dipçiğe aman diyecek cinsten değildi biri de... İlyas, solumaya başlamıştı. Bir kesiklik sezinliyordu dizlerinde.

Tam bu sırada, sol kaşının üstünde bir tınlama duydu... Bir odun gelmişti kafasının sol yanına.

Sarsıldı...

Ama, savaşı bir türlü bırakamıyordu. Biliyordu ki, küçücük bir yılgınlık gösterse, ikisini de parçalardı kalabalık. Birden aklına geldi. Dipçikle aralamayı başardığı bir açıklıktan, beş adım geri fırladı. Sırtını bayıra vererek, mavzeri düzeltti.

— Kıpırdayanı yakarım.

Osman, ilerlemek istedi. Hemen makanizmayı sürdü İlyas... Duraksadılar.

— Hadiyin... Hadiyin bakalım... Bu günlük bu kadar yeter... Vay kara dinli avrat suratlı deyuslar... Parmak kadar çocuğun üstüne beş kişi gidilir mi ulan?

Hasan hıncını alamamış bir öfkeyle, dik dik baktı yüzüne.

— Akıl edemedik İlyas... Akıl edemedik avrat gibi silâhla geleceğini... Bu yüzden sopa aldıydık... Bundan

böyle biz de silâh kullanırız artık. Kendin istedin bunu...

— Hadi... Sizin ne yapacağınız belli. Tüm silsilenizi toplayıp, bir kişinin üstüne varmak. Başkası gelmez elinizden.

Hasan, işaret etti yanındakilere. Bayırı tırmanmaya başladı. Bu sırada, Hatice'yle anası göründüler tepenin düzlüğünde. Çırpınıyorlardı. Hasan'ın küçük oğlu Ali, bir tekme vurmak istedi kadına... Tetiği çekiverdi İlyas... Oğlanın ayağındaki çarık, fırladı gitti. Ve ayağı öylece kaldı havada... Birden tümü donup kalmıştı... Savaş tüm gücüyle başlamıştı. Ve kıyasıyla olacaktı bundan sonra... Olacaktı ya, İlyas, ummadıklarınca ustaydı silâh oyununda... İnmek üzere kalkmış bir ayağı, daha havada vuruvermişti. Hem de çarık attırmacasına... Bunun korkusu bir iliklendi yüreklerine... Sonra, dikilip yürüdüler.

Madem birkez silâh kullanılmıştı. Bundan sonra, kurşun paklardı gerisini.

Köylüler, bayırın başında birikmişlerdi. Olup bitenin büyük çoğunluğunu görmüşlerdi bir iyice. İçlerinden İlyas'a hak veriyorlardı. Hak veriyorlardı ya, töreleri karşıdakilerin haklılığını savunuyordu. Bu yüzden hiç karışamazlardı.

Topalların Hasan'ın sinsi sinsi gülüşünden, amacının zaten bu olduğu anlaşıldı. Köyün yarısından çoğu, sülâlesi, yakın akrabasıydı. Kundakcılar da öyle... Ağa nasılsa karışmazdı bu işe... Yanmıştı İlyas... Yanmıştı ki...

İki yiğit kalmıştı onlar... İki kişi, ne yapabilir ki, böylesi kalabalığın karşısında... Hiç...

İbrahim, yüzükoyun yatıyordu yerde. Başının çevresine kıpkırmızı kan pıhtıları göllenmişti. Fatma, bu görüntüye dayanamadı. Üstüne atıldı oğlunun. Hem ağlıyor, hem beddua ediyor topallara. Hatice bile efesini unutmuş, İbrahim'e doğru koşmuştu.

İlyas'ın başındaki sıyrık, kanıyor. Ilık kan, kaşlarını dolanıp, gözüne girecek nerdeyse. Zaten gözü de şişmiş. Tek gözle kalmıştı... Eliyle başından akan kanı sıyırmaya çabaladı. Ama, boşuna...

Hatice, hemen aşağıdaki dereden ıslattığı çevresini, İbrahim'in başına koydu. Ortalıkta kimseler kalmayınca, Zühre göründü. Gözleri yaşlı Zühre'nin. Hıçkırıyor... Donuk gözlerle bakıyor İbrahim'e... Parçalamışlar zavallıyı... Öyle dayak yemiş ki İlyas yetişinceye... Kıpırdanamıyor bile...

Kimsede tek kelime söyleyecek güç kalmamış. Sanki içlerinden biri, bayırdaki bu korkulu suskunluğu bozarsa, bir bilinmez kötülüğün tıpasını açacak.

İlyas, kardeşini yüklendikten sonra, mavzerini kavrıyor. Zühre'yi önden gönderiyor. Kadınları ardına alarak, köy yolunu tutuyor.

Hasan, kızının oraya gittiğini sezinleyince, hıncını ondan alıyor. Tek başına olmasına karşın, çok hırpalamıştır İlyas onları. İki oğlu zor yürüdüler eve.

İlyas, sırtındaki yükle köyün içinden geçerken, başlar yere eğildi.

Eve geldiğinde, köyün tümünün kendilerinden yüz çevirdiğini anladı İlyas.

Artık bu köyde yaşamak, her an ölmekle bir...

Anası, İbrahim'in yararlarını temizleyip, soğan döverken, Hatice de efesinin başını onarıyor bir güzelce... İlyas, sarılmasını engellemek istedi. Ama, direndi Hatice. Korkuyordu birşey olmasından. Çok korkuyordu...

İbrahim, sabaha diri çıktı... Durmadan sayıklıyor, durmadan hıçkırıyordu. Kıpırdanamamasına karşın, dudaklarından hep aynı kelime dökülüyor... «Zühre... Zühre...»

Yüreği parçalandı İlyas'ın. Elinde mavzer, sabahladı hayatta.

Artık, savaşı sonuna değin sürdürmekten başka çaresi yok.

Sabaha karşı, şiş gözlerinde bir ışık parladı İbrahim'in. Ölümü atlatmış olmalı. Sayıklamasını sürdürür gibi, peltek konuştu.

— Zühre... Bana söz verdin efe...

İlyas başını salladı.

— Sözüm söz İbrahim. Hele sen bir iyileş. Gerisi kolay.

Pek iyileşeceğe benzemiyordu İbrahim... İlyas, düşünüyordu. Bir çare arıyordu durmadan... Birden kafası durmuştu sanki... Bir türlü aklına bir şey gelmiyor. Güneş tepelerin ardında yitecek nerdeyse... Afyon treni, ses verdi aşağılardan... İlyas hâlâ düşünüyor. Ne yemek istiyor canı. Ne su içiyor bir yudum. Başı önüne eğik, durmadan düşünüyor. Birden davrandı. Fatma' yla gelini kuşkulu gözlerle bakıyorlar İlyas'a...

— Hazırlanın. Hadi durmayın hazırlanın.

Fatma, ikirciklenerek sordu.

— Ne olacak hazırlanıp?

— Bişey mi var efem?

— Hazırlanın dedim. İbrahim'i kente götüreceksiniz. Doktora...

— Kente mi?

— Doktora mı?

— Tez davranın... Nerdeyse tren gelecek.

— Sen neden götürmüyorsun oğlum?.. Kendinin başında bulunması daha iyi değil mi?

— Öyle ya efem... Biz nasıl başarırız?

— Ne diyorsam, siz onu yapın.

— İyi ama yavrum...

Sert sert baktı İlyas... Kadınlar kalktılar bu bakıştan sonra. Başları önlerinde yan odaya geçtiler... İlyas'ın burda tek başına kalması işlerine gelmiyordu. Özellikle Fatma çok korkuyordu bundan. Yine bir şeyler yapacak olmalıydı. Yine iş açacaktı başına. Ama, kadındı onlar. Bir şey diyemezlerdi. İlyas, ne buyurursa yapmak zorundaydılar.

Hazırlandılar...

İlyas, kardeşini yüklendi. İstasyona indiler.

Tren geldi...

Bir güzelce yerleştirdi onları trene. Anasına bir elli liralık uzattı.

— Ana, al bunu. Orda bir hana inin. İbrahim'i doktora gösterdikten sonra beni bekleyin. Sakın köye dönmeyin.

— Sen onlara çatma oğlum... Onlar kalabalık. Başına bir iş açarsın. Sakın sataşayım deme.

Hatice atıldı bu kez...

— Efem...

Tren kalktı... Sözlerinin gerisi yele karıştı Hatice'nin.

İlyas, ardına bakmadan köye döndü. Eski kararlı İlyas'tı artık... Dağdaki İlyas olmuştu. Korkusuzca, Mahir Ağa'nın yattığı alana yürüyen İlyas...

Fişeklikleri kuşandı. Tabancayı beline, mavzeri eline aldı.

Karanlığın iyice bastırmasını bekledi...

Kilerden bir çıkın yaptı. Birkaç gün yetebilecek azık aldı yanına.

Karanlık, giderek koyulaşıyordu. Aysız gecenin dağ karanlığı elle tutulacak bir koyuluğa ulaştı... Dar sokaklardaki evler bile, koyu birer leke haline geldiler...

İlyas, yavaş yavaş yerinden doğruldu. Donuk gözlerle evini süzdü...

Bir burkulma sardı içini. Gözleri yaşardı kendiliğinden. Bu eve bir daha hiç dönmiyeceği sezgisi, bir ateş gibi içinde. Öylesine mutlu, öylesine rahat bir yaşam sürüyordu ki burda... Ayrılmamak için ölmeyi düşünebilir. Ne var ki, şimdi gereken iş, o'nu buralardan koparacak...

Bir daha arkasına bakmamak için, güçlü bir savaşa girişiyor kendi kendiyle. Kaynanasının evine doğru ilerliyor.

O, kızıyla dünürünün trenle gitmesinden kuşkulu, dönüp durmaktadır yatakta. Kapı vurulunca, birden canı ağzına geliyor. El yordamıyla kapıya varıyor. Açıyor... Kış bastırmadan damadının yaptığı bu tek odalı dam, tüm dünyasını doldurmuştu o'nun. Çok direndikleri halde, aynı damda oturmaya razı edememişlerdi. Çaresiz, hemen kendi damının yanında, bir odacık da o'na uydurmak zorunda kalmıştı o zaman.

Eşikteki gölgenin İlyas olduğunu anlayınca, ardına dayadı kapıyı. İlyas, ayaklarının ucuna basarak girdi. Yatağın ucuna karşılıklı iliştiler. İlyas, fısıltlı bir sesle.

— Ana...

— Buyur...

— Ana, olanları biliyorsun. Yeniden anlatmanın bir gereği yok. Bu akşam Zühre'yi kaldıracağım...

— Burda durdurtmazlar sizi. Tümünüzü vururlar o öfkeyle.

— Biliyorum. Bildiğimden yolladım onları.

— Nereye gidiyorsunuz?

— Daha hiç bişey bilmiyorum.

— Ben ne yapacağım burda?

— Sana haber yollarım. Ama, onlar kentteler daha. İstersen yarın ilk trene bin git. İstersen benim haberimi bekle. Bir yere yerleşelim, hemen oraya aldırayım seni.

— Olur... Bir yere yerleşince haber sal.

— Hakkını helâl et ana...

— Yerden göğe helâl hoş olsun.

— Benden yana da...

Yaşlı kadın ağlamaya başladı. İlyas başını önüne eğdi. Kadını hıçkırıyor bırakarak kapıya yöneldi. Yaşlı kadın yerinden doğrulduğunda, İlyas çoktan karanlığa karışmıştı.

Topalların Hasan, İlyas'ın ailesini gönderip, köyde tek başına kaldığını duyunca, hemen yararlanmak istedi bundan. Oğullarını topladı... Birini Zühre'ye gözcü bıraktıktan sonra, dört kişi baskına davrandılar.

İlyas'ın tek başına, aynı şeyleri düşüneceğini hiç hesaba katmıyordu Hasan. Biz kalabalığız, diyordu... Hakkından geldik şimdi... Tek başına ne yapabilir ki...

Dört kişi İlyas'ın evini sardılar. Karanlığın az daha artmasını bekliyorlardı. Karanlık artmalıydı ki, uyurken bastırsınlar. Gık demeden bitirsinler işini. Yoksa, bir sezinlerse. Bir uyanırsa, hemen davranır silâha... Silâh elindeyken çok çetin olduğunu görmüşlerdi. O zaman başa çıkmak çok güç o'nunla...

İlyas, Topalların evi çevresinde iki kez dolandı. Tek nöbetci vardı. Silâhı boynuna geçirmiş, uyuşuk uyuşuk dolaşıyordu.

Evin hemen ardında top ağaççıklar vardı. İlyas oraya doğru bir taş attı. Kıpırtıdan kuşkulanan Ali, ağaçlığa yöneldi. Tam, ağaçların dibine geldiğinde, tüfeğin dipçiğini vargücüyle indiriverdi İlyas... Pof diye bir ses çıktı İlkin. Sonra, yığılıverdi Ali.

İlyas, daha düşmeden kucakladı. Ağacın dibine güzelce yerleştirdi. Çevresini kolaçan ederek daldı Topalların evine. Kapıları dinledi sessizlikte... Birinin önüne geldiğinde, inlemeler duydu... Biraz daha dikkat edince, Zühre'nin sesini tanıdı. Kapıyı yokladı, kapalıydı. Tıklattı... İnilti biraz daha yükseldi. Bir iyice güven geldi içine. Zühre'ydi bu.

Fısıltıyla çağırdı kızı.

— Zühre...

Bir kıpırdanma oldu kapının ardında. Nefes gibi bir şeyler yaklaştı. İlyas, mavzerinin tetiğine bastı parmağını. Bekledi... Durakladı içerdeki kıpırtı. Yeniden seslendi.

— Zühre, benim... İlyas...

Kız, gürültü etmeden kapıyı araladı. İlyas, eliyle sus işareti yaptı. Karanlıktan bir şey görmek mümkün değildi ki... Zühre, ağzını açtı yine de... «İl...» Sözünü tamamlama olanağı vermedi İlyas. Hemen eliyle ağzını kapadı. Kulağına eğildi.

— Sus kızım. Yabancı değilim. Hadi yürü...

Zühre hiç sesini çıkarmadı. Zorlukla yürüdü... Kapıdan çıktılar. Topağaçları geçerken, Ali Ağabeyini gördü Zühre... İçi burkuldu...

— Öldü mü?

— Baygın... Öldüresiye vurmadım...

Koşmaya başladılar. Kent yönünde tepeye tırmandılar.

Zühre birden yere yıkıldı.

İlyas başına eğildi.

— Zühre... Kalk kızım.

— Halim yok efem... Sen git...

Daha bir eğildi İlyas... O zaman gördü durumu. Kızın ayakları kan içindeydi. Acelesinden kalktığı gibi yola düzülmüştü. Bir süre İlyas'la birlikte koşmuş, taş, diken dinlememişti. Zaten heryanı sızlıyordu... Sonunda dayanamamıştı işte.

Başucuna oturdu İlyas... Kollarındaki, yüzündeki şişliklere eli değdikce ürperiyordu. Eline değen şişlikleri yokladı birkez daha. Karanlıkta gözle pek görünmüyordu ama, sopa iziydi bunlar.

— Sen dayak yemişsin Zühre...

— Yardım et efem... Yardım et de gidelim. İzlemeye başlamışlardır.

— Cevap vermedin sorduğuma...

— Anlatırım efem... Tümünü anlatırım. Şimdi yolumuza bakalım biz.

Üstelemedi...

Kucaklarcasına kaldırdı... Yeniden yola koyuldular. Güçleri yettiğince koşuyorlardı. Birden aklına Zühre'nin görebildiğince kanlı ayakları düştü. Başından çevresini çıkararak ikiye böldü... Zühre'nin ayaklarını sardı. Pek ince olmuştu bu. Hemen belindeki yün kuşağı çıkarıp ortadan kesti. Ayakbileklerine değin dolayarak bağladı. Şimdi olmuştu işte... Ayakları sarılınca biraz rahatlamıştı Zühre...

Şimdi daha kolay koşuyordu. Küçücüktü ayakları. İlyas'ın yün kuşağı alçı gibi sarmıştı onları.

Önlerindeki tepelerin doruğu, beyazımtrak bir esmerlikle ağarmaya uğraşırken, köyden iki tepe uzaklaşmışlardı.

Gündüz olacaktı...

Ardlarındaki tehlike alabildiğine artardı gündüz olunca... Çok uzaklardan görünebilirlerdi. Topalların Hasan, bir tepenin başına çıkıp, yöreye bir baksa, keklik gibi avlardı ikisini de... Durmak da olmazdı... Nasılsa olay öğrenilmiş, belki de köyün tümü ardlarına düşmüştür şimdiye. Hem zaten, kızın da yürüyecek gücü kalmadı. Adımları geri geri gidiyor.

Bir beygir olsaydı. Bir hayvanım olsaydı diye düşündü. O zaman, şimdiye iyice açardı arayı... Bu dağlarda at sürmek kolay değildir ama, yine de iyice uzaklaşmış olurdu.

Kent de öylesine uzaktı ki...

Trenle bile üç saatlik yol burdan. Daha yarıya ulaşmadılar. İlyas, hem düşünüyor, hem sığınacak bir yer arıyor. Zühre'yi orda bıraktı. Bir çırpıda, bayırı inerek, çevreyi kolaçan etti. Tepe'nin öteki başında derin bir yar vardı. Tepeye yakın bir yerde de, geniş bir kovuğun izi görünüyordu. Belli belirsiz... Önündeki ağaçla bir iyice kapanmış. Ancak İlyas gibi usta dağ adamlarının dikkatle bakınca görebilecekleri gibi bir yer.

Derenin kıyısına varıncaya iz yaptı. Sonra dereden biraz ilerledi. İslak çarıklarını çıkararak, yalınayak Zühre'nin yanına döndü. Yarda gördüğü kovuk, tam onlara göreydi. Hem her biryeri görüyorlar. Hem birinin onları bulmasını engelliyordu.

Bir inebilseler oraya...

Uzaktan uzağa, köpek sesleri duydular. Demek izleyiciler yaklaşıyordu. Bir çare bulmalıydı hemen. Tek başına olsa, kovuğa sarkmak işten değildi. Yanında Zühre olunca, tüm düşüncesini o'nu nasıl indireceği üzerine kurdu. Köpek sesleri daha bir yakından geldi. Artık düşünmenin anlamı kalmamıştı. Belinden kavradı

kızı. Yarı baygın olmasına karşın direniyordu Zühre... Yardım ediyordu İlyas'a...

Dikkatli olunursa, basamak haline gelmiş kayalıklara tutunarak inmek mümkün. Zühre'nin bir elini sıkıca kavrayan İlyas, o indikten sonra eskiden yıkılmış meşe ağaçlarından birini aldı. Yerdeki çürük yaprakları iz kalmasın diye güzelce dağıttı, meşeyi kaldırdığı yere bıraktı... Kovuğa indi... Meşeyle güzelce kapattı aralık kalan yerleri... Artık görülmek olağanüstü bir raslantıya bağlıydı.

Çıkınındaki soğanların tümünü çıkardı. Mintanının altındaki işlemeli gömleğini sıyırarak, parçaladı. Soğanları yumruğuyla döğdü... Bir yığın halinde oraya bıraktıktan sonra, sırtını döndü...

— Zühre, acıyan yerlerine sar kızım. İşin bitince de bana haber ver...

Bakışlarını dışarı çevirerek, olacakları izlemeye hazırlandı ...

Zühre'de hiç kıpırtı yok... Başını çevirmeden, üsteledi.

— Utanma kızım. Sonra çok hasta olursun. Hadi sar acıyan yerlerini.

Daha çok direnmedi Zühre... Sabah ayazında ince ince sızlıyordu dayak yerleri... Soyundu... Öyle çok döğmüştü ki babası... Acımıyan yeri yoktu... Kadife teni, mor mor kabarmıştı. Dik göğüsleri bile çürük içinde kalmıştı. İyice dibe çekilip, sırtını döndü İlyas'a... Hiç korkusuz sardı bedenindeki morartıları... Bez yetmemişti. İçgömleğini yırttı.

Entarisini giydi...

Artık dönebilirdi İlyas... Bir kolları kalmıştı. Seslendi... Bedenine değen ince ayazla, serin soğan, sızıları birden azaltmış, ferahlatmıştı.

— Tanrı senden razı olsun efem. Sardım...

İlyas bakışları yerde o'na döndü. Zühre kolunu uzatmıştı... Başını yukarı kaldırmadan kollarındaki çürükleri de sardı bir iyice.

— Neden dövdü baban?

Zühre başını eğdi... Bir kadının, babasından olsun, kocasından, ağabeyinden olsun yediği dayaktan yakınması, büyük ayıp sayılırdı törelerce... Zühre bunu bildiği için bir türlü anlatamıyordu. İlyas da biliyordu bunu... Biliyor ama, içinde kabaran öfke yüzünden, sormadan edemiyordu. Kıymadan nasıl vururdu insan bu tazeye... Nasıl eli kalkardı... Ah, Topaloğlu... Şimdi arpacığın ucunda görmeliydi ki seni İlyas... Tek kurşunda işini bitiriversin...

— Pek vurmuş gelinim. Acımadan vurmuş...

— Babam o efe... Ne istese yapar.

— Yapar yapmasına... Yapar ya, böyle kıyasıya da vurulmaz ki...

— Öldürse haklı efem... Ben töreye aykırı geldim.

— Gönül bu gelinim... İbrahim'i çekmiş. Adam gibi gittim istedim. Veriverse kıyamet kopmazdı ya...

— Kundakcılar söğerlerdi babama. Başını bir daha kaldıramazdı yerden.

— Biz ne güne duruyoruz. Söğenin ağzını yırtmaz mıydık?

— Babam haklıydı efem... Babam çok haklıydı...

Bir türlü içini boşaltamıyordu... Yanında kız olmasa ağız dolusu söğecek. Zaten yanında kız olmasa köstebek gibi siner miydi buraya? Tepenin başına çıkar, diğdiri diğridiriverirdi kurşunu. O zaman anlarlardı İlyas'ı... O zamana tanırlardı bir iyice. Ne yapsın ki, yanında kardeşinin yaşam amacı vardı. Ve o'nu sağ esen götürebilmek zorundaydı. Yurdunu, yuvasını neden bırakmıştı... Salt bu iş için. Şimdi öfkeyle yapacağı bir hatalı davranış, tüm emeklerini boşa çıkarırdı.

Bu sırada, tepenin başından doğru sesler geldi. Tüm köy peşlerinde olmalı... Elbette olacak. Onlar yabancıydılar... Bir hısımları, bir yakınları yoktu ki... Yardım eden, bir arka çıkan olsun... Tüm köy karşısındakilerle olmak zorunda...

Sesler daha da yaklaştı.

Üstlerine gelmiş olmalılar...

Konuştukları bir bir yankılanıyor kovuğun içinde...

İkisi de sustular. Zühre, tavşan gibi pısmıştı.

Sesleri hemen çıkarıyordu İlyas...

Köylüler, durmadan bağırıyorlardı birbirlerine. Bir kısmı aşağıda olmalı ki, onlara söz yetiştiriyorlar yukarıdan.

— Burdan geçmişler...

— Anlaşılan doğru kente gidiyorlar.

— Bırakmıyalım peşlerini.

— Pek uzağa gidemezler.

— Vay kara dinli İlyas.

— Yaman oğlanmış be...

— Tek başına Topalların evini basmış.

— Zühre'yi kaldırmış ha...

— Çok uzağa gidemezler.

— Nasılsa yakalarız.

— Kendinizi sakının. İyi nişancıdır.

— Ulan Ali, uyuyor muydunuz?

— Hiç insan boş bırakır mı evi?

— Bırakın şimdi bunları...

— Kızı götürüp oğlana teslim etmeden yakalıyalım.

— Yoksa iş işten geçer...

— Bak bu doğru işte...

— Hadiyin yürüyün öyleyse. Ne bekliyorsunuz?

— Buraları bir iyice arayalım.

— Buraları iyi bilirim ben. Saklanacak hiç bir yer yok...

— Zaten izler dereye gidiyor.

— İyi yol yürümüşler...

Kalabalık söylene söylene karşıki yamaca sardı. Güneş pırıltılarını tüm vadiye ulaştırdığı sırada derin bir sessizliğe gömüldü her yan. Sadece derenin şırıltıları geliyor kulaklara.

Zühre, büzüldüğü yerde titriyor. İlyas, bunu sezinleyince, sakosunu çıkardı. Güzelce sarmaladı Zühre'yi...

Titremesi biraz durdu. İçten içe hıçkırıkları kaldı bir... Ve giderek yorgunluğun etkisiyle uykuya daldı.

İlyas üzgün üzgün Zühre'ye baktı. Dündenberi hiç uyumamış olmalı. Kimbilir yaraları nasıl sızlıyordur. Koca adam olduğu halde, kendi yarası bile sızlıyordu. Buncacık kız ne acı çekiyordur kimbilir.

Hem tımar da görmemişti yaraları. Amma insafsızmış Hasan ha... Ana olacak hiç olmazsa, bir soğan döğüp kor... Kocasından bu denli korkan kadın da görülmemiştir. Yine de dayanıklı kızmış doğrusu. Gık demedi şimdiye... İbrahim iyi seçmiş gönlünün sevdiğini... Tam kendilerine göre bir gelin bu...

Şimdi uyanıncaya bekleyecek. Uyandırmaya bir türlü kıyamıyor. Hem bu durumda kente de gidemezler... İzleyiciler onlardan önce varacaklar kuşkusuz. Eğer, arkalarından gidecek olursa, mutlaka bir dert gelir başlarına. Anasına, kentte beklemelerinden başka bir şey söylememişti. Mutlaka bir haber uçurması gerekecekti gecikirlerse... Onlar, kente varır varmaz, İlyas'ı arayacaklardı... Kendisini bulamayınca bu kez de ailesini gözetlemeye başlayacaklardı. İbrahim'i bir aşırtabilseydi ordan. Bir güncük, hatta bir saatcık kızla başbaşa bırakabilseydi. O zaman sorunu çözmüştü. Hiç olmadı, kızı geri alamazlardı artık. Kundakcılar, artık avrat almazlardı... Onlar almayınca, Hasan, ister istemez eh, demek zorunda kalacaktı. O zaman belki yeniden dönebilirlerdi köye...

İbrahim'e nasıl haber uçuracaktı ki...

Bir hana inmelerini tembihlemişti. Kentte bir tek han vardı gidip gelenlerin anlattığına göre... İstasyondan biraz ilerdeydi duyduğu... Mutlaka oraya inmişlerdi... Nerde olduklarını bulmak öyle kolay ki...

Avuç içi büyüklüğündeymiş kent dedikleri yer. Bizim köy daha büyük gibi görünüyor demişlerdi o zaman. Yeni kuruluş halindeymiş. Ve bucak bile olmadan, köylükten kentliğe atlayıvermiş hemen. Tren geçti

ya... İstasyon kuruldu ya bazı yerlere. Yepyeni bir gelişmenin merkezi haline geliverdiler...

Bu yüzden aradığını bulmak kolay... Topallar için de öyle...

Ya yine eziyet ederlerse kardeşine... Bunu hiç düşünmemişti. Koca bir köy düşmüştü ardlarına... Tükrükle boğarlardı zaten yaralı olan çocuğu... Ama, kasabada polis, candarma vardır... Eski kasabasında vardı... Tek silâhlı giremiyordu kentten içeri. Burası da öyledir. Öyle olunca da, kolay kolay bir şey yapamazlar.

Zaten eğer doğru kasabaya gittilerse, şimdiye varmış olmalılar. Öğle geçti... Güneş tepenin ardına sarktı çoktan. Karnı da iyice acıktı... Çıkını açtı. Zühre hâlâ uyuyor.

— Zühre...

Kız yavaş yavaş gözlerini açtı. Yarıkaranlıktı kovuğun içi. Bir süre gözlerini kırpıştırdı. Yavaş yavaş doğruldu. Sızıları iyice hafiflemişti.

— Buyur efem.

— Kalk kızım. Azıcık bişeyler ye.

Oturdu kız... Heryanı dökülüyordu sanki. Hafif bir inilti çıktı dudaklarından. Uyku, bayağı iyi gelmişti. Ceketini uzattı İlyas'ın.

— Canım istemiyor...

— Ye gelinim ye... Sonra İbrahim çıkışır bana. Aç komuşsun der.

— Aman efem... Sen de...

— Elbet ya. Can boğazdan gelir gelinim. Hadi bakayım, zorla olsa da ye birkaç lokma.

Nazlanmadı.

Karşısına gelinceye sürüklendi.

İlyas'ın iştahından canlanmış gibi birkaç lokma yedi... Sonra iki elini önünde kavuşturarak, o'nun yemesini bekledi.

Çıkını topladı...

Oturmaktan ayakları uyuşmuştu İlyas'ın. Kovuk ayağa kalkıp gezinme olanağı verecek genişlikte olma-

dığından oturmak zorundaydı. Üstelik üzülüyordu da bu duruma. Kapana kısılmış gibi oturmak, kötüydü...

Ayaklarını uzattı. Hiç bir şey duymuyordu ayakları. İki kütük gibi uzanıyordu önünde. Eliyle tuttuğunu bilmese, gözleriyle görmese, ayaklarım yok, diye düşünecek. Ovmaya başladı... Tatlı bir kaşınma halinde, bir karıncalanma başladı etlerinde. Daha bir güçle ovdu... Artık ayakları vardı bedeninde...

Daha akşama çok zaman olması gerekirdi. Daha karşıdaki yamaç, çiğ bir aydınlık içindeydi ama, bu yöre kararmıştı. Nerdeyse geceye dönmüştü kovuğun içi... Gidenler nerdeyse dönerler... Tümü geri dönmeden yola çıkmak sakıncalıydı... Yolda kıstırılmak vardı işin ucunda. Yok yere avlanmak vardı...

Birkez kasabaya ayak basıp, kızı İbrahim'in koynuna atıncaya sürecekti güçlükler. Ondan sonrası kolay... Savaş sürse bile, açıktan yürür artık.

Öbür yamaçtaki topağaçlarda koyu gölgeler haline geldi. Yine karnı acıktı İlyas'ın. Yan yana karınlarını doyurdular. Tam, çıkını topluyordu ki Zühre, karşı yamaçtan sesler geldi... Gecenin suskunluğu içinde, çağlayan gürültüsü gibi dalgalanıyor sesler.

İzleyiciler dereyi geçtiler.

Bayırın başında mola verdiler... Kendi kendilerine konuşuyorlar yine. İlyas'ın onları dinlediğinden habersiz, sabahtan beri olupbitenleri tartışıyorlar.

Zühre yine titremeye başladı. Arada bir dişlerinin tıkırtısı kuşkulandırıyor İlyas'ı. Aşağıdakileri dinliyor.

— Karış karış heryanı aradık.

— Kente gidemez nasılsa...

— Yine oraya bi bakması için, Sargınların Halil'i yolladık.

— Bu dağlarda...

— Başka yere gidemez.

— Belki köyden bile çıkmadı da, trene bindi gitti.

— Yok ulan. Öyle bişey olsa, çoktan ele verir yakayı. İstasyonda kaç kişi var.

— Bakalım bizim istasyondan mı bindi...

— Izler buraya geliyor ya...

— Atlatmaca olmasın...

— Ne atlatmacası... Gecenin o saatinde atlatmaca olur mu?

— Hem kendi evi daha yakın istasyona... Bizimkiler gittiğinde bulamamışlar ki.

— Öyleyse burdan başka yere gitmedi.

— Gitmedi ya... Biraz dinlenip, yeniden aramaya başlayalım.

— Başlayalım...

— Biraz çıra keselim ormandan.

— Keselim...

— Ben gidiyorum. Hadi sen de gel Yunus.

— Varako... Geliyorum...

— Dağılalım, dağılalım da öyle arayalım.

— En iyisi bu...

— Gördüğümüz yerde haber verelim birbirimize...

— Gören bir el silâh atsın.

— Bir el silâh atalım görünce.

— Halil dönmedi mi daha kentten?

— Dönmedi...

— Bi gelen var şu yamaçtan.

— Kim o?

— Benim. Halil...

— N'oldu Halil.

— Yok...

— Kente gitmemiş mi?

— Gitmemiş.

— Başka bir haber yok mu?

— Yok...

— Buralarda öyleyse...

— Buralardan öte gitmiş olamaz.

— Arayalım...

— Hadi ne duruyoruz...

— Hadin bakalım...

Kalabalık kıpırdandı... Bir dalgalanma oldu. Çıra kesmeye gidenler dönmüştü. Herkes, eline birer tutam, parçalanmış çıra aldı. Tutuşturdular çıraları. Uzaktan birer ateşböceği halinde göründü köylüler.

İlyas, istese oturduğu yerden tümünü birer kurşunda yere serebilir. Hiç sesini çıkarmadı.

Zühre daha çok titriyordu şimdi. Sakosunu yeniden çıkartıp uzattı. Sol koluyla sıkıca sardı ilkin. Sonra birden cız etti içi... Dayak yerleri aklına gelivermişti. Bir kısılma halinde çekildi kolu... Nefeslerini bile keserce beklediler bir an... Köylüler, onar, on beşer adım arayla yayılmış, bayırı tırmanarak, üstlerine doğru geliyorlardı. Ne bir kovuk, ne bir çalılık, ne de bir ağaç dibi bıraktılar... Her bir yeri ince ince gözden geçirerek tırmandılar yamacı...

Demek, tümü kasabaya girmemişti bunların. Bu iyiydi işte... Hiç aklı yoktu bu Türkmenlerin. Anasını, karısını, kardeşini yakalasalar, İlyas'ı kıstırdılar demektir. Oraya gittikten sonra, dönüp gelinir mi? Ayakları dolanmıştı demek. Eskilerin dediği gibiydi durum. Sevdalıya Tanrı yardım eder demiyorlar mıydı? İşte ediyordu... Sargınların Halil'i, ahmakca İlyas'ı aramıştı... Bir de kızı. Tut götür kasabanın hanındakileri... İlyas, ayağıyla gelsin üstünüze, değil mi? Akıl edemediler...

Sesler iyice uzaklaştı...

İlyas kovuktan çıktı...

Gidenleri gözledi.

Işıklar, öteki yamacın başında yitmek üzereydi artık. Köye yönelmişlerdi. Elden kaçırdıklarına inanmış olmalıydılar.

Zühre'ye yardım etti. Kovuktan çıkardı. İyice dinlenmişlerdi. İki gecedir gözünü kırpmamıştı İlyas. Kırpmamıştı ya, başarmıştı yarısını işin. Uykusuzluk önemli değil şimdi. Gerekirse, daha günlerce uykusuz kalabilir. Yeter ki, yaptığının, uykusuzluğa değeceğine inanı olsun... Şimdi inanlı... Hem öyle inanlı ki...

Köylülerin döndüğü yoldan kasabaya yöneldiler.

Bir an olsun dikkatini dağıtmıyordu. Gözü, yöreyi tararken, kulakları en küçük çıtırtıyı kaçırmamak amacıyla kucaklıyordu doğa'yı... Birkez, kente varıp, kızı bir saat kardeşinin yanına bıraktıktan sonra olacaklardan hiç korkusu yoktu. Ama, kardeşiyle buluşmadan bir yerlerde kıstırılırsa... O zaman, yaşamı boyunca bağışlamazdı kendini işte... Haklıydı da... Tüm emekleri boşa gidecekti o zaman.

Sanki, her çalının ardında, her kovukta gizlenmiş köylüler, o'nu gözetliyorlardı. Her dönemeçte karşısına çıkıvereceklerdi... Öylesi bir kuşkuyla yürüyor.

Zühre daha bir iyiceydi.

Hiç durmuyordu... İlyas'ın yanında, bir gölge gibi, adımlıyordu patikayı...

Güneş doğarken, kasabaya ayak bastılar. İkisi de ilk geliyorlardı. Ama, bayırı aşarken istasyonu gördüklerinden, doğru oraya yürüdüler. Sonra bir yarım daire çizip, ardını dolandılar istasyonun. Hemen ordan başlayarak uzayan kocaman bir caddeye daldılar. Hanı, bunun üstündeymiş dediklerine göre...

Dedikleri de çıktı...

Biraz ilerleyince, kimseye sorma gereğini duymaksızın kapıya dayandılar.

Daha ilk soruşta, buldu ailesini. Hanın ikinci katında, bir oda tutmuşlar. Üçü de doluşmuş oraya. İbrahim daha yatıyormuş... Doğru oraya çıktılar. İlyas, kızı bıraktıktan sonra, hanın çevresini bir kolaçan etti. Kimseler yoktu...

İbrahim, ilk günden çok iyiydi. Hele Zühre'yi başucunda görünce, birden canlanmış, ayağa bile kalkmıştı. Fatma'yla Hatice, karşılıklı oturmuş, durmadan birbirlerinin yaralarını yoklayan, orası acıyor mu, burası sızlıyor mu diye soruşturan iki sevdalıya bakıyor, ağlıyorlardı...

İlyas, anasıyla Hatice'ye işaret vererek, yanına çağırdı. Bir süre fısıldaştılar. Fatma küçük oğluyla gelinine, dün doktorun verdiği merhemlerden sürdü. Sonra

ikisini başbaşa bırakarak dışarı çıktı. İlyas, Hatice'yi de gönderdikten sonra, kardeşine göz kırparak,

— Hadi bakalım. Bundan sonra kimse ayıramaz sizi. Tanrı mutluluklar versin, dedi.

Kapıyı ardından kapadı hemen sonra. Merdivenin başına oturdu. Anasıyla karısı, yanyana bir basamak aşağıya oturmuşlardı. Bir gün önce olanları öğrenmek istiyordu İlyas.

— Doktor ne dedi?

— Bişey yok... Bu merhemleri sürün, bişeyi kalmaz, dedi.

— Candarmaya haber vermek istedi ama efem, biz alakoduk.

— İyi etmişsiniz. Yoksa yeni bir dert çıkarırdık başımıza.

— Şimdi ne yapacağız oğlum?

— Başka bir köye gideceğiz ana. Başka çare yok...

Kadınlar, sessiz başlarını eğdiler. Doğruydu dedikleri... Çok bir doğruydu hem de... Artık eski köylerine gidemezlerdi bu günlerde... Bir yenisini bulmak zorundaydılar. Kasabaya alışmadıkları için, burda yerleşmeleri olanaksızdı... Yeni bir köy bulacaklardı. Bunun tartışmasını yapmadılar bile... Başları önlerinde, öyle kaldılar oturdukları yerde. İlyas, karısını dürttü.

— Anama söyledim. Gelmeden uğrayıp, anlattım o'na durumu. Bizden haber bekliyecek. Bukez razı oldu bizimle oturmaya. Çağırtın, geleyim, dedi.

Gelininden önce atıldı Fatma...

— Oh, aman iyi... Dünürüm yanımda olmadı mı, kendimi noksan sayıyorum. Çok bir iyi bu...

Hatice yine ses çıkarmadı... Başını salladı...

Bir hafta kaldılar handa... Bu bir hafta içinde, gelenle, gidenle haber iletti İlyas. Sonunda, Çakır Ağa, araya girip, Hasan'ın olupbitenlere rıza göstermesini sağladı. Ne var ki, düşündügü gibi çıktı sonuç. Artık, eski köylerine dönemezlerdi. Kendilerine yeni bir sığınak bulmak zorundaydılar...

Hemen nikâhlarını kıydırdı Zühre'yle İbrahim'in. Bir an önce, yeni bir yurt edinme kaygısıyla, tümünü toplayıp bindirdi trene... İniş aşağı salıverelim kendimizi, dedi. Eski yerimize yakın bir yer bulalım, Mahir'in topraklarına girmeden. Tümünde egemen değil ya ovanın. Bir kıyıcık da biz buluruz. Hem, aradığımız kıyı, ayrıldığımız topraklara uygun bir yer olursa, daha kolaylaşır işimiz...

Tren, kasabadan, köylerine yöneldi... İstasyondan geçerken, yolcu yoksa durmazdı... Daha çok aşağıdan gelen trenler mola verir, su alırlardı. Yukarıdan inenlerse, ancak yolcu varsa bir duraklar, geçerlerdi... Duraklamadı tren... Salıverdi kendini dağın doruğundan aşağı doğru... Yel gibi geçip gittiler istasyondan. Yine de, başlarını pencereden aşağıya eğerek, her hangibir görünme durumunu engellediler...

İki istasyon daha geçtiler... Ne olacağını bilmeksizin, üçüncü istasyonda indiler trenden... Köy, biraz uzaktaydı... Yürüdüler... Köye geldiklerinde, gece oluyordu. Daha onlara yolda rastlayan köylüler, köyodasının kapısını açtılar hemen. Muhtarın evinden yemek koşturdular. Hoşladılar, konukladılar...

Ertesi gün, sabahın erken saatinde, Muhtar geldi ilk olarak.

— Hoş geldiniz.
— Hoş bulduk...
— Nasılsınız...
— İyiyiz hamdolsun. Siz nasılsınız?
— Eh, uğraşıp duruyoruz işte...

Tabakasını uzattı Muhtar. Birer sigara sardılar. Sonra yeniden açıldı söz.

— Nerden böyle...

— Yukarıdan. Bir yer bakıyoruz kendimize. Bizi doyurup, gönendirecek bir yer.

— Köyün içinde mi?

— Nerde olursa...

— Bakın hemşehriler... Bir diyeceğim var size ama, kırılmak, gücenmek yok... Bizim köy, ne olsa ova köyü sayılır. Burda, bir karış toprağı olan, tüm bedeniyle öyle bir sarılmıştır ki oraya, sökmek istesen mümkünsüz. O yüzden, köy içinde yer bulamazsınız. Üstelik çok da pahalı... Eğer dediğim gibi, alay ediyor sanıp, gücenmezseniz, size bir yer gösterebilirim. Ancak peşin peşin şunu da diyeyim de, vebal altında kalmıyayım sonra... Şimdiye, orada gücünü bir sınamak isteyenlerin tümü battı. Sizin de batmayacağınızı kimse söyleyemez... Hemen bizim köyün kıyısında bir bataklık vardır. İçi tüm kova dolu. Bu kova, bir tekinsiz bitkidir. Öyle kök salar ki toprağın bağrına, varını yoğunu sömürmecesine... Bu yüzden söküp atmak, güçten de daha güçtür. Anla artık. Sonra bir de arsızdır. Sen sırtını döndüğünde, yeni baştan sürdüğünü görürsün. İşte bu topraklar sahipsiz... Sonra sonra vergisini ödersen, üstüne geçer açtığın yer...

— Bir görmenin sakıncası yoktur herhalde...

— Görmenin de yok, sahiplenmenin de... Yalnız dediğim gibi... Tüm emeğini orda bırakıp, açıkta kalmak gibi bir sorun da var. Sonra beni suçlamayın.

— Niye suçlayalım. Öyle bir şey olursa, bizim beceriksizliğimizdir. Yalnız, bu dediğin vergi çok tutar mı?

— Yok canım... Dönüm başına, belirli bir oranı vardır bunun. Hemen gelecek yıl da yapışmazlar yakana. Hele biraz ek biç... Biraz yararlan devletin toprağından. Sonra o gelir, azbişey payını ister...

— İyi ya... Borç altında kalmayız biz... Bir gösterir misin dediğin yeri bize?

— Gösteririm elbet. Gel hele...

Birlikte çıktılar köyodasının önüne... Ordan gösterdi Muhtar... Elini gözlerine siper ederek bir süre baktı İlyas. Burdan bir şey anlamak mümkün değildi... Hiç oyalanmadan yola düştü... Bir an önce gidip, bir incelemeliydi... Bakarsın yarar bir yerdir. Bakarsın umduğu çıkar... Bedavadan toprak sahibi olur...

İki saatten fazla yürüdü denilen yere varmak için. Kovalardan tanıdı Muhtar'ın azmak diye tanımladığı bölümü... Gerçekten buraya yerleşmek yürek, yürekten de sağlam bilek isterdi... Kovalar, ince dikenlerini tüm özgürlükleriyle fışkırtmışlar, birbirine sarılmış birbiriyle kucaklaşmış gibi örtmüşlerdi toprağın üstünü. Adım atmak güçtü kovaların içinde... Yine de, topraktan bir avuç aldı İlyas... Yumuşak, killi bir topraktı bu... İyi sürülürse, umulanın çok üstünde ürün verirdi... Daha öteleri bataklık olmalı... Buralardan belli... Şimdi bulunduğu yer gibi kıyılar, iyice çekmiş batağın suyunu. Artık toprak olmuş... Zaten ötekileri kovalık değil, sazlık... Ama, en azından bir saat dikine yürünür kovalığın içinde... Tükenir gibi değil...

Hiç oyalanmadı...

Hemen verdi kararını.

Buraya yerleşecekti...

Döndü...

Öğle yemeğine bekliyorlardı... Muhtar da bekliyordu. Kararını öğrenmek istiyordu adam... Yüzünün güldüğünü görünce, sokuldu.

— Umutlu görünüyorsun...

— Daha çok güvenliyim ağa...

— Sen bilirsin. Sonra demedi deme... Gelip, bu derdi benim başıma sen açtın Muhtar diye yakınma...

— Benim töremde yakınmak yoktur Muhtar... Sen rahat ol.

— Peki... Sen bilirsin. Eğer başarabilirsen, tüm köyün çıplağına da yardım edersin. Senin başardığını görerek, onlar da sarılır işe... Bakarsın, bir yurt sahibi olurlar. Göreyim seni. Çabanın elinden hiç bişey kurtulmaz. Bir ispatla bizim köylüye insanın neler yapabileceğini... O zaman en başta gelen yardımcın benim.

— Sağol Ağa... Yer gösterdiğin için sağol... Bir iki gün daha konaklayabilir miyiz köyodasında? İzniniz olur mu?

— Burası konuklar için yapılmıştır Ağa... Buyur dilediğince kal. Yüksünmeyiz.

— Sağolun Muhtar... Çok sağolun...

— Siz de sağolun... Töremiz böyle gerektirir bizim. Konuk dilediğince kalır. O yüzden, her hangibirimizin bişey yaptığını sanma.

— Unutulmaz bir iyilik yaptın. Bana yer gösterdin. Umarım ki, yüzünü kara çıkarmam.

— Ben de umarım. O zaman, seyreyle bizim köyün yoksulunu... Salt bizim köyün değil. Başka köylerin de... Burda ağaç bitiyormuş, burda ürün oluyormuş diyen senin başına dolanır artık...

— Tanrı'nın toprağı bol... Gelsinler. Diledikleri gibi yer açsınlar. Benim sırtıma binecek değiller ya...

— Binmeyecekler. Orası doğru... Ama, dedim ya, nerde yoksul varsa türeyecek. Onları beslemek sana düşecek sonra.

— Bizim töremiz de sizinki gibidir Ağa... Elimizdekini üleşmek boynumuzun borcudur.

Köy bakkalı kente gidiyormuş... Kazma, kürek, pulluk ve kış için gerekli gereçleri ısmarladı... İlkin, dam kuracak bir yer açması gerekiyordu. Bakkal dönünceye, köylüler ödünç verdiler... Hiç oyalanmadı.

İbrahim'i de yanına alarak, girdi azmağın kovaları içine.

Giriştiler işe...

Akşam olmadan, dam kuracak yeri açmışlardı. Köye dönüp, tahta aldılar. Usta ellerle ördü damını İlyas... Köyodasını boşalttılar. Kendi yerlerine geçerken, kaynanasına haber yolladı... Yeri hazır, gelsin diye...

Kadın bekliyormuş.

Tavuklarını köylüye dağıtmış. İneğini Topalların Ali'ye bağışlamış. Akraba olduk, ele gitmesin düşüncesiyle.

Nesi varsa sarmış bir çıkına. Haberin gittiğinin ertesi gün, istasyonda karşıladı İlyas o'nu... Fatma, dünürünü yanında görünce, sevindi birden. Kaç gündür özlemişlerdi birbirlerini. Çocuklarından önce, ikisi dalıp gitti söyleşiye. İlyas'ın ardından anlatılanları aktarıyordu kadın. Tüm obanın parmağı ağzında kalmıştı. İki ailenin üstüne titrediği kızı çekip alıverince, tümü şaşkına dönmüştü. Ne yaman bir insan olduğunu ancak o zaman anlamışlardı. Topallarla, Kundakcılar evine baskına giderken, kendileri avlanmışlardı. Hele hiç sezinletmeden, bir günlük yola ulaştırması kızı... Nasıl oldu da görmedik, nasıl oldu da yakayalayamadık diye döneniyorlardı ilkin. Sonra da, hakkıydı İbrahim'in diyorlar. Böyle bir ağabeyi oldu mu kişinin, her bir şey hakkıdır... Koca köy içinden güpegündüz adam kaldırır da, kimse kolunu kıpırdatamaz. Onda eski eşkiyaların kanı var... Çakıcı'nın, Demirci'nin, Atcalı ve ötekilerin.

Bunları bir onurla anlatıyor. Damadının, bir koca obaya parmak ısırtmasından en çok kıvançlanan kendisi. Kızı beklemişti, beklemişti de sonunda gerçekten turnayı gözünden vurmuştu. İyi biliyordu ki, amansız görünen şu kovalığı bile adam ederdi o... Bir koca obayı şaşkına çevirdikten sonra, toprağın bağrına saplanmış kovaların sözü mü olur?

İlyas, sessiz yemeğini yedi. Bedeninin tümü, bıçak yarası gibi sızlıyordu. Bir kesiklik vardı üstünde... Daha gün doğmadan girdiği kovalıktan, gün battıktan sonra çıkmışlardı... İki kardeş, durmaksızın kazma salladıkları halde, akşam olduğunda bir umutsuzluk gibi sırıttı açabildikleri yer. Alabildiğine kovalığın içinde, bir perçem bile değildi bu. Kök yerleri bel boyu derinlikte kovuk kovuk kalmıştı. Bir saydı İlyas... Altı kök sökebilmişlerdi akşama... Yine de her bir yanları sızlıyordu. Özellikle İbrahim pek yorulmuştu. Toprak işine hiç girmemişti şimdiye... Ağabeyi her zaman uzak tutmuştu o'nu topraktan. Her gittikleri yerde, bir sürünün başına geçirmişti. Şimdi birden toprağa sarınca, kollarını kaldıramaz bir duruma geldi...

Üstelik, bildiği tanıdığı bir toprak da değildi önlerindeki. Kovalar, en derin yerine kök salmış... Muhtar, konuşurlarken, hiç kök bırakmamaları gerektiğini belirtmişti. Bir küçük parça kalsa, yeniden sürer çıkarmış kova... Ektiğini yer tüketirmiş hiç bakmadan. Bu yüzden, bir iyice kazımak gerekirmiş. Onlar da denilene uydular. Kökün gidebildiği derinliğe varıncaya oyuyorlar toprağı. Sonra, çekip çıkarıyorlar, kalın, beyaz ve sert kökleri... Bir küçük yığın haline geldi... Ağabeyi alay ediyordu. «Bu yıl, yakacağımızı toprağın derininden çıkaracağız anlaşılan İbrahim...»

İki kardeş, yemeklerinin son lokmalarını çiğnerken uykuya daldılar. Hemen arkalarından yaşlılar da çekildi. Iki gelin, elbirliğiyle sofrayı toplayıp, bulaşıkları yıkarken söyleşiye daldılar...

Zühre, yüzünde utanç alı bir gülücükle sordu.

— Abla...

— Ne var Zühre?

— Daha çocuğunuz olmuyor mu?

— Nerden aklına geldi bu şimdi. Durduğun yerde soracak başka şey mi bulamadın?

— Ne bileyim. Esti işte... Gücendin mi?

— Neden güceneyim. Tanrı isteği değil mi çocuk? Yaratanın armağanı değil mi? Elbet vardır bir sırası... Bir beklediği...

— Öyle. Öyle ya biraz da senin elinde bu. Yoksa istemiyor musun?

— Avrat olur da çocuk istemez mi? Analık, yeryüzünün en güzel işlevlerinden biri değil mi? Kişinin ürün vermiş bir tarla gibi gönenmesi, gövermesi onuru başka nasıl olur?

— İşte ben de bu yüzden sordum ya... Bana karnın biraz büyümüş gibi geldi de.

— Sus... Daha ortada fol yok yumurta yok... Ne çabuk da sezinledin durumu?

— Sezinlerim... Bana ettiğin iyilikleri unutacağımı mı sanıyorsun? Sen benim özbir ablamsın... Bir yerde ablamdan ileri anam gibisin. Öyle seviyorum seni. Direnişin, zorlayışın olmasa, ben çoktan Kundakcıların oğlanın yatağına sürülmüştüm. O yüzden, gizleme benden. Her bir şeyini görüp, gerektiğinde yetişmek görevimdir. Saklama bildiğini. Deyiver... Var değil mi?

Sesini çıkarmadı Hatice... Güldü... Bir kıpırtı sezinliyordu karnında. Yeşeren bir fidanın ilk kök salışlarının filizlendiğini sezinliyordu. Ama, daha bir sezgiydi bu. O bakımdan kimseye açmamıştı daha. Anasına bile... Zühre birden üstüne vurduruverince, salt gülmekle yetinmişti. Sonra yumuşak, kandırıcı bir sesle cevapladı.

— Bilmem ki... Ben de sezinledim bişeyler. Ama, daha pek erken olduğundan ses etmedim. Bizim birbirimizden başka kimimiz var açılacak. Elbet gerçeğe varsın iş, ilk sana diyeceğim... Bilmez miyim bir gerek olsa benim için nasıl çırpınacağını.

— Biliyorsun değil mi? Canımı istesen sakınmam senin için.

— Ben de sakınmam bacım. Hiç sakınmam...

— Bilmez miyim? Sen sakınıverseydin, İlyas efem bunca iyiliği yapabilir miydi bize?

— O bambaşkadır kızım. O bi tanedir. Ben sakınsam bile yapardı. Bikez gerekmesin yapacağı... Kimseyi dinlemez ki.

— Üstünden atmak için diyorsun değil mi? Öyle olsun... Senin yardımın olmasa, ben katlanırım yoksunluğa, yoksulluğa demesen, biraz güç kalkışırdı yerini bırakmaya. Baksana hallerine. Kova ayıklayacağız diye nasıl çırpınıyorlar.

— Onların görevi o. Çırpınacaklar elbet. Bikez ele gelsin açtıkları yer. Bir sonuca ulaştıklarını gözleriyle görsünler, bak o zaman nasıl daha bir güçlü sarılıyorlar toprağa.

— Akşama çalıştılar. Dönüp bakasım gelmiyor açabildikleri yere.

— Şimdi öyledir. Her bir başlangıç güç gider. Ama, zaman geçmeye görsün. Bakarsın hiç ummadığın biçimde gelişmiş, çiçeklenmiş... Bizim işlerimiz de öyle değil mi? Bir düşün, kirmanı eline aldığında yün yığınını hiç tüketemiyeceksin gibi gelir. Oysa, giderek ip olur yığın... Kazak olur, çorap olur işlemesi, örneğiyle...

— Doğru diyorsun. Çok bir doğru diyorsun ama, kolay katlanmaz kimse böylesi güçlüğe. Bir toprak adamı olduğu halde, İlyas efemin lokması ağzında kaldı. Devrildi yattı hemen.

— Ya İbrahim... Oncağızım hiç anlamaz topraktan. Yine de gık demedi.

— O biliyor ablam. O çok bir iyi biliyor ki, yapılanlar kendisi içindir.

— Olsun... Hiç zora koşmamış o'nu efesi... Eh, bilmem ama, ben de koşmadım. Alışmadı. Şimdi pek baygın düştüyse şaşmam. Hadi sen oyalanma. Var yanına, bir güzel ov kulunçlarını. Ov ki, sabaha dinlenmiş olarak kalksın.

— Sen asıl İlyas efeme bak.

— O alışkın Zührem... Çok bir alışkın. Hadi sen dediğimi yap.

Zaten işleri bitmişti. Bir kapların yan tarafa dizelenmesi kalıyordu. Direnmedi Zühre. İyi bir akıl vermişti eltisi. Hemen fırladı.

Hatice, işini bitirince, sokuldu efesine.

İlyas, böylesi bir yorgunluğu uzun zamandır unuttuğundan, bir türlü uykunun derinine dalamıyordu. Bir o yana, bir bu yana dönüp duruyor, gözlerinin kapalı olmasına karşın düzensiz soluklarla, bir an önce asılmak istiyordu düşe... Mümkün değildi ki bu... Sanki her an uyanıverecekmiş gibi hafif bir uyku, sızılarını dindirmiyor bir türlü.

Hatice sıcak sıcak sokuldu. Bileklerinden başlayarak, kollarını sıktı... Parmaklarının ucunda kütürdüyordu sertleşmiş kaslar...

Giderek azaldı sızılar.

Giderek bir rahatlamanın yumuşaklığına saldı kendini İlyas... Hafifce gözlerini araladı. Hatice'nin ışıltılı bakışlarında yorgunluğunun tümüyle geçtiğini sezinliyordu. Hatice ovmasını sürdürürken;

— Çok yoruldun değil mi efem?

— Epeyi yorulmuşum kınalım.

— Çok güç değil mi burdan yer açmak?

— Güç ya, başarmamız gerekiyor. Hiç olmadı, gelecek yılın yiyeceğini çıkarmalıyız. Elimizde avucumuzda ne varsa harcadık buraya. O yüzden, vargücümüzle çalışmamız gerekiyor.

— İbrahim efem kimbilir nasıl yoruldu?

— Ya, o hiç alışkın değil. Ama, alışacak. Artık sürü kurmak, sürü bulmak mümkünsüz. Toprağa bağlanmalı bir iyice... Tıpkı kovalar gibi... Biliyor musun sökerken ne düşünüyorum.

— Ne düşünüyorsun?

— Bunlar da benim gibi diyorum, kovalar için. Toprağın derinine öyle bir saplanmışlar ve öylesine güçlü sarılmışlar ki... Toprak ister istemez beslemek zorunda onları. İster istemez yaşatmak zorunda. Neden dersen, ne ki buluyorlar yaşamları için, onu almasını

beceriyorlar. Nerde verim gördülerse, köklerini oralara saplamışlar. Sen de göreceksin. Belki gördün bile... Nasıl eğri büğrü kökler... Kazıyorum, bir yerden ucu görünür diye... Bir de bakıyorum, daha derinlere inmiş. Daha bir uzamış. Yeni baştan vuruyorum kazmayı... Ve böylece kararım daha bir bileniyor. Bir ot diyorum... Bildiğimiz ot, kendi yaşamını sürdürmek için toprakla böylesine cebelleşebildiğine göre, ben durmamalıyım. Daha bir uğraşmalı, daha bir didinmeliyim. Dirliğim buna bağlı. Bir hız geliyor o zaman. Anlatılmaz bir güç geliyor kollarıma. İnan ki, kazma daha derine batıyor...

— Bilmez miyim? Sen bikez istedikten sonra neyi yapmazsın ki...

— Benim isteğimle değil bu kadınım. Zorunluluk. Bikez zorunlu oldu mu kişi, her bişeyi yapmaya koşullanıyor.

— Hadi uyu artık efem... Çok yorgunsun. Uyu da dinlen.

— Uykum yok... Hem ellerinin değdiği yerde yorgunluktan iz kalmadı.

Sarıldı karısına. Hatice, biraz daha sokulursa, yorgunluğunun üstüne bir yenisini ekliyeceğini hemen anladı. Bir pundunu bulup, sırtını döndü. İlyas, bir süre saçlarını okşadı karısının. Gözleri kendiliğinden kapandı yeniden. Bukez tam kendinden geçerek uykuya daldı...

İbrahim öfkeyle doğruldu.

— Hay anacığını bellediğiminin dikeni... Gene yırttı ulan...

İlyas, bir süre alayla baktı kardeşine. Sonra dayanamadı.

— N'oldu İbrahim?

— N'olsun be efe... Bir çaresine bakalım şu dikenlerin. Zırp diye batıyor boş buldu mu?

— Batar... O da yaşayan bişey İbrahim... Biz kendi yaşamımız için kökleyip çıkarıyoruz onu... Bırakır mı öcünü sanıyorsun.

— Ben onların hakkından gelmeyi bilirim gör bak.

— Ne yapacaksın?

— Bi kibrit çalayım, baştan sona tüttüreyim de anlasın bir iyice batmak nasılmış...

Birden dikildi İlyas... Sırtını okşadı kardeşinin.

— Yaşa be İbrahim... Bu iyi akıl işte... O zaman toprağın üstündekilerle hiç uğraşmayız. Salt kökleri söküp çıkarmak kalır. Hem de bir gübre olur ki kova külü... İyi akıl ettin bunu. Hemen uygulayalım.

Sonra duraladı bir an.

— Yalnız...

— Yalnız ne efe?

— Yalnız tüm kovalığı yakar çıkarız bir de...

— Yanarsa yansın. Sayıyla mı teslim ettiler bize...

— Kovalık önemli değil. Yöresi tüm tarla, köy... Bakarsın sıçrar ateş, bakarsın köylünün yıl boyu emeğini kül etmişiz. İşte o zaman güçleşir işimiz.

— O da var ya... Desene para etmedi bizim akıl.

— Etti etti... Neden etmesin... Dört bir yandan geniş hendekler açarız. Alazın öte yana sıçramasını engelleriz bir iyice. Ondan sonra verederiz kibriti...

— Hah oldu. Yine kurtulduk desene...

— Kurdulduk ki hem de nasıl... Hadi gel... Başlayalım hendek açmaya.

— Azmak yanında da açacak mıyız?

— Yok orası istemez. Biz köylerden yana olan yerleri kazıyalım. Sonra tutuşturuveririz.

Telli telli bakıyor karısı. Ocağın alazı alçalıp yükseldikce, yüzünde pembe bir gölge çizgileşiyor. İlyas, kazma sallamaktan iyice nasırlanmış, avuçlarını, ılık bedeninde dolandırıyor. Karnına geldiğinde birden durakliyor. Gözlerinin içine bakıyor Hatice'nin. Sonra okşa-

yışları yumuşuyor bir iyice... Her bir yanını yokluyor parmaklarının ucuyla. Bir gülücük yayılıyor gözlerinden yanaklarına. Dişleri parlıyor sarı sarı...

— Sezinlediğim yanlış değil umarım...

— Ne sezinledin ki efem?

Nazlı bir soru dolandı kulaklarında. Fısıltısında, tüm mutlulukları nefesleştiren bir ılımla sardı damarlarını.

— Bir tohum yeşeriyor karnında. Dediğim bu. Anlamazlığa gelerek, beni kandırmak mı istiyorsun yoksa?

— Seni kandırmak mümkün mü efem? Ben de sezinledim bişeyler ama...

— Bakalım ben görecek miyim diye bekledin?

— Yok ondan değil. Kesinlemedim daha kendimce.

— Kesin bu... İşte, oynayışlarını duyuyorum parmaklarımda. Yok parmaklarımda değil, tam yüreğimin ortasında. Demek ben de baba oluyorum artık ha.

— Tanrı armağanını sağ esen gönderirse, öyle efem.

— Umarım gönderir. Dilerim, karşılar özlemimizi yaratan.

— Hep duam o efem... Kovaları tutuşturduğun gün, seyrederken hep bunu düşündüm. Kızıl alazların ortasından yücelen kara duman, gök yüzünde bulutlaşırken, Tanrım, dedim. Tanrım, öyle bir yiğit bağışla ki efeme, kendine benzesin.

— Ben de şimdi tam tersini diledim. Senin gibi bir kızım olsun. Olsun ki, kasılayım yarın damatların karşısında. Dört döndüreyim köyün oğlanlarını.

— Köy... Köy bizden çok uzak efem.

— Sen öyle san kekliğim... Bikez görsün köylüler. Buraların toprak olduğunu, ürün verdiğini bir görsünler de, seyreyle nasıl donanıyor çevremiz...

— Öyle, hazıra konmaya alışkındırlar değil mi?

— Hazıra konmak değil bu... Hiç böyle alma. Yoksul kimbilir kaçkez denedi çemberini kırmayı? Kaçkez yüklendi yazgısının üstüne alabildiğine? Ama, durmak-

sızın yenilginin verdiği kuşkuyu bir düşün. Sen dikiyorsun başını. Bir savaşın uğraşısına kaptırıyorsun kendini. Sonra bir de bakıyorsun, alabildiğine ezilmiş, yitirmişsin uğraşıyı... Yeni bir atılım için güç ister kişide. Bizim insanlarımız yine de gösterirler bu atılımı. Yine de girerler yeni bir deneyin ağır koşulları altına.

— Neden?

— Başka çıkarı yoktur. İnsan yeryüzüne yaşamaya gelir. Yaşamak da bazı koşulların yerine getirilmesiyle mümkün olur ancak. En azından, üç öğün yemek, birkaç yılda bir giyinmek zorundadır insan. Bunları sağlamak için, nerden bir umut kapısı görürse oraya saldırmak kaçınılmazdır. Aslında, yeni atılımları sağlayan zorunluluktur kınalım. Bizi al ele. Ne işimiz var bu azmağın içinde? Düzgün bir yerde tarla alabilecek gücümüz olsa, dönüp bakar mıyız buraya? Bakmayı bırak, belki böyle bir yer olduğunu bile aklımızın kıyısından geçirmeyiz. Ama, elimizdeki salt araca yetecek oranda bir para olunca, kendimiz sıvanmak zorundayız. Hazıra konmak olanağımız yok.

— Madem öyle, onlar bizimle birlikte neden başlamadılar işe?

— Başlayamazlardı?..

— Neden?

— Çünkü bikez ezilince, yeniden dikilmek güçtür dedim az önce. Bir düşün, sen elinden geleni yapmışsın. Tüm uğraşını dökmüşsün toprağın bağrına. Sonra yazbahar ayları geldiğinde bir de bakıyorsun, ürün yerine kova dikenleri fışkırıyor pınar gibi. Yeniden başlıyor umutsuzluk. Yeniden el işine dönmenin karamsarlığı. Kolay mı bundan sonra yeni bir denemeye girmek. Kendi başında denediğin bir mümkünsüze yeniden başlamak kolay mı?

— Biz başardık ama.

— Daha belli değil. Şimdiden başardığımızı söyleyemeyiz. Ama, yarıladık yolu. Umarım, ürün gülücüklenir baharın. Ne var ki, başardıksa bile bu, bizim onlar-

dan daha yoksun olmamızdan böyledir. Onların olumsuzlukta başvuracakları bir yerleri var. Köyleri, kendi insanları... Biz öyle değiliz. Tümden yabanız ki doğanın üstünde, anlatılmaz. O yüzden onlar bir direndiyse biz on direniyoruz. İbrahim bile... O yumuşacık, usta çoban bile, toprak adamı oldu çıktı... Kazmayı vuruşunu bir görsen, yüreğin paralanır. Kavga edersin benimle.

— Zühre iyi kız efem... Zühre bulunmaz bir gelin. Kaçkez duydum efesine yakarışlarını... «İlyas efem çok yoruluyor efem», diyordu. «İşin ağırını sen yap, hafifi kalsın o'na. Çok bunalmasın. O bizim herbişeyimiz. Ona bişey oldu mu, tümden dağılır yuvamız. Çok bir dikkat et... Ondan daha çok çabala. Çabala ki, hakkını ödeyebilelim. Bizim için yaptıklarından ağrınmasın.»

— Bilmez miyim kınalım? Zühre'nin tam senin gönlüne göre bir gelin olacağını bilmez miyim?.. Hakkı yenmez doğrusu. Gık demiyor. Başka gelinler olsa, azbiraz kıyıda dur, azbiraz dinlen diye etmediğini komaz.

— O tam tersine efem... Evde de öyle... Elinden gelse, bir postun üstüne oturtacak bizi. Damın ne denli işi varsa, yüklenecek zayıf omuzlarına. Bereket, anamlar görünüveriyorlar arada bir de, soluklanmayı akıl ediyor.

— Şimdi üremeye de başladığımıza göre, başkaları gelmese bile... Gelirler ya, gelmese bile biz bi köy ederiz tasalanma.

— Bir iyice anladım ki, baharın birden çoğalacak burdaki insan sayısı.

— Benim de düşündüğüm o. Bikez görsünler sonucu. Bikez, kova yerine ürün fışkırdığına iyice inansınlar. O zaman, biz direnmesini bilememişiz. Demek, daha bir derinden kazımak gerek kökü... Daha bir uğraşmak gerek yılmadan, derler.

— Desene yoksulun tümü yığılacak başımıza.

— Keşke öyle olsa. Benim kuşkum başka.

— Başka ne olabilir ki?

— Olacağı bilmiyorum. Ama Muhtar'ın bizi buraya salarkenki bakışlarını hiç beğenmedim. Hele git başar, sonra azmağın üstüne nasıl oturulur gör, der gibiydi.

— Engellersin efem. Sen onu da engellersin.

— Yok kınalım. Bukez salt bilek gücüne dayanmıyor iş. Bu kez gerekli olan güç başka. Varlıklının oyununu bozabilmek için, en az onun harcayacağını ortaya koymak gerekir. Yoksul doymak, giyinmek zorundadır. Bunu sağlamak da bizim gücümüz dışında. Kişiden çok güç olacak engellemek. Şimdiden bil bunu. Bil aç kaldı mı, ekmek ister adamdan. Akıl değil. O yüzde sonra beni suçlama...

— Seni nasıl suçlayabilirim ben efem...

— Senin yüreğinin yumuşaklığını iyi bilirim ben. Bir haksızlığın, bir densizliğin olduğunu gördün mü duramazsın yerinde. O yüzden, gelecekler kapımıza. Geldiklerinde geri çevirmek zorunda kalırsam, biz aç kalalım, onlar doysun diyebilirsin. Ben olmaz deyince de, suçlarsın diye korkuyorum.

— Her bir şeyi gerektiği için yaptığını bilmez miyim ben?

— Bilirsin de, yine bişeyler yapılabilirdi diye düşünürsen.

— Benim yiğit efem. Benim düşüncem böylesine önemli mi?

— Elbet önemli. Sen benim canbir yoldaşımsın. Her bir işimin ortağı ve de yavrumun anasısın. Bundan öte, kınalı kekliğim, sevdalımsın. Sana hesap vermiyeceğim de, kime vereceğim ben?

Sokuldu Hatice... Dudaklarında ödenmez bir borcun sevgenliği parıldıyordu ıslak ıslak. Parmaklarını gezdirdi nazlı nazlı... Sonra kollarını, erinin kalın, küt ensesine doladı... Tüm alazı, tüm gücüyle sıktı...

İlyas, bir süre korkuyla direndi. Yavruya bir şey olabilirdi... Baktı, karısının aldırdığı yok. Kollarını genişliğine açtı. Tam sırtından kavrayarak, bir iyice bas-

tırdı üstüne. İpek saçlarının arasında ellerini, dudaklarının pembesinde ağzını dolaştırdı.

— Benim yiğit efem. Sevdalım... Öylesine güzel konuşuyorsun ki...

— Senin gibi güzel bir avratı olursa kişinin, kötü konuşamaz.

— Yiğitim... Erim... Bi tanem...

Bir tüy hafifliğiyle kıvrandı Hatice... İncitmeden kaldırdı o'nu İlyas... İncitmeden yan döndü ilkin. Sonra, vargücüyle kapaklandı üstüne. Suratının kaç gündür tıraş görmemiş sık sakallarını ak gerdanında gezdirdi. Burnunu boynuna gömerken, şalvarını sıyırıyordu elleriyle...

Fatma, elinde tesbihi kendi kendine masallar düzüyor... İyice yaklaştı gelinin günleri. Bugün yarın, bir torun sahibi olacak. Ve tüm çocukluk özlemini çıkaracak ondan. Gelinler, damın işini becermek için birbirleriyle çekişiyorlar. İki ihtiyara hiç bir iş bırakmıyorlar. Bir işin ucundan tutalım deseler, hemen kaş çatıp oturtuyorlar. Biz ne güne duruyoruz diye... Ne zaman ki akıllarının ermediği bir dert çıkıyor, o zaman koşuyorlar işe onları... Köy yerinde akılermez dert de çıkmaz ki kolaylıkla...

İşte bir olsun torunları... Masal anlatmak, onlarla birlikte dolanmak zaman alır. Kış ölgünlüğünü yitirir torunları. Yeniden bir işe yaramanın mutluluğunu tadarlar. Yeniden dirilir, gençleşirler... Bu gençleşmeye, bir iş edinmeye çok gereksinmeleri var. Kendi aralarında konuşurlarken, kaçkez tekrarladılar birbirlerine. Bir köşeye atılmak üzünç verici. Ölümden beter. Kişinin, sağlığında, işe yaramaza çıkarılması, kocamışlığını yüzüne çalan bir şamar gibi.

Bir yandan da seviniyorlar. Kızları, kızlıkları, gelinleri kendi başlarına damın işini çevirerek, erlerini yoksun bırakmıyorlar. Yarın yokluklarında, tıpkı istedikleri gibi yürütecekler işleri... Bu da bir büyük kıvanç onlar için. Hem gecikmiş, kazaya kalmış namazlarını kılar, Tanrı'ya yüzakıyla gitmeyi sağlarlar. Ama, yetinmiyor bununla kişi. İstiyor ki, bir yapacağı bulunsun yeryüzünde. Bir amacın çevresinde dönensin. Yoksa, gereksiz sayıyor kendini. Gereksizliği yüzünden, yitip gitmenin daha olumlu olacağını düşünüyor.

Tam bu karamsar düşüncelere yelken açacakları sırada sezinlediler Hatice'nin karnında olup bitenleri.

Ve sezinler sezinlemez, gizli bir sevincin heyecanı çiçeklendi içlerinde...

— Dünür sen de gördün değil mi?

— Görmez miyim. Kaç zamandır araştırıyorum zaten...

— Ah, bir sağ esen ulaşsak sonuna. Bir kucaklasak torunumuzu...

— Bu andaki şişkinliğine bakılırsa, ikiz olacak diyorum...

— Ah öyle olsa... O zaman daha çok iş çıkar bize. Daha çok çalışmamız gerekir.

— Ya, bir kıyıda unutulmaktan kurtuluruz.

— Yok, benim gelinlerim sağolsunlar hiç unutmuyorlar bizi. Unutmuyorlar ya, yine de alışınca koyuyor işte. Hiç olmadı, birimize yemeği, birimize bulaşığı bıraksalar.

— Tümden kaçırdık işleri elimizden dünürüm. Tümden alıştık biz de tembelliğe. Ama, oğullarımız böyle giderse, kısa zamanda iş bulur bize... Torun olmazsa, artırırlar hayvan haşadı. Onların yayılması, otlarının toplanması, bizi yine de oyalar. Yer biraz açılsa, aklıma ne geliyor biliyor musun?

— Ne geliyor ki?

— Bir ucundan da biz tutalım. Bir küçük bahçe yapalım. Hiç olmadı, kendi yiyeceğimizi çıkarırız. Ben topraktan anlarım azbiraz. Geçen gün bir iyice yokladım. Öyle verimli duruyor ki... Biraz sebze eksek. Yazın yeşilleniriz.

— Bak bu çok bir iyi... Hemen akşam diyelim fikrimizi. Diyelim ki, bize de bir evleklik yer ayırsınlar. Ekelim, çapalıyalım, derken, akşamı edelim.

— Ya... İyi olur...

Aklında masallar vardı Fatma'nın. İnsan üstüne yoğrulmaya başlamış... «Ben torunlarıma devleri, Kaf dağını anlatmayacağım,» diyordu kendi kendine... «İlyas'ımı anlatsam kaç masal eder... Bilsinler. Babalarının doğduklarından beri doğa ve de yarattığı en kor-

kunç güçler karşısında başeğmeden nasıl çabaladıklarını. Öğrensinler bir iyice. Öğrensinler ki, büyüdüklerinde yılgınlık nedir bilmesinler.»

Bu kararı, yaşamının yeni baştan aklından geçmesine neden oluyor. Kimi üzünçlü, kimi sevinçli olayları düşünüyor bir bir. İshak'ı geliyor aklına. Kendiliğinden nasıl alıştı yitikliğine. Yıllar boyu yola baktıktan sonra, o'nun dönülmezde olduğunu nasıl benimsedi. Oğulları en ufak bir şey belli etmeden artık gelmiyecek kararına nasıl vardı bilemiyor. Şimdi de bilemiyor... Bir kanıksamışlık içinde görüyor olup bitenleri... İshak gitmişti. Gitmiş ve bir daha dönmemişti geri... Dönmeyecekti de...

Varlık, yaşam, kendini kafasına çaka çaka kabûl ettiriyordu kişiye... Şimdi, gelinin karnı iyice şişeli, Zühre'ye yardımcı atamışlardı kendilerini. Eskiden iki kişinin tuttuğu işi, şimdi üç kişiyle kotarmanın tadını alıyorlar. Sanki onlar için karılık, ev yönetme yeni başlıyor. Arada bir soruyorlar gelinlerine. Şunu şöyle yapalım mı, diye... O zaman gülmekten kırılıyor iki genç de...

Hatice kırgın onlara. Bir işin ucundan tutturmuyorlar. Her bir şeyi Zühre ile birlikte bitiriyorlar diye... Eskiden, odalarından en son çıkan, ilk giren yaşlılar şimdi tümünden önce uyanıyor, hepsinden sonra yatıyorlar...

İlyas güçlü öküzlerini boyunduruktan kurtardı. İkindi yağmuru yine başlamıştı. İyi biliyordu ki, Nisan ikindilerinde başlayan bu yağmur dinmezdi akşamadek... Pulluğu tarlanın ortasında yaptığı kulubeye yerleştirdi. Islanıp paslanmaması için bir iyice sardı demirin ağzını. Hayvanları damın alt gözündeki ahırlarına sokarken, Hatice'nin bağırtısıyla dikildi birden. İbrahim'i ardından bakıyor bırakarak fırladı.

Zühre, odalarının kapısı önünde dikilmiş, girmesini engelleyivermişti.

— N'oldu gelinim?

— Bişey yok efem. Sen dışarda kalacaksın. Anam öyle buyurdu.

— Anam nasıl buyururmuş. Kınalım bağırırken yanında ben gerek değil miyim?

— Değilsin. Senin yapacağın bi iş yok efem...

— Yok mu?

— Yok ya...

Birden aydı... Öyle ya, günü yaklaşmıştı karısının. Çoktan karnını taşıyamaz hale gelmişti. Demek sonunda yavrulayacaktı ha. Dikildi kapının ağzında. Yeni bir haykırış gelince bir daha yüklendi.

— Bırak gelinim. Hiç olmazsa kapının aralığından bakayım.

— Olmaz. Anam kızar...

— Kızarsa bana. Bırak sen...

— Olmaz dedi efem. Bi bağırmaya başlarsa şimdi. Hem oyalama beni. Su taşımam gerek.

— Ben taşıyayım...

— Ben varken olmaz...

Geriler gibi yaptı. Hemen ardından yeniden dönüp durdu kapının önünde. Hiç olmadı, açılır kapanırken bir şeyler görebilirdi. Ne mümkün...

Hele ardına bir göz attığında, kardeşinin söveye dayanmış kıs kıs gülerek kendini seyrettiğini görünce, öfkesini ondan çıkarmak amacıyla döndü.

— Ne gülüyorsun ulan? Pek mi hoşuna gidiyor?

— Ben gülmedim ki...

— Gülmedin de neden sırıtıyorsun pis pis.

— Karanlıkta sana öyle geliyor efem. Gülünecek ne var ortada.

— Yok ya... Amca oluyorsun işte. Tabanı bu...

— Ya... Amca oluyorum.

— Öyleyse niye bakıyorsun öyle.

— Efe, biliyor musun seni ilk kez böyle görüyorum. Kararsız, ikircikli...

— Elbet ikirciklenirim. Yengen içerde can alıp veriyor.

— Anam da bizim için aldı verdi.

— Öyle. Yarın başına geldiğinde ben de sana eğitirim aynını.

— Seni bilmez miyim. Benden çok kuşkulanır, gelinim diye benden çok dönenirsin yine...

— Bak domuzun yediği naneye...

Öfkeyle çıktı damdan... Yağmurun altında salıverdi kendini. Ayakları nereye götürürse oraya gidiyordu. Zaman geçtikce sabırsızlığı artıyor, yürüyüşü hızlanıyordu. Ama, bir ara dönüp baktığında, evden hiç uzaklaşmadığını gördü. Demek demindenberi, damın yöresinde bir çember biçiminde dolanmıştı hep...

Yeniden yürümeye başlarken İbrahim'in sesi yankılandı kulaklarında.

— Efe...

Koştu...

Koşarak tırmandı merdiveni.

Koşarak dayandı kapıya.

Anası, kucağında tısıldayan yavruyu uzatıverdi.

— Hatice nasıl?

— Gir de kendin bak...

Deminden beri can attığı o değil mi? Kucağında yavrusuyla, kapıdan bir göz atıyor. Hatice'nin şiş yüzünde kıvançlı bir gülücük...

— Oğlan efem...

Daha çok konuşturmuyor o'nu... Çocuğu amcasına uzatarak dalıyor içeri. Kapıyı ardından kapattıktan sonra oturuyor karısının başucuna. Terli saçlarını, şiş gözkapaklarını kokluyor.

— Seni unutuverdiler...

— Sen unutmadın ya efem...

— Ben hiç unutur muyum?

— Bu yeter efem. Bu çok bile bana. Sağol...

Yemek hazırlamışlar. Sesleniyorlar duymuyor İlyas... Anası başında bitiyor.

— Hadi bakalım sofraya. Bunca hoşuna gittiyse bi dahaya sen enikle.

— Benim canım istemiyor ana.

— Kalk dedim sana. Kızdırma kelimi. Hadi durma. Kalktı...

İstemeyerek oturdu sofraya. Fatma, kendi yemeden gelininin çorbasını içirmeye girdi. İbrahim, kucağında hoplatıyordu yeğenini...

— Bak beni tanıdı efe... Bildi beni.

— Elbet bilecek. Biricik amcası değil misin?

— Yaman bi oğlan olacak bu...

— Hünerini öğretirsen niye olmasın?

— Öğreteceğim elbet. Görbak, neler öğreteceğim... Sen bana ne öğrettinse, tümünü bir bir belleteceğim o'na...

— Sağol amcası...

Anası, daha ilk lokmayı koyarken, süzdü oğullarını, Zühre atıldı birden. Kimseye söz düşürmeden dayadı aklındakini.

— Adı ne olacak efem?

— Düşünmenin gereği yok. O adıyla doğdu...

Fatma tüm yüreğiyle bir oh, çekti. Demek efesi gelmişti sonunda. Çoban İshak'ı yeniden yeryüzünün toprağını çiğnemeye başlamıştı ha... Canyoldaşı, dağyoldaşı yeniden geliyordu yanına. Yitiğin torunu olarak... Her dönenişinde İshak diyebilirdi... Diyebilirdi ya, o efesini hiç adıyla çağırmamıştı ki... Olsun... Bunu çağırdıkca ansımış olur. Hiç aklından düşürmemiş olur. Şimdiye düşürmedi ki zaten... Nereye baksa, ne iş yapsa hep o'nu görmedi mi karşısında? Gördü... Bir sevinçle baktı oğluna... Göğsü kabardı. Gözleri dolu dolu oldu... Zühre, kaynanasının bu halini görünce, boşandı birden.

— Rahmetli babamın adı verilecek değil mi?

Sonra korkuyla durdu... Pot kırmıştı... Fatma'nın yanında İshak'ın adının geçmediğini, o'nun öldüğünün anılmadığını unutuvermişti. Kimse yan bakmadı. Kimse terslemedi. Söylenmesi gereken birşeyi söylemiş olmanın rahatlığıyla nefeslendi Zühre... Fatma, uzayıp giden sessizliği bozmak amacıyla, pürüzsüz bir sesle konuşma gereğini duydu.

— Çok bir iyi düşündün oğlum. Babanın adını sürdürmen çok bir iyi... Gelin atılmasa ben diyecektim. Ama, gördük ki dememizin gereği yok. Sen bizden önce düşünmüşsün her birşeyi. Sağol... Tanrı tüm dileklerini yerine getirsin.

Birden eski kıvanç geri döndü. Sofranın üstünde yoğunlaşan susku yel yemiş bulut gibi dağıldı yitti...

Fatma tümünden önce kalktı sofradan.

İçeri girip gelinin başına oturdu. Torununu okşayarak, muştuladı adını.

— İlyas dedi ki, adı İshak olacak.

— Elbet öyle diyecek ana. Başka bir ad mı bulacaktı?

— Yok bulmayacaktı ama, hemen o adıyla doğdu, dedi. Bulunmaz benim oğlum gibisi. Hiç bulunmaz gelinim.

— Bilmez miyim?

— Zaten bir biz biliyoruz galiba bunu kızım. Bizden başka bilen yok.

— Kim demiş... Herkesler biliyor ki benim efem bi tanedir.

Sonra minderlerden birinin üstüne çarşaf serdi Fatma... Bir yün yastık koydu başucuna. Yorganı kıvırdı. Oğlunun yatağı hazırdı.

İlyas kendisi için ayrı yatak yapıldığını görünce, dayanamadı.

— Ne o ana... Sen burda mı yatacaksın?

— Bana ne... Sen yatacaksın burda. Kırk gün, lohusalık süresi geçinceye, anladın mı? Kızıma bi eziyet ettiğini sezinlersem, kemiklerini kırarım...

Hatice atıldı.

— Etmez ana... Hiç bi eziyet etmez.

— Hele bi etsin...

Parmağını salladı. Hatice İlyas'a, olur, de diye işaret etti. İlyas sesini çıkarmadı bu söz üzerine. Bekledi...

Son birkez odaya girip İshak'a bakanlar çıkar çıkmaz da, kollarını açıp uzattı efesine. İlyas sarıldı karısına. Hatice, fısıltılı bir sesle, «Yatağı boz efem,» dedi.

— Anam sabahleyin bakar bakmaz anlamasın.

Dönendi İlyas. Direndi ilkin. Baktı telli telli süzüyor karısı. Gözlerinde bin nazın ışıltısı yanıp sönüyor, boylu boyunca uzandı yatağa. Bir iki döndü. İstediği olmuştu işte... Anasının kendisi için ayrıca yaptığı yatak, bir iyice bozulmuştu. Artık rahatca uzanabilirdi karısının yanına.

Hatice, İshak'ı öteki yanına aldı. İlyas, tüm ılımını bedeninde yudumlayarak sarıldı karısına. Arada bir kolunu uzatıyor, yanıbaşlarında tısıl tısıl uyuyan oğlunu okşuyordu. Elinin üstünde karısının elinin sıcaklığını duyarak, geleceğe dal uzatmış olmanın mutluluğu sarıyordu her bir yanını.

Hatice, nazlı nazlı mırıldanıyor.

— Artık senden uzak durmayacağım efem... Şu lohusalık günlerini de bir geçireyim.

— Bana kalsa uzadı günler. Uzadı ya, sana bir zararı dokunur diye korkuyorum.

— Anamı görmüyor musun, nasıl kızıyor.

— O hep öyledir. Bir neden buldu ya öfkesine, artık tutma.

— Haklı... Haklı olmasa, böyle dönenmez, bilirsin.

— Bilirim bilmesine. Bilirim kınalım ya, gel de içime anlat o'nun doğruda olduğunu.

— Katlanacağız efem. Katlanmak zorundayız.

— Öyle... Katlanmadan olmaz.

— Koy başını bağrıma... Döşüm sıcaklığınla tutuşsun. Ve de uyu artık.

Karısının dediğini yaptı İlyas... Uslu uslu uykuya daldı...

Susuzluk...

Yaz sıcağı, azmağı ortadan bölen derenin suyunu kurutuncaya hiç düşünmediği bir olaydı bu... Dere yatağının taşları sırıtınca, dikilip kaldı İlyas... Çevrelerindeki köyler uzaktı. İleriden kaynaktan su taşımaya kalkışsalar, yarım günlük yol. Bir olanak yaratmak gerek. Damının yakınlarında su bulundurmak gerek...

Nerden sağlayacak suyu?

İki gelin, ellerinde bakraçlarla kaynak yönünde yitip giderken ardlarından bakıyor. Aklının içinde bir burgu haline geliyor istek... Yakınlardan bir yerden su bulmalı.

Damın çevresindeki otlar kuruduğu halde, hemen biraz ötede yeşilliğini koruyan bir yer var... Buranın derinliklerinde su bulunması gerekir. Böylesi kuraklığın içinde, yeşil kalabilen otlar, bir yerde suyla ilişki kurmuş olmalılar ki, böylesine dayanabiliyorlar.

Bir denemeli.

Düşündüğü gibi çıkarsa, uzaklardan su getirmek zorunluluğu ortadan kalkar.

Kardeşi kova kökü ayıklamaya giderken İlyas doğru yeşilliğin ucuna vardı. Tam ortasına indirdi kazmayı. Bir kuyu açacaktı burda. Mutlaka su bulacaktı...

İbrahim, efesinin kuyu kazmaya başladığını görünce, ara verdi işine. Hemen yardıma koştu... Onun kazdığı yeri temizliyor. Arada nefeslenmesini sağlıyordu. Böylelikle daha kolaylaşmıştı işleri... Durmadan iniyorlardı. İniyorlardı ya, toprağın kendi nemi bile giderek kuruyor, sertleşiyordu.

Kuyu üç adam boyunu buldu...

Hâlâ kupkuru toprak... Yalnız hemen altlarında bir kum tabakasının izleri var. Kum olan derinlikte su da bulunur umuduyla, kazma sallamaya devam ediyorlar. Ediyorlar ya, birden göçüyor kum tabakası. Üst yandan da parça parça toprak dökülmeye başlıyor. Biraz daha genişleterek sağlamlıyorlar üst yanı. Ve kuyunun ağzına bir çıkrık yapıyor İlyas...

Toprağı, daha kolay çıkarabilmek için gerekli bu Aşağıdan bir çuvalın içine dolduruyor toprağı. Sonra İbrahim, çıkrığı çevirerek, yukarı çekiyor.

Kuyunun ağzındaki yuvarlak aydınlık giderek uzaklaşıyor. Ter içinde kendini de çektirdiğinde, umutsuzlukla bakıyor kardeşi.

— Burda su yok anlaşılan efe. Bir başka yere bakalım.

— Bunca emek verdik İbrahim... Biraz daha inelim. Bakarsın hemen altımızdadır su.

— Şimdiye çıkması gerekmez miydi? Ova burası... Dağ değil ki... Duyduğuma göre burda su yakında olurmuş.

— Ben de öyle duydum. Duydum ya, yerine göre değişir bakarsın. Bizim oralarda, iki adam boyuna inmeden karşılaşırsın suyla. Belki burda daha derindedir.

— Oysa tam tersi olmalı değil mi? Hemen yanımız azmak. Her bir yan su kesmiş.

— O kötü su... Toprak killi olduğundan yakına vermiyor demek. Çok derine inmemiz gerek.

— İndik ya işte efe... Bundan derin kuyu mu olur?

— Olur kimbilir. Yılmak yok... Yılgınlık göstermek yok. İstersen sen sürdür kova işini ben burda suyu bulmadan vazgelmem.

— Ya bulamazsan...

— Bulacağım gör bak... Umutsuz bir durumu var şimdi kuyunun. Kupkuru. Ama, mutlaka bir yerde rastlayacağız suya.

— Sen bilirsin efe.

— Ben bilirsem, yılgınlık göstermeden kazacağız...

Birden taşa çarptı kazmanın ucu...

Toprağın yumuşaklığı içinde, takırdamaya başladı taşlar. Yukarıdakilere belli etmeden sökmeye çabaladı İlyas... Çok güç oluyordu. Oluyordu ya, direndi... Kocaman taşları bir bir ayıkladı. Bir damar gibi derinliğe inip gidiyordu sertlik... Çuvalın içine yerleştirdikten sonra, üstünden yeniden bağlıyordu iple... Biri kafaya gelirse, gık demeden götürür beni, diye düşündü.

Ve taşları geçer geçmez, yeniden kum tabakasıyla karşılaştı.

Yüzü gerildi. İyice uzayan sakallarının arasındaki ter damlacıkları ışıladı yukardan gelen ışıkta... İshak ıslaktı kumlar... Yakalamıştı suyu... Az daha çabalarsa, bulacaktı aradığını...

Tüm gücüyle kazımaya başladı kumları... Çuvalı dolduruyor, daha geri dönmeden hazır ediyordu yığını...

İbrahim, kumun ıslaklığını görünce, sevinçle bağırdı aşağıya.

— Suyu buldun galiba efe...

— Eh, sanırsam yakalıyacağız.

— Emeklerin boşa gitmedi.

— Ya...

Aşağıdan sızıntı başlamıştı. Gözleri parlayarak sevinçle bunu duyuracaktı ki, ne olduğunu anlayamadı. Birden karanlık çöktü her bir yanına... Nefes alamaz duruma geldi. Yukarıdan belli belirsiz gümbürtüler geliyordu. Toprağın altına gömüldüğünü anladı. Yine göçmüştü yukarısı...

Altındaki kum kayıyordu. Islandıkca yumuşuyor, daha bir gömülüyordu İlyas... Başını oynatmak istedi. Ağzı burnu toprak dolmuştu. Nefes almasının olanaksızlığını görünce, dirsekleriyle, bir nefeslik yer açmak için çabaladı. Şimdi yetişirdi kardeşi. Mutlaka yardım ederdi o'na... Ederdi ya, giderek daha çok gömüldüğünü sezinliyor. Bir korku dolanıyor içinde. Nefesi azaldıkca çırpınıyor. Dirseğinin birini çekerken bir nefeslik

yer açtı. Daha soluklanmadan yeniden battı aşağı doğru. Altındaki kum eriyordu sanki... Su yükseldikce, üstündeki toprak çamurlaşıyor, her bir yanına sıvaşıyordu. Daha bir güçleşecek nefeslenmesi. O zaman yitti işte.

Ayaklarını yana açarak bir direnme daha yaptı.

Çamurlaşıp, yumuşayan toprağın üstüne çıkarmıştı başını.

Tam bu sırada, yukarıdan doğru birinin geldiğini gördü. İbrahim, ipi kucaklamış yetişmişti umduğu gibi.

— Efe biraz daha diren. Yettim efe...

Ses etmedi. İbrahim korkuyla bağırdı.

— Efe beni duymuyor musun?

— Hı...

Nefeslendi İbrahim... Demek kurtarmıştı paçayı. Hemen ayaklarını dayadı kuyunun kıyılarına. İpi kement edip, kollarından geçirdi. Sonra kendini yana alarak, yukarıya bağırdı.

— Çekin durmayın...

Bir çamur yığını halinde çıkardılar İlyas'ı... Kucaklayıp yana aldıklarında, sırıttı ilkin. «Suyu bulduk,» dedi bir muştu gibi. Sonra birden dikildi.

— İbrahim... İbrahim'i çekin çabuk...

İbrahim'i çekiyorlardı. O arada baktılar. Aşağıda su görünmüyor. Şaşkınlıkla süzdüler İlyas'ı... Toprak altında kalınca aklını mı yitirmişti... Ama, İbrahim çıkar çıkmaz sevinçle onaylayınca ağabeyini, suspus oldular.

Bir başka iple, çuvalın içine girerek yeniden indi kuyuya İlyas... Çöküntüyü temizledi bir iyice. Sonra sağlam bir dayanak bularak, kardeşinin taşıdığı taşlarla duvar ördü kuyunun her bir yanına... İyice sağlamlamıştı...

O bu işleri yaparken, su da bir iyice yükselmişti zaten.

Artık, su sorunu kalmamıştı hiç biri için.

Hem soğuktu kuyunun suyu, hem de alabildiğine hafif.

Fatma, kıvançla sığazladı oğlunun sırtını.

— Bir başına bi köy ediyorsun oğlum. Elinden gelmeyen yok. Sağol...

— Zorunluk ana... Zorunluk adamı ister istemez usta ediyor.

— Öyle oğlum... Zorunluluk en bir gücüne saldırıyor insanı. Sonra da böyle başardı mı, kendine güveni bir artıyor ki kişinin. Şimdi daha bir inanıyorum senin kovalıktan tarla çıkaracağına. Kimse inanmasa, ben inanıyorum.

İbrahim atıldı.

— Ya ben... Efemin başaracağına inanmasam, elime kazma alır mıydım?

— Tümümüz inandığımız için burdayız ya... Hiç birimizin ötekinden eksiği yok ana...

Sözü yarım kaldı...

Zühre'yi unutmuşlardı.

Çığlığıyla toparlandılar. Karnı bir iyice büyümüş, günleri çoktan yaklaşmıştı. Öyle üstüne vurdurmuştu ki şimdi... Bin telâşın arasında...

Yaşlılar hemen koşuştular.

Hatice, ocaktaki suyu artırdı.

İbrahim, pek gülünç bulduğu ağabeyinin durumuna düştü hemen. Dolanmaya başladı damın hayatında... Bir aşağı, bir yukarı gidip gelerek, kapının önüne dikiliyordu durmadan.

Fatma kucağında bebekle çıktı kapıdan. İbrahim'e uzattı yavruyu.

— Al bakalım. Gör hünerini...

— Oğlan mı?

— A'a... Kız...

— Kız mı?

— Kız...

— Zührem kız doğurmaz benim.

— De sus. Tanrı'nın işine karışmak sana mı düştü. Kız oğlan, tümü bir değil mi?

— Bi yanlışlık olmasın demek istedim.

— Hadi hadi, zırıncama da al yavrunu kucağına.

Aldı...

Üzünçle baktı bir süre. Sonra şekli değişti suratının. Giderek bir sevgi pembeleşti yanaklarında. Usullacık eğildi. Parmağıyla yanaklarını okşadı yavrunun. Gözlerini kırparak süzdü bir süre. İlyas, daha çok dayanamadı. Bir kahkaha attı. Ters ters baktı İbrahim.

— Ne gülüyorsun efe... Zevklenecek başka şey bulamadın mı?

— Bulunacak gibi değil ki İbrahim'im... Halini bir görsen.

— Ne varmış halimde?

Anası atıldı efesinden önce.

— Daha ne olsun. Nerdeyse ağlıyacaksın kız oldu diye.

— Ondan değil ana. Hep oğlan bekledim ben. Birden şaşırdım da...

— Tarla mı bu... Buğday ektin buğday biçeceksin. İnsan... Tanrı ne buyurursa o olur. Hadi zevklenip durma. Şükret...

— Sana şükürler olsun Tanrım... Oldu mu?

Bu kez daha çok güldü İlyas...

Aldırmadı İbrahim.

Kapandı kızının üstüne. Sakallarını yüzünde gezdirdi. Bağırıvermişti. Ürktü...

— Ana! N'oldu buna?

— Diken gibi sakallarını batırırsan yüzüne bağırır elbet. N'apsın yavrucak?

— E, sevmiyecek miyiz?

— Seveceksin. Seveceksin ya, güzellikle.

İbrahim, dikti başını. Sonra amcasına uzattı kızı. İlyas, parmağının ucuyla okşadı bir an. Gözlerinde ışıltılarla süzdü kardeşini.

— Pek güzel bi kızın oldu İbrahim. Tanrı yaşını uzun etsin. Analı babalı büyütsün.

— Amin...

— Amin...

Anasıyla kardeşi dua ederken, doğruldu İlyas. Bir süre İbrahim'i süzdü.

— Akşamdan beri gözünü kırpmadın. Hadi vargit uyu biraz.

— Uykum yok efe... Hiç uykum yok.

— Olur mu? Sabahladın dolanacağım derken. Hadi bakayım. Uzatma da dinlen biraz. Benim de köyde işim var. Görüp geleyim.

Anasıyla kardeşini çekişir bırakarak köy yolunu tuttu.

İstasyona varınca, tren gelinceye bir sigara sardı. Yere çömelerek bakındı. Trene çok zaman olmalı. İstasyonda kimsecikler yok.

Eğer umduğu gibi yukarı doğru bir giden olmazsa... Trencilere diyecek o zaman. Bir köylü bulamazsa haber iletecek, trencilerden birine yakaracak. Biraz daha beklesin hele. Biraz daha oyalansın. Elbet biri çıkar ve de iletir haberini.

İşte, gelenler var.

Hem de yabancı değil. Köyden Zakir Dayı... Heybesini omuzundan indirip çöktü yanına.

— Ne o bizim oğlan, yolculuk mu var?

— Yok Zakir Dayı, bir yolcu arıyorum Konaklı'dan geçecek.

— Hayırdır İnşallah... Benden yakınını mı bulacaksın?

— Konaklı'dan geçiyor musun?

— Elbet... Buyur isteğini. Hemen yerine getireyim.

— Sağol Dayı... Ne denli zahmetse, istasyondaki çocuklardan biriyle haber ilet Topalların Hasan Ağa'ya... Desinler ki bir torunu oldu. Eğer meraklanıyorsa,

buyursun gelsin. Çakır Ağa benim yerimi biliyor. Sorarsa söyler.

— İleteceğinin tümü bu mu?

— Bu Dayı...

— Ben kendim gider söylerim yiğit. Yerini de bir güzel ben anlatırım. Nasılsa su alıncaya durur tren... Zaman öldürmek için iyi bir punt bu... Hiç tasa etme. Mutlaka iletirim.

— Sağol Dayı... Çok sağol...

Tren gidinceye oturdu Zakir Dayı'nın yanında. Sanki kendi yolcusuymuş gibi, yerine yerleştirdi. Ve yitirinceye el salladı ardından. Bu görevini de bitirmişti. Torun sahibi oluyordu. Kızıyla barışmak için iyi bir nedendi bu adam için. Bakarsın kırılır inadı. Bakarsın gelmek için bir neden arıyordur. Barışma pundunu kaçırmamak gerek.

Anasının zorlamasıyla kıpırdanan İbrahim, Zühre' nin yanına vardı ilkin. Başucuna oturdu. Eli kendiliğinden saçlarına gitti karısının. Kara kıvrımlarını okşadı bir süre. Zühre, giderek artan bir utançla kesik kesik söylendi.

— Utandırdım seni değil mi efem?

— O neden o?

— Bir tosun doğuramadım.

— Tanrı yaratığı değil mi bu... Senin elinde mi?

— Öyle ama...

Sözünü kesti karısının.

— Aması ne... Tanrı ne dilerse o'nu verir. Bizim haddimize mi düşmüş ötesini istemek. Hem kuruyup kaldı mı bundan ötesi. Tanrı daha kaç evlât verecek bize. Oğlan da olur arada, kız da... Bundan ötürü üzülüp sıkılmak var mı kulluk töresinde. Yok kınalım. Hiç sıkma kendini. Hiç üzülme...

— Ben de sanıyordum ki...

— Ne sanıyordun?

— Kız oldu diye gücendin bana. O yüzden gelmiyorsun yanıma...

— Yanına gelmem için izin veriyorlardı da... Hele bak şunun sıkıldığı şeye... Nurtopu gibi bi kız verdin. Sana benziyor tümüyle... Bu yörenin en bir güzel kızı olacak. Dört döndüreceğim delikanlıları. Daha ne isterim Tanrı'dan. Daha nasıl üzünç duyarım.

Güldü Zühre... Analık mahmurluğunun yayvan gülümsemesi, yüzünün her bir yanında gölgelendi. Kocasının elini avuçları arasında sıktı bir süre. Nazlı nazlı baktı.

— Öyleyse bana kaval çalar mısın?

— Çalarım elbet. Hem de nasıl...

Bir yıla yakın bir süredir elsürmediği kavalını aldı hemen. Köşeye bağdaş kurup üflemeye başladı... Uykusuzluğunu, yorgunluğunu tümden unutuyordu. Giderek uzadı ses... Giderek çoğaldı. Bir çavlan gibi kapladı her bir yanı... İbrahim, kendiliğinden olduğu yerde kaykılıp uykuya dalıncaya sürdü...

Kuyu derdinden, kovalığı unutmuşlardı bir süre... Yeniden verdiler kendilerini. Ekin zamanı gelinceye, açtıkları yer, gelecek yılın umudunu artıracaktı. Sarıldılar yeni baştan işe... Ayıkladıkları kova köklerini, yığın halinde dizmeye başladılar.

Öğle olurken, köy yönünden bir gölge belirdi. İlyas, gelenin kimliğini bildiğinden hiç aldırmadı. İşlevini sürdürdü. İbrahim, uzun uzun baktı ilkin. Çıkaramadı... Bir süre daha eğildi işine. Yeniden baktı. Çok uzaktaydı Hasan. Üstelik hiç beklemiyordu İbrahim. Küçücük bilgisi olsa, kendiliğinden çıkarırdı geleni. Ama, olmadığı için, öyle bakıyor. Efesinin hiç aldırmadan işine devam ettiğini görünce dayanamadı.

— Bir gelen var efe...

— Olsun. Gene köylülerden biridir. Bizim ne işler yaptığımızı öğrenmeye geliyordur.

— İyi ama, bu yana gelmiyor bu... Doğru dama yönelmiş.

— Yönelsin canım. Daha yaklaşmadı. Biraz daha gelsin, gider bir bakarız.

— Birine benzetiyorum ama...

— Kime...

— Çıkaramadım.

— Çıkaramadınsa işine bak. Nasılsa buraya gelecek. O zaman anlarız kim olduğunu...

Efesinin bu aldırışsızlığı, daha bir etkiledi İbrahim'i. İyice meraklanmıştı. Bıraktı işini. Tarlanın kıyısına yöneldi. Birden tanıdı geleni. Topalların Hasan'dı bu... Kaynatası... Çapayı attı elinden, köy yönünde seyirtmeye başladı... İlyas, ağır ağır dama yöneldi. Evdekiler sezinleyip gürültüyü çıkarmadan yanlarında olmalıydı.

İbrahim, yarı yolda karşıladı Hasan'ı. Sarıldı, elini öptü. Heybesini çekip aldı omuzundan. Yüklendi... Damdaki kadınlar da görmüşlerdi geleni. Tanımışlardı İbrahim seyirtince. Bir bağırtı kapladı ortalığı Bir günlük lohusa olmasına karşın babasının adını duyunca Zühre de, yatağından fırlayıp kalkmıştı. Daha o kapıya varmadan, gelenler dama girdiler.

Gözlerinde yaşla karşıladı babasını. Ellerine sarılıp öpüyor. Birini bırakmadan, birini kucaklıyordu.

Kendini ilk toplayan Fatma oldu.

— Hoşgeldin dünürüm. Safalar getirdin.

— Hoşbulduk. Safa bulduk...

— Ne iyi ettin ya... Biz de torununa ad düşünüyorduk tam. Öyle zamanında geldin ki...

İlyas, olup bitenlerden habersiz gibi dikildi kapıya. Bir süre bu sevgi görüntüsüne baktı. Sonra, dudaklarında belli belirsiz bir gülücükle, elini uzattı Hasan'a.

— Hoşgeldin Dayı...

— Hoşgördük İlyas... Sağol... Haberine çok sevindim. Hiç eğlenmeden atladım geldim. Ne iyi ettin haber ilettiğine. Yol boyu dua ettim hep sana...

Odadakilerin gözleri İlyas'a çevrildi soru işareti gibi. Hiç sezinlememişlerdi. Dün bir işim var diye gitmişti köye... Demek Hasan'a haber iletmek için istasyon'a varmıştı ha... Tümünün gözleri doldu. Zühre koştu... İlyas'ın elini yakalayıp öptü.

— Sağol efem. Tanrı ne dileğin varsa hemen yerine getirsin.

— Benim tek dileğim sizin mutluluğunuz gelinim. Başka ne olur ki...

— Bilmez miyim efem. Bilmez miyim. Benim dediğim, bu borçlarımızı nasıl ödeyeceğiz anlamınadır?

— Borç mu olurmuş? Görevim değil mi bu benim? Bi kez gücendirdim babanı. Barıştırmak, gönlünü almak da benim ödevim değil mi? Güzellikle kotarılacak bir işi zora koşan kim?

Hasan sevgen bir ılıklıkla atıldı.

— Bu iş güzellikle kotarılmazdı ki dünürüm. Senin yaptığından başka çıkarı yoktu ki bu işin. Ama, aradan zaman geçti şimdi. Açıkca belirtmeliyim ki, çok bir iyi ettin. Osman haytasının elinden kurtardın kızımı. Yaptıklarınızı gördükten sonra daha bir inanım arttı ki, kızım seçimini yaparken gerçek bir yiğide düşmüş. Çok sevindim buna. Pek çok sevindim. Zaten bir neden arıyordum bikez gelip bakmak için. O nedeni de sen verdin. Haberin gelince, yerimde duramaz oldum. Çakır Ağa çağırttı hemen ardından. Duyduğum doğru mu, dedi. Doğrulayınca, durma git. Benden de selâm ilet İlyas'a, buyurdu. Bir isteği varsa çekinmesin. Bir haber salsın dağyukarı... Yeterim yetebildiğimce.

— Bilmez miyim Çakır Ağamı... Şimdilik bir isteğim yok. Olursa yardıma koşacağından güvenliyim. Hem de alabildiğine. O yüzden, selâm ve duamı iletirsin. Ama, gelmişken kal biraz. Ekin mevsimine çok var daha. Kal, bir iyice yetiştir torununu...

Fatma, birden yattı... Uzayan kış gecesinde sabahacak anasının iniltilerini dinliyor İlyas. Her iniltide bir kanama sarıyor yüreğini. Tüm rahata erdik, artık her bir işimizi düzene koduk derken, hastalanmıştı. Sabahları dikiliyor başına. Uzun uzun bakıyor. Her geçen gün biraz daha eriyor Fatma... Biraz daha yitiyor.

Bulutların yere değdiği sabah alacasında, dikildi yeniden başına.

— Bi baktıralım ana. Böyle düzelmez bu...

— Bişeyim yok oğlum. Biraz soğuklamışım galiba. Kocalık... Kemikler iyice sulandı artık. Etlerim gevşedi. Bir serinliğe çıksam, iki gün öksürtüyor. Benim hastalığım bu. Bırak kendiliğinden düzelsin.

— Olmaz ana... Bir baktıralım. Demiryolu doktoru geliyormuş arada bir. Ben gidip öğreneyim. Hangi günler geliyorsa, İstasyona çıkarıp bir baktırayım.

— Bu yaştan sonra doktorluk işim mi olurmuş benim. İstemem.

— İstemem diyorsun ama, gün geçtikçe bozuluyor durumun.

— Yok yok... Benden iyi bilecek değilsin ya. Gün geçtikce diriliyorum. İçimde bir güç beliriyor kendiliğinden. Tasa etme sen. İki güne kalmaz kalkarım ayağa.

Ve iki gün sonra, çevresindekileri tanıyamaz hale geldi Fatma. Duramadı artık İlyas. Kağnıya bir yatak attırdı. Öküzleri koştuğu gibi kentin yolunu tuttu. Kentte Hükümet Doktoru varmış şimdi. Yenilerde atanmış. Bir götürse iyi olur. Köyden aldığı haber üzerine, hiç duraklamadı.

Hayvanlar ağır ağır adımladıkca patikayı, kağnı gıcırdıyor. Ve kağnının gıcırtılarına arada bir anasının ıkıltıları karışıyor. Övendireyi dürtüklüyor İlyas. Öküzler, kağnıyı tüm hızlarıyla sürüklüyorlar kente doğru. Her övendire dürtüklemesinde biraz daha artırıyorlar yürüyüşlerini. Patikadan şoseye çıktığında bir nefeslendi İlyas. Az kalmıştı kente... Çok az kalmıştı... Bir iki ıkıltı sonra doktorun önüne varırdı. Varır, anasının derdine bir çare bulduruydu.

Kentin ortasından geçti.

Sora sora Hükümet Doktorunu buldu.

Doktorun önünde uzun bir kuyruk vardı. Kağnı kuyruğu...

Ve daha kapının önünde sesiyle irkildi İlyas...

— Hey Tanrım, doktor muyum, yoksa mortocu Mahmut Ağa mı aklım ermedi... Üfürükcü, büyücü kalmıyor gitmedikleri... Artık öleceğine yakın bikez de doktor görsün diye getiriyorlar... Be insanlar, getirsenize hastanızı hemen. Ölüleri ne yapayım ben. Elimden ne gelir ki bunlar için...

«Haklı adam,» diye düşündü. «Çok bir haklı... Her bir yanı dolanıyoruz. Umut kökeninimiz kuruyunca geliyoruz doktora. Oysa baştan gelsek. Bir çaresi varsa bakar adam. Bir an önce iyileşmesini sağlar. Sağlar ya, doktor ilâç verir. Hem de en bir pahalısından. Üstelik kimbilir kaça bakar bir hastaya. Bizim hocalar öyle değil ki... Gönlünden kopanı iletirsin. Verdiği muskanın katkısı ya sudur ya da ona benzer bir şey. Öyle olunca masrafı az. Üstelik bir de rastlarsa nefesi, üstüne vururşa cinlerin, hasta kurtuldu ki...

Şimdi gelmişler kapısına işte. Hiç bir nefesten umutları kalmayınca dayanmışlar bilimin eşiğine... Yaşamak nasıl bedava görünüyorsa onlara, ölmek de öyle olmalı. Doktor neyi değiştirecek ki... Yitmek üzere olan hastanın canına can katmak mümkün mü? Değil. Olmayınca, ha hoca elinde üfürükle yitmiş, ha doktorun ilâçlarından. Ne değiştirir bu? Hiç... Bir umuttur yine de.

Bakarsın bilim kurtarıverir. Kurtardığı da görülmemiştir ya. Bakarsın kurtarıverir. İşte buraya gelmelerinin nedeni o. Son bir çaba. Son bir atılım.

Ötesi...

Eğer yazıldıysa gitmesi, ötesi yok zaten.»

O düşüncelerin ardına taktırmışken aklını, sırası gelmiş. Kucakladığı gibi beyaz örtülü sedirin üstüne yatırdı anasını. Doktor orasını burasını elledi, göğsünü, sırtını dinledi parmaklarıyla tıpılayarak. Başını kaldırdı sonra.

— Kaç gündür böyle yatıyor bu?

— Bi onbeş gün oldu Doktor Bey.

— On beş gündür nerdeydin?

— İstemedi... Keçkez getirmek istedim, direndi.

— Hastanın direnmesine aldırmak görenek midir sizde?

— Değildir. Değildir ya, yarına bişeyim kalmaz, ayağa kalkarım dedi. Yarın, yarın derken günler geçti.

— Sonra baktınız kalkmıyor, yüklenip getirdiniz ha.

— Evet...

— İyi halt ettiniz. On beş gündür üfürükcü üfürükcü gezeceğinize...

Sözünü kesti İlyas. Dikildi birden.

— Hiç bi yeri gezmedik Doktor Bey... Doğru sana geldik.

— İnanayım mı?

— Yalan söylemenin gereği yok. Anam arada bir hastalanır böyle. Yine o hastalıklarından sandık. Soğuk aldı, satlıcan tuttu dedik. İyice kötüleyince, bikez gösterelim Demiryolu Doktoruna diye çırpınmaya başladık. Bir onu bildiğimizden... Bikaç kez vardık istasyona. Bulamadık. Sonunda öğrendik ki, aydan aya gelirmiş. Ve de gelmesine daha çok varmış. Dönenmemizi gören biri acıdı. Seni salık verdi. Gördük ki, doğrudur dediği. Kentimizde bir doktor var. Bundan öte hemen seyirtiriz.

Duraladı Doktor. Söyledikleri doğruydu İlyas'ın. Yeni gelmişti daha. Kentlilerin anlattığına göre de, savaş zamanından bu yana pek doktor yüzü görmemişti kent. Savaştan önce Rum doktorları varmış. Sonra onlar gidince, hastaneye bir doktor vermişler. O öldükten sonra hastane de kapanmış kendiliğinden. Şimdi bir de kendisi geliyor uzun yıllar sonra. Nefes bu yüzden bir alışkanlık haline gelmiş köylülerde. Tek dayanakları olmuş. Bu yüzden güven duyuyorlar üfürükcünün tükrüğüne.

Bir içtenlikle baktı İlyas'ın yüzüne. Dinleme aracını gezdirdi Fatma'nın sırtında. Sonra, masasının başına geçip, reçeteyi yazdı.

— Oyalanma. Hemen yaptır bu ilâçları. Koş...

— Nerde yaptıracağım bunları ben?

— Eczanede... Durma hadi.

Elini kuşağının arasına attı İlyas. Çıkardığı keseden bir şeyler seçmeye uğraşırcasına parmaklarını oynattı.

— Borcumuz ne acaba Doktor Bey?

— Bırak şimdi borcu falan. Bir an önce al ilâçlarını ananın.

Bir beş lira çıkardı kesenin içinden. Utana sıkıla masanın üstüne bırakıp, kucakladı anasını. Başını yerden kaldırmadan çıktı. Beş lira az olmalı. Adamın yüzündeki küçümseyi görmek için, nefeslenir gibi taşındı sokağa. Anasını kağnıya yatırdıktan sonra, eczane aramaya başladı. İlkin kimseye sormadan, bir dolandı çarşının içini. Sonra önünde durduğunu bilmeden sordu birine. Hemen yanındaki camlı yeri gösterdiler. Reçeteyi uzattı camın ardında, gözlüklerinin üstünden bakan esmer adama. O bir süre baktı reçeteye, kopya kalemini dilinde ıslatarak hesabını çıkardı hemen.

Yirmi iki lira!...

Bir durakladı İlyas...

Tüm ailesinin bir yıllık yiyeceği elli liraydı o'nun. Salt ilâcı bedeli yirmi iki lira tutuyordu oysa... Doktoru

beş lirayla savdım derken, bir de bu çıkmıştı başına. Kış başında elli lira ayırmıştı bu yıl için. Kala kala yirmi liracığı vardı kesesinde. Beşini doktora verince, onbeş lirayla dikilip kalmıştı eczanede. Daha yedi lira gerekli. Anasını iyileştirecek ilâçları almadan olmaz. Madem geldi doktora. Madem yazdırdı reçetesini. Almak gerek ya, parayı nerden bulacak?

Parmaklarını sıktı kesenin üstünde. İçindeki kâğıt paraların kırış kırış olduğunu sezinliyor. Ne değiştirir bu... On beş lirayı çoğaltmaz ki...

Konuştuğunu kendi de sezinlemeksizin fısıldadı.

— Yirmi iki lira mı?

— Evet, yirmi iki lira...

— Tümünü almasak olmaz mı?

— Olsa niye yazsın doktor. Yazdığına göre, tümünü almak gerek.

— Benim tümüne yetecek param yok da.

— Orasına ben karışmam.

— Üstünü ürün zamanı versem olmaz mı... On beş liram var. Hemen getiririm bey. Ürünü satar satmaz, ilk sana getiririm.

— Kusura kalma, veresiyemiz yoktur.

Başka bir yer bulabilir mi ki... İlâçları daha ucuza veren bir yer. Çıktı eczaneden. Önüne gelen bir kaç kişiye eczane sordu. Doktor gibi eczane de bir taneydi kentte. Dönüp dolaşıp gideceği yer orasıydı. Ve pazarlık etmek mümkün değildi anlaşılan. Bulacak. On beş liranın üstünü tamamlıyacak. Başka çıkarı yok bu işin. Ama, nerden?

Öküzleri sürdü. Buzağıyı satacaktı. Anasını birkez köye atıp, buzağıyı sürecekti kente. Gerekli parayı sağlardı o...

İlâçlar elinde, başucuna çöktü anasının.

— Ana bak ilâçlarını aldım. Doktor'un dediklerini hem de. Kalk da iç bikez...

Ses yok anasından. Başı, yastığın üstüne yıkılmış. Bir iyice yumuşamış her bir yanı. Sarsmadan kaldırıp içirmek gerek. Kolunu omuzundan geçirerek, başını kaldırdı anasının. Haplardan ayırdığını ağzına doğru götürdü. Kıpırtı yok Fatma'da. Öyle duruyor. Hapları bıraktı bir kıyıya. Ağzını açmak için bir yokladı. Anası çoktan gitmiş. Ürktü ilkin. Kolu kendiliğinden düşer gibi oldu. Hemen ardından toparlandı. Usul usul yastığa bıraktı başını. Acılı gözlerle süzdü yüzünü. Hiç belli değil ki öldüğü. Sanki biraz kurtulmuştu acılarından. Biraz rahatlamıştı... Öyle duruyor.

Başını kaldırdı sonra. Başucunda elinde su tasıyla bekleyen Hatice'ye baktı.

— İlâca gereği kalmamış. Biz yetişinceye almış Tanrı...

Hatice sallandı olduğu yerde.

— Ne? Yitmiş mi?

— Çoktan...

— Nasıl olur. Az önce su istedi benden. İçirdim elceğizimle.

— Son isteğiymiş demek. Başımız sağolsun...

Hıçkırmaya başladı karısı. Sonra kapandı birden üstüne.

— Anam... Anam bizleri kime kodun da gidiyorsun anam...

Bir dalga gibi yayıldı hıçkırık. Hatice'ye hemen Zühre katıldı. Ardından damda kim varsa... Yanlarında tarla açıp, köyde yerleşenler üşüştü başlarına. Evin içi bir anda doldu. Her gelen yeni bir ağıt söylüyor, başka bir anı anlatıyordu. Ve bu anlatma biter bitmez yeniden başlıyordu bağırışlar...

Gözleri dolu dolu kalktı İlyas.

Dayanamıyacaktı.

Babası askere götürüldükten sonra, üç kişi kalmışlardı yaşamın karşısında. Giderek çoğalan üç kişi... Ama, birden başlamıştı azalma. İşte anası. Yoktu bundan öteyc. Oysa, tam köy haline geliyordu korkulu az-

mak. Damlarının yöresinde yeni yeni damlar yapılmış, tarlalarının çevresi tarlalarla bezenmişti.

Dört beş yıl önce salt kovalık olan. Salt kargılık olan azmak, giderek başaklarla süsleniyordu. Muhtar'ın dediği çıkmıştı. İki köyde de ne denli yoksul varsa, yöresine toplanmıştı İlyas'ın. Ondan umut ve güç alarak, bir koca köy haline getiriyorlardı azmağı. Bol çiçekli kıra yayılmış arılar gibi. Her yıl biraz daha azalıyordu kovalık. Her yıl biraz daha büyüyordu tarla alanları.

İki üç yıla kalmaz, tümüyle tarla haline gelirdi buraları. Anası bunları görseydi. Ürünün artışını, verimin çoğalışını görebilseydi. Çocuklarının büyümesini, gelişmesini... Öyle bir anda bırakıp gidiyordu ki...

Tarlalara takıldı gözü.

Beş yıl önce, herkesin deli gözüyle bakarken, şimdi yanından ayrılmayışlarını düşündü bir an... Anasının çabasıydı bunlar. Direnmesini bilmese, gelinlerine de bunu aşılamasa, umutsuzluğun karabulutu çoktan yitirirdi onları. Kendi direnme gücü bunca insana yetmezdi İlyas'ın. Bir destek gerektiğinde kendiliğinden bitmişti hep anası.

Şimdi yoktu artık o...

Bundan ötesine tek başına kalıyordu.

Karısı, kardeşi vardı. Hatta gelini Zühre... Onun direnme gücüyle aşılanmış yetişmiş fidanlar. Ama, o'nun gibi olamazlardı ki... Tatlı sert çıkışları, yerine göre çevresine topladığı insanlara davranışıyla o bambaşkaydı. Tüm azmağın Fatma Ana'sıydı o... Salt kendilerinin değil. Her yetmeyene yetişme çabasında bir iyilik perisi... Şimdi bunu yitirmişlerdi. Tümünün bağırmasının, ağlamasının nedeni de buydu. Ve azmak ilk ölüsünü basacaktı bağrına... Nasıl ki, ilk çapayı onlar vurmuşlardı kovalığa... İlk mezarlığı da onlar dikiyorlardı. Böyle bir nişan hiç gerekmezdi. Bir iyice temel atmışlardı buraya işte. İşte ya, onların dileğine göre yürümüyordu ki düzen...

Al ata binmiş çantalı adam, iki candarmanın arasında dikildi başlarına. Eskiden azmak olan tarlaların içinde gezindi bir iki. Kimseye bir tek söz etmeden. Sonra, eliyle işaret vererek, topladı çevresine tümünü.

Kendileri hafif yanlayarak, İlyas'ı öne itmişlerdi. Adamla karşı karşıya o kaldı. Ellerini göbeğinin üstünde birleştirdi saygıyla. Başını hafif yana eğerek, kısık gözlerle baktı adamın yüzüne.

— Buyrun ağalar. Bir buyruğunuz mu var?

Adam, kemikli tombul ellerini dizinin üstünde gezdirdi bir süre. Sinek kovalar gibi yüzünden geçirdi sonra. Tarlaları gösterdi aynı anda.

— Bu tarlalar sizin mi?

— Bizim...

— Hangisi senin?

— Şu baştaki...

— Azmana uzayıp giden mi?

— Evet.

— Ya bu hayvanlar?

— Onlar da benim.

— Adın ne senin?

— İlyas...

— Peki İlyas Ağa... Kaç yıldır burdasın? Açtığın yerin tutarı nedir biliyor musun?

— Bir on yıl vardır sanırsam. Açtığım yerin hesabını nerden bileyim bey. Hiç ölçmedim ki.

— Tahmin et bakalım.

— Bilmem vallahi. Çıkaramam.

— Yüz dönüm var mıdır?

— Vardır her halde...

— Peki kaç hayvanın var?

— On iki baş...

— Tümü senin mi?

— Kardeşim de var bey... Var ya anlamadım gitti. Neden böylesine ince ince soruyorsun?

— Vergisini alacağım da...

— Vergi mi? Bu da nerden çıktı?

— Devletin uyruğu olan tüm yurtdaşların en önde gelen ödevlerinden biridir vergi. Bilmiyor musun bunu?

— Ben geldim azmağı açtım efendi. Kovaları söktüm burdan. Etim, tırnağım içinde kaldı. Bunun üstüne para vermem gerektiğini hiç düşünmedim.

— Bundan sonra düşünürsün öyleyse...

— Olur düşünürüm. Ama, ne vergisi bu senin dediğin?

— Arazi Vergisi, Yol Vergisi, Hayvan Vergisi...

— Amma da çok vergi vermem gerekiyormuş. Çok tutar mı?

Adam defterini açmış, bir şeyler çiziktiriyordu zaten. Kendi kendince alacağı verginin tutarını hesaplıyor olmalı. Ses etmedi bir süre.

— On yıldır burda olduğuna göre, çok tutar efe...

— On yıldır bu gördüğün gibi değildi ki burası... Kıdım kıdım büyüttüm ben. Her yıl bıkmadan, usanmadan yer açа açа bu gördüğün hale getirdim. Bir dam kurmuştum on yıl önce. Bir de şu bir avuçluk yeri açabilmiştim.

— Öyle desene. Bak iş değişir o zaman.

— Diyorum ya işte.

— Peki peki anladık...

Yeniden eğildi defterin üstüne. Sanki durumun değişmesinden o da sevinmişti. Sevinmişti ya... On yıllık hesabetse, hiç bir zaman alamıyacağı bir mikdar çıkacaktı kuşkusuz. Maliyedekiler başının etini yiyecekti. Ardından icra, haciz... Hiç bir şey çıkmayacaktı sonunda. Ama, düşük hesaplarsa vergiyi, alınması daha bir kolaylaşırdı. Üstelik on yıllığı da birden alamazdı. En

çok beş yıl geriden alması gerekiyordu. Kendi suçuydu bu. Örtmek için beş yıl öncesine çıkabilirdi. Yoksa hesap sorarlardı. Devletin malına gelip konmuş yaban. Sen köy tahsildarı olarak neden gözetmedin? Neden ödevini yerine getirmedin, diye. Bundan kurtulmanın tek yolu buydu. Tutup tutmayacağına baktım, der çıkardı. Gördüm ki, beş yıl dayandılar azmağa. Hemen vergiye geçirdim. Daha bir kolaydı bunu söylemesi.

— Şimdi beş yıllık vergi alacağım sizden. Beş yıldan bu yana ne yaptınızsa onu gösterin bana. Ama, hileye kaymak yok. Doğru doğru göstereceksiniz.

— Yalan bizden ıraktır efendi. Sorduğun herbişeye doğru cevap vereceğimizden güvenli ol.

— İyi öyleyse. Göster bakalım, beş yıldan bu yana nereleri açtın.

Gösterdi İlyas. Yazdı adam. Yeniden kapaklandı hesapların üstüne. Dayanamadı İlyas.

— Orda hayvan üstünde güç bir iş yaptığın. Gel buyur. Otur hele. Bir soğuklan. Biraz dinlen, yine yazarsın ne gerekiyorsa.

Nazlanmadı tahsildar.

İlyas'ın damına yönelirken, hayvanın dizginini tutuşturdu köylülerden birinin eline. Hatice'nin altına serdiği minderin üstüne bağdaş kurdu. Bıyıklarını çekiştirdi.

— Anlaşılan yalnız bu ailenin değil, tüm burdakilerin başkanı sensin.

— Yok efendi. Benim kimseye karıştığım yoktur. Ama, ilk yerleşen ben olduğumdan, köylü sözümü dinler. Tümü bu.

— Daha ne... Köylüye sözünü tutturabilmek en bir büyük iştir. Sen bunu başarmışsın. Öyleyse konuşmamızı seninle kotaralım. Ötekiler de aynen uyar mı buna...

— Bilmem ki... Bu iş para işi bey. Para işine gelince, söz geçmezlenir bazen.

— Salt söz değil ki. Ardında cezası var, icrası, haczi var bunun.

— Bir sürü yoksul toplanmış, bir iş başarmış. Bunu ödüllendirmek varken, cezalandırmak mı gerekir. Burası hiç bir işe yaramayan bataklığın tekiydi. Biz geldik. Terimizi, kanımızı döktük buraya. Toprak ettik. Ektik, ürün biçtik. Şimdi sen geldin. Bunun vergisi var diyorsun. Anlamadım ne dediğini. Ama, madem devlet görevlisisin, buyur hele.

— Bir iyice anla öyleyse. Devletin sizin her yaptığınız işte bir payı vardır. Ben de bunun toplayıcısıyım.

— Devlet ağa mı ki, bizim üstümüzde payı olsun?

— Değil elbet. Değil ya, yurtdaşlar vergi görevlerini yerine getirmezlerse, hiç bi iş yapamaz. Hiç bi hizmet göremez.

— Bu dediklerini kime yapıyor devlet. Bize mi?

— Elbet.

— Ben bişey görmedim şimdiye. Görmedim ya, gören vardır kimbilir.

— Gören olmasa, niye bindirsin vergiyi... Var ki ödev sayıyor bunu devlet. Yüz, bin yıllardır hem de... Yeni bişey değil ki bu...

Zühre hemen bir sofra kurdu. Candarmalarla birlikte önlerine getirilenlerin tümünü sildi süpürdü tahsildar. Defterdeki rakamların üstüne eğildi yeniden. Başını kaldırdığında kendince hesabını tamamlamıştı.

— Senin vergin iki yüz lira tutuyor.

— İki yüz lira mı? Efendi sen bunun ne büyük para olduğunu biliyor musun?

— Biliyorum elbet. Biliyorum ya, daha azını çıkarmak elimden gelmez.

— Azını da çıkarsan, iki yüzden ne eksik olur ki?

— Pek pek on, yirmi lira...

— İki yüzü verecek gücüm olsa sözünü bile etmem onun ben. Nasıl vereyim?

— Vallahi orasını ben bilmem.

— Sen bilmezsen kimbilir?

— Kimse. Bu parayı, gelen ürün mevsiminecek isterim.

— Bu dediğin mikdarda ürünü elde edemem ki ben.

— Bak artık. Orası senin bileceğin iş. Şimdi öteki köylüleri de bir sıraya dizelim.

— Hiç boşuna dizme. Kimsede bi kuruş yok.

— Ben almasını bilirim. Hele bir yazayım da...

— Yazsan da alamazsın. Benden söylemesi.

— Devlet alacağını mutlaka alır yiğenim. Sen tasalanma o konuda.

— Sen bilirsin.

Dediğini de uyguladı.

Bir bir yazdı öteki köylüleri. Yazdı ya, İlyas'ın gözü açılmıştı. Tümünü yeni gelmiş saydırdı. Bunlar hep bu yıl gelip açtılar kovalığı dedi. Bir yıllık yaz...

Nasılsa alınmayacak olduktan sonra...

Üstelemedi tahsildar. Birer yıllık yazdı onlara. Yazdı ya, İlyas'ınki yüklüydü. Bir kara düşünce almıştı evcek tümünü. Adam atına bindiği gibi seyirtti gitti. İki yüz liranın ödenmesini yıktı üstlerine.

O gider gitmez başına üşüştü köylü...

— Bu vergi nerden çıktı İlyas Efe?

— Bilir miyim. Siz de benimle birlikte dinlediniz adamı işte.

— Başolur iş değil ki bu.

— Başedeceğiz. Var mı başka çıkarını bilen?

— Bir gitsek kente. Elbirliğiyle... Çıksak kaymakamın karşısına. Desek ki böyle böyle...

— Kim dinler bizi. Çekilmişiz batağın içine. Yıllarca uğraşıp didinerek toprak haline getirmişiz. Sonra birden öde bakalım borcunu diyorlar.

— Haksızlık bu. Gidelim anlatalım.

— Kime ne anlatacaksın bire Koca Halil. Adam gelmiş, bizim boynumuz bükük. Yazdı gitti aklındakini. Şimdi ürün zamanı çöreklenir başımıza. Kuzu kuzu ödeyeceğiz.

— Doğru. Sizinki az yine. Bir yıllıkla kotardık işi. Benim öyle mi... İki yüz banknot diyor adam. Üç yılda bunu karşılayacak ürün alabilirsem, öper başıma korum ben.

— Ee, sen de pek çok yazdırdın yeri. Doğru doğru da söyledin herbişeyi.

— Yalan gelmez ki bizim İlyas'ın elinden.

— Hangimize yalan söyledi şimdiye... Demedi mi işimiz güç, ama başarırız direnirsek. Yine bizim için söyleyivermiş. Bizi kurtarmış.

— Bizi kurtarmış ya, kendini yakmış. Nasıl kalkacak bunun altından?

— Bir de bindi mi bunlar adamın tepesine, kurtuluş hiç yoktur artık.

— Sanki haraç alıyorlar adamdan. Bir günden bir güne bizimle birlik bir kova mı söktü bunlar? Hiç acıma, düşünme yok ki birinde.

— Bu bizim eski muhtarın oyunu olmasın. Biz buraya yerleşiyoruz diye kızıyordu.

— Kimin oyunu olursa olsun. İyi oynanmış bir oyun bizim oğlan.

— İlyas Efe'nin hakkı var. Öyle bir zamanda ve öyle ustaca oynanmış ki hem...

— Evet öyle.

— Tam da üstüne vurdurdun.

— Vurdurdun ya, ne çıkabilir bunun altından? Onu anlamadım işte.

İlyas başını dikti. Bir an düşündü. Sonra ağır ağır anlattı olabilecekleri.

— Oyun bizi burdan sürmek üzerine oynanıyor bana kalırsa. Tümünüzün bildiği gibi burası bataklıktı. Kovalık alabildiğine sarmıştı herbir yanı. Biz geldik. Çabaladık insan direncinin üstünde. Öldük dirildik batağın içinde. Ve bu gün, her birimiz en verimli toprakların sahibi haline geldik. Güçlü toprak, başkalarının iştahını kabarttı. Daha önce bizimle alay edenler, ne denli yanıldıklarını yeni yeni anlıyorlar. Toprak gelişip,

ürün vermeye başlayınca, gözdiktiler buraya. Aslında bizim yılıp kaçmamızı beklediler. Baktılar ki tersi çıktı. Şimdi başka dertler açıyorlar başımıza. Umarım bunun da hakkından geleceğiz. Toprak bize olan borcunu ödediği gibi, devlete bir borç varsa onu da öder.

— Ve de böylelikle bizi burdan sürüp atacağını sananların isteği kursağında kalır.

— Hem de kalmalıdır. Çok bir doğru söyledi İlyas Efe... Biz işin yarısında koyup kaçacaktık. Geçende öyle olmadı mı? Biz koduk kaçtık, aç kalınca. Köy varlıklıları açılan yerlerin üstüne oturdu.

— İlyas'ın Ağa'nın direnci olmasaydı, yine koyup kaçardık.

— Parça bölük açılan yerleri de birleştirip, keyfine bakardı onlar.

— Ama, bu kez tutmadı oyunları. Bir dayanak bulduk kendimize. Açlığımızı giderek, yorgunluğumuzda umut ışığını yakan bir yaman adam vardı yanıbaşımızda. O yüzden dönüp kaçmadık.

— Siz kaçmadınızsa, biz kaçırmasını biliriz, dediler.

— Şimdiye bu borcu bir çırpıda öderdi İlyas Efe... Bize ettiği yardımlar sonucu, iyice yoksun kaldı. Şimdi bunun altında kalacak mıyız biz?

— Üstelik tümümüzü de kurtardı beş yıllık borçtan.

— Onlar yenidir deyip, bir iyice azalttı.

— Biz de elbirliği edip, yardımına koşalım o'nun.

Söyleşiyi burasında kesti İlyas.

— Bakın ağalar. Beni bir iyice dinleyin. Gücünüzü kendinize saklayın. Hem de bir iyice. Bir benimle kalmaz bu. Eğer gerçekten göz diktiyse buralara güçlüler. Gerçekten bikez almayı akıllarına kodularsa, bu gün olmazsa yarın yeniden zorlarlar. O yüzden hazırlıklı olmanız gerek. Ben neden bir yıllık dedim sizin için, hazırlık pundunu bulasınız diye. Bırakın beni kendi halime. Bir yol bir çare bulurum Tanrı'nın izniyle. Ama, de-

diğim gibi, sakın iş kesinleşinceye, kimsenin gözü kalmayıncaya hazırlıksız bulunmayın.

— Bu da çok bir doğru.

— Devlete vereceğimizi bir kıyıya atalım.

— Bakarsın gerekir ileride.

— Gerekir ya, benim aklıma bişey geliyor.

— Nedir o? Çabuk söyle...

— Diyorum ki, biz pek çok köyden daha büyük bir topluluk haline geldik. Her bir işi zamanında görebilmemiz için, bunu kaydettirelim hükümet kütüğüne. Yarımız bi köyün, öteyarımız bir başka köyün kütüğünde görünüyoruz. Oysa bir ilişkimiz kalmadı oralarla. Irgatlıktan sıyrıldık. Çıplaklığa, yoksulluğa paydos ettik. Şimdi her birimiz tarla sahibi, ürün elde eden kişileriz. Bu yüzden, oralara yeniden dönmemiz söz konusu olamaz. Varalım köycek hükümet kapısına. Eğitelim ki, bizi kütüğe geçirsin.

— Soruyorlar kentten. Bakkalı, manifaturacısı... Sen hangi köydensin diyorlar deftere yazmak için. Boynumu büküyorum. Ne desem diye kara kara düşünüyorum. Bir an önce Mehmet Dayının dediğini yerine getirmemiz gerek.

— Bunu yapsa yapsa İlyas Efe yapabilir. Hangimizin aklı erer hükümetle uğraşmaya?

İlyas, yeni bir yükün denklenip, vurulmak üzere hazırlandığını geç sezinledi.

— Yok ağalar. Beni karıştırmayın böyle işlere. Daha pek çok yapacağım var. Bir de hükümet işiyle uğraştırmayın beni.

— Senden başkası yapamaz ki bunu. En azından kaymakamın, yargıcın karşısına çıktığında, konuşabilecek durumda olan sensin. Biz bir devlet görevlisi görsek, elimiz ayağımıza dolanır ki, bir daha çözülmemecesine. Sen öyle misin?

— Benim sizden hiç farkım yok köylüler. Gördünüz işte... Adam atabileceği derdi sardı gitti başıma. Daha ne?

— Yok yok... Sen tümümüzden aklı erensin. Bir bildiğin var ki, katlandın buna. Yoksa, yüzgeri ederdin ki, bir daha gelmemecesine. Üç kişiye karşı, kaç kişiyiz bir baksana.

— Üç kişi devlet görevlisi oldu mu, bizden çok eder bilin bunu.

— Hiç bile bişey edemez. Güç güce bakar demiş eskilerden biri. Biz güçlüysek isterse otuz kişi olsunlar. Sen söz dolandırma hem İlyas Efe... Eh de şu işe... Kış gelince bir sıvan. Nasılsa toprakla fazla işin kalmayacak kışın. Hem kalsa bile yükle bize... Senin hizmetin neyse biz yapalım. Ama, vargit kente, yazdır köyümüzü Hükümetin kütüğüne. Alnımızı açalım biz de... Göğsümüzü gere gere, filânca köydeniz diyelim.

— Sahi bir ad bulmak gerek köyümüze. Ne diyeceğiz?

— Azmaklı deriz...

— Bir gören hani ulan azmak derse?!.

— İşte ben de o yüzden diyorum ya... Daha bir kabartırız göğsümüzü. Bu gördüğün yer tümüyle bataklık, tümüyle kovalıktı. Azmaktı baştan sona Biz çalıştık, çabaladık köy haline getirdik, deriz. Hem de çocuklarımıza örnek olur bu. Bakar bakar da, babalarımız ne çaba harcamış, biz de durmayalım derler...

— Bi de bakarsın sattıkları gibi tümünü yemişler.

— Yok... İlyas Efe tümümüze aynı oranda yer ayırdı. Adam olur hakkımıza razı gelirsek, çocuklarımız da bize çeker. Hiç kaymazlar eşitsizliğe.

— Kayanın karşısına dikilebiliyor musun sen? İşte ancak o zaman düzene girer bu işler. Yoksa beklersin ki, bir eli kamçılı gelsin, tümümüz ardına düşelim diye.

— Eli kamçılı bizi sömürmeye gelir yiğit. Biz dikilmeyi bilirsek, tüm eli kamçılıların hakkından gelmemiz an işidir. Öyle değil mi İlyas Efe?

— Öyle... Bikez düzeni bizim eşitlik üstüne kurmamız gerek. Ben buraya gelmeden bir ağanın yanındaydım. Orda ırgat-ağa diye bir ayırım yoktu. Topraklar,

ürünler ve de herbirşey ortaklık üstüneydi... Avratlar bile gönlünün sevdiğiyle nikâhlanıyor, yavuklanıyordu, beşik kertmeden bir nişan takılmadıysa boynuna. Bunun dışında, çalışma ortaktı, yeme yaşama ortak... Bir akşamlar vardı bizimoğlan, anlatmakla tükenmez...

— İşte sen de burda bunun hazırlığını yaptın.

— Yok nerde... Dilerdim bunu. Benim de o ağa gibi gücüm olsaydı. Bir birikimim, o zaman hiç sakınmadan buyur ederdim tümünüzü. Ne var ki, biliyorsunuz gelişimi.

— Bizim dediğimiz dün için değil ağa... Yarından söz ediyoruz biz. Ve de eğer bunu başaramazsak çok bir büyük namussuzluk ederiz.

— İşte o yüzden değil mi seni kente koşma çabamız.

— Bir an önce git... Bikez geçir bizi Hükümet kütüğüne. Sonra kur köy sandığını. Ne ki kazanıyoruz, karıştır kotar bir arada. Hastamız sayrımız oraya dayansın. Güçsüzümüz bir güven aracı bulsun durduk yerde.

— Bikez de geçtik mi köy kaydına. Ardından cami yaptırırız hemen. Okul yaptırırız. Senin kuyu tümümüzü beslemez oldu. Birkaç kuyu daha kazdırırız. Bakarsın tulumbalar da takarız. Şıkır şıkır işler suyumuz.

— Olmayacak düşlerin ardına dizeleniyoruz biz. İlkin İlyas Ağa'yı göndermeyi başaralım da, gerisi kendiliğinden gelir.

— Öyle öyle... İlkin köy olalım bikez...

Tüm gözler üstünde düğümlendi İlyas'ın. «Bir vergi yazılması, nelere koşullamıştı onları... Birkez gidip konuşacaktı kenttekilerle. Belki köy olmayı başarırdı. Başarırdı ya, kimbilir neler açarlardı başına. Gitgelden geçilmezdi artık. Kenti komşu kapısı yapmak işten değildi...

Çakır Ağa'dan dinlemişti. Hükümet toprağına para verip aldığı halde bile, kaçkez gidipgelmişti kente. Bir köy olmayı başarmak için ne çabalar harcamıştı. Oysa Hükümet, çoktan köy yeri bellemişti Konaklı'yı... Hem

de tren istasyonunu kurulmuş bulduğundan, orasını çoktan köy saydığını belirtmişti satarken. Gel de adı sanı duyulmamış bir yer için kayıt düşürt şimdi...

Deneyecek...

Gidip gelecek çaresiz.

Madem korka çekine kovalığa bulaşanlar, kendilerini buranın insanı saymaya başladılar. Benimsediler bir iyice, yöntemi kurmak da o'na düşer. Hem tümünün elinde tarlası, ürünü var. Korkusu yok kimsenin. Öyleyse ne duruyor?

Bakarsın daha bir kolaylar işini köy olmak. Vergi tahsildâr davasından bir iyice sıyırır yakayı.

Durmamalı...

Hemen yarın gitmeli kente. Kaymakamın karşısına çıkıp, durum böyle böyle demeli. Çözümle gerisini bey... Biz yirmi iki dam olduk. Yüz elli kişiyi aştı insanımız. Ufaraklar çoğunlukta ama, olsun. İnsandır tümü. Bizi yaz köy olarak...

Ses etmez kaymakam. Ne gerekiyorsa yapar. Olmadı düşer ardına İlyas. Bir iyice düşer ve sonunda kotarır. Güvenli bundan.»

— Madem bu denli istiyorsunuz. Uğraşması benden olsun. Yarından tezi yok. Hemen ineceğim kente. İneceğim ve yazdırdığım dilekceyi dayayacağım kaymakamın burnuna. Oldu mu istediğiniz?

— Yaşa sen İlyas Efe...

— Tanrı seni başımızdan eksik etmesin.

— Bir de köy olduk mu? Muhtarımız sensin artık. Biz durdurca duracak bir muhtar hem de...

— Yok. Bakın bu olmaz... Muhtarlık kim, ben kim. Bir genç buluruz o zaman. Aklı eren bir yiğit. Koşup seyirtecek, işlerimizi görecek birini. O yapar bu ödevi de... Hem daha ad bile bulmadık köyümüze. Bir akıl yorun bakalım. Yarın olur deyiverirlerse adsızköy mü diyeceğiz el adamına.

— Ben azmaklı dediydim ya demin.

— Başka bir ad söyliyen var mı?

— Yok yok... Azmaklı iyidir. Hem de belirttiği gibi, gören duyan şaşsın başardığımız işe.

— Bence de öyle... Anlatacak öykümüz bulunur. Bir övüncümüz. Deriz ki gelenlere, buraları batağın içinde yüzerken, biz de el işinin kökünde geziniyorduk. Yarı aç yarı tok. Sonra bir yiğit geldi yerleşti. Tümümüze örnek olarak topladı çevresine bizi. Bataktan en verimli toprakları yarattık biz. Ellerimizle. Adını da çabamız unutulmasın diye Azmaklı koduk.

— Size bişey diyeyim mi köylülerim. İnsan için en kötü şey, yaptığıyla öğünmesidir. Bırakın bunları. Bizim öğünmemiz neyi değiştirecek. Bir onur için, bir küçük kıvanç için yaşam boyu kötü bir adı taşımak olur mu?

— Kötü bir ad değil ki bu... İnsan emeğinin yüceliğini isbatlayan bir belge olacak. Bakma sen öğünürüz dediğime... Yüzyıllardır burası Azmaklı olarak bilinir zaten. Eski tapuların çoğunda, doğudan ya da batıdan azmaklıya dayanır diye kayıt vardır. Öyle olunca, bir gerçeği doğrulamak düşüyor bize...

— Şimdi tümünüz istiyor musunuz bu adı? Hiç karşı çıkan yok mu?

— İstiyoruz istiyoruz...

— Yok yok...

— Öyleyse ben de dilekcemde ad olarak bunu belirtirim. Ötesine kaymakam karar verir artık. Darılmaca, gücenmece yok.

— Kim darılabilir ki sana...

Köylüler dağıldılar yavaş yavaş... Yaşlılar bir süre daha kaldılar. Söyleşiyi sürdürdüler kendilerince... Yemek zamanı gelip, karınları guruldamaya başlarken onlar da kalktılar. İbrahim dizinin birini dikti komşuları gidince.

— İyi hoş efe... Bu çabalar pek bir güzel ama, vergi borcunu ne edeceğiz biz?

— Ben de hep bunu düşünüyorum İbrahim... Ben adamın tahsildâr olduğunu bilmiyordum. Bir zamanlar

Yusuf Emmi eğitmişti ki, bir kimse, bir toprağı on yıldan fazla işlerse, artık toprak o'nun olur. Kimse yerinden sürüp atamaz. Ben bi başka memur sandım adamı. Hiç tahsildar bildiğim var mı? Dedim ki, dolanmaya çıktı azmak ne hale geldi diye. O yüzden on yılı fırlattım ağzımdan. Sonra da geri alamazdım artık. Sarındık bir dünya vergiyi. Bakalım nasıl kalkacağız altından?

— Ürün yetişmez buna efe... Bu yılın ürünü yetişmez.

— Canımızı alacak değiller ya. İşte deriz. Elimizdeki avcumuzdaki bu. Gerisini ne ederseniz boynumuz kıldan ince.

— Hükümet adamı hiç dinlemez bizim sözümüzü. Bir de satarsa nemiz var, nemiz yok...

— Kapanın elinde mi malımız? Hani alıcısı? Bizim köyden kimse almaz. Alırsa kendi başına da aynı iş gelecek diye korkar... Başka köylerden gelen de barınamaz köylünün arasında. Hem azmak tükenmedi daha. Yeniden başlarız işe. Bu kez açık da vermeyiz gelene.

— Hiç yılmak bilmiyorsun efem. Bu kaçıncı başlayış...

— Biz insanoğluyuz İbrahim. Yeryüzüne savaşmaya gelmişiz. Bikez bıraksak savaşı, yiteriz hemen. Başımızı dik tutabilmek için sürekli çabalamaya koşullanmışız daha doğarken. Yazgımızın karşısında yılgınlık göstermeyeceğiz. Vurup çıkacağız nerden engel gelirse önümüze. Ancak böyle sürdürebiliriz yaşamımızı.

— Doğrusun efem. Çok bir doğrusun ya, yıpranıyorsun bir iyice.

— Olsun. Ben yıpranıyorsam, sen dimdik kalıyorsun yaşamın ağır koşullarına karşı. Bana bişey olsa bile, güvenliyim ki, yerim boş kalmayacak. Yoksa nasıl direnebilirim böyle İbrahim? Tüm yükümlülük benim üstüme yığılmış olsa, başolur iş mi benim ettiklerim?

— Savaş senin kanına işlemiş efem. Benim gönlümü etmek için söylüyorsun bunları biliyorum. Aslında ben olmasam işin daha bir asân gidecek. Bunu da bili-

yorum. Her bir yerde dolanıp kalıyorum ayağına... Çakır Ağa'yla el ele verip düzeni kurmuştunuz en bir iyi şekilde. Ama ben n'ettim?

Susturdu İlyas. Sert bir el eylemiyle, kesiverdi kardeşinin sözünü.

— İstemem. Bir daha böyle yakınmalar istemem bilesin. Gelinim Zühre, uğruna terkedilecek her şeye değmeseydi parmağımı kıpırdatır mıydım sanıyorsun? Sen sevdandan gebersen, dağlara vursan Mecnun olup, seyrine bakardım. Ama, öyle bir gelin bulunmaz. Bulunmayacağı için ardına komadım elimden geleni.

— Hani benim demem...

— Senin demen, dememen yok İbrahim. Bunu böyle bil. Ve değerine göre davran gelinime.

Daha cümlesini tamamlamamıştı ki, Zühre'yle Hatice yanlarında bittiler. İkisinin de ellerinde düğün başlıkları vardı. Çeyizleri... Hatice aldı, önlerine kodu başlıkları.

— Düşündük ki efem, devlet borcunu mutlak ödemek gerek. Bunlar sandığın bi köşesinde durup gideceğine, yarınımızı güven altına alsın. Al, üstündeki pul altınları sat. Sanırım borcumuzu öder... Siz sonra yine kazanırsınız ve daha değerlisini alırsınız bizlere...

Burkuldu İbrahim. Sert sert baktı İlyas. Eliyle başlıkları okşadı bir süre. Sessiz, ama öfkeli bir davranışla buruşturdu parmakları arasında. Sonra geriye itti.

— İstemez kadınım. Her bir şeyin çaresi bulunur aramakla. Yarın kente ineceğim köylülerin dileği için. Bu arada bunun da yolunu yordamını öğrenirim bir iyice. Kurtuluş yolu yoksa bile, ödeme kolaylığı sağlarım tasalanma. Kimse sürüp atamaz bizi burdan. Hiç kimse. Bunu bilesiniz. Devlet bile tüm gücüyle gelse, bir adım öteye itekleyemez. Kaldı ki, devlet sevinmeli buranın insan dolmasından. Bataklık olarak kalsa, daha mı iyiydi?

— Bilinmez ki devletin işi efem. Sen hazırlıklı dur.

— Ben hazırlıklıyım kadınım. Hem de en kötüsüne. Siz boşuna yoruyorsunuz aklınızı.

— Bir sıkıntın olursa iki elim yakandadır efem. Demedi deme sonra...

— Ben de efem. Ben de ablamla birliğim unutma.

— Bilmez miyim gelinim. Az önce de bunu konuşuyorduk efenle. Diyordum ki, benim gelinim yeryüzünde bi tanedir. Bir eşi daha bulunmaz. Kekliğin hasını avlamışsın ki...

— Aman efem... Utandırıyorsun beni.

— Utanacak ne var bunda. Doğru değil mi dediğim. Sen söyle avrat, doğru değil mi?

— Doğru ki efem, yerden göğecek... Benim Zühre bacım bi tanedir...

— Siz iyice utandırıyorsunuz beni. Varayım, sofrayı hazır edeyim. Çocuklar nerdeyse bağırmaya başlarlar acıktık diye...

Kaçtı kızararak. Ardından baktı İlyas.

— Demedim mi sana.

— Asıl bi tane olan sensin efem. Yengem... İnsanın gönlünü öyle alırsınız ki, ne diyeceğini şaşırmacasına... Varayım ben de bi dolanayım şöyle...

Tarlalara doğru yöneldi. Başbaşa kaldılar karı koca... Hatice eğildi. Başlıkları aldı yerden. Üsteledi.

— Dediğimi unutma efem. Bu gâvur uşakları zora koşarsa seni, dilediğince bozdur bunları. Hiç düşünmeden hem de...

— Sen mi ak'lettin bunu?

— Yok. Bukez Zühre benden önce davrandı. Tam sandığa yöneliyordum ki, başlığı elinde yanımda bitti. İstemeyeceğini biliyordum. Ama, sıkışıklığını da...

— Benim sıkışıklığımın sözü olmaz kınalım. Kimbilir ne günler gelecek daha ötelerde. Devlet borcu, gücüne göre ödenir kişinin. Güç olan, kişi borcudur tasalanma. Elbet bir yolunu bulacağız. O benim tarlaya göz dikene, ben onun parasını çoktan öderim.

— Ya ödeyemezsek? Ya sürer atarlarsa bizi burdan?

— Bunca emek vermişim buraya. Artık hiç bir yere gitmeye niyetim yok. Yaşamım hep sürülmekle, kaçmakla geçti kekliğim. Buraya kök saldım ki ben, kovalardan beter. Söküp atması için bir başkasının en azından benim gösterdiğim çabayı göstermesi gerek. Her yiğitin başedeceği iş değil bu. Hadi var, geline yardım et. Tüm iş üstüne yıkılmasın.

— Yüksünmez ki sağolsun. Çoktan kurmuştur sofrayı.

— Olsun. Bi ucundan da sen tutuver.

— İyi iyi... Yalnız kalıp, kara düşüncelere salmak istiyorsun kendini. Ne diyeyim, Tanrım yarınını hayra çıkarır umarım.

— Çıkarır kınalım. Sizin gibi desteklerim olduktan sonra, her günüm hayırdır benim.

Elinde dilekceyle Kaymakamın karşısına dikildi. Kasketini, dilekceyi sağ eline almış, kuşağının üstüne uzattığı sol elinin üstüne yerleştirmişti bir iyice. Hafif boynunu bükerek bekledi bir süre. Genç Kaymakam, ne istiyorsun anlamına başını kaldırınca, dilekceyi uzattı.

Masanın üstündeki kaleme uzandı Kaymakam. Nereye gitmesi gerekiyorsa, oraya gönderecekti. Satırları okumaya başlayınca, elini kalemden çekti. Bitirinceye okudu.

— Demek köy olmak istiyorsunuz?

— Evet beyim.

— Nerde bu sözünü ettiğin yer?

— Eskiden azmak olarak bilinen yerde beyim. Biz yirmi iki hane, gece gündüz demeden kuruttuk azmağı. Yerleştik bir iyice. Üstelik çocuklarımız oldu. Büyüdü. Evlenme çağına geldi. Azmağın kıyısındaki iki köyde görünüyor kayıtlarımız. Her bir işimiz için oralara dağılmak zorunda kalıyoruz. Bizi de köy yapıverin de artık, kendi işimizi kendimiz görelim. Sizin iyiliğinize güven-

dik. Oralara geldi ününüz. Köylü haklı bir iş istedi mi, hemen yerine getirir dediler.

— Haklı işi kim isterse yerine getiririm ben. Ödevim bu ...

— İşte, biz de buna güvendik beyim. Yazdırdık dilekceyi, vardık katına. Artık ötesi senin buyruğuna kalmış.

— İyi ama, burda bir tek senin imzan var. Tüm köylü imzalamalı. Ondan sonra ben gerekli araştırmayı yaptırır, İçişleri Bakanlığına bildiririm durumu. Orası da köy olmaya yetenekli bulursa, hemen kararını çıkarttırır. Yönetim Örgütüne kaydınızı yaparız. Sen şimdi git, tüm köylülerinden imza al getir.

— Başüstüne Beyim. Hemen. Yalnız bir dileğim olacak sizden.

— Söyle bakalım.

— Bu iş uzamasın olmaz mı? Yöremizdeki iki köy, bizim ayrılacağımızı duymuş çoktan. Daha doğrusu bunlar büyüdü, kendiliklerinden ayrılır. İyisi mi, onlar ayrılmadan, köy sandığını sırtlarından dolduralım, diyorlar. Veriyorlar salmayı. Eğer uzarsa bu iş, kimbilir daha nasıl yüklenecekler üstümüze. Bu yüzden derim ki Beyim, bir an önce olup bitsin her bişey...

— Bu sana bağlı İlyas Efendi. Eğer, hemen getirirsen dilekceyi, ben de hiç durdurmadan yaparım gerekeni...

— Yarın getiririm Beyim... Yarın tümünün imzasıyla elinizdedir.

— Görelim bakalım...

Kaptı dilekçeyi...

Hemen köy yoluna düştü.

«Akşam tümüne imzalatırdı. Sabahleyin de kaymakamlıkta biterdi. Madem öyle olması gerekiyor... Madem başka güçlük çıkarmıyacaklar...»

Dilekceyi yazdırırken, verginin taksite bağlanabileceğini de öğrenmişti arzuhalciden. Bir başkası yakınırken, bir lirayı alınca, bir bir dökülmüştü adam. «Ver-

mezsin, demişti. İlk gelişinde ne bulursa alır tahsildar. Üstünü de, taksite bağlar zorunlu olarak. Ama, hiç vermemezlik ettin mi, satar malını. Vermemezlik etmiyeceksin ki, devlet memuruna güven gelsin. Aslında vermek istiyor da, olmadığından veremiyor, desin. Anladın mı?»

O köylünün anlayıp anlamadığını bilmiyor İlyas. Ama, kendisi anladı bir iyice. Tahsildâr geldi mi geldi, bir kıyıya ayırdığı parayı tutuşturacak eline. Başka öldürsen yok diyecek. Madem alıp gitme zorunluluğunda, her yıl ilk verdiğince verip, öder borcunu. Ama on yılda, ama yirmi yılda... Kaçıcı değil ya...

Çarşıdan geçerken bir kopya kalem aldı... Ucunu güzelce açtırdı bakkala. Köylüleri de kendisi gibiydi. Okuma yazma bileni yok. Arzuhalcinin yanında boyalı bir keçe vardı. Yazdığı dilekceye parmak bastırmak için. O olmazsa, kopya kalemini tükrükleyip yapıyormuş aynı işi... Ödünç olarak istemeye gittiğinde öyle dedi adam. Al bir kopya kalemi, boya parmaklarını köylülerin. Bastır kâğıdın üstüne tek tek. Olsun sana isteğin gibi imza...

Hemen dediğini yaptı da... Kopya kalemini soktu kuşağının arasına. Köye gelir gelmez de topladı çevresine tüm komşularını. Askerde okuma yazma öğrenmiş Hasan Hüseyin'i aldı yanıbaşına... Adlarını yazdırıp, altına parmaklarını bastırı bastırıverdi. Allanıp pullandı dilekce... Altına değin doldu... İri iri yazılan adların altında, çizgi çizgi belirdi parmak izleri... Tam kaymakamın istediği gibi... İmzalamayan kimse kalmayınca, dörde katladı kâğıdı. Beline soktu...

Yarın verirdi artık.

Sonrası Kaymakamın bileceği iş...

Kaymakam çağırtmış... Seyirtti İlyas. Komşu köyün candarması, at üstünde dört nala yetişmişti. Seni çok acele Kaymakam Bey buyuruyor diye... Oyalanmadı. Doğru kentin yolunu tuttu. Ve daha Hükümet konağından içeri girerken, pek çok kişinin sırada beklediğini gördü. Kaymakamlık odasının önü, adam doluydu. Çoğunu da tanıyordu askerlik işlemleri için geldiğinden... Tümü muhtardı bunların... Kaymakam, muhtarları topladığına göre, bir önemli iş olmalı.

Sırasını bekledi.

Acaba gene bir yardım çağrısı mı vardı büyüklerin üstünde durduğu? Köylerden birşeyler mi isteyeceklerdi yine? Yok demeyi kurdu içinden. Sonra başını salladı. «Yok diyemeyiz ki... Bulup buluşturacağız. Sizin köy için şunu düşündük diyecekler. Biraz nazlanıp, paşa paşa ödeyeceğiz istediklerini. Herhalde böyle bir iş var yine.»

Giren bir değişik çıkıyor Kaymakamın yanından. Alı al, moru mor dedikleri gibi. Sıkılmış üzülmüş olarak yürüyor süklüm püklüm... Kaymakam, tek tek başedemiyeceğini aklı kesmiş gibi, kapının önünde göründü. Tümünü çağrıladı odaya. Kapıyı kapattırdıktan sonra, bir giz verircesine, konuşmaya başladı.

— Muhtarlar... Sizi bu gün çok önemli işler için çağırttım. Biliyorsunuz, ülkemizin çevresinde kara bulutlar dolanıyor. Savaş yelleri, her bir yanımızda yangınlar tutuşturdu... Bize de sıçraması an işiymiş büyüklerimizin dediğine göre... Genel seferberlik buyruğu çıktı Hükümetimizden. El ele çalışacağız. Dört tertip birden askere gidecek. Bedel medel yok. Kimin sırası

geldiyse, kimin gitmesi gerekiyorsa hiç kaçamak bulunmadan, yazılacak şubeye gelip. Bundan başka, ve asıl önemli olan buyruğu şimdi bildireceğim... Bu ürün alımından başlayarak, ofisten başkasına bir kilo bile olsa buğday satmak yasaklandı. Ne ki ürettiniz, tümünü ofise vereceksiniz. Sonra sizin için gerekli olanı ofis, aldığı fiattan size geri verecek. Bunun denetimini sağlamak için her köye bir candarma karakolu kurulacak. Sizden yardım bekliyorum. Hükümet buyruğunu aynen uygulamak için elinizden geleni ardınıza komıyacağınızdan güvenliyim...

Savaş... Seferberlik... Ürünlerin satılması. Sonra aynı yerden alınması... Candarma karakolu... Duymadığı bilmediği sözler gibi yankılanıyor kulaklarında. Daha şimdiye bir tek davaları olmamıştı onların. Candarmayı ne yapacaklar? Kendi aralarında çıkan bir iki küçük uyuşmazlığı İlyas çözümlemiş, mahkemeye, candarmaya gerek duymamışlardı. Şimdi tüm köyü gözetim altında tutacaktı Hükümet demek. Ne gereği vardı bunun? Savaş...

Bu sözcük, birden değiştiriveriyor insanları...

Bir an önce köyüne gidip, candarma gelmeden hazırlığını düzmeli. Candarmayı bilir o... Çok bir iyi bilir hem de. Mahir Bey'le birlik olup, damını basan değil mi? Şimdi yine tut denilince, yırtarsa, o zaman yandı köylü. Yandı ki...

Her şeye karşın hazırlık görmeli. En azından yarısını saklatmalı ürünün. Candarma, ne elde edildiğini nasıl bilecek? Bir yedek bulunmazsa, yandı köylü... Satacaksın, yeniden alacaksın. Başolmaz iş bu. Hemen gitmeli köye... Durmamalı...

Kaymakam sözünü bitirmişti zaten. Her birinize yazılı olarak da bildirilecek bu söylediklerim, dedi. Savdı tümünü... Tam kapıdan çıkararken, İlyas'a işaret etti. O kaldı... Acele etmesinin gereği kalmamıştı bu buyruktan sonra. Ağırdan aldı. Yaklaştı Kaymakama. Buyruğunu bekledi.

— Muhtar, asıl sizin köyün üstünde duruyorlar. Ovanın en verimli toprakları sizde. Üstelik kentin buğday deposusunuz. Bu bakımdan, sizin oraya daha büyük bir karakol kuracağız. Senden güvenliyim. Ama, buyruk böyle...

— Salt bizim köy için ayrı buyruk mu verdiler bey.

— Elbette...

— Madem bizim köyü böyle iyi tanıyorlar. Bir de eğitmen gönderseler ya. Kaçkez dilekce verdim. Elbirliğiyle yaptığımız okul, çürüdü. Her yıl boşu boşuna onarmaktan bıktı köylü. Bir parmak çocuklar, üç saat yürüyorlar karın içinde. Elene belene, her bir yanları şişiyor. Bunu bildirmedin mi yukarıya?

— Bildirmez olur muyum? Ellerinde eğitmen yokmuş. Gönderemiyorlar.

— Candarmayı bulan Hükümet eğitmeni neden bulamıyor Kaymakam Bey?

— Orasına karışmak bizim üstümüze görev değil Muhtar. Elbet bir bildiği vardır.

— Okul istemedik, cami istemedik. Tümünü kendimiz yaptık. Köylü candarmayı gördü mü şimdi kudurur. Haklı da... Biz tatlılık bekliyoruz, o sopa gönderiyor, der. Doğru mu yapılan?

— Doğru ki, buyruk veriyorlar. Senin nasıl çaba harcadığını bilirim. Bildiğim için konuşmana izin veriyorum İlyas Ağa... Ama, bir bilmezin yanında söylersen bunları, içeri boyladığın gündür. İyi bilesin.

— Benim içeri girmem köyümün sorunlarını çözümleyecekse, durmasınlar.. Yeter ki, istediğimizi yerine getirsinler. Bir eğitmen göndersinler.

— Gönderirler elbet Muhtar. Hele şu savaş bir bitsin...

— Ben bilirim Kaymakam Bey... Kaç savaş bitse, bizim eğitmen yine güç gelir köye. Çünkü, benim geçirdiğim ikinci savaş bu. Birincisinde ne değiştiyse, ikincisinde de o olacaktır. Sen isteseydin, birini kayırırdın bizim köy için. O da olmayınca, Ankara'dakiler biraz ön-

ce buyurduğun gibi, salt ürün almak için düşünürler bizi.

— Senin böyle ters konuştuğunu hiç görmemiştim.

— Ters iş olunca, bana konuşmaktan başka ne düşer ki beyim?

Ses çıkarmadı Kaymakam. Aslında doğruydu İlyas'ın dedikleri. İki yıldır bu kasabanın yönetimini elinde tutuyordu. İki yıldır en azından on kez eğitmen için gelmişti İlyas. Hem de biz okulu yaptık, siz eğitmeni verin diyerek. Başka muhtarlar, başka köylüler her bir işlerini devletten beklerken, bunlar kendiliğinden yapıyorlardı. Yapıyorlardı da, tamamlanmasını istiyorlardı Devletten. Ne yazık ki, isteklerini yerine getiremiyordu devlet. İki kez söylemişti Vali'ye... İkisinde de bir olur'la geçiştirmişti isteğini İl... Elinden ne gelirdi ki... Okulu açılmış bir köyün eğitmenini alıp, bunlara mı versin? Kentte fazla öğretmen yok. Hem olsa bile, köydekiler kente gelmek için can atıyorlar. Kenttekini nasıl gönderirsin köye...

Kaymakamın düşünceye daldığını görünce, yapması gerekeni ansıdı İlyas. Döndü, sessiz adımlarla çıktı odadan. Kentte hiç oyalanmadı. Doğru köye yöneldi. «Candarma gelmeden hazırlığını düzmeliydi bir iyice. Yoksa ansız basılırsa, tümü aç açık kalırdı kışa... Tam ürün zamanı candarma dikeceklerdi tarlaların başına. Bakarsın bir de elkonmuş ürünlerine. Herbir şeyin engelini baştan kurmalı. Köylünün ürününü kurtarmalı devletin elinden. En azından, yiyeceklerini, tohumluklarını bir kıyıya saklamalı. Saklamalı ki, sonradan avuç açmak durumuna düşmesinler...»

Savaş sırasında, köylülerinin durumu geldi gözlerinin önüne.

Ormandan ot yolanların, çocuklarını avutmak için gözyaşı döken kadınların ağıtları çınladı kulağında. Hiç boş bulunmaya gelmez. Birkaç yıllık gereklerini yığmalı bir kıyıya. Devlet ondan sonrasını ne yaparsa yapsın.

Umurunda değil. Köylüsünü savaştan sağlam çıkarsın da...

Karakol kurulduğunda, ürünler çoktan gizlenmişti. Ofis memuru hınçla gezindi köy sokaklarında. Kimin yanına varsa, «ürün olmadı. Biz de açıkta kaldık,» cevabını alıyordu. Oysa daha kentteyken, burasının bir buğday ambarı olduğunu söylemişlerdi kendisine. Önceden de biliyordu durumu. Gizlemişlerdi. Mutlaka gizlemişlerdi. Ama, nereye?

Bir türlü bunu çıkaramıyordu.

Candarma çavuşuyla birlikte dayandı İlyas'ın kapısına.

— Muhtar... Hele bak biraz.

— Buyur komutan. Buyur gel...

— Gelmeyeceğiz. Sen in hele.

İndi İlyas... Memurla yan yana duran çavuşa baktı bir süre.

— Bir buyruğunuz mu var?

— Bey geldi kentten. Elinde kaymakamlıktan yazı var. Ürünün tümünü ofise vereceksiniz. Sabahleyin sen yoktun. Kime gittikse, ürünüm olmadı diyor. Nasıl iş bu?

— Doğru söylemişler komutan. Gerçekten ürün olmadı bu yıl. Ben para toplayıp, tohumluk almak için başvuracaktım biraz sonra. Bakalım ne edeceğiz? Tümden açıkta kaldık ki sorma. Bir benim tarladan beş ölçeğe yakın buğday alabildik. Onun da yarısı toprağa karıştı. Buyrun isterseniz alın kalanını. İsterseniz bırakın, hayvanlara vereyim. Ne yiyeceğiz, nasıl çıkaracağız kışı bilmiyorum?

— Etme muhtar. Böyle olmaz bu. Kentin buğday ambarı diye bildiği yerde, açlık türküsü söylenmez... Çıkarın şu buğdayları da hesabını bilsin Hükümet.

— Beyim, sen okumuş adamsın. Her bir şeyi bizden çok daha iyi bilirsin. Olsa nasıl gizleriz? İşte köy... Bu-

yur, dilediğin yere gir bak. Biz açlık türküsünü sevincimizden mi söylüyoruz. Kimin senedi var Tanrı'yla? Her yıl bol ürün vereceksin diye hangimiz pazarlık edebiliriz? Ürün bu... Tanrı vergisi... Bir yıl doldurur taşırır, ertesi yol tohumunu emeğini de birlikte sürükler götürür. Ne gelir elimizden?

— İyi ama, baharın dolanmış buraları hükümet memurları. Her yer yemyeşilmiş.

— Bahardan bu yana altı ay geçti Bey... Bir dolanmayla belli mi olur ürün. Kurtlandı başaklar. Döküldü yitti... O yüzden diyorum, elimdekini tohumluk olarak bile kullanamam. Ancak hayvanlara vereceğim. İsterseniz buyrun bakın.

Candarma, eski kurtlardandı. Hemen yutmayacağını belirtmek amacıyla, atıldı söze.

— Arama yapmamızda bir sakınca var mı?

— Hiç sakınca mı olur? Sen de devlet görevlisisin, ben de... Buyur birlikte gidelim arayalım. Ne ki bulduk, alalım tutanak yapıp. Ben köylümün kışı nasıl çıkaracağını hesaplıyorum. Siz aramadan söz ediyorsunuz. Buyrun, durmayalım. İlk benim damdan başlayın ki, köylü bir yanlış anlamaya düşmesin.

Kendi önerileriydi. Çaresiz uydular. Girdiler İlyas'ın ambar olarak kullandığı bölüme... Dediği gibi, bir çuvalın içinde yarısı çürümüz buğdaylardan başka bir şey bulamadılar. Öteki damlarda o da yoktu. Boynunu büktü Memur. Dikildi candarma çavuşu...

— Bir oyun var bunda Muhtar. Bir oyun var ya, elbet çıkar kokusu. Sonra güç kurtarırsın köylünü benim elimden. Bilmiş ol...

— Bilmez miyim komutan! Hiç bilmez miyim!..

Memuru uğurladılar çavuşla birlik.

Derin bir nefes aldı bundan sonra...

Kurtarmıştı köylünün ürününü.

Hasan Hüseyin'i çağırdı hemen. Bir dilekçe yazdırdı kendi söyleyip. Altına mührünü basarak, kente yöneldi hemen memurun ardından. Bir bir anlatmıştı on-

lara dediğini. Ürün olmadı, köylü aç kalma tehlikesiyle karşı karşıya... Bize hem tohumluk, hem yiyecek buğday verin ki, gelecek yılı çıkaralım. Ve ofisin istediği ürünü sağlayalım.

Adamların hemen tersleyeceğinden güvenliydi.

Onlar tersleyince, tarlaları tümüyle ekemiyeceklerdi. Ekemezlerdi... O zaman da, kaçırmanın gerekcesini hazırlamış olacaklardı. Bir de bunu düşünmek kalıyordu geriye. Candarmaları nasıl uyutacaktı... Tüm sorun buna kalsın. Elbet bir çare düşünecek o zaman.

Çavuş, hâlâ yenilgiyi kabullenmiş değil. Durmaksızın araştırıyor. Köylülere soruyor. Muhtar kentten, ofisten eli boş döndü. Ne yiyip, nasıl geçiniyorsunuz? Her sorusunda bir cevap alıyor yine de... Ya, çuvalın dibine geldik, diyorlar. Ya da öteki köylerdeki akrabalarımızdan armağan geldi. Onlar almışlar ofisten. Bize de iilettiler birazını. Tohumluğu verecekmiş. Bu da yeter...

Çavuş, tüm candarmalarıyla birlikte tarlalardan ayrılmıyor. Onlardan erken giriyor tarlaların içine, tümü yatıncaya bekliyor. Arada bir alay ediyor o'nunla İlyas.

— Komutan, karga bekciliği sana kaldı bakıyorum.

— Evet... Sizin gibi kargalardan korumak gerek ürünü. Kimbilir ne oyun düzeceksiniz yine.

— Bak komutan. Sen bizim içimizde yaşıyorsun. Bizden oldun artık. Görüyorsun ofisten buğday almanın güçlüğünü. Köylü elindekini teslim ederse, sonra aç kalır. Bunun için de, tümünü vermemekte haklı. Biraz koltuk kovalt. Senin de bir gereğin olduğunda, sözünü ikiletmez bunlar, bilmiş ol...

— Ekmeğimle oynuyorsunuz benim. Komutan zort çekti bukez. Bi tamam isterim ürünü dedi. Yukarıdan buyruk almış. Eğer yine elden kaçırırsan, yandığın gündür, dedi. Kusura kalma muhtar. Bu kez elkoyacağım daha tarladayken. Harmanları ben başınızdayken dü-

venliyip savuracaksınız. Tüm köylüye ilet bunu. Bir hile yapmaya kalkarlarsa, pişman ederim.

— Olur komutan. Sen tasa etme. Buyruğun başımız üstüne.

— Bilmiş ol ki, bukez ilkin seni yıkarım sopanın altına. Anladın mı?

— Dediğin gibi olsun. Madem canın öyle istiyor, ne gelir elimizden.

— Ürünü teslim edeceksiniz. Bir noksansız hem de...

Köylü gözünün içine bakıyordu İlyas'ın. Bukez kurtuluş yoktu gerçekten. Candarmalar, ürünün tanesini bile hesaplayacak duruma gelmişlerdi. Nasıl edeceklerdi de kaçıracaklardı bu yıl? Bunu çözemiyorlardı bir türlü.

İlyas, Hasan Hüseyin'i çekti köşeye.

Kendinden kuşkulandıkları için, yöresinden ayrılmıyordu komutan. Hasan Hüseyin başarırdı söyleyeceğini. Tarlanın kıyısına oturdular. Yöresini bir iyice gözledi. Çavuş uzaklardaydı daha.

— Beri bak yeğen, şimdi diyeceklerime iyi kulak ver. Ürün oldu. Başaklar sararmaya başladı bir iyice. Candarma da denetimi sıkıladı. Nerdeyse tarlada yatacak açıkgözler.

— Bizi de düşündüren bu Dayı. Nasıl hakedeceğiz bu yıl?

— Kolay o iş. Yalnız siz dediğime iyi kulak verin.

— Buyur seni dinliyorum.

— On gün sonra, başaklar iyice sararınca, Dağlı'nın Ahmediyle, Çıkıncıların kızı evereceğiz. Masraftan sakınmadan hem de. Dayıyacağız candarmaların burnuna rakıyı. Tıh deyinceye. Biz de içiyor görüneceğiz. Ama, bir yudum komayacağız ağzımıza. Tümü sızdı mı sabaha karşı, elde orak, çoluk çocuk dalacağız tarlalara. Yer yer belli etmeden, yarısından çoğunu biçeceğiz. Ve yukarıda, dağ yöresindeki eski yaylağa taşıyıp, harmanlıyacağız. Oraya bakmak akıllarına gelmez. Sonra gider,

düvenler, savururuz orda. Savurur ve eşit olarak paylaşırız elde ettiğimizi. Bir iyice bük köylünün kulağını.

— Peki ama, zamanı değil düğünün derlerse. Bir sezinlerlerse altında oyun olduğunu?

— Zamanını onlar bizden iyi bilecek değiller ya. Olmadı anlaşır, kızı kaçırırız. Sonra da zamanı olmasa da düğün gerekli, diye çözümleriz sorunu.

— Bak bu olur. Ben hemen ileteyim babalara durumu. Bir gece kaldıralım kızı. Sonra da üstüne sen var, candarmadan önce. Pisi pisine dayak yedirmeyelim oğlana.

— Gerekirse yesin ulan. Sözü mü olur? Hemen hazırlık görün. Sonra da dediğim gibi. Bir iyice sızdıralım candarmaları. Kendimize yetecek buğdayı kaparız ellerinden. Sakın dipten vurmasınlar ərağı. Başakları alsınlar yeter.

— Tamam Dayı... Şeytan gelse, bu oyunun altından kalkamaz. Bi yılı daha atlattık ki...

— Atlattık ama, bu iş uzayacak anlaşılan. Öteki yıllarda ne yapacağız bilmiyorum?

— Sen gene bulursun bir yol Dayı... Hükümet adamının elini kolunu az mı bağladın bizi korumak için. Hele bu yılı da atlatalım. Gelecek yıl Tanrı yardım eder.

— Öyle... Bir o'na kaldı işimiz zaten.

Kuduruyordu Candarma Çavuşu. Kuduruyordu ya, ürünün nasıl böylesine azaldığını bir türlü çözemediği için de ses çıkaramıyordu. Kendi gözüyle görmüştü başakları. Sonra biçerlerken de başlarından ayrılmamıştı. Geceleri harmanların çevresini candarmalarına bekletmişti bir şey olmasın diye... Hiç bir kaçırma olayına rastlamamışlardı. Nasıl oluyordu bu?!. Nasıl oluyordu da, kaçırabiliyordu köylü... Akıl alası değildi... Değildi ya olmuştu birkez... Buna da razıydı kentteki-

ler. Komutanı sırtını sığazlamıştı. Sığazlamıştı ya, o ürünün çoğunun kaçırıldığından öylesine güvenliydi ki...

İlyas'tan biliyordu bunu. Yan yana geldikce, taşlamadan edemiyordu.

— Muhtar bu yıl da atlattın beni.

— Haddime mi düşmüş komutan. Boşuna kuşkulanıyorsun benden.

— Kuşku değil benimki. Çok bir iyi biliyorum ki, bir oyun ettin bize. Ettin ya, elbet öğreneceğim bunun nasıl olduğunu. Öğrenince de...

— Sen boşuna yoruyorsun kendini. Başından sonunu gözetiminden ayırmadın hiç birimizi. Nasıl oyun edebiliriz ki?..

— İşte benim aklımın ermediği de bu ya. Bir akıl erdirebilsem, o zaman yapandan soracağım hesap ne sayıya ne okkaya vurulur artık.

— Bilmez miyim seni komutan. Bikez eline düşenin nasıl anası ağlar bilmez miyim?

— Salt anası ağlasa, öp başına koy Muhtar. Kendi de bir ağlar ki...

Çok zaman kentteki işleri görmeye Hasan Hüseyin gidiyor. Köy kurulunun üyesi olduğundan muhtar adına konuşma yetkisini de taşıyordu çok zaman. Kentteki memurların çoğunluğu tanıdılar o'nu. Çok önemli bir şey olmadıkca, Hasan Hüseyin'e söylüyor, o'ndan istiyorlar gerekeni... Kente giderken, muhtarlık mührünü de o'na bırakıyor İlyas...

Kendisi yenilerde, bağ işine sardı.

Kent yolunda dizelenen asmalar, ilgisini çekmişti. Benim topraklarımda da olmaz mı diye geçirdi bir süre. Sonra, budamacılardan fide istedi. Seçiverdiler. Bir ikisini dikti. Tutunca, genişletmeye başladı asma çubuklarının alanını. Her yıl biraz daha büyütüyor bağını. İlkin köylülerin yiyeceği mikdarda üzüm alırken, kurutma gereğini duyacak biçimde artıyor giderek. Bu artış, bağ işini daha bir çoğaltıyor. Tüm gücünü bağa yoğunlaştırmak gerektiğinden, Hasan Hüseyin'e bırakıyor kent işinin çoğunluğunu. Hem o'nun okuması yazması da var... Daha bir kolay oluyor. Arzuhalci dolaşmak gereği ortadan kalkıyor. En çok sevindiği de bu...

Köylüler bir iyice anladılar. İlyas, Muhtarlığı Hasan Hüseyin'e bırakacak. Niyeti bu. Bir pundunu bulur bulmaz, yeni muhtarınız bu diyecek. Biraz daha pişsin, kentteki güçlükleri çözmeyi bir iyice bellesin diye bekliyor. Çok zaman gidebileceği halde, kendisinin gitmemesinin nedeni bu...

Bir iş buluyor bağda. Çokaklar arasında yitip gidiyor. Kente gitmek Hasan Hüseyin'e düşüyor. Bir tutku

okulun eğitmeni. Hasan Hüseyin'i her gönderişinde, yeniden eğitiyor.

— Hasan Hüseyin, Kaymakama de... Bir eğitmen göndersin artık. Okul yıkılacak, bi daha da yapmayız, yapamayız... Köylü haklı direnmesinde. Ben ufacıktım okulu yaptığımızda. Savaş girdi dediniz araya. Savaş bitti, ortalık düzeldi, yine eğitmen yok. Gönderin artık, de.

— Derim Dayı... Diyorum. Her gidişimde, olur diyorlar. Siz bekleyin biraz daha. Sıraya girdiniz çoktan. Bu yılın eğitmenlerinden birini size göndereceğiz.

— Yine atlatıyorlar hemen ardından değil mi? Ne etsek ki, köycek Kaymakamlığa varıp, bir duyursak mı sesimizi?

— Bir yararı olmaz ki Dayı... Sen kaçkez söyledin. Ben durmadan dürtüklüyorum. Tınmıyor adamlar. Bir büyük de geçmiyor ki buralardan. Ya da geçse bile bizim haberimiz olmuyor. Gidip o'na söylesek, mutlaka bir çaresini bulurlar.

— Büyükler özel trenler yaptırmış kendilerine. Kimseyle konuşmamak, kimsenin yüzünü görmemek için, vızt diye geçiyorlarmış istasyonlardan. Nerden görüp söyleyeceğiz?

— Orası da var ya... Boyun bükmeye koşullanmışız biz. Biri çıkıp da düşünmeyecek hiç birimizi. Düşünmeyince de...

— Biz kendimiz düşünüyoruz. Düşüneceğiz de... Ama, eğitmensiz okul olmaz ki... Camiye bi imam bulduk şükürler olsun. Ondan yoksun değiliz. Bir de eğitmen ele geçirsek.

— İşte o güç... İmamın aylığını kendimiz vereceğiz deyince, müftü hiç direnmemiş senin dediğin. Eğitmeninkini de biz verelim diyoruz. Olmazmış. Devlet kendi memurunun aylığını kendi verirmiş. O yüzden,

başolmuyor bu iş. Bizim öğrenmemizi istemiyorlar mıdır nedir? Bir türlü anlayamadım.

— Bak bu doğru olabilir. Bizim öğrenmemizi istemiyordur baştakiler. Engellediler mi öğrenmemizi, biz devamlı tokat altında kalmaya koşullanırız. Bak aklıma ne geliyor yeğen.

— Ne geliyor?

— Diyorum ki, sen öğrendiğin gibi öğretsen bize... Çocuklar nasılsa karşı köye gidiyor. Ama, ötekiler kış günlerini pinekleyerek geçireceklerine, okuma öğrenirler.

— Senin İshak benden ilerde Dayı. Bir istesen, şimdiden alışır eğitmenliğe.

— Bak bu iyi akıl. Bir yokla sen. Bakalım bilgisi tamam mı? Öyleyse, tümümüz oturalım önüne. Öğretsin öğrendiğini bize de...

— Köylüyle de bir konuşalım da...

— Konuş ya... Olur derlerse, okulda toplanırız akşamları. Öğreniriz okuyup yazmayı.

Hasan Hüseyin bir kent dönüşü, doğru İlyas'ın yanına geldi. Sık sık nefes alıp veriyor, yerinde duramıyordu. Hatice, cezveyi sürüp, biraz otur, nerdeyse gelir Muhtar Dayın, dediğinde duymadı. Nerdeyse gidip bulayım, dedi. Tam merdivenlere geldiğinde, karşılaştılar...

— Ne o yeğen? Pek helecanlı görünüyorsun. Olağanüstü bişey mi var kentte?

— Var ki hem de nasıl?

— De bakalım. Biz de öğrenelim.

— Yeni bi parti kuruluyormuş Dayı... Demokrat Parti... Daha doğrusu kurulmuş da, yakında seçimler yapılacakmış, onun hazırlığına girmişler. Kentli diyor ki, sizin köye de gelip konuşma yapmak istiyoruz. Dert-

lerinizi, isteklerinizi bir bir saptayıp yerine getireceğiz. Siz de elinizi tez tutup, hazırlık görün. Ne hak istiyorsunuz yazdırın bize. Yapalım isteklerinizi.

— Bu parti işi nasıl bişey? Anladın mı iyice. Dibini eşeleyip öğrendin mi?

— Çok bir iyimiş. Esnaftan kiminle konuşsam, bu bir bulunmaz fırsattır, diyor.

— Kentli bizim adımıza konuşmaya alışmış yeğen. Eskiden neyse öyle sürer gider düzen. Sen fazla kulak asma bunlara. Ama, bir gelsinler görelim. Konuk, başımızla birliktir bilmez misin? Buyur edeydin hemen.

— Senin böyle diyeceğini bildiğim için ettim bile Dayı. Kızmadın değil mi?

— Niye kızayım. Gelsinler konuşsunlar. Bakalım, belki yarar kişilerdir. Bakarsın bunlar verir bizim eğitmeni.

— Salt eğitmen değil ki, ne isterseniz diyorlar.

— Beri bak yeğen. Ben bunca uğraştım, zırnık koparamadım Hükümetten. Sen de uğraşıyorsun birkaç zamandır. Ben iyice yitirdim umudumu. Bize kendimizden başkasının yararı dokunmaz. Sen yine temkinli ol. Bakarsın, savaş zamanında olduğu gibi bir oyuna getirmektir niyetleri. Kentliyle başetmek mümkün değil.

— Yok bu kez, tümü içten görünüyor. Ama yine de dikkatli olurum ben. Çabuk kaptırmam sakalı.

— Aferin. Yarın öteki gün bu köyün baştutanı sen olacaksın. Ona göre ayarla işlerini.

— Olur Dayı... Sağol...

Beklenenler geldiler.

«Size su getirilmesi gerekti. Devletin ödeviydi bu. Koskoca köy olmuşsunuz. Dağdan, pınardan, çeşme suyu getirilmesi gerekirdi... Okulunuzu kendiniz yapmış-

sınız. Böyle köy görülmemiştir. Bir eğitmen vermediler mi? Öyle güç bir şey değil ki eğitmen vermek. Bir yazı, bir buyruk... Ama, hükümet halktan yana, köylüden yana olmadı mı, sonuç baştan bellidir... Sizi kente bağlayan bir yoldan bile yoksunsunuz. Oysa, köylü için en birinci hizmet, yolla başlar. Yol olmadı mı, hastanız tez zamanda doktora götürülemez. Ürününüz pazar olanaklarından yoksun kalır. Siz kendiniz bile, kente gelmeye üşenirsiniz. Kısılır kalırsınız burda...

Bunları ancak biz yapabiliriz.

Demokratlar yapabilir.

Bu adı iyi yazın aklınıza. Yarın seçimde gerekecektir. Alaşağı etmek sizin ödeviniz Halkcıları... Bu belirttiklerimizi yapmak da bizim görevimiz... Eğer iktidarı bize verirseniz, saydıklarımızın tümü olacak. Banka kredisi alır mısınız siz? Almazsınız. Neden? Halk Partisinin başına çöreklenmiş ağalar beyler sizden önce tüm kaynakları kuruturlar da ondan. Şimdi biz geçince iktidara, siz geçeceksiniz. Hemen size dönecek krediler. Cebiniz para dolacak. Yaz kış...

Tütünü kim üretir? Siz...

Bir kötü köylü sigarasını kaça içersiniz? Onbeş kuruşa. Beş kuruş bile fazladır aslını ararsanız. Biz gelelim başa, sigara beş kuruşa inecek.

Şekeri bir gün içinde yirmi yedi kuruştan, beş liraya çıkaranları, sizi kefensiz bırakanları unuttunuz mu? Unutamazsınız. Unutmak mümkün mü? Beş liraya bir kilo şeker alabilen, bulup da alabilen kendini mutlu sayarken, memurların evine çuval çuval şeker gönderen kim? Paşa ve de partisi değil mi? Şimdi koz geçmiş elinize. Bunun hesabını sormak olanağı geçmiş. Bırakacak mısınız yanlarına? Bırakamazsınız...

Bu candarma karakolunu kim dikti buraya? Sizi ikide bir sopadan geçirten kim? Oysa yasaktır bir yurt-

daşın kılına dokunmak. Bunu dinliyorlar mı? Dinlemezler... Ve siz susup oturursanız, daha da çok yüklenirler üstünüze. Bunu engellemek elinizde. Seçimlerde oylarınızı Demokrat Parti'ye vereceksiniz...»

Ardı durmadı gelenlerin.

Biri gidiyor, biri geliyor. Ve köylünün hiç aklından geçmeyen özlemleri durmadan körükleyip ateşliyor.

Onlar, açtıkları kuyulardan çıkardıkları suyla yetinirken, birden çeşme düşünün ardına düşüyorlar. Yolsuzluktan hiç yakınmadılar şimdiye... Kağnılarını kente ulaştıracak bir patikaları var. Ama, düzgün kent yolu gibi yollar olursaymış, araçlar vızır vızır gider gelirmiş üstünde. Burdan kente yarım saatte gitmek mümkünmüş. Komşu evinden daha bir yakın olurmuş o zaman. Köylü bunu duyunca kalkıyor hop diye yerinden. Sevinçle bakıyor yarına. Neler varmış da, bizim haberimiz yokmuş. Demek burdan kente yarım saatte gitmek mümkünmüş... Oluklar içinde dağdan köye su indirmek mümkün olduğu gibi...

Hasan Hüseyin, başını çekiyor Demokratların. İlyas hiç karışmıyor olupbitene. Bir gün tartıştılar bunu Hasan Hüseyin'le... Kırgın kırgın sokuldu yanına, soluyarak sordu.

— Hiç bişeye karışmıyorsun Muhtar Dayı...

— Nesine karışayım oğul. Bunlar tutulası sözler değil. Köylüyü özendirip, ağzının suyunu akıtmaktan, yeni bir oyunun dolabına koymaktan öte yapılır işler değil. Bir düşün, biz okulu yapalı beş yılı geçti. Şimdiye bir eğitmen verselerdi, çocuklarımız başlayıp bitirmiş olacaklardı çoktan. Hazır okula bir eğitmen bulamıyan devlet, şimdi bu söylenenlerin tümünü nerden buluşturacak? Bir özen bu... Bir aldatmaca gibi geliyor bana. O yüzden, hiç karışmamak iyidir diyorum.

— Olur mu Dayı?!. Karışmamak olur mu? Bunca kentli dökülüp geliyor buraya. Yapacağız diyor. Yeter ki bizi seçin...

— Beni ürküten de bu ya... Bir düşün, şöyle bir tart kendince... Bize eğitmen yok diyen aynı kişiler değil mi? Buraya gelenlerini sormuyorum. Bunlar gerçekten bizden. Bizim gibi yoksulluğun, yoksunluğun ne olduğunu bilen kişilerden. Kenttekiler her isteğimizin önüne bir engel çıkarmayı devlet görevi sayan kişiler değil mi? Ne değişecek onların gelmesiyle? Hiç... Ama, sen gençsin. Bir helecan, bir atılım gerek senin için. Yeni bir savaş aracı geçirmişsin eline. Tepe tepe kullan. Ben yoruldum artık. Yaşamım boyu, savaşın en bir güç yerinde, topun ağzına mermi olarak sürülmekten usandım. Bundan sonra istiyorum ki, hiç bişeye karışmayayım. Şimdi asmalarım var benim. Her birinde ayrı bir cins üzüm yetiştirmeye çabaladığım çokaklarım var. Onlar yetiyorlar. Bundan öteye, yeni bir savaşı sürdürecek gücü bulamıyorum kendimde.

— Sen bizim en aklı erenimizsin Dayı... Sen böyle düşünürsen, bir yanlışa sardığımız korkusu saplanır içimize. Yanlışsa yaptığımız bunu açıkla hiç olmadı...

— Şu anda kimsenin doğruya yanlışa baktığı yok oğul. Şu anda herkes, en büyük dalı koparmak peşinde ağaçtan. O yüzden, anlatılmaz yanlış... Kavga var şimdi. Kavgada yanlış doğru yoktur. Yenme yenilme vardır. O yüzden, kendi kendime hiç karışmamayı öneriyorum. Kesin kararım da bu...

Hasan Hüseyin, «Elbette böyle konuşacak. Halkcı'nın domuzu bu... Öyle olmasa düşer önümüze... Karşı çıktığına göre, gizliden Halkcılarla pazarlık etmiş olmalı. Kimbilir ne vereceklerini söylediler... Kolay kandırılır bir adam değildir çünkü. Büyük bir pay koparmasa dönüp bakmaz. Bizi caydırmak istediğine göre,

mutlaka büyükten de büyük bir pay koparmış olmalı... Bizimkiler bana salt muhtarlığı verdiler. Muhtarlıktan büyük ne var ki... Herhalde var bişey... İlyas Dayı, aza razı gelmez. Bize yaptığı iyilikler de, kendi tutunmasını sağlamak, yalnızlığını gidermek için. Yoksa tek başına kalır azmağın ortasında. Tüm yaşamı yetişmez buralarını kurutmaya. Biz gelmesek, yalnızlığı içinde tükenip gidecek. Yanına bedava yoldaş kazandığı için hep yardım etti bize. Yoksa...»

Bir iyice burkuldu Hasan Hüseyin. Şimdiye İlyas'a karşı çıkmak için bir neden bulamıyordu. O madem particiliğe karışmamak kararına varmıştı, bundan sonra rahatlıkla karşı çıkabilirdi.

— Sen bir yanlışa katılmamak için, daha büyük hata işliyorsun ama Dayı.

— Neymiş hatam Hasan Hüseyin? De hele ki, düzeltmeye çabalayayım.

— Karışman gerekli bu işlere. Bizi uyarman, doğruyu göstermen gerekli.

— Herkes kendi doğrusunu kendi bulmalı oğul. Bir başkasının gösterdiği doğru değildir. Benim kendimce doğru bellediğim belki sizin çıkarınız için yanlıştır. O bakımdan en iyisi bu işlere hiç karışmamak. Siz bulaşmışsınız, sıvanmışsınız bir iyice. Ben kıyıda durup, sonucunu bekleyeceğim.

— Bana izin veriyorsun değil mi?

— O nasıl söz. Elbet istediğinizi yapacaksınız. Kim olursa izne bağlı değildir yapacağı.

— Sana karşı çıkabilirim. Bunu da hesaba katıyor musun?

— Senin bana karşı olman gerekiyorsa, elbet çıkarsın. Bunda gücenecek ne var? Ben buraların ne ağasıyım, ne beyiyim. Sizin gibi eşit koşullar altında ekme-

ğini kurtarma kavgasına girmiş biriyim. O yüzden, bence hiç bir sakıncası yok yapacağınızın. Yeter ki, köylüye bir zarar gelmesin.

— Köylüye zarar gelebilir mi diyorsun?

— Öyle... Şimdi siz vuramazsanız seçimleri, karakoldaki candarma bir iyice artar. Halkçılar, tümümüzü yatırırlar ki sopanın altına, yandım Allah...

— Bu daha bir biler bizi. Hem tasalanacak ne var. Tüm köylüler, yol istiyor, su, okul, eğitmen istiyor. Tüm istekler birleşince, nasıl kazanır Halkcılar? Gör bak kazanamazlar. Kazanamayınca da kuşkulanmanın gereği kalmaz.

— Sen bilirsin oğul. Dilediğin gibi davranmakta özgürsün. Yalnız, sen de başkalarına hak tanı. Herkes senin gibi düşünmek zorunda değil. Ben de genç olsaydım. Senin yaşında olsaydım. O zaman senin gibi düşünürdüm kimbilir... Karşı çıkmak kıvanç verirdi bana da. Ama, artık ben, karşı çıkacağım bişey göremiyorum ortalıkta. Öylesine örselendim. Olupbiteni öylesine doğal sayıyorum ki...

Başını sallayarak yanından ayrıldı Hasan Hüseyin. «Halkcılar Muhtar'ın aklını bir iyice çelmişler,» dedi. «Bize hayır yok ondan. İlk seçimde devirmek gerek. İlk seçimde muhtarlığı kapmalı. Başka türlü yürümez işler. Bin güçlük çıkarır. Bana olan güvenini de yitirirse mührü çeker alır elimden. Şimdilik o'nun hakkı bu. Tümüyle elimde tutmanın yolunu bulmalıyım. Mührü bikez kaptırırsam, bir iyice güçleşir işler.»

Partiden de bunu öneriyorlardı.

«Adam, yaşamı boyunca mı muhtar seçilir? Size işin başında önderlik ettiyse, her zaman önderlik edecek değil ya... Baksana bize, İsmet Paşa'ya karşı çıkıyoruz. O'nun önderliği yanında, sizin muhtarın sözü mü olur. Nedir ki önderliği. Kendi yararına azmaktan yer

açmak değil mi? Ulusa bunca kan kusturanlardan yana çıktığına göre, tepelemek bir yurt borcudur. Durmayacaksın. Alacaksın muhtarlığı elinden. Biz seni tanıyoruz şimdiden. Azmaklı'nın muhtarı olarak seni biliyoruz.»

Bu öneriler de iyice hoşuna gidiyordu. Partinin güveni, desteği... Tüm köylülerin partiden yana çıkmaları...

Seçimler birden bastırdı.

Köyde oy kullanıldıktan sonra, İlyas'ı kente çağırdılar. Bu kez adıyla çağrıldığı için, Hasan Hüseyin'i de yanına alarak gitti. «Önemli işleri de öğrenmeli, içine karışmalıydı. Ortadaydı ki, muhtarlık ona kalacak. Şimdiden bilmeliydi her bir şeyi... İçindeki bezginlik giderek artmıştı. Rahata erdim de ondan, diyordu kendi kendine... Savaşın gereği kalmadı artık. Tarlalarım verimli. Bağımdan aldığım üzüm gelecek yıla çıkmamı sağlıyor. Ne borcum var kimseye, ne bir sıkıntım. Yaşam güvenini elde edince, savaşçılığımı yitirdim ben. Ağalardan değişik bir yanım kalmadı. Bezgin bir adam köyün başında kalmamalı. Yeni özlemleri, yeni istekleri olan kişiler almalı bu ödevi... Hasan Hüseyin bunların en iyisi. Zaman zaman bana karşı olsa bile, köylü üstünde bile bir dileğim kalmadığına göre.»

Kentte bir tutanak hazırlamışlar. Sürdüler önüne...

Bir süre baktı İlyas.

Hasan Hüseyin'e uzattı. O okudukça, rengi attı. Kızardı ilkin. Sonra morardı. Önüne sürülen tutanak, sandıktan Halkcıların çıktığını belirliyordu. Başını dikti.

— Bu doğru değil Bey...

— Doğru yanlış. Buyruk böyle. Bas mührü tutanağın altına.

— Olmaz. Ben biliyorum ki, sandıktan Demokratlar çıktı. Şimdi nasıl değiştirebiliriz bunu?

— Kimseye seçim yapmasını önermedim ben. Madem yapıldı, doğrusu yazılmalı. Ben mühürlemem bunu. Mühürleyemem. Köylümün yüzüne bakamam sonra.

Hasan Hüseyin şaşırmıştı birden. «Şimdiye Halkcı bellediği Muhtar, kent büyüklerinin önünde direniyordu. Hem de en sert bir biçimde. Hakkında söylenenlerin tümü yalandı demek. Olası değil... Nasıl yanıldı. Mühür kendinde olsa basar. Korkudan. Kıstırılmışlığın ürküntüsünden imzalar gösterdikleri yeri. Muhtar, imzalamıyor. Kentli, yükleniyor bir iyice.»

— Bunu mühürlemen gerek Muhtar. Mutlaka mühürlemen gerek. Hazırlandı tutanak. Herşey buna göre hazırlandı. Tüm köy muhtarları imzaladı. Şimdi senin inadın, çok dertler açabilir. Partimiz her bir yerde kazandı seçimi. Biz bir yanlışlık yaptı diye, köylülerin acı çekmesini istemiyoruz. O yüzden, imzalamak zorundasın. Yoksa, dört yıl çok canınıza okunur.

— Köylü oyunu kullanırken her bişeyi düşünmüştür. Benim namusuma bırakılmış bişeyde hile yapamam. Güvenini yitiririm köylümün. En önemlisi de kendime olan güveni yitiririm.

— Muhtar sen akıllı bir adamsın. Ne demek istediğimizi anlamışsındır. Yoksa senin başında da patlar kabak. Neyine gerek. Bas şuraya mührünü, at imzanı... Senden dürüstlük isteyen mi var? Olsa bile en bir büyük dürüstlük budur işte... Köylünü acı çekmekten kurtarıyorsun. Daha ne... Şimdi sen direnirsen, Demokrat yazılırsa tutanak, bırakır mıyız bunu yanınıza... Dört yıl var gelecek seçimlere. Dört yılda Demokratın tozu kalmaz. Kalmaz ya, olan size olur. Köyünüz her bir şeyi unutsun artık... Devlet hizmetinden vazgelsin.

— Ben yapamam beyim. İşte yarı muhtar sayılan Hasan Hüseyin de tanıktır ki, bu mühür benim elimde durdukca, hileli bir işe araç olmaz. Siz şimdi değiştirin tutanağı. Oy kime çıktıysa onu yazın. Mühürleyeyim. Ondan sonra da, bir daha elime almam. Söz... Hemen bırakırım muhtarlığı isterseniz. Suç köylünün değil. Benim. Ne yapacaksanız bana yapın. Köylüm bana danıştı. Ne yapalım Muhtar, dedi. Ben onlara, herkes düşündüğünü uygulamakta özgürdür. Madem devlet, seçim gerekli dedi, bir bildiği vardır. Belki yoruldu kendisi. Kocadı... Bırakmak istiyor yönetimi. Değiştirmek isteyen, değiştirir, bundan memnun olan, oyunu eskilere verir, dedim. Şimdi gider de, ulan tümünüz Halk Partisine vermişsiniz. Nasıl iş bu, diyemem. Diyemiyeceğim için de, siz değiştirin tutanağı.

Başolmıyacağını sezinlediler. Bir yeni tutanak yaptılar. Gerçek sayımı gösteren rakamları yazdılar bir iyice. Başlarını sallayıp, dişlerini gıcırdatarak.

— Bunun acısı fena çıkar İlyas... Bunun öfkesi senin üstüne döner bilmiş ol. Eski defterler karıştırılır bakarsın. Bozdağ üstlerindeki koşuşmalar, Konaklı olayları canlanır yeniden. Hiç belli olmaz...

— Beyim, bey ne ettimse kellemi ortaya koyup öyle yola çıktım. Çoktan postu deldirmem gerekirdi. Fazla bile şu yaşadığım. Bu yüzden, kendi adıma hiç kuşkum yok. Hem eski defterler, benim adımı temize çıkarır tasa etmeyin. Siz hele, yeni defterlerimi kirlettirmeyin de...

— Sen bilirsin İlyas... Kendin nasıl istersen, öyle olsun...

— Sağolun beyim. Çok sağolun...

Yine bir şey anlamamıştı Hasan Hüseyin. «Bir şeyler dönüyordu. Alttan alıyor kandıramıyorlardı Muhtar'ı. Üstten vuruyor, dedikleri yere getiremiyorlar. Bir

iş var bunda. Var ya, ne? Bunu çıkaramıyor bir türlü. Tek başına böylesi bir direnç sahibi olmak, güç iş. Ama, tümünden başka değil mi İlyas... Tümünden dirençli değil mi? En umutsuz zamanlarında, tümü adına çırpınan, tümüne güç veren kişi değil mi? Nasıl da yanıldı particilik yüzünden... Nasıl da suçladı o'nu... İşte, koskoca kent büyüklerinin önünde, kılını bile kıpırdatmadan, dediğini yaptırıyor.»

Yeni tutanak yapıldı. Hasan Hüseyin okudu. Oylar gerçek durumlarıyla yazılmıştı. Mührünü bastı İlyas... İmzaladı... Kapıdan çıkarken, kesin bir şekilde açıkladı kararını.

— Beyim, anlıyorum ki, bundan böyle muhtar olmak çok güç bir iş... Ben bırakıyorum. Siz kendinize göre bir muhtar bulun. Beni de hiç bulaştırmayın bu işlere...

Muhtarlığı bıraktıktan sonra giderek köylüyle de ilişkisini azalttı İlyas. Sabahleyin erkenden bağa giriyordu yaz kış demeyip. Kardeşi tarlalarla, ürünle ilgileniyor. İşlerin çoğunluğunu ona bıraktı. Kendisi salt bağla uğraşıyor. Ve yörenin en güzel üzümlerini yetiştiriyor. Devamlı içinde bulunduğundan, her hastalığın engelini baştan kuruyor. İlâçlarını tüm bağcılardan önce atıyor. Kendine bir iş bulmanın çabasıyla, giderek daha çok sarılıyor bağa... Ve giderek, köy insanlarından uzaklaşıyor.

Çok zaman Cuma namazları için öteki köylere gidiyor. Bağdan yürüyünce daha bir kolay vardığı için. Kendi emeği olan camiye, bayramdan bayrama ya uğruyor, ya uğramıyor.

İktidar değişmiş. Hasan Hüseyin yerine muhtar olmuş... Umursamıyor bunları. Yalnız, üzüm daha çok para etti mi seviniyor. Öyle bir sessizliğin içinde ki, bir şeyler söyleseler, bir şeylerden yakınsalar bile aldırmıyor. Duymuyor sanki... Kendi çevresinde sessizlikten, umursamazlıktan bir yumak örmüş. Ve tam ortasına gömülmüş bir ipekböceği gibi...

Bir gün bağa gitmeyi canı istemedi.

Cumaydı o gün...

Erkenden abdestini aldı.

Damın yöresinde oyalanırken, selânın verildiğini duydu. Hemen yöneldi camiye...

Kapıdan girmesiyle, ortalık yerde dikilip kalması bir oldu.

Caminin tam ortasına bir çul germişlerdi. Köylünün bir bölüğü, bir yanına geçmiş dizelenmiş, öteki bölüğü diğer yanına... Ben ilk mi görüyorum bunu diye düşündü bir an. Yoksa gördüm de, umursamazlığım nedeniyle aldırmadım mı daha önce... Ama, görmemişti. İlk görüyordu... İlk gördüğü için de irkilmişti birden.

Tam o sırada İmam yanında bitti.

Bakışları bir öfke şimşeğiyle parıldayarak döndü o'na. Tümünün duyacağı sertlikte bağırdı.

— Hoca Efendi, bu ne hal?

İmam, bir suçlu gibi büzüldü. Mırıltıyla cevapladı o'nu.

— Görüyorsun işte Muhtar...

— Ben muhtar değilim...

— Alışkanlık İlyas Ağa... Ağzımdan öyle kaçtı. Bir iyice alışmışız senin muhtarlığına. Kusura kalma...

— Bırak şimdi bunu. Soruma cevap vermedin. Bu çul neyin nesi?

— İşte böyle İlyas Ağa... Particiliği buraya da soktular. Söz dinletemedim bir türlü.

— Bire bu nasıl iştir? Burda particiliğin ne işi var? Tanrı'nın evi değil mi burası? Tümümüz Tanrı'nın kulu değil miyiz?

— Öyleyiz... Öyleyiz ya, anlatamadım işte.

— Anlatamadınsa, söküp atmak da mı gelmedi elinden...

Ve sözünü bitirmeden yapıştı çulun ucuna.

İki yandakiler de ayağa fırladılar birden. İlyas, öfkeyle devam etti...

— Sana söyledim Hoca Efendi... Söz dinletemedin iyi, söküp atmak da mı gelmedi elinden.

Söktü çulu...

Kapıdan dışarı fırlattı.

İki kitle de birbirlerine dönüp, öyle kalmışlardı. Ne biri bir adım atabiliyor, ne öteki kıpırdanabiliyor yerinden.

Donmuşlar oldukları yerde.

İlyas, geniş adımlarla yürüdü.

Tam ortalarına gelen yerde, hiç birine aldırmaksızın namaza durdu.

Ne namazı kıldığını ne kendi biliyor, ne ayakta dikilip kalanlar. İmam bile donmuş. Sanıyordu ki, bu çul ordan sökülürse, köy birbirine girer. Akan kan, caminin içini dolduracak. Hiç bir şey olmaması daha şaşırtıcı. Ama, çulu söken İlyas... Ne denli kendini uzaklaştırmış olsa, ne denli aldırmasa hiç birine, yine de bu köyün kurucusu. Eskiden tümüne gücünü kakabûl ettirmiş bir önder kişi. Ne olursa olsun, ardından gizli gizli öfkelenseler bile, yüzüne dikilemez köylü... Çünkü, şimdiye yaptığıyla köylünün sırtına binmemiş. Hiç bir zaman, onlardan fazla bir yüküm isteyip, kendi çıkarına yazmamış. Bunu biliyorlar en azından. Hatta, bizim yüzümüzden çok zararı oldu, diyorlar. Bize yer açıverdi, kendi tarlasının kıyısından. İstemese yapmazdı...

İlyas namazını bitirdi.

Köylü yatışmıştı.

Hatta, o camide olduğu sürece, saflar birleşti.

Hoca, din kardeşliği üstüne bir vaaz verdi. Gözlerini kırpıştırıp, kırçıl sakalını sığazlayarak, kardeşliğin yüceliğini, insan eşitliğinin güzelliğini anlattı. Sonra hutbeyi okuyup, Cuma namazı kıldırdı.

Tümünden önce kalktı İlyas.

Daha köylüsü otururken, dikildi ayağa.

— Hoca efendi, dedi... Hoca efendi, bundan sonra caminin içinde, köyün içinde böyle ayrılıkları körükleyen olursa, karşısında beni bulur. Bilmiş olsun...

Yürüdü gitti.

Ve hemen ardından, atışmaya başladı köylü...

— O ne karışıyor?

— Cami kendi malı mı?

— Gavur partisinin adamlarının kıldığı namaz, bizimkini bozar. O yüzden ayırdıktı. Yine dağıttı ortalığı...

— Dağıttı da kötü mü etti. Ayrılığı camiye sokanlar utansın.

— O ne yaparsa iyi yapar. Bilmez misiniz köylüler? Ne kötü işini gördük şimdiye? Bizim yararımıza aykırı hangi davranışını gördük?

— Adam elinde kamçı tutmadığı için dalaşabiliyoruz böyle değil mi?

— İstese buranın tek ağası olurdu. Tümümüzü ırgat gibi kullanırdı.

— Yapmadı bunu. Adam etti. Çıplaklığımızı unutturdu bize. Sırtımız kalınlaşınca da, ilk o'nu alaşağı ettik.

— Yine de ses çıkarmadı. Karışmadı... Bir yazgı gibi rıza gösterdi bizim nankörlüğümüze.

— Ama, biz de çok olduk. Kahvemizi ayırdık. Partimizi çoktan değiştirdik. Camiye karışmamalıydık.

— Neden karışmayacak mışız ulan? Adam, sanki bizden başkaymış gibi davranıyor. Ne başkalığı var o'nun? Ne hakkı var böyle yapmaya? Ben şimdi yeniden gereceğim çulu. Gelsin karşı dursun bakalım...

Kendi bölüğünde oturanlar tuttular hırsla kalkanı.

— O dediğin olmaz işte yeğen.

— Salt seni karşısına alsa, bişey demeyiz. Ama, bize de gücenir İlyas. Ben iyi etmiyor muyum köylünün işine karışmamakla, sözüm dinlenmez oldu artık, der. Öylesi bir adam her zaman gerekli bize. Ayrılıklarımızı,

aykırılıklarımızı denetleyecek biri, bulunmaz bir olanaktır köylü için. Bikez tutmazsak sözünü, Tutturmazsak, tüm dayanağımızı yitiririz.

Direndi adam. Kurtulmaya çabaladı.

— Anlamadım...

— Sonra anlarsın. Demem odur ki, salt İlyas'ı bulmazsın karşında öyle bir iş yaparsan. Beni de bulursun...

— Beni de...

— Beni de...

Kendi partisinden adamların bu kalkışı, pıstırdı debeleneni...

— Yani tümünüz İlyas'la birlik mi olursunuz? O Halkcıyla?

— Evet... Gerekirse, tümümüz onunla birliğiz. Hangi partidendir bilmem. Oy kullandığını da görmedim şimdiye... Ama, o isterse, hiç düşünmeden yanına geçerim.

— Sen eski günleri bilmezsin oğul. Biz el yanında, aç çıplak ırgatlık ederken, o bu topraklara terini akıtıyordu. En başta alay edenler arasındaydık biz. Deli, diyorduk. Çoluğunun çocuğunun rızkını toprağa gömüyor. Bir daha çıkmayasıya... Sonra o başardı. O başarının gücüdür her birimizi tarla bağ sahibi yapan. Şimdi şükürler olsun kimseye bir gereksinmemiz yok. Kimseden bir beklediğimiz de... Kim sağladı bunu? Direnci, başarısıyla o. Anladın mı neden o'nunla birlik oluruz.

— Anlayamadım...

— Bunca kalın kafan olduktan sonra adam diye niye gezersin be yeğen. Odun ol, ocağa gir. Dayının demesi şudur ki, biz İlyas'la birlik olduğumuzda kendimiz olacağız. O eski toprak savaşçıları... Kahvede laklak eden adam olmaktan çıkıp, bir karış toprak için,

bir gün kazma sallayan insanlar gücüne döneceğiz yeniden. O bunu ansıttı bize. Ansıttığı için de, eski gücümüzün dolandığını sezinledik damarlarımızda. Şimdi dank etti mi kafana...

— Eh, biraz...

— Birazmış... Hazıra kondu mu bir kişi, olacağı budur. Buna da şükretmek gerek.

— Bak bir iyice anla öyleyse... Ben anlatayım da, çıkmayasıya yazılsın kafacığının içine. İlyas, parti gürültüsü başlar başlamaz, kendini bir kıyıya aldı. Hem bir iyice biliyordu ki, bişey değişmeyecek. Değişti mi? Hani bizim eğitmen... Bir buldozerle açılmış toprak yolun dışında hani yolumuz? Su nerde? Biz ne istiyorduk particiliğin başında? Bu üçünü değil mi ilkin... Buldozer burdan kente toprak yolu, altı yüz liraya açmış. Biz yapamaz mıydık bunu? Hane başına otuz-kırk lira verip biz yapamaz mıydık? Çoktan... Her bir işimizi kendimiz görmeye alışmadık mı biz? Kim alıştırdı hem de? İlyas Ağa. Irgatken ağadan, beyden beklerdik her bişeyi... Şimdi kendimiz ağayız. Ama, yine de eski alışkınlıklarımızı sürdürüyoruz. Neyse... O, tümümüzden akıllı olduğundan bi iyice anladı ki, değişme sözden öteye gitmeyecek. Karışmadı hiç... Ne işimize, ne içimize... Sen bir banamlık aklınla Halkcı diyorsun o'na... Halkcılara sorsan, demokrat belliyordur. Öyle olunca, bu adam ikisinden de değil...

— Yani ne gâvur, ne müslüman?

— Dinin ne ilgisi var particilikte? Bırak bunu. İki yanı da tutmadığından, ortada o. Bu durumda, bizden iyi biliyor işin nereye doğru ağıp gittiğini. Gördü ki, biz camiyi bile ayırmaya başladık. Yarın birimiz ölse, belki cenazesine gitmeyeceğiz. Bir köye böylesi bir ayrılık girdi mi bikez, artık köylüden hayır gelmez. Dağılır ki, birbirinin yüzüne bakmamacasına. Sonra...

Durakladı yutkundu. Tüm köylüyü süzdü bir iyice. Devam etti yine.

— Bir dert, bir acı gelmeyegörsün. Tümümüz birbirimizden habersiz yiter gideriz. O, şu yaptığıyla bunu engelledi. Particilik, sandık başında olmalı. Damlarımıza, yüreğimizin kökenine varıncaya ulaşmamalı... Anladın mı şimdi?

Süklüm püklüm olmuştu çoktan delikanlı... Başını önüne eğdi...

— Anladım ki, bir iyice hem de...

— Aferin sana. Demek aklın ermeye başladı. Sevindim.

— Birden tepeme vuruyor gibi yapınca...

— Vursa bile ses etmemek gerek. Ama, vurmaz. Ağa değil ki o... Bizden biri. Dediğini yaptırmak için değil, bize yararlı olmak için yapar ne yaparsa.

— Anladım Dayı. Bir iyice anladım bunu.

— Öyleyse?

— Öyleysesi şu... Bi daha caminin ortasına çul gerilmeyecek. Bir daha particiliği biz de sözde yapacağız... Sandık başında yapacağız. Ama, bir köy, bir akraba, bir kardeş gibi el uzatacağız birbirimize... İşte ilk ben uzatıyorum...

Gitti. Halkcı delikanlılardan birinin yanıbaşına durdu. Elini omuzuna atarak, bacaklarını gerdi. Hemen cevapladı bunu öteki delikanlı. O da kolunu omuzuna attı arkadaşının. Bir süre öyle donmuş gibi kaldılar. Hemen ardından da kucaklaşıverdiler. Buzlar erimiş, kaynaşıvermişti kitle...

Bir tek kıvılcım, bir tek öfke bekleyen ayrılık düşüncesi birden tersine dönüşmüştü. İlyas'a hâlâ güven duyan yaşlıların, birden birleşivermesi, köydeki ayrılıkların kökünü bir iyice kazımıştı. Ama, biliyorlardı ki, bu birleşme doğallığı içinde, yine de yeni bir kandırma

tartışmasının başlangıcı olacaktır. Bunu engellemek gerek. Ve tartışmayı, salt sözde bırakıp, kavgaya götürmeden sürdürmenin yolunu bulmak... Bu henüz mümkün değil. El ele veren yaşlılar, tartışmayı kavgaya varmadan kesmek kararına vardılar. Gençler uzatsalar bile işi, orda keseceklerdi... Bir aile düşmanlığı, bir kan davası olmaktan çıkarmak gerekti particiliği. İlyas, bu öğüdü tam zamanında vermişti onlara. Yararlanmalıydılar... Yararlanacaklardı...

Kıvırcık saçları, alnında gölge bir kâkül yapan topacık Recep, derin bir nefes aldı. Kaç yıldır, sabırlı bir direniş göstermişti. Sonunda, İlçe başkanlığını elde etti. Etti ya, bunun getireceği olanakları kullanmak için bir punt bulması gerekiyordu. Mahir Bey, uzak akrabalığın verdiği yakınlıkla, başkan olması için çok çaba harcamıştı.

Parti merkezinin başkan odasında karşı karşıya oturuyorlardı. Köy ağalığı kılığına hiç bir zaman girmemişti Mahir Bey... Hep o, medresede okuyan öğrenci davranışları içindeydi. Şimdi, teni biraz daha aklaşmış, elleri iyice tombullaşmıştı.

— Eh Recep, bekledin ama, sonunda başkanlığı ele geçirdin. Artık benim burdaki en büyük dayanaklarımdan birisin. Hiç aklından çıkarma, partimize kim değer veriyorsa, ilkin onların işini yapacaksın. Halk Partisi, uzun yıllar milletvekilliğini yaptığım bir partidir. Ama, ben orda, bir takım uygunsuz davranışları engellemek için bulunuyordum. Şimdi bunun gereği kalmadı. Toprak sorununu çözümledik. Ekonomi sorununu bir iyice düzene koduk. Seni elinden tutup getirirken, hep bu günler için hazırlamayı düşünmüştüm. Şimdiden sonra, yapacaklarını iyi biliyorsun. Bizim düşüncemizdeki insanların kazanmasını sağlayacaksın. Ben hükümet işlerinden başalıp, buralarla ilgilenemiyorum. En yakın akrabamın bulunması, benim için güç kaynağıdır.

— Size baştan da söz verdim ağabey. Ben burda bulundukca, hiç kimse karşınıza çıkamaz. Ancak sizin izin verdiğiniz kişi geçer listelere. Yalnız, çok iyi biliyorsunuz ki, ben de varımı yoğumu portim için harcadım. Seçimler güç sorundur. Kişinin elinde bişeyler bu-

lunmalıdır ki, verdiği sözü yerine getirebilsin. Bu bakımdan, benim için bir olanak bulmak zorundayız...

— Geçen gelişimde de söylemiştim sana. Boşta, verimli bir hazine toprağı bulacaktın. Ben de tapu memuruyla konuşup, yok bahasına kapatmanı sağlayacaktım. Var mı böyle bir yer. Aradın mı?

— Aradım... Buldum da... Yalnız, köylüler el atmış oraya. Birkaç yıldır büyük bir bölümüne yerleşmişler. Azmaklı denilen yer.

— Çok eskiden bilirim. Bataklık değil miydi orası?

— Bataklıktı. Ama, bataklığı kurutmuşlar. Şimdi bağlar, tarlalar var her bir yanında.

— Tapu almışlar mı?

— Yok... Gidip kendiliklerinden yerleşmişler.

— Ordan başka bi yer bulamadın mı?

— Yok ki... Hazine topraklarının tümü kapatılmış. Tapucu benim de ahbabımdır. Birlikte baktık bir iyice. Ama, burdan başkası hep bizim beylerin elinde. Bir burda köylüler var. Onlar da partimiz bakımından pek verimli sayılmazlar. Yarısından az fazlası bizden, ona yakın bölüğü de Halkcı...

— Yerleşmiş olmaları çok kötü. Ama, yapacağız birşeyler. Sen tapucuyla konuş. Madem ahbabın. Ucuza düşür orasını. Tapuyu üstüne geçirt. Ben de kadastroyu yollarım oraya. Tüm yöreyi senin üstüne geçirtirim. Olur biter... Köylüler ya seninle anlaşırlar, dediğin yerden satın alırlar toprakları. Ya da candarmayla attırıveririz. Yer verimli mi?

— Bu gün satışa çıkarılsa, dönümü beşyüz lira eder ağabey. Ne ekersen veriyor.

— Desene iyi bir yer yakaladın. Hiç durma. Ben kadastroya bir ay sonra vereceğim buyruğumu. İlkin en geniş hazine toprağıdır diye, bilmezliğe getirip ordan başlatırım. Tam yasaya uygun bir biçimde. Sen sahipliğini bikez de kadastro mahkemesine onaylattın mı dilediklerince uğraşsınlar artık. Tapu kaydında hâlâ azmak mı görünüyor?

— Evet. Tapucuyla da konuştum ben. Sizin de buyruğunuz olursa, dönümünü otuz liradan yapacak.

— Otuz lira pahalı değil mi?

— Değil. İyidir. Şimdi üstelik tarla olduğuna göre, kendisi biçti değeri. Ben de ses etmedim. Yalnız...

— Paran yok değil mi?

— Ne yazık ki, pek pek elli bin lira bulabilirim ben. Oysa, bataklığın tümünü almak için en azından yüz elli bin lira gerekli. Bunun tapu harcı, intikal vergisini de sayarsanız, bana bir yüzelli bin lira daha bulmak gerekiyor. Ama, köylüler orasını terkettiği ya da satınalma kararına vardıkları gün, bu paranın hiç sözü bile olmaz.

— Bankalardaki kredin ne tutuyor?

— Çırçır tezgâhını kurduğum zaman, bir elli bin lira açmışlardı.

— Tezgâh açık görünmüyor mu şimdi?

— Sattım ya, ticarethanem devam ediyor galiba.

— Oldu bu iş...

Telefona uzandı Mahir Bey. Postaneye adını vererek, hemen bankaları bağlattı. Müdürlerle ikişer üçer kelime konuştu. Kendilerini nasıl sevdiğinden, kentlinin de onlardan çok memnun olduğundan, bir istedikleri varsa, genel müdürleriyle hemen çözümleyeceğinden söz etti. Kredilerin açılmasını sağladı. Çok verimli bir işe yatırım yapılacağını, bu işin gerisinde kendisinin bulunduğunu da belirtmeyi unutmayarak.

Recep olmayan ticarethanesi adına düzenleyeceği bilânçoları verip, kredileri alacaktı. Zaten üç banka vardı kentte. O üçünden alacağı da yetiyordu tüm harcamalarına. Bir yıl sonra, kentin en büyük ağalarından biri oluyordu.

Recep, bilânçoları hazırlamak için çıkınca, kahvesi gelmişti önüne. Bir süre ellerini oğuşturdu. Bir an daldı.

«Şimdi köylülerle, Recep'in arasında en azından beş altı yıl sürecek bir toprak davası söz konusu ola-

cak. Bir kaç kişi parayı bastırıp alsa bile, yasadaki sürüp ekme süresini doldurmuşlar bir iyice uğraştıracaklar o'nu. O zaman, krediler birikecek. Üstelik tek başına çözümleyemiyeceği için, devamlı partiye bağlanmak zorunda kalacak. Hem kredi yönünden, hem toprakları ele geçirme amacından. Artık sadece kendileri için koşacak Recep... Kendileri için çalışmaya koşullandı bir iyice...»

Kahvesini bitirmişti. Recep, hazırladığı taslağı göstermek için yanına geldiğinde, tilki gülüşünden ürktü. Sonra, yaptıklarını gösterdi. Beğenmişti Mahir. Kalktı. Tam giderken döndü.

— Tapucuyla da konuşayım mı?

— Nasıl isterseniz ağabey.

— Ara bakalım...

Tapucuyla da konuştu, bankacılarla konuştuğu gibi. Sonra, çıktı gitti.

Ellerini oğuşturma sırası Recep'e gelmişti.

Bir süre dayandı koltuğun arkasına! «En azından beş bin dönüm yer ele geçirdim,» diyordu. «Beşyüz liradan satsam dönümünü, iki buçuk milyonluk adamım gelecek yıl. Bulunmaz bir iş yaptım... Sağolsun Mahir Bey... Beni öteki partiden alıp buraya getirmese, yaşamım boyu eski beylerin itliğini yapacaktım. Şimdi kendim bey olacağım. Satmasam bile, birkaç yıl sonra en büyük toprak sahiplerinden biriyim. Yaşadım ki...»

Tüm köylü başına yığıldı İlyas'ın. Kimin ne dediği anlaşılmıyordu. Daha doğrusu, tümünün dediğinin kendi içinde duyuyordu İlyas. Duyduğu için de, elini kaldırıp, tek tek konuşun, demiyor...

— Bizi bu işe sen soktun İlyas Ağa...

— Yine sen çıkaracaksın çaresiz. Elin tapulu malına girmişiz bilmeden. Şimdi çıkın diyorlar. Çıkmazsanız satın alın... Ne yapacağımızı şaşırdık.

— Batağın onmazıydı burası. Uğraştık adam ettik. Verimli hale getirdik.

— Bunca emeğimiz, bunca umudumuz batağın suyunda kaldı. Sen geldin diye geldik buraya. Şimdi haklıysa, el malıma gözdikmiş olmuyor muyuz?

— Çaresiz bu İlyas Ağa... Paramız da yok. Bin lira istiyor adam. Dönüm başına bin lira...

— Hiç bir zaman ödeyemeyiz bu parayı biz.

— Atacaklar bizi burdan.

— Bu gün yarın buyruk gelir, dedi candarma çavuşu.

— Bir gelsin, beş dakika tutmam sizi, dedi...

— Tarladan geçtik, tümümüz açıkta kalacağız.

— Bu işin bir çıkarı var mı Ağa?..

— Belki sen biriktirdin. Topraklarını satın alabilirsin. Ama, biz öyle değiliz.

— Çoluk çocuk dökülecegiz yollara.

— Bu yaştan sonra ırgatlık da yapamayız.

— Ne güzel unutmuştuk eski günleri... Mutluyduk.

— Bir sinek geldi. Bulandırdı midemizi.

— Biliyoruz, sen istersen bir çözüm bulursun bu işe...

— Bunca yıl unuttuk seni. Darılttık. Kusura kalma. Biz akılsız insanlar, bir çıkar umduk yenilerden. Düşünmedik ki, sen başımızda bulunsan, durumu çoktan haber alır, engellerdin.

— Kadastro da gelecekmiş. Gelecek, tapuyu verecekmiş Recep Beye...

— O zaman tümden yanmışız biz. Partinin avukatına gitmiştim. Anlaşın, diyor. Biz de varalım üstüne, kandıralım. Biraz daha ucuza versin size... Adamın tapulu malına el komuşsunuz. Başka çıkarı yok bu işin.

— Bizim partinin avukatı da, dava açın diyor. Direnin mahkemede. Buraları bizimdir, deyin.

— Nasıl deriz? Adamın elinde kapu gibi tapu var.

— Bırakın bu parti avukatlarını. Hiç birinden yarar yok. Particilikten de... N'oldu şimdiye? Kim ne ka-

zandı? Üstelik toprağımızı elimizden alıyorlar. Daha önce hiç sözü çıkmamıştı böyle bişeyin. Adamın aklı yeni mi başına geldi. Bir oyun var bunda köylü. Bir oyun var ya ne? Çıkaramadım...

— İlyas dayı istese çözer bu işin düğümünü.

— İstemiyor ki...

— İstemez elbet. Biz sözünü tuttuk mu o'nun. Dediğini yaptık mı hiç?

— Yapmadık mı? Bikez sözünden çıkanımız görülmüş mü? Nedendir bilinmez o kendiliğinden küstü bize. Bi çekilde bağlarına...

— Elbet küser. Bize düşerdi. Gidip, bu kırgınlığın nedeni ne diye sormak bize düşerdi. Hiç aldırmadık. Şimdi başımız sıkışınca da üşüştük başına.

— Hem de suçlayarak.

— Bir de bize yardım etmesini istiyoruz.

Elini kaldırdı İlyas. Birden tümü sustular. İlyas konuşacaktı sonunda. Çözmüşlerdi dilini. Hep böyle yapardı. Onlar bin konuşsalar, o bir konuşurdu. Beklediler.

— Ben de duydum sizin duyduklarınızı. Hatta candarma çavuşu ilk bana geldi. Buyruk geldi mi, ilk sen boşaltacaksın buralarını dedi. İnanamadım. Biz burayı kurutmaya başladığımızda her yer devletin malıydı. Ve devlet toprağında, belirli bir süre ekip biçen, oranın sahibi olur. Biz tümümüz, bu süreyi doldurduk benim hesabımca. Bir iş var bunda köylüler. Gidip bir anlayalım. Gerçekten sahibi Recep Beyse, emeğimizi önüne atıp, pazarlığa girişelim. Belki gücümüz yeter dediği yerden almaya. Yok olmazsa, altını kurcalayalım. Bir iyice öğrenelim ne olduğunu. Kararımızı sonra veririz.

— İyi iyi... Dediğin gibi olsun.

— Durmayalım.

— Hemen uygulayalım.

— İşe candarma sopası binmeden çözümleyelim.

— Ne istiyorsan öyle olsun...

Başını dikti İlyas. Bir süre düşündü.

— Ben uzun süredir kentten uzaktayım. Hiç gitmedim. Unuttum desem yeri... Üstelik yeni insanlar, yeni yerler çıktı başvuracak. Bu yüzden bir kurul seçelim aramızdan. O gitsin, anlasın, gerekli ilişkileri kursun. Sonra düşünelim ne gerekiyorsa.

— Kurul olmaz. Sen git çözümle bu işi...

— Biz kurul istemiyoruz. Kurulla çözümlenecek olsa, muhtar becerirdi. Hiç ortalıkta görünmüyor. Böyle mıcırıklı bir iş oldu mu kısılıp kalıyor.

— Hasan Hüseyin sizin iyiliğinizi ister. Yapabileceği bişey olsaydı çoktan bitirirdi.

— Niye bitirmedi?..

— Belki bitiremedi. Başınızdaki adamı hemen suçlamaya girişmeyin. Size en çok bu yüzden kızıyorum. Bir anlayın bakalım. Nedir, neden olmuştur? Ondan sonra karar verin. Yok, hemen suçlamaya başlıyorsunuz.

— Doğru ya. İlyas Ağa'nın bizi bırakmasının bir nedeni bu. Okula eğitmen alamadı. Sandık ki o'nun suçudur. On yıla yakın zaman geçti aradan, hani eğitmen. Demek vermek istemiyorlar. Bizi kendi başımıza karanlıkta bırakmaktan çıkarları var.

— Var ya... Her bişeye aklımız erseydi, topraklar bizimdir çıkın diyebilirler miydi şimdi?

— Diyemezlerdi... Desene düzen baştan iyi tutulmuş.

— Bu düzeni bozsa bozsa İlyas Ağa bozabilir. Bir o gelir bunun hakkından. Biz hiç karışmayalım. Nasıl isterse öyle çözümlesin.

— Muhtar ne olacak?

— Başta muhtar, tümümüz yetki verelim. Ve sonuna varıncaya hiç karışmayalım. O bikez olur derse attırmaz bizi burdan. Bir adım kıpırdatmaz. O yüzden, biz karışmayalım hiç. Ne diyorsunuz? Razı mısınız?

— Razıyız razıyız...

— En iyisi bu...

— Muhtar çık ortaya artık. Belirt bizim diyeceklerimizi.

Hasan Hüseyin sessiz ortaya geldi. Bir süre süzdü köylüyü.

— Ben mührü İlyas Ağa'dan aldım. İstiyorsanız hemen şimdi bırakırım. Ne öğrendimse, ne belledimse o'ndan belledim. Yalnız o particilik yapmadı. Ben yaptım. Aradaki tek değişiklik bu. Ama, isterseniz dediğim gibi. Bence hiç bir sakıncası yok...

— Bırak bırak... Mührü hemen bırak...

— O nasıl bıraktı. Sen de öyle yap.

İlyas uzayan konuşmaları yeniden durdurdu.

— Muhtar değiştirmek hiç bir çözüm getirmez. Tersine daha bir kötüye götürebilir. Hasan Hüseyin, bildiğimce partisinin has adamlarından biridir. Şimdilik karıştırmayalım o'nu. Ama, ilerde gerekebilir. Parti üstüne de baskı yapmak zorunluğu doğabilir. Kiminle gideceğiz? Kimi tanırlar partiden? Bence muhtar bu işin yakışığıdır. Siz bir kurul seçin. Bir kurula yetki verin. Söz yetkisi. Sonra gerisi kolay.

Hasan Hüseyin, sevinçle atıldı. Demek muhtarlığı istemiyordu İlyas. Köylüyü yatıştırmak için olur demişti. İstifası, seçimler uzun işti. Bunu biliyordu İlyas. Hasan Hüseyin, İlyas'ın durumu anlamadığını sanarak, daha bir kıvançlandı. O da ardındaydı bundan sonra. Daha bir kolay kazanırdı seçimleri. Ama, bu sorun çözümlenirse. Yoksa köy yoktu ki, muhtar olsun. Dedikleri doğruydu. O'nun gibi kavgacının, ne ettiğini iyi bilen ve direnen birinin üstesinden geleceği sorundu bu. Atıldı...

— Bence de kurula gerek yok. İleride kurul gerekirse tüm köylü birlikte gider başvururuz. Şimdilik, bu işin aslı anlaşılıncaya, İlyas Dayı'ya yetki verelim. Bizim adımıza, tek kişiymiş, kendi adınaymış gibi hiç sakıncasız konuşsun.

— Oldu...

— Artık tartışmayalım bunu.

— İlyasımız gitsin, çözümlesin.
— Ne isterse hemen vermeye hazırız.
— Ne buyurursa yapmaya...

İlyas sevgiyle baktı. Gözlerinde, eski yıllarda kaldığını sandığı bir parıltı ışıladı. Hatice, kocasının sinmişliği içinde, bir yitiklik başgösterdiğini sanıyordu. Bu ışığı nerde, ne zaman gördüğünü ansıdı bir an... Zühre'yi kaçırma kararı aldığında bir. Burasının umutsuzluk yeri olduğunu belirlediğinde iki... Şimdi yine o parıltı gelip çöreklendiğine göre, kavgaya girecek. Hem de tüm varlığıyla. Artık yaşlıyım ben, eski gücüm yok, demeden. Duruşundan belli. O, sanki kamburlaşmaya başlayan İlyas gitti. An an, düzeliyor beli. Gençleşiyor. Düşük bıyıkları kendiliğinden dikiliyor sanki. Yirmi yıl öncesinin güçlü İlyas'ı... Azmağa ilk kazmayı vuran kişi...

Köylüyü süzdü bir süre. Gözlerini kıstı.

— Bakın köylüler. Beni iyi dinleyin. Aklımın erdiği, yüreğimin yettiğince derim ki size, çok bir güç işe sarıyoruz. Büyük çıkarlar dönüyorsa bu işin altında. Kavga büyük ve de uzun olacaktır. Buna dayanmak için, ilkin yürek gerekli. Sonra da yorulmaz bilek... Sakıncasız dayanabileceğinize aklınız eriyor mu? Yüreği yetmiyenler, şimdiden sıvışsınlar. İlerde bozgun çıkarıp, köylünün birliğini de dağıtmasınlar. Bilirim bu işleri ben. İş güce bindi mi, yüreksizler, direnenleri suçlamaya başlar. Bikez başımdan geçti. O yüzden, daha şimdiden düşünün bir iyice. Yarın sabahacek düşünün. Kararınızı o zaman verirsiniz. Varın şimdi, bir iyice hesaplayın. Eğer tümünüz varız diyorsanız. Korkusuzca sürükleriz bu işi diyorsanız, topraklar bizimdir. Çünkü, burasını biz ürün verir hale getirdik. Yirmi yıl önce yüzüne bakan yoktu batağın, kovalığın. Bence, toprak onu işleyenin, verimli kılanındır. Bizim verdiğimiz emeği, hiç bir toprak adamı vermemiştir. Denilebilir ki, biz yeniden yarattık burasını. Yeniden toprak haline getirdik. Ama, az önce de dediğim gibi. Şimdi gidin. Düşü-

nün. Yetmiyorsa gücünüz, beni kendi halime bırakın. Buralarını kaptırmaya hiç niyetim yok.

— Bizim de düşünmeye niyetimiz yok.

— Niye yarına bırakalım?

— Bu gün bitsin bu iş. Sen üstüne aldın mı, tümümüz rahat ederiz.

— Kaç gündür gözümüze uyku girmiyor. Bu gece bari rahat uyuyalım.

— Olur de artık işte...

— Olmaz köylüler. Güç bir işe koşulluyorum sizi. Şimdi ne olduğunu ben de bilmiyorum. Ama, pek çok güçlüklerle karşılaşacağımızdan kuşkuluyum. O zaman, birimizin ters davranışı tümümüzü yenilgiye sürükler. Bunu engellememiz gerek. Daha şimdiden her türlü ağır koşula dikilmek kararını vermemiz gerek.

— Sen bilirsin İlyas Ağa... Bunu önerdiğine göre, yine bir bildiğin vardır. Hadin köylüler dağılalım. Herhalde İlyas Ağamız da düşünmek için zaman kolluyor. Yürüyün...

Köylüler, İlyas'ın iyiliklerini tartışarak dağıldılar...

Kardeşi ve çocuklar ayrıldı yanlarından. Karı koca bir süre bakıştılar.

— Yeni bir uğraş çıktı sana efem. Birden genceldin bakıyorum.

— Umudumuzu, yarınımızı buraya bağladık kadınım. Tam yirmi yıldır varlığımızı içinde bıraktık batağın. Şimdi elin yabanına kaptırır mıyım buralarını?

— Haklıysa adam. Hükümet gücüne dayanıyorsa üstelik.

— Burda kimse benden daha haklı olamaz.

— İş açarsan başına...

— Benim yeryüzünde başka yapacağım kalmadı ki... İbrahim, rençberliği öğrendi bir iyice. İshak yetişti. Nerdeyse eğitmen olacak. Evlenecek... Onlar için yapıyorum yapacağımı. Onların yarını var. Benim yarınım, tümüyle toprağın bağrında kınalım. Söküp çıkarmam gerek bikez daha. Ve yapacağım bunu.

— Sen bilirsin efem. Sen bilirsin ya, kötüye sarma başını da...

— Öyle bir kötüye sarıldı ki, nasıl kurtaracağımız belirsiz.

Eski alışkanlıkla doğru kaymakamın yanına gitti. Odacı göğüsledi birden.

— Nereye ağa?

— Kaymakam beyi görecektim.

— Hayrola? Böyle selâmsız sabahsız geçtiğine bakılırsa. Dur hele bakalım. Kimsin? Nesin? Ne istiyorsun? Öyle bildiğince girilir gidilir mi?

O zaman duraladı İlyas. Öyle ya, aradan çok zaman geçmişti. O bile unutmuştu buralarını. Odacı nice anımsasın. Hem eski İsmail efendi değildi ki o. Onu görür görmez, buyur Muhtar, desin... Gencecik bir adamdı. Nerden bilecek kimliğini? İnsanlar değişmiş. Kent bile çok değişmiş. Kimbilir, kaymakamlar da değişmiştir. Tanır mı adam? Dinler mi o'nu?

Şaşkın şaşkın baktı bu düşüncelerle odacıya. Sordukları geldi aklına.

— Ben Azmaklı'dan İlyas. Kaymakam Beyi görmem gerek. Sen bir haber ilet bakalım. Eğer işi yoksa, önemli bir diyeceğim var.

— Diyeceğini ilkin bana de bakalım.

— Seni ilgilendirmez evlât. Ben kendisine diyeceğim. İlet sen. O gelsin demezse, o zaman seninle konuşuruz. Hem İsmail Efendi'yi göremedim. Nerde o?

— Oho, İsmail Efendi çoktan sizlere ömür baba. Sen epeydir gelmiyorsun anlaşılan buralara.

— Gelmiyordum ya oğul, bundan sonra çok geleceğim anlaşılan.

— Yoksa Muhtar falan mı seçildin?

— Eh, onun gibi bişey işte...

— Hasan Hüseyin Ağa vardı. O n'oldu?

— Demek Hasan Hüseyin'i biliyorsun ha. Öyleyse, durma seyirt. Beni beklettiğini duyarsa, darılır sana. Onunla da ilgili bu iş...

— Haşan Hüseyin Ağa'yı kim bilmez? Bizim partinin önde gelenlerindedir. Hatta, ilçe yönetim kurulunda üye... Demek o'nun tarafından geliyorsun?

— Elbet ya, o dedi buraya uğramamı. Girebilir miyim şimdi?

— Kaymakam Bey yalnız. Gir anlat derdini. Hasan Hüseyin Ağa'ya da selâm ilet.

— İletirim tasalanma. Derim ki, çok bir kolaylık gösterdi. Sağolsun.

— Sen de sağol, Dayı. Hadi oyalanma var.

Bak bizim Hasan Hüseyin'e, dedi içinden. Demek bunun için sessizlendi birden. Ne yapsın? Adam, başkanıyla çatışamaz ki durduk yerde. İyi oldu bana bıraktığı. Benim yenmişliğim içilmişliğim yok bu adamlarla. Kaymakam da iyi bir adamsa, yolunu yordamını gösterir hiç olmadı. El altından bile olsa... Eskiler öyle ederlerdi. Bu da derse...

Girdi...

Gencecik, daha bıyıkları terlememiş bir delikanlı oturuyordu masanın ardında. Çok genç kaymakam görmüştü. Ama, bu tümünden daha genç. Oğlu olacak herhalde... Buncacık çocuğu kaymakam mı ederler koca kente... Yine de boş bulunmamalı.

— Kaymakam Bey, dedi durdu...

Sarışın, genç adam döndü. Taralı saçlarının altında alev bakışlı bir yiğitti. Birden kanı ısındı İlyas'ın. Demek kaymakam bu.

— Buyur...

— Haddin mi buyurmak Kaymakam Bey... Bir dileğim vardı senden. Arzuhalci, avukat dolanmadan ilk sana geldim.

— Nedir derdin?

— Salt benim derdim değil beyim!.. Tüm köyün derdi bu. İznin olursa anlatayım.

— Anlat bakalım...

Başından savmak ister gibi yan durmuştu ilkin. Anlatmaya başladı İlyas. Azmağa girişlerinden, bu günkü durumuna gelinceye, vergiden, tahsildardan, bağcılığa varıncaya tüm olanbiteni bir bir saydı.

— İşte böyle Kaymakam Bey. Başını ağrıttım. Ama, şimdi sürüp atıyorlar bizi. Bunun bir yolu, bir çaresi olmak gerek. Biz köylüyüz. Aklımız kıt, gücümüz desen hiç yok. Ne olursa senden olur, dedim kendimce. Bir gidip göreyim. Devlet, yoksulunu gözlemek yükümündedir. Kaymakam bey, eğer bir mümkünü varsa, hiç olmadı yolunu öğretir. Bilmem yanıldım mı?

— Şimdi hiç birşey diyemem sana ihtiyar. Öğleden sonra gelebilir misin?

— Öğleden sonra da gelirim. Yarın da, istersen öteki gün de... Bir toprağa bağlanmıştı bizim umudumuz. Şimdi bir de sana bağlandı.

Gerileyerek çıktı...

«Düşünceye dalmıştı kaymakam. Öğleden sonra dediğine göre, bir iş vardı bunun altında. Genç adamlar hiç belli olmazlar. Bakarsın, gider yamanır parti başkanına. Bakarsın, yürekli çıkmış. Sürülmek istiyordur burdan. Korkusuzca yürür olayın üstüne. Diler ki, bu öyle olsun. Umar ki, yardım etsin kendisine... «Bir dolanayım,» dedi... «Bir dolanıp geleyim şuralarda. Öğleni geçireyim.»

O gittikten sonra, tapu memurunu çağırdı Kaymakam. Kendiliğinden duymuş gibi araştırmaya başladı, İlyas'ın anlattıklarını. Yeni satıldığını öğrenince, nefeslendi bir. Ama, işin ardında, Mahir Beyin olduğunu sezince, durakladı iyice. Sonra, Malmüdürünü çağırdı. Yasaya göre, toprağı hakedecekleri sürece verginin yatırıldığını öğrendi. Kadastro defterlerinden, henüz durumun düzeltilmeyecek bir kötülüğe gitmediğini anladı.

Öğleyi bulmuştu böylece...

Kaymakamlık evinden, hükümet konağına gelirken, İlyas'ı gördü. Çamların altına oturmuş, koyu koyu düşü-

nüyordu. Bir yokladı kendini. «Dikilemezdi. Böylesine güçlülerin karşısında, hiç bir şey yapması mümkün değildi. Kaymakam olarak olaya karışsa, tapulu mülkü sahibinin elinden almaya çabalıyor diye takarlar çengeli paçasına, bastırırlar damgayı alnına, bir daha altından kalkamaz. Gelen köylü akıllı birine benziyor. Öğretse yapması gerekeni. Bir bir uygulatsa... Yeniden araştırmalı. Yasalara, yasaların boşluklarına bir iyice bakmalı. Haberi olmadan, bataklık satılmış.

Birden gözleri parladı. İki köy arasında, bataklık diye belirlenmişti toprak. Orda bir üçüncü köy kurulmuş. Yasalara göre, yönetim örgütünün bir parçası olmuş. Ve ortada bataklık yok. Köylü, on sekiz yıldan fazla vergisini de yatırdığına göre, asıl sahibi haline gelmiş oranın. Hazinenin satma hakkı yitmiş. Burdan, yürünürse, bir şeyler çıkar.

İlyas geldiğinde, oynanacak oyunu bir güzel hazırlamıştı kafasında.»

Tam karşısına dikilen adama uzun uzun baktı.

— Adın ne senin?

— İlyas Beyim...

— Bak İlyas amca, beni iyi dinle... Bir kurtuluş yolu var sizin için. Ama, güç bir yol bu. Çok ustaca davranmak gerekli...

— Anladım Kaymakam Bey. Sen bulaşmayacaksın bu işe. Biz kendimiz çözümleyeceğiz.

— Tamam. Tam dediğin gibi işte. Ancak, nasıl yapacağınızı söyliyeceğim ben. Kadastro geldiğinde, siz Recep Bey'den önce davranacaksınız. Buraları bizim, diyeceksiniz. Bataklık falan yok. Kuruttuk, yerleştik. Ve on sekiz yıldan beri de ektik, biçtik. İnanmazsanız işte vergi makbuzlarımız. Eğer biriktirmedinizse, mal müdürlüğünden çıkartabilirsiniz. Ben inceledim. Topraklar sizin olacak. Ne var ki, işin ardında güçlüler var. Belki Ankara'ya uzanacak bu iş. Gidip ordan çözümlenmesi gerekebilecek...

— Giderim Beyim. Ankara'ya değil, gerekirse Fizan'a giderim.

— Öyleyse, dediğim gibi yapın. Birkez kadastro mahkemesine götürün işi. Gerisi kendiliğinden gelir. Ama, bir başka yol daha var. İsterseniz, anlaşın Recep Bey'le... Biraz kâr verin. Size bıraksın oralarını. Tapusunu sokun cebinize...

— Bu daha iyi yol beyim. Çok bir iyi yol. Ama, şimdiki değer üstünden isterse, mümkünü yok kimse ödeyemez toprağın bedelini. Bir gün böyle bişeyle karşılaşacağımızı bilmediğimizden, iyice semirttik toprağı. Elimize geçeni içine attık. Bataklık olsa, kimse beş kuruş vermez. Ama şimdi... Kapanın elinde kalır.

— Bilmem artık. Benden bundan öteye bir şey istemeyin. Yapabileceğim bu...

— Anlıyorum Beyim. Ben yine gidip konuşacağım bikez Recep Bey'le. Bakarsın uyaroğludur. Yormaz köylüyü. Aldığı gibi bırakır bize. Bir iyilik olsun diye.

— Sanmam. Ama, bir git bakalım.

Öğreneceğini öğrenmişti. «Bundan ötesini istemezdi. Bin avukat vermezdi bu aklı ona. Kendine yontardı Avukat ilkin. Yanılmamıştı, devlet yoksulunu gözetecekti yine. Emeğini yerde komıyacaktı. Birkez de Recep'le konuşsun. Belki hiç mahkemesiz çözümler.»

Çarşıya indi.

Bakkala uğradı...

Bir iyice çökmüştü Şükrü Dayısı... İlyas'ı görür görmez kapıda karşıladı.

— Gel bakalım ahretlik. Nerlerdesin sen yahu?.. Kaç yıl oldu görüşmüyoruz.

— Hiç inesim yoktu Dayı... Ama, bir iş sardılar başıma. Bir uğrayayım dedim. Nasılsın?

— Gördüğün gibi işte. Kocadık bir iyice. Defterimizin dürülmesi yaklaştı. Selâmı mı alıyor muydun?

— Almaz olur muyum? Bizim İbrahim, hemen iletiyordu sağolsun.

— Seninkini de bana. O kentten koptu Dayı, diyordu her gelişinde. Kentle ilişiğini bir kesti. Bir daha dönüp bakmıyor. Kaç kez dedim. Efe, bir yol da sen git. Gitmem diyor. Hangi rüzgâr attı seni buraya?

— Sam yeli Dayı. Sam yeli ki, anlatılamaz.

— Azmak işi mi?

— Demek biliyorsun.

— Bir avuç yer burası. Kentin bir başından osursan, öteki başında gülerek karşılar çocuklar. Başkan Recep, iyice zora koşmuş sizi duyduğuma göre.

— Daha zora koşan, koşulan yok. Yok ya, koşacak anlaşılan.

— Koşar ki hem de nasıl...

— Demek yaman bir adam.

— Eh, senden aşağı kalmaz bana sorarsan. Üstelik ardında da kim var biliyor musun?

— Dediklerine göre güçlüymüş ardı. Ama, kim var bilemem.

— Senin eski ağa...

— Mahir mi?

— Kaldır ayağını. Tam üstüne bastın. Eşkiyalık öykün de dillenir yeniden bana sorarsan. Mahir bir görürse seni karşısında yeniden, yedi ceddine kan kusturur artık.

— O ne arıyor bu işin içinde?

— Oğlum bilmez misin, köylü yoğurt çalsa, kaymağını ağası yer demişler. Mahir ilkin dört döndü kentin içinde. Halkcılara yamanıp, milletvekili olmak için. Oldu da... Ardından bi de baktık, Demokrat oldu çıktı. Recep de eski adamlarından. Akraba bile oluyormuş. Dediklerine göre, bu akılı da o vermiş Recep'e. Piyango size vurdu...

— Vay canına... Böylesi sert bir taşa çarpacağımı bilmiyordum.

— Öğren işte. Daha geçen hafta ne demiştim İbrahim'e. Söyledi mi?

— Söyledi ya. Efene selâm söyle, yakında görüşürüz umarım, demişsin. O zaman aldırmadıydım. Köylünün bu işi benim başıma saracağını nerden bildin?

— Köylü sarmasa, kendin sarılacaktın bizim oğlan. Bilmez miyim seni. Kırk yıllık dostumsun benim. Rahmetlik anamı, babamı da bilirim bir iyice. Öykünü de... Eh, bunca yiğitlik bir adamın üstünde toplandı mı, eninde sonunda belâya saracaktır başını. Şimdi sardın ki... Kurtulman bir iyice güç...

— Öyle görünüyor. Ama, kolay kaptırmam oralarını ben. Yanlış yer seçtiler.

— En başta yanlış adamın üstüne gitmekle hata ettiler bana kalırsa. Yeri çok bir iyi seçtiler. Kimse de uğraşamaz onlarla, senden başka kimse... Çünkü, herkes korkar güçten. Sense, kendini güçlü saydığından korkmazsın. Üstüne üstüne gidersin. Yıldıramadı mı, kötüleşir egemen. Bir iyice kıyıcı olur. Biliyorsun bunu değil mi?

— Kendi yaşamından biliyorum hem de...

— Bak artık. Bir kolay yerini bul. Fazla dalma içine. Korkarım, başına iş getirirler.

— Benim başıma gelecek işin ne önemi var Dayı... Yeter ki, yararım dokunsun. Çoluk çocuğun yarınını güven altına alayım da...

— Hiç sana yardım eden var mı?

— Kim yardım eder ki...

— Belki Halkcılar... Bir git konuş...

— Daha iş kötüye varmadan olmaz. Baştan düşman kazanırım.

— Bak bu dediğin doğru. Ama, istersen ben bir konuşayım. Nasılsa sık sık görüşeceğiz bundan sonra. Bir çıkar yol bulurlarsa, yardım etsinler.

— Var mı kodamanlardan tanıdığın?

— Kodaman kalmadı Halkcılardan. En kodamanları, atladı geçti Demokrata. Ötekiler de yeni yeni başlarını dikiyorlar. Ama, biliyorsun, savaş zenginlerinin büyük çoğunluğu orda daha. Ne var ki, onlar zaten soy-

guncu olduğundan, karışmazlar bu işe. Bir kaç genç var. Aklı eren cinsinden. Ben onlarla bir konuşayım. Yarar bir yol gösterirlerse iletirim sana. Ne dersin?

— Ben ateşten yardım bekliyorum şimdi dayı. Yararın burda deseler, yanmayı umursamadan yürürüm tam göbeğine. Daha ne...

— Oldu öyleyse. İstersen otur, ben bir dolanıp geleyim.

— Yok gün geçirmeyeyim. Akşama köyde olmam gerek. Bir gidip Recep Bey'i de göreyim. Bakalım o'nun ağzındaki bakla nasıl. Gerisini sonra düşünürüz.

— Sen bilirsin. Vargit o zaman. Şimdi partidedir.

— Parti nerde?

— Öyle ya, kent değişti. Sen unutmuşsundur. Bizim Hacı'nın kahvesi vardı eskiden. Biliyor musun? Kadir Ağa'nın dükkânının karşısında.

— Bildim.

— İşte Parti onun ikinci katında. Git, konuş bakalım.

— Hadi kal sağlıcakla.

— Var sağlıcakla. İbrahim'e selâm ilet.

— Başüstüne...

Bakkaldan çıktı.

Tanımlama üzerine, çarşının ortasına doğru yürüdü.

Kimseye sormadan Parti binasını buldu. Merdivenleri tırmandı. Geniş bir salona çıktı hemen. Bakındı iki yanına. Kendisi gibi kasketli, mendili boynunda gençten bir adama rastladı.

— Recep Beyi görmek istiyordum oğul.

Adam, parmağıyla yandaki odalardan birini gösterdi.

— İçerde. Git gör...

— İçerde mi?

— İçerde...

— Yalnız mı?

— Yalnız...

Girdi...

Gazete okuyordu Recep... Partinin gazetesini alabildiğine açmış, dudaklarını kıpırdatıp, kelimeleri tamamlayarak gazete okuyordu. İlkin içerde birinin olduğunu sezinlememiş gibi durdu. Sonra birden indirdi gazeteyi.

— Buyur Ağa...

— Recep Bey sen misin Bey?

Canı sıkılmıştı. «Koskoca parti başkanını tanımıyordu adam. Kimbilir ne iş için gelmişti şimdi. Kişi işini gördüreceği adamı tanırdı en azından. Ne hödükler vardı şu yeryüzünde. Gelip, yüzüne karşı soruyor. Recep Bey sen misin diye... Tersliyecekti. Duraksadı.»

— Benim bişey mi var?

— Konuşacaktım seninle beyim. Önemli bir sorunu görüşecektim.

— Buyur, seni dinliyorum.

— Bey, ben Azmaklı'danım...

Birden dikildi Recep. Kim oluyordu bu? Azmaklı'nın Muhtarı vardı. Hasan Hüseyin. Parti arkadaşı, kurul üyesi... Bu kimdi ki, kendi başına iş görmeye geliyor. Hemen kovmak gerek bunu. Ama, ya kendi başına tarla almaya geldiyse. Tapuyu öğrendi, benim toprakları bana sat diyecekse. O zaman örnek olur ötekilere. Hasan Hüseyi'nin bile gücenmesine meydan kalmadan, çözümler... Sırıttı.

— Azmaklıdan mı? Şu benim topraklarımı sürüp ekenlerden birisin öyleyse...

— Yok Bey... Ben kendi açtığım, kuruttuğum, yeşerttiğim toprakları eken biçen biriyim. Öğrendim ki, sen sahiplenmişsin oralarını. Bir gideyim, konuşayım, dedim. Bunca köylü, tüm umudunu, tüm yoksulluğunu dökmüş oraya. Hükümet gelmiş, salması, vergisiyle belini doğrultmamış. Yol vergisi, arazi, hayvan vergisi demiş, elindekini avucundakini almış. Ürün zaten ucuz... Şimdi bir hükümet var başımızda. Tanrı razı gelsin, verginin çoğunu kaldırdı. Ürün de ilk kez para etmeye başladı. Tam belimizi doğrultacağımız sırada, bu iş çıktı başımıza. Geldim ki, bir uyuşmaya götürelim bunu. Sen

iyi bir adammışsın. Parti Başkanı olduğuna göre, çok iyi bir adam olman gerek. Kolay kolay parti başkanı yapıvermezler adamı. Şimdi geldik kapına. Artık bu işin çıkar yolunu sen göstereceksin.

— Benim de istediğim bu işte zor kullanmamak. Ama, takdir ederseniz, her değerin bir bedeli vardır. Topraklarımı haksız yere işgal etmiş durumdasınız. Bu gün versem tapumu candarmanın eline, yarın tümünüzü sürer atarlar. Ama, gelirseniz böyle. Efendi efendi anlşırız. Ben bu yaştan sonra çiftçilik edemem. Ya yarıcıya vereceğim oralarını. Ya da satacağım. Eğer değer bedelini verirseniz, size satarım. Emeğiniz yerde kalmamış olur.

— Benim öğrenmek istediğim de bu beyim. Senin aklındaki değer bedeli nedir?

— Vallahi biliyorsun. Toprak gittikce değerleniyor. Ama, sizin emeğinizi de düşünüyorum. Gidip, oraları kurutmasanız, kovaları ayıklamasanız, böyle değerlenmezdi. O yüzden, bir dönüm toprak ne ediyorsa, ben sizden yarısını alacağım. En azından hakkınızı böyle ödemiş olurum.

— Bey ben cahil bi adamım. Hesaba hiç aklım ermez. Ne tutuyor, bi zahmet söylesene.

— Bin lira değil mi sizin oralarda dönümü toprağın?

— Hiç alıp satmadık. Ama, sanırsam öyle...

— Eh, dönümüne pazarlıksız beşyüz lira verin. Tapuyu hemen yapayım üstünüze.

— Çok Bey. Ben diyordum ki, iyi bir insan olarak, senin de bir hakkın var. Madem bilmezliğe gelip aldın oralarını. Zarar etme. Biz tamamlayalım aramızda. Yatırdığın paranın üstüne bir az da fark verelim. Bitirelim bu işi.

Birden dikildi Recep. Ağzını arıyordu bu köylü o'nun. Ve fena yakalanmıştı. Öfkeyle dikildi. Masanın üstüne abandı bir iyice.

— Ben kimseden sadaka istemiyorum. Tapulu yerimi dilediğim gibi kullanmasını da herkesten iyi bilirim.

Satılık yer yok. Size on beş gün izin. Bu yılki ürününüzü de toplayın bu arada. Ama, eylül sonunda tümünüz terkedin topraklarımı. Yoksa, damınızı başınıza geçiririm. Hadi bakalım, oyalanma buralarda.

— Beyim... Zora bindirme bu işi... Köylü yoksul. Bir kolaylık düşün. Senin aklın erer.

— Ben toprağımı istiyorum ihtiyar. Ne akıl, ne de pazarlık.

— Ama Beyim...

— Yeter artık ya... Herkes başının çaresine baksın. Son iyiliğimdir size. Biraz daha kafamı kızdırırsan, verdiğim mühleti kısaltır, ürününüzü de alırım elinizden.

— Böyle olmamalı Bey... Köylüyle arayı açmamalısın.

— Sana ne be. Hadi vargit. Elinden geleni ardına koma sen de. Ama, uyar köylünü. Ben Hasan Hüseyin'e de söylerim ayrıca. Eylül sonuna değin izin size. Ondan sonra benimdir topraklar. Durma artık. Kafam kızıyor.

— Sen bilirsin Beyim... Nasıl istersen...

Kalktı.

«Beş yüz lira,» diye geçirdi içinden. «Salt benim tarla ve bağ yüz bin lira tutar. Ne gezer bu para bende... Köylünün en tedbirlisi benim. Kıyıda üç beş kuruşcuğu bulunan tek kişisiyim. Ben bile veremem bunu. Köylü nerden verecek? Adam tümden sürüp çıkarmakta kararlı. Suç benden gitti. Kaymakam'ın dediği yoldan yürüyeceğiz artık. Başka çıkarı kalmadı. Yalnız, kadastro öyle bir zamanda gelmeli ki... Kaymakam düşünür bunu, Düşünür ve bulur bir yolunu... Nasılsa o da bizden.»

Yüzü gülüyordu artık.

«İyilikle kotarılmayacağını. Bunun bir oyun olduğunu zaten sezinlemişti baştan. O yüzden ilk adama gitmedi de, yolunu yordamını öğrenmeye Kaymakam'a gitti. Şimdi bir iyice inandı buna. İş güce binince, hakkından gelirim diyordu. Recep kim ola... O sandığa alışmış

birkez... Sandığa alışan adam, zora giremez. Olmadı bırakır kaçar. Mahir bile kaçtı iş zora binince... Ben bile kaçtım... Recep mi dayanacak?»

Köylü, evinin önünde bekliyordu. Onları görünce, yüzünü buruşturdu.

— İyilikle kotarmak mümkün değil bu işi köylüler. Tepemize binecek adam. Hazırlıklı olun. Ama, bizim de yapacaklarımız var. Eylül sonuna izin verdi. Buralarını boşaltmamız gerekiyormuş. Eylülden sonra, ben kendim girişeceğim işe, dedi. Girişsin bakalım. Kimse kıpırdamıyacak yerinden. Biz tümümüz birlik olduğumuzda, onlardan güçlüyüz.

— Sen bilirsin İlyas Ağa...

— Nasıl istersen...

— Sen buyur, biz uygulayalım.

— Karar verdik buna.

— Bu toprakları kaptırmaktansa, ölmek hiç gelir bize.

Kesin bir karar çığlığı gibiydi her ses. Sevindi İlyas... Daha güç dönem başlamamıştı. Ama, başlayınca da, birleşirdi bu köylü. Hiç biri ırgatlığını unutmamıştı. Kendi toprağının adamı olmak bir başkaydı. Yudumladıkları bir özgürlük vardı. Kana kana içebilecekleri. Hiç bir yere, hiç bir kimseye bağlı olmaksızın yaşamak. Bunu tatmışlardı. Kendi ektiğini, kendi adına biçmek... Bunu yaşıyorlardı. Kaptırmaktansa, ölürlerdi... «Ben ölürüm,» dedi. «Ben ölünce, tüm köylü de benim gibidir. Başaracağız bu işi. Hem de el birliğiyle... Ne demişti Yusuf Emmi... Dedelerimiz direnseydi bikez... Korkutuverseydi güçlüyü, biz ırgat olmaz, kendi topraklarımızın ağası bulunurduk. İşte şimdi sıra onlardaydı. Torunlarına aynı sözü söyletmemek için, direnmeleri gerekiyordu. Direneceklerdi...»

«Hasan Hüseyin,» dedi köylüler dağılırken. «Sen kal...»

— Olur Dayı?

— Gel hele şöyle... Kentte bazı şeyler duydum senin için. Gel ki, bir söyleşelim seninle.

— Söyleşmeye gerek yok... Bir buyruğun varsa, ben de tüm köylülerimle birlik yerine getireceğim biliyorsun...

— Yok haddim değil buyruk vermek. Benim dediğim başka. Hem birbirimizden ayrılmadan kotarmamız gerek bunu. Yoksa, tümümüz aynı boynu büküklüğün içine düşeriz. Kentliden duyduğuma göre, sen Partinin yönetim kurulu üyesi olmuşsun. Öyle mi?

— Seçtiler Dayı. Seçtiler, ben de kabullendim.

— Pek sevindim buna. Gel bakalım öyleyse, bir düşünelim. Sen Recep Bey ne derse yapmak zorunda mısın? Kendine pek güveniyordu, senin adın geçtiğinde.

— Ben ilkin köylümün, kendimin çıkarını düşünmek zorundayım.

— Bundan güvenli olduğum için bazı şeyler danışacağım sana. Şimdi bu Recep Bey, partiye istediğini yaptırabilir mi?

— Başkan o... Büyüklerin çoğu onu dinler.

— Büyüklerin çoğu dedin. Dinlemeyeni de olur mu?

— Olur elbet. Particilik bu. Her zaman iki kutbu vardır. Sürtüşür dururlar.

— Yani biz, Recep'i el altından şikâyet etsek, dinleyecek kişi buluruz mu demek istiyorsun?..

— Hem dinleyecek, hem de bunu koz edinerek, Recep'in hakkından gelecek kimseler vardır.

— Bak bu iyi. Sağol yeğen. Sen ne dersin bu işe?..

— İstersen hemen şimdi ayrılırım yönetim kurulundan. Öteki grubun arasına katılırım.

— Yok şimdi olmaz. Recep'le iyi ilişkiler sürdüren biri bulunmalı bizden. Bulunmalı ki, adamın neler düşündüğünü, neler yapacağını zamanında heger alabilelim.

— Recep benden sakınmaz mı?

— Sakınır elbet. Ama, sen akıllı oğlansın bire Hasan Hüseyin. Ne demek istediğini anlarsın eski arkadaşının. Tedbiri almak kolaylaşır o zaman.

— Haklısın. Ne diyorsa, ben baş sallıyayım he mi?

— Hah çok yaşa. Öyle görün. Köylüye söylerim ben. Zaman zaman karşı çıksın sana. Bağırıp çağırsın. Aldırma. Kırılma buna. Anladın mı?

— Anladım Dayı. Çok bir iyi anladım. Ben o zaman daha bir yaslanacağım Recep'e. Hatta pazarlığa bile girişeceğim. Oldu mu?

— Demedim mi ben akıllı yiğitsin diye. Sağol oğul. Çok sağol. Köylü unutmaz bunu.

— Köylü asıl seni unutmaz. Ben de... Böylesi akıllı bir adamla birlikte kavgaya girmek, daha baştan kazanmak demektir. Ben parti kodamanlarının tümünü tanırım aşağı yukarı. Kimin ne olduğunu sor, söyliyeyim sana.

— Bu ileride gerekecek. Yalnız belli etme. Ben eskilere diyeceğim aramızdaki pazarlığı, yenilerin hiç bişeyden haberi olmayacak. Arada dayak yersen karışmam.

— Dayağın sözü mü olur köyüm ve topraklarım için? Hiç sözü mü olur?..

— İyi öyleyse. Umarım, daha çok zora girmeden üstesinden geliriz bu işin.

— Ben de umarım. Kal sağlıcakla...

— Var sağlıcakla oğul.

Rahatladı...

Recep'in yanında bir adamının bulunması, elde edilmesi güç bir olanaktı. Kendiliğinden olmuştu bu... Yusuf Emmi'nin dediklerinden birini daha ansıdı. Eşkiya oldun mu, en güçlü düşmanının yanına sokacaksın çaşıtını, demişti. Haberleri birinci ağızdan alabildin mi, pusunu bir iyice denk kurarsın. Ondan sonra korkma... İşte şimdi yine asıl düşmanın yanına yerleştirmişti çaşıtını. Ne denli Recep'le birlik olsa, kendi tarlasının da elden gideceğini anlayınca, kendinden yana çalışacaktı Hasan Hüseyin. Ama, bakarsın Recep kurnazlık eder. Köyden adam çalmak için, o'nun tapusunu beleşten veriverir. O zaman daha bir iyi. Değer ölçüsü olur bu. Ne yapsa, köy-

lüden yana çalışmak zorunda Hasan Hüseyin. Tam bir çemberin içinde.

Güldü...

Hatice efesinin güldüğünü görünce, sokuldu.

— Yatağın hazır efem...

— Sağol kadınım.

— Pek keyifli görünüyorsun.

— İşler yolunda gitmeye başladı. Kavga kızışacak kadınım. Bir iyice kızışacak.

— Bu köylüler için kavga etmeye değer mi? Çekelim gidelim Çakır Ağa'nın yanına. O gine eskisi gibi karşılar bizi. Yardım eder. İlk fırsatta seni tepikleyen köylü için değer mi uğraşmaya... Bırakalım gidelim. Hem oğlumuz da eğitmen çıkacak bu yıl. Daha ne?

— Onları unut kınalım. Ben çoktan unuttum. Kök saldım buraya ben. Çocuklarım burda oldu. Torunlarım da burda olacak. Bunca kişiyi bırakıp gitmek, kaçmak olur. Ben yapamam bunu. Hem onlar, bilerek bişey yapmadılar. Ben kenttekilerle geçinemediğim için bıraktım muhtarlığı. Yoksa, köylünün suçu değil bu...

— Neden direnmediler. Bizim muhtarımız İlyas Ağa'dır demediler. Hemen Hasan Hüseyin'i seçiverdiler yeni partinin adamı diye...

— Kurcalama onları artık. Bırak...

— Kurcalama olur mu? Şimdi savaş davulları vuruluyor senin içinde. Gözlerinden belli bu. Yine atacaklar seni aslanın ağzına. Sonra da sırt dönecekler...

— Yok kınalım. Biz görevimizi yapalım da...

— İyi aman, iyi... Dediğin gibi olsun. Yoruldun. Uzan hadi...

Saçlarını okşadı karısının. Kocamıştı. İkisi de kocamışlardı. Ama, Hatice hâlâ güzeldi. Sarı ipek saçlarının arasındaki aklıklar, orman içinden geçen dere gibiydi. Işıl ışıl.

Elini dolaştırdı aklıkların arasında. Gözlerinin içi güldü Hatice'nin.

— Kaç zamandır bunu da unuttun diyordum efem...

— Hiç unutur muyum kınalım. Şimdi öyle bir güzelsin ki...

— Yok efem. Benden geçti artık. Kocadım bir iyice. Oğlum evlenecek nerdeyse. Nine olacağım. Güzellik mi kaldı...

— Yok öyle deme. Bir çıksan köyün içine, tazeler su dökemez eline.

— Güldürme beni yiğitim. Çöktüm ki, hesaba vurulmaz.

— Kolay mı kadınım? Bunca çocuk yetiştirdin. Her zaman destek oldun bana. Bir iş yapmaya çabalasam da, bir güçlükle karşılaşsam, hemen seni buldum yanımda. Bunca ağır yükü taşımak kolay mı?

— Sen bana ağırlık vermedin ki hiç efem. En bir ağırını kendin yüklendin götürdün. Yine de dayanıksızın tekiymişim ben. Başka avratlar gibi tarla işi, bağ hizmeti yapsaydım nice olacaktı halim? Hanım hanımcık oturttun beni bi köşede...

— Hadi hadi... Küçümseme şimdi. Bilmez miyim senin ne hamarat olduğunu. İlle kendini övdürmek istiyorsan, överim.

— Övülecek bir yardımım olsaydı, o zaman belki isterdim...

İlyas'ın eli, saçlarından beline inmişti. Değişiverdiği hemen belli oluyor. Her kavrayışında, bir ateş basıyordu Hatice'nin bedenine. Sıcak sıcak sokuldu. Bir iyice dayandı efesine. Bir iyice yaslandı...

Kolu kendiliğinden büküldü İlyas'ın. Dudaklarını saçlarında gezdirdi. Kente inmişken tıraş olmuştu. Parıltılı yüzü, tenini gıdıkladı Hatice'nin. Daha bir ısındı. Göğsünü, boynunu okşadı İlyas'ın...

— Benim yiğit efem. Güçlü efem...

— Güzel kadınım... Kekliğim...

Ve uzayan mırıltılar... Damın içinde, yeni bir aydınlığın, yeni bir umudun doğmasını muştular gibi doldurdu her bir yanı...

İlyas, gücünden güvenli olanların hıncıyla sıkıyordu karısını. Her bir yanı eziliyor, içine baygınlıklar çöküyordu Hatice'nin. Sarıldı bir iyice. Kollarının tüm gücüyle sarılıverdi. Dudaklarında türkü gibi bir mırıltı uçuşuyordu...

Toplantıdan sonra Hasan Hüseyin'i bir kıyıya çekti Recep. İki kahve söyledi. Öteki üyeler gidinceye bekledi konuşmak için. Sonra, sırtını sığazlayarak başladı.

— Seni sevdiğimi bilirsin değil mi?

— Bilmez miyim beyim. Beni kurul üyeliğine kim getirdi?

— Yakında seçimler var. İl genel meclisi üyeliğine de adayımsın. Benim adaylarımın kazandığını biliyorsun. Köy adayı olarak sen gideceksin. Yıllık geliri bin iki yüz liradır meclis üyeliğinin. Orda bir de devamlı komisyon üyesi oldun mu, o zaman, üç katına varır bu ücret. Partimize şimdiye değin yaptığın hizmetlerin bir karşılığıdır bu.

— Sağolun Beyim. Bundan sonra da aynı hizmetleri yapmaya devam edeceğim.

— Bilmem mi? Neden aday gösteriyorum seni. Bildiğim için. Yalnız bir sorun var çözülmesi gereken. Önce bunu olumlu bir sonuca bağlamalıyız.

— Buyur beyim. Neyse buyur, hemen üstesinden gelelim.

— Biliyorsun, senin köy, benim toprakların üstünde kurulu. Köylüyü bir anda sürüp atmak, ancak Halkcı insafsızlarının yapacağı bir iştir. Ben diyorum ki, ortalama bir fiat bulalım. Bir değerlendirme yapalım seninle. Köylü, bu değer üstünden ödesin bedelini. Tapusunu alsın. Bu arada, sen de sahibi bulunduğun toprakların tapusunu almış olursun. Benim bir arkadaşlık armağanım olarak kabûl edersin bunu.

— Ben bir ileteyim Beyim. Köylüye söyliyeyim. Yalnız, ortalama değeri verebileceğimiz bir oranda tutarsın umarım...

— Ne eder şimdi o toprağın dönümü?

— Bilmem ki...

— Bin lira eder mi?

— Sanmıyorum. Ama, beş altı yüz eder herhalde...

— Yok deve... Kötü kıraçlar bile bin liradan gidiyor Hasan Hüseyin.

— İyi ama, orası bataktı beyim. Kovalıktı baştan aşağıya...

— Olsun. Benim gücüm yetmez miydi kurutmaya? Donatımdan iki traktör alsam, üç günde sökerim kovayı baştan sona... Bu, bir düşürme gerekcesi olamaz.

— Ama, yüksek bir bedel istersen vermez köylü beyim. Kendimden biliyorum. Biz anca yılımızı çıkarıyoruz. Bir yılı ötekine bağladık mı, sevincimizden ne edeceğimizi bilemiyoruz. Şimdi sen yüksek bir bedelle çıktın mı karşımıza, tümden perişan oluruz.

— Ama, ben de mülküme sahip olmak isterim değil mi? Bunun için yasanın gerektirdiği yollara başvurmak istemiyorum. Sizinle bir masanın çevresine oturup kotarmayı yeğliyorum. Geçen gün biri geldi bana. Sizin Köyden. İlyas'mış adı... Dönüm başına beş yüz lira isterim dedim. Vermeyiz, dedi çıktı... Doğru mu bu adamın yaptığı?

— İlyas Ağa, köyümüzün en doğru kişilerinden biridir Beyim. Onunla çatışmasan iyi edersin. Ben muhtarım. Ama, o isterse, tüm köylüyü ardına alabilir.

— Benim aklım ermez Hasan Hüseyin. Sen haktan, doğrudan yana olmak zorundasın. Partimizin buyruğudur bu. Hak sahibi kim şimdi? Yasalara göre benim... O halde, dediğimi yap sen. Köylüye duyur isteğimi. Eylül sonuna değin, beş yüz liradan getirsinler parayı. Tapuları vereyim. Yoksa ekimde kendim süreceğim topraklarımı.

— Bunu yapmasan iyiydi beyim. Beş yüz lira çok para...

— Ovanın en verimli topraklarını veriyorum size Hasan Hüseyin. Değmez mi?

— Ben buyruğunu iletirim köylüye. Ne karar vereceklerini şimdiden bilemem. Ama, tümü çok diyecektir.

— Kendileri bilir. Ben Ekim başında traktörleri gönderirim. Sürerim topraklarımı. Eker, biçerim. O zaman, daha kârdayım aslını ararsan. Ama, köylüyü düşündüğümden böyle bir teklifte bulunuyorum. Artık uymak ya da uymamak köylünün bileceği iş. Yeter ki, sen bir güzelce anlat...

— Anlatmaz olur muyum. Elbet anlatacağım.

— Göreyim seni. Bir iyilikle kotar bu işi. Sonra, gerisine karışma.

— Uğraşırım Beyim. Gör bak, iyilikle bitirmek için nasıl uğraşırım.

Oyalanmadı.

Kentte işi olduğu halde, doğru köy yolunu tuttu. Bir an önce varıp anlatmalıydı olanbiteni. Anlatmalıydı ki, köylü başına gelecekleri bir iyice öğrensin.

Traktör gürültüsüyle damlardan fırladı köylü. Recep, dediğini uyguluyordu sonunda. Tümü döküldü tarlaların başına. Daha kadastro gelmemiş, tapu kesinleşmemişti. Ama, Recep, hazine yerini ucuza kapatmanın telâşındaydı. Köylülere, dediğini yapabilecek bir kişi olduğunu isbatlayacaktı. Bikez tarlaları sürdürürse, tümü ayağına düşecekti. Kaçkez haber göndermiş. Bir an önce gelsinler, satayım demişti. Olmayınca, kiraladığı traktörleri, göndermişti...

Ekim güneşi, tarlalar üstünde donuk donuk gülümsüyordu.

İlyas, köylülerin korkulu çırpınışlarına baktı bir süre. Traktörler damının yanına gelince, elinde mavzeriyle çıktı hayata. El etti ilkin.

— Durun bakalım yeğenler. Nereye?

— Buraları Recep Beyinmiş. Bizi sürmek için gönderdi.

— Buraları bizim efendiler. Geldiğiniz yere geri dönün.

— Olmaz... Recep Bey buyurdu ki...

Makanizmasını sürdü mavzerin. Gözlerindeki çelik pırıltısını dolaştırdı yüzlerinde. Zınk diye kaldı adamlar. Bir tek kelime daha söyleyemediler.

— Ben de diyorum ki, buraları bizimdir. Hadi varın geldiğiniz yere.

Biri dinlemedi.

Gaza basıp, yürümek istediğini belli etti bir kıpırdanışıyla. Mavzeri doğrultarak, tetiğe dokunuverdi İlyas... Bir gümbürtü koptu köyün içinde. Tümünün kanını donduran bir patlama yankılandı ovanın havasında... Adamın başındaki kasket uçtu... Benzi sarardı sürücünün. Ölüm korkusunun titremesi yeşillendi teninde.

— Söz dinlemezsen, dinletirim ben. Hadi basın bakalım.

Üç traktör, ürkmüş hayvanlar gibi geri döndü...

Birbirini yanlayarak, kente yöneldiler...

Candarma Çavuşu, seyirterek geldi. İlyas, birşey olmamış gibi mavzerini uzatıvermişti damın içine. Candarmayı görünce dikildi yerinde. Çavuş, bakındı yöreye.

— N'oldu?

— Bişey yok komutan.

— Bi silâh sesi duydum.

— Yok... Traktörler gelmişti. Yollarını şaşırmışlar. Dönerlerken ses çıkardılar. Odur...

— Benim duyduğum silâh sesiydi...

— Nasıl olur? Silâh patlasa bunca köylü durur mu yerinde komutan? Bir yanlışlık olacak.

— Dediğin olsun İlyas Ağa... Ama, silâhı, traktör sesinden ayırırım ben.

Recep, dört dönüyordu traktör sürücülerinin çevresinde.

— Yazıklar olsun size. Bir köylüden korkup geri döndünüz. Ulan, yüz lira alıyorsunuz günde ekmeksizler. Ben iki katını verdim size... Elbet direnecek adamlar. Bulmuşlar bedava tarlayı, kaptırmak isterler mi? Candarma yok muydu orda? Niye döndünüz? Neden gidip davacı olmadınız köylüden?

— Yok beyim. Ben canımı sokakta bulmadım. Hiç şakası yoktu adamın. Bir kıpırdayayım dedi Halil İbrahim, şapkasını uçuruverdi. Şapkayı bile bırakıp döndük. Benden paso... Sen başka adam bul kendine. Bi bölük candarmayla göndersen, yine gitmem oraya.

— Şuraya bakın yahu. Yürüyün benimle Savcıya... Anlatın Olanları. Bakın nasıl oluyormuş sizi ürkütmek. Durmayın hadi.

— Beyim, bizi karıştırmasan bu işlere.

— Karıştınız bile. Daha gündeliğiniz dolmadı. Yürüyün bakalım.

Kıpırdamıyordu adamlar. Köylünün şakası yoktu. Görmüşlerdi. Günde iki yüz lira alacaklar diye, yaşamlarını tehlikeye atamazlardı doğrusu. Zaten onları beklememişti Recep. Çoktan varmıştı savcılığın kapısına.

— Savcı Bey, bu gün sabahleyin topraklarımı sürdürmek için üç traktör gönderdim Azmaklı'ya. Aradan iki saat geçmedi, traktörler geri geldi. Köylü silâh tehdidiyle korkutmuş adamlarımı. Üçünü de geri göndermiş. Yasa, mülk sahiplerini korumak zorundadır. Lütfen buyruk verin. Köylünün yaptığı bu yasabilmezliğin önüne geçilsin.

Elindeki tapuyu sallıyordu.

— Bir kişi kendi topraklarına sahip çıkamadı mı, devletin düzeni kökünden sarsılır. Bu zor olayını önlemek zorundasınız. Toprakların tavı geçmeden, sürülmesi gerek. Rica ederim hemen engelleyin karşı durmayı.

— Beyefendi, izin verin ilkin bir inceleyelim. Bakalım traktör sürücülerinin dedikleri doğru mu? Ortada belki birşey yok.

— Birşey yok olur mu efendim. Neden geri döndüler? Neden başlamadılar işe?

— Bir de biz inceleyelim de...

— Benim yakınmamı göz önüne alın efendim.

— Elbette alacağız.

— Ama, kısa sürsün bu iş. Bir an önce sürülmeli topraklar. Yoksa, hiç ürün vermez.

— Tasalanmayın efendim. Ben şimdi candarma komutanıyla konuşurum.

Öfkeyle çıktı Hükümet konağından. Çarşının içinde dolandı bir iki. Başka traktör bulmalıydı. Ama, yoktu işin garibi. Kime gittiyse, işim var diyordu. Bir anda duyulmuştu olay... Bir anda yayılmıştı kentin içine. İlyas'ın vuruculuğu da... Kimse, kellesini ortaya koymak istemiyordu. Aklına geldi...

Beylerle konuşmalıydı bu sorunu.

Topladı tümünü, kulüpte.

— Birleşmemiz gerek. Köylünün zorbalığına karşı el ele vermemiz gerek. Benim topraklar birkez köylü elinde kalırsa, hemen yayılır bu. Bir traktörcü bulamadım. Yarın sizin topraklara saldırırlar. Şimdiden tedbirini alıp, hakkından gelmeliyiz bu yolsuzların.

— Devlet ne güne duruyor? Biz neden girdik partiye? Neden bunca masraf ettik? Gerektiğinde yardımımıza koşulsun diye. Devletin ödevi bu...

— Devlet ödevini yerine getirecektir. Getirmezse, ben yaptırmasını bilirim. Ama, elimde traktör ve de sürücü yok. Siz bunu sağlayın bana. Üç dört traktör verin. Masrafını karşılarım. Yeter ki, devlet buyur, tarlalarını sür dediğinde, eli kolu bağlı kalmıyayım.

— İstediğin bu olsun. Buyurduğun anda benim traktör de sürücüsü de emrindedir.

— Benimki de...

— Benimkiler de...

Beyler iyi ürkmüşlerdi. Haber kendilerine de ulaşmıştı gerçekten. Zaten her birinin yıllardır süren toprak davaları vardı. Köylü, zorlayınca toprağın kendinde

kaldığını anladı mı birkez. Gerçekten durmazdı artık. Recep'in dedikleri bir bir gerçekleşirdi ki...

İyi bir deney olanağı geçmişti ellerine. Traktör ve sürücü vermekle kurtulacaklardı bundan. Daha ne... Eğer Recep, köylüleri yola getirebilirse, kendileri çoktan ezerdi.

Rahatladı Recep...

Ötekiler de...

Candarma Çavuşu, doğru İlyas'ın yanına geldi. Ardından köylüler sökün etmişlerdi. Toplandılar yöresine. İşler kızışacağa benziyor. İlyas'ı yalnız bırakmamak gerek.

Aldırışsız baktı çavuşa.

— Buyur komutan. Geç şöyle otur.

— Oturmaya gelmedim. Demiştim sana. Silâh sesiydi benim duyduğum. Hakkında şikâyet var. İfadeni alacağım. Yürü bakalım...

— Hele otur komutan. Yine gideriz. Geç şöyle bir kahvemizi iç.

— Hey Tanrım, ben ne diyorum, sen neler söylüyorsun. Kızdırma kafamı İlyas Ağa. Yürü güzellikle gidelim. Yoksa fena olur. Bak ben geldim, kendim çağırılayayım diye.

— Sağol komutan. Zahmet etmişsin. Bir candarına da yollasan, koşarak gelirdim ben. Otur, iç bir kahvemizi. Bizim evimize iş için de gelse, konuğumuz olur kişi. Buyur geç.

Köylüler çevirmişti yöresini komutanın. Bir duvar gibi... Sessiz, anlamsız bakışlarında, bir kıvılcım bekleyişinin parıltısı var. İnsanları iyi bilir o. Boşuna çavuş yapmadılar. Bu anda zor, ya her bir şeyi kurtarır. Ya da tümden yitirtir... Oturdu isteksizce.

— Oturduk işte.

— Otur ya... Bak sana ne anlatacağım. Çok çok eskiden, bir olay geçti başımdan komutan. Bikez kan-

dım candarmaya. Dama çıkmıştı. Sözünü dinledim. Beni bir tıktılar deliğe, kendimi kurtarıncaya akla karayı seçtim...

Duraladı Çavuş... Bir anlamı olmalıydı bu sözlerin. Çıkaramadı ilkin. İbrahim, hemen yere bakmıştı Efesi konuşurken. Kendi başlarından geçeni ansıyor olmalıydı. Ama, kendi üstünden anlatıyor bir güzelce...

Çavuş bakındı. Anlamıştı sonunda. Karakola gelmiyeceğim, demek istiyordu bu.

— Anlamadım...

— Anlamayacak bişey yok komutan. Şimdi sana kimbilir ne dendi. Şu toprak sorunu çözümleninceye benden hayır bekleme. Köylünün başına bir dert sardık. Çözüp çıkarmak da bize düşer. O yüzden, buyur buyuracağını. Gerisini var kendin düzenle.

— Ne yani, şimdi sen karakola gelmiyecek misin?

— Kusura kalma ama, gelemiyeceğim. Bu sorun çözümlenmedikce gelmem.

— Ama ben adamı tepikleyerek de götürmesini bilirim.

— Bazı adamlar serttir komutan. Tepiklerken ayağını falan kırabilirsin. Sakın kendini.

Kolundan tuttu çavuş. Hiç kıpırdanmadı İlyas. Sarsayım dedi, beceremedi. Öfkelendi.

— Yürü dedim...

Bir çekişte kolunu kurtardı İlyas...

— Bak komutan. Bu çok bir büyük iş. Zora koşma adamı. Senin bizim yanımızda bulunman gerek. On yıl var burdasın. Bizim köyden evlendin. Bizden oldun en azından. Var mıydı on yıldır böyle bir söz? Var mıydı bu topraklara sahip çıkan? Büyük bir oyun bu. Düşünemiyor musun? Çok bir büyük oyun. Bunu bozmak için, direnmek gerek. Benim yaşamımın hiç bir değeri yok. Anlıyor musun? Bu topraklar elimden gitti mi bok yoluna, ben öldüm. Ama, gitmezse, ben ölmüşüm, kalmışım önemli değil ki... Çoluğum çocuğum sürünmeden kurtulacak. Bu yeter...

İlyas'ın güçlü silkinişi ürkütmüştü çavuşu. Öyle bir karar vardı ki bu silkinişte. Öylesine kesindi ki sözleri, üstüne varsa, kötüye gidebilirdi iş. Pıstı...

— İyi ama, bana buyruk verdiler. Buyruğu dinlemem gerekli. Sizi atacağım burdan. Yarın traktörler yeniden geliyor. Onları koruyacağım. Köy baştan sona yıkılacak, tarla haline gelecek. Kenttekilerin kararı bu.

— Ben de sana kesinlikle söylüyorum oğul. Hiç bişey olmayacak. Köy yine kalacak yerinde. Traktörler de geldiği yere dönecek.

— Atarlar beni burdan, sürerler.

— Ya bu köylü ne yapar adamı? Bunu düşündün mü hiç...

— Ben devlet görevlisiyim. Verilen buyruğu yerine getirmek zorundayım.

— Getir gene. Getir ya, koltuk kovalt sen. Sürsünler zararı yok. Ah almaktan iyidir.

— Sen aklı başında bir adamsın İlyas Ağa... Bilirsin devlet görevini.

— Bilirim oğul. Bilirim ya, adamın emeği kanıyla, yirmi yılını elinden almaya kalktılar mı akıl falan kalmaz onda. Delirir ki, kızgın boğadan beter. O yüzden, sen karışma bu işe. Hani, ateşe atma kendini anlamınadır benim dediğim. Yoksa karışacaksın. Zorlayacaklar seni. İstiyorum ki, bu işte kimsenin canı yanmasın. Ben ortaya kodum canımı. Tümüyle... Bu toprakları benim elimden alacak da komalı ki, ondan sonra bir hak doğsun.

— Ama İlyas Ağa... Yanlış iş bu senin ettiğin. Adamın elinde tapu var, kapı gibi. Mahkeme karar vermiş sürün atın diye...

— Mahkeme karar veremez. Beni dinlemeden olmaz bu iş. Hani çağrı. Hani dava... Bu başka oyun evlât. Var mı elinde bir yazı? Yok... Açtılar telefonu. Buyurdular değil mi?

Bilmediği de yoktu bu ihtiyarın. Öyle kaygısız duruyordu ki, ürktü Çavuş. Gerçekten her olacağı, her ola-

nı biliyordu. Sonra da, kellesini ortaya koymuşların kayıtsızlığıyla, yüzüne gülüyordu kişinin. Başolur adam değildi. Biliyordu bir iyice. Bu toprakları adam eden kişi, çok güçlü olmalı gerçekten. Kendisi de bu köylü sayılır. Sürüp atacakları arasında kendi kaynatası da var... Amma ters yere düşüyor bazen insan. Kendini sürüp atıyor. Ne var ki devletin buyruğu bu yolda. Başka türlü davranamaz.

Söylediklerinin tümü doğruydu üstelik. İlçe Candarma Komutanı, savcının buyruğu diye açmıştı telefonu. Sür at köylüyü ordan demişti. İlyas'ı da tutuklа... Tutuklamak kolaymış gibi. Bir kişi kellesini böyle ortalık yere kodu mu, üstüne gitmek güçtür. Bilir bunu o... Eski candarmaların anlattığı eşkıya öykülerinden bilir. Sakın...

Birden gözleri ışıladı.

«Sakın, Ahmet Onbaşının anlattığı İlyas bu olmasın. Bir zamanlar Mahir Bey'le çatışıp dağa çıkarak tümünün hakkından gelen... Olabilir... Sorsa mı? Bunca kalabalığın ortasında sorulmaz ki bu... Bir pundunu bulup öğrenmeli. Dibini eşmeli bu işin. Eğer öyleyse, güçlü karşısındaki. Başedemez. İlçe'den candarma göndersinler.

Mutlaka o...

Başkası candarmanın karşısında böyle direnebilir mi? Direnemez. Tümü köpekleşmiyorlar mı kaşlarını çattığında. Bu tam tersine. Dikildikce dikiliyor. Gözünde büyüyor kişinin. İster istemez saygı duyuyor İlyas'a... Bir de o ünlü eşkıya İlyas'sa... Kelleyi kurtardığına sevinmeli...»

Kalktı...

— Ben üstüme düşeni yaptım İlyas Ağa... Güzellikle gelecektin karakola. Gelmedin. Şimdi benden günah gitti. Artık, karşında ben varım.

— İstemem bunu Komutan. Sen benim damadım sayılırsın. Karşımda olmanı istemem. Ama, sor kenttekilere. Mahkeme ne gün. Öğren bir iyice. Mahkemeye

giderim. Hem de köylülerle birlik. De ki, bir dava varsa, gelecek köylüler.

— Davayı sen aç. Bırak burasını. Adam sürdürsün, sonra hak davası aç...

— Mahkemeden bir hak ne zaman alınır bilir misin sen?

— Bilirim elbet. Ne zaman alınırsa.

— O zamana ne yiyecek çocuk çocuğumuz? Nasıl geçinecek? Vargit evlât. Vargit, topraklarından çıkmıyor köylü, hakkımızda dava açsınlar, mahkeme karar alsın öyle çıkarız diyorlar de... Sen üstüne düşeni yaptığını bildir. Bu yeter bize.

— Peki... Nasıl istersen.

— Sağol...

Kamçıyı çizmesinde şaklattı Candarma Komutanı. Bir iki adım attı candarmalarının önünde. Hemen yanında dizelenmiş olan traktörlere bir göz gezdirdi. Cibe binerken homurdandı.

— Ben traktörleri sokmasını bilirim. Yürüyün bakalım, diye buyurdu.

Cip önde, traktörlerden birinin ardına çekilen romörkteki candarmalar ardında ilerlediler. Yolda Recep'le konuşmaya daldı komutan.

— Görürsünüz Recep Bey. Şimdi nasıl çözümleyeceğim bu işi.

— Size güvenim var komutan. Mahir Beyefendiye de sözünüzü ettim zaten. Çocukların büyüdüğünü. Lisesi olan bir yere atanmanız gerektiğini belirttim. Not aldı. Ben de izliyorum durumu...

— Aman efendim. Bunlara gerek yok. Ben yasa gücünü isbatlama kavgasındayım. Herkes bildiğini yapacak olursa, devlet ortadan kalkar. Bir köylünün kendi başına iş yapması nerde görülmüştür? Bu hakbilmezliğin hakkından gelemezsek, bizim görevimiz nerde kalır?

— Sağolun kumandan bey... Ülkemizde herkes sizin gibi düşünse, tüm işler tıkır tıkır yolunda gider. Bu görev saygınızı her yerde söyleyeceğim.

— Teşekkür ederim...

İlyas, kervanı uzaktan gördü. Köylüyü topladı çevresine. Daha onlar yaklaşırken.

— Bana bakın, dedi. Kentli bu kez güçlü yükleniyor üstümüze. Hiç sakınmayın. Bişey yapamazlar. Ben cibin önüne yatacağım. Çiğneyip geçin diye... Avratlar da traktörlerin önüne uzansınlar. Yiğitler durmasın. Silâhını kapan, ağsın uzaklara. Baktınız biz durduramadık. Tekerleklerini deliverin kurşunla. Sorusu banadır. Durmayın hadi...

Bir anda dağıldı köylü. Kadınları topladı yöresine İlyas. Her birini yolun başına dizdi. Bereket, tarlalara giden yolun iki yanı hendekti. Ne cibin, ne de traktörlerin doğrudan tarlaya vurması mümkünsüz.

İyi yerde durduracağız diye düşündü. Biz çoğuz. Başedemezler. Hasan Hüseyin'i yakaladı tam giderken.

— Başlarında bulun. Bir sağlamca tut tümünü. Sakın yanlışlık etmesinler. Gerekirse biz boğuşuruz. Bir ihtiyar ve salt avratı görünce, davranamaz candarma. Biri kuşkuya düşüp ateşe başlamasın. Eğit bir iyice. Ve kendin karar ver. Beni hiç düşünmeyin. Hadi durma.

— Olur İlyas Dayı... Son ana değin bekleriz.

— Sağol yiğitim. Bekleyin...

En başa geçti kendisi.

Cip tüm hızıyla gelirken, yirmi metreyi kestirdi gözüyle. Yere uzandı. Birden frenledi şoför. Komutan hırsla atladı cipten. Yanına geldi.

— Kalk ihtiyar. Böyle davranmakla hiç bişeyi engelleyemezsin. Kalk.

Kıpırdamadı İlyas.

Candarmaları çağırdı komutan. «Tutun, atın,» dedi.

Hatice kendini tam tekerlerin altına attı bu kez Bunu gören öteki kadınlar sardılar cibin, traktörlerin

çevresini. Kıpırdanmadan durdular. Candarma, dipçiğiyle yokladı bir iki. Kıpırdatmak mümkünsüz. Umutsuz umutsuz bakındı komutana.

Recep, bağırıyordu.

— Vurun aslanlarım. Bir avuç avratla çocuktan mı yılacaksınız?

İlyas, hiç kıpırtısız yatıyor yerinde. Komutan bir iki dürtükledi ayağıyla.

— Kalk ihtiyar. Kalk dedim.

— Kalkmam beyim. Bizi öldürmeniz gerek. Tümümüzü öldürmeniz gerek burdan toprak almak için. Yirmi yıldır didiniyorum ben. Yirmi yıl, tüm umudumu döktüm buraya. Kaptırmam şimdi. Devlet gücü bile olsa kaptırmam.

— Yahu elin malını işgale hakkınız var mı?

— Kimin malı? Ne zaman elin olmuş? Burası devletindi... Yıllardır devlet malıydı. Ve biz de devletin insanları olarak, ekip biçiyorduk. Tüm vergilerini bi tamam yatırdık komutan bey... İstersen göstereyim sana makbuzlarını. Bak...

Sakosunun cebinden çoğu sararmış vergi makbuzlarını çıkardı. Recep öfkeyle bir tekme savurdu. Ayağını tuttuğu gibi büküverdi İlyas. Kapaklandı Recep.

— Bana bak. Devlete el kaldırmam. Devlet görevlisi vursa bile, parmağımı oynatmam ama, sen sakın kendini. Bu işin hesabı çok uzayacak daha. Şimdi devleti ardına aldım sanıyorsun. Yeke yek kaldığımız dönemler olacak nasılsa. O zaman sorarım sana ettiklerinin hesabını. Sen çekil bakalım. Benim söyleşim Komutan Beyle...

Bu arada elindekileri evirip çevirmişti komutan. Haklıydı İlyas. Yirmi yıllık vergi kâğıtları vardı elinde. Ve bu duruma göre, **haklı oluyordu burda oturmakta.** Durakladı bir an. İlyas üsteledi.

— Gördün değil mi Komutan. Gördün... Hak kimin hakkı...

— Ama burası tapulu mal.

— Tapunun tarihi çok bir yeni Komutan. Ben gidip inceledim. Daha bir yıl olmuyor burasını ele geçireli bu adam. Yıllardır köy olmuş, köylünün olmuş topraklara göz dikmek nasıl bir iştir? Ve nasıl iştir ki, devlet böyle bir adama yardım eder? Biz devletin insanı değil miyiz? Mahkemeye gitsin. Mahkeme kararıyla attırsın bizi burdan. Savcı zoruyla değil. Candarma gücüyle değil...

— Peki mahkeme çıkın derse çıkar mısınız?

— Mahkeme her bi şeyin doğrusuna hükmeder nim bildiğim. Çıkarım. Söz...

Başını salladı komutan. Recep'e döndü.

— Bak ne diyor Recep Bey...

— Bakmayın siz o'na efendim. Zaman kazanmak istiyor. Bir kaç yıl daha buralarda kalmak tüm amacı. Mahkeme uzun sürer. Biliyor bunu. Bildiği için de, öyle istiyor...

— Ama, bir yerde haklı. Medem mahkeme kararı istiyor. Bunu elde etmek gerek.

— Ankara'nın buyruğunu biliyorsunuz.

İlyas atıldı bu kez.

— Size Ankara mı buyruk verdi komutan Bey? Öyleyse ben giderim. Anlatırım durumu. Buyruğu değiştirtirim. Yoksulundan yana çıkmak zorundadır Hükümet. Çıkmadı mı yoksul da o'nu bırakır sonra. Eğer öyleyse, bekleyin siz. Hemen giderim...

— Amma inatcısın ha ihtiyar...

— İnatcı olmak zorundayım Beyim. Zorunluyum buna.

— Bilmez misiniz komutan Bey. Bu, eski eşkıyalardandır...

— Ya öyle mi?

— Yine zorlamıştı bir Tanrısından bulası... Bikez daha böyle oldu. Toprağımı kaptı biri. Tüm ürünümü kaptı. Bununla da yetinmedi, anamı, kardeşimi dama attırdıydı. O yüzden dağda gezdim bi süre... Ama, yirmi

yıldır çakıldım bu toprağa. Şimdi yine aynı iş geliyor başıma... Sen olsan ne yapardın?

Düşünceye dalmıştı komutan. Yüklense, çiğneyip geçmek zorunda kalacağını gördü. Kadınlarla çocukları korkutup dağıtmak kolaydı bir yerde. Ama, bu adam kıpırdamazdı. Sonra bir de haklı çıkarsa. Bir iyi yere atanmak için, başına bin belâ sarmaz mıydı? Recep'e döndü yeniden.

— Biz gidelim şimdi. Mahkemeden karar çıkartalım. Ondan sonra gelelim. Elimizde mahkeme kararı olursa, kıpırdanamazlar. Gerekirse çiğner geçeriz...

— Beyefendi. Komutan Bey. Lütfen size verilen buyruğu uygulayın. Bununki namussuzluk.

— İyi ama, adam mı öldürelim?..

— Gerekirse öldürmelisiniz. Öldürmezseniz, yasayı uygulamak nasıl mümkün olur?

Tabancasını çıkardı Komutan. Emniyetini açıp uzattı Recep'e.

— Yere uzanmış bir ihtiyarı öldürmek kolaysa buyur, sen vur bakalım.

— Benim ödevim değil ki bu...

— Benim ödevim de değil. Yasaya uymuyorsa dava açılır hakkında. Açacağım da... Candarmayı işgörmekten alıkoduğu için dava açacağım. Ama, ya dediği doğru çıkarsa. Mahkeme sizin tapuyu geçerli saymaz, toprakları bunlara bırakırsa sürüp ekme yüzünden. O zaman, ben katil durumuna düşmez miyim?

Recep ters ters baktı komutana. Ama, elinden birşey gelmezdi. Dişlerini gıcırdatarak atladı cibe...

— Siz bilirsiniz.

— Ben bilirsem, dönüp gideceğiz. Mahkemeden karar alınıncaya, rahat bırakacağız bunları.

— Evet ama, bu sizin için kötü olabilir.

— Yok yere adam öldürmekten kötüsü olamaz. Buyrun gidelim...

Kervanını ardına taktı komutan. Çekildi gitti.

Körüş, kadehte tül tül salınan rakısını ışığa tuttu. Gözlerini tümüyle kapatan gözkapaklarını kırpıştırdı bir iki. Kalın dudaklarını yaladı.

— Demek öyle ha beyim. Sana bu oyunu ettiler ha...

— Sorma Rızacığım. Hiç sorma. Dünyanın parasını döktüm. Sahibi bulunduğum mülkü elde edemiyorum. Dava açtılar. Sekiz aydır geldi, gitti uğraştırıyor yargıç. Bir an önce karar ver diyoruz. Kestir at şunu, dinleyen kim. İlin en yaman avukatlarını tuttum. Ne var ki, mahkeme uzuyor durmadan. Masrafın bini bi para. İşin yoksa, uğraş dur. Yahu atın şunları, kararda kazanırlarsa gelsinler diyorum. Kimse dinlemiyor. Ankara bile ikiye bölündü bu yüzden. İhtiyar tilki, ne yapmış etmiş, gidip ordakileri de ayarlamış. Bir koca köyü senin yüzünden yitiremeyiz diyorlar. Ulan ben bu partiye kaç köy kazandırmışım. Hiç kimse hesabını tutmuyor bunun.

— Ne yapacaksın şimdi Beyim. Kestirmesi nedir bu işin?

— O ihtiyar domuz olmasa, köylünün tümü yatacak benim dediğime. Yarıcılık önerdim tümüne. Yarıcım olun, dedim. Razı geldiler. Bir de baktık yine o domuz karıştı işin içine. Bu topraklar bizim, diyor. Yarıcılık da neymiş? Banka borcu sıkıştı sıkışacak. Dert ki sorma artık... İç Allah'ını seversen. Diple hadi...

— Dipleyelim abicim... Ama, demedin şu işin kestirmesini.

— Tam senin gibi bi kâhya gerekli bana Rıza... Şöyle tuttuğunu koparan cinsinden. Toprakları bir kurtarabilsem. Hem kâhya gerekli, hem de sağlam bi ortak Ha, kestirmesi mi dedin. Kestirmesi ihtiyarı ortadan kaldırmak.

— Tamam be Recep abi... Benim sorduğum bu. İstediğin böyle bi ameliyat olsun. Sözü mü olur?

— Bu da güç iş Rıza... Çok bir güç iş. Bu herif eski eşkıya. Vurdu mu devirirmiş adamı. Bilmem kaç metreden attığını vururmuş. O yüzden çok bir güç iş...

— İşin gücü zevklidir anladın mı? Yeter ki göster sen bana. De ki, şu adam. Hacamatlıyayım hemen. Senin bir selâmına bin kişi harcarım ben abicim. İsterse Kaf Dağının Devi olsun. Kor muyum...

— Yok yok... İyi yol değil bu. Bakarsın bi de elin titrer. Bulur boşluğunu adam. Senin gibi bi arkadaştan yoksun kılar beni. Sen bana gereklisin.

— Ayıp ettin abi... Sana böyle günde yardım edemedikten sonra, arkadaşlığın değeri mi kalır. Bi it ölecek diye niye sakınırsın böyle. Anlıyorum, o adam senin gözünde büyümüş. Benim pençeme bi düşsün, kuyruğu yolunmuş tavuğa çevirmezsem tü, de...

— Biliyorum. Bana yardım etmek istediğini biliyorum. Ama, bu çok bir yaman herifin teki. Senin için korkuyorum.

— Bırak abi be... Sen göster yeter ki. Sonrasına karışma anladın mı?

— Karışma olur mu? Bir köy var ardında itin. Hakkını korutmam gerek. Bunca iyilik edeceksin bana. Altında kalır mıyım? Söyle bakalım, borcum ne olacak.

— Sen borcunu ödedin abi... Sözü mü olur. Çekelim...

— Çekelim Rızacığım. Onuruna...

— Onuruna abiciğim... Gösteriyor musun şunu sen bana?

— Yarın mahkeme var yine. Bakkal Şükrü dayının dükkânını biliyor musun?

— Kim bilmez ki...

— İşte o, orda oturur. Şükrü Dayıyla karşı karşıya... Ya da, bizim Topal Tahsin'in kahvesinde. Yanımda resmi var adamın. Eskiden muhtarlık da yaptığı için, kolay çıkarttım. Bak bakalım çıkrabilecek misin?

Küçük bir resim çıkardı. Gösterdi. Biraz genç görünüyordu İlyas. Ama, tüm çizgileri belirliydi acele çe-

kilen resimlerin silikliği içinde. Bir iyice gözden geçirdi Rıza...

— Abi be ben bunu tanıyorum yahu... Azmaklı'dan değil mi bu?

—Tam üstüne bastın aslan Rızam. Azmaklı'dan İlyas...

— Tamam be abicim. Kaçkez gördüm bu herifi. Bu mu senin yaman dediğin? Ensesine vur, lokmasını al dediğin cinsten bi herif bu yahu... Oldu bu iş... Yarın, bitiktir hali.

— Demek illâ bişey ödemek istiyorsun. Öyle olsun. Hesabı kendin yap. Sana verdiği zararın yarısını bile versem, bu iş tamamdır.

— Sana beş bin lira vereceğim biraz sonra. Helâl hoş olsun. Beş bin de, bir yolunu bulur, iş bittikten sonra gönderirim. Tamam mı?

— Eyvallah abi... Demek bu parayı gözden çıkaracak biçimde sıkılamış seni adam ha. Aferin... Aferin ki, aferin...

Çoktan hazırlamıştı zarfı... Masanın altından uzattı. Kimse bakıyor mu diye çevresini kolaçan ederek, eline tutuşturdu Rıza'nın. Bir çırpıda alıp, cebine yerleştirdi Rıza. Parti başkanıydı o... Bakanlarla, parti önderleriyle nasıl oturup içki içiyorsa, bir kopukla da öyle içebilmeliydi. Parti görevi dedi mi akan sular durulurdu. Körüş'ün kime çatacağı, ne yapacağı belli olmaz ki...

Rıza, parayı cebine attıktan sonra daha bir rahatlamıştı.

— Yarın tamamdır senin iş abicim. Yarından sonra yok bil bizim İlyas Efendiyi. Öyle bir ameliyat edeceğim ki, İstanbul'un en ünlü cerrahı gelse, parmağı ağzında kalsın.

— Dikkatli ol Rıza... Çok dikkatli ol. Yaman bi heriftir.

— Biz de yaman harcamatlayacağız be abicim. Sen rahat uyu şimdi. Ne sen beni gördün yarın. Ne de ben seni. Bitti bu iş. Geçti gitti. Hatta ben bu gün partiye

yazılmak istedim. Bunun için başvurdum sana. Sabıkam çok diye yazmadın. Tamam mı?

— İyi buldun bu yolu Rıza. Sağol...

— Evelallah abicim. Bizim işimiz ne, sizin gibi temiz, büyük adamların hizmetini görmek. Sizler ve de garibanlar olmadı mı yeryüzünde, biz de yokuz. O yüzden, hiç gölge sokma yüreğine... Git şimdi. Hesabı ben görürüm. Git ve yat. Yarın akşama varmadan öğrenirsin sonucu... Hadi benim şeker abicim...

— Olmaz. Hesabı ben göreceğim. Bu benim borcum. İş bitsin, o zaman senden olur.

— Nasıl istersen.

Hesabı gördü. «Kandırmıştı sonunda. Para önemliydi. Çok önemliydi. Ama, aynı zaman bir iyice kışkırtmıştı Körüş'ü... O senden üstün demeye getirmişti. Körüş anlamıştır. Anlamadıysa bile, anlar... O zaman bir iyice köpürür. Kendi ününe leke sürülüyormuşcasına dikilir. Bir yitirirse İlyas'ı... Köylünün çözülmesi güç değil ondan sonra. Hem de dönümü bine bile çıkarsa, yatarlar ayaklarının altına. Ya da yarıcılığa yanaşırlar. Taş atıp kolu ağrımayacak ya... Her yıl üçte birini alsa ürünün, bu bile yeter.»

Bin hesabı kurarak evine vardı.

Karısı, namaz seccadesinin üstünde uyuya kalmıştı. Belli ki, o'nu bekledi uzun süre. Sonra, gelmediğini görünce, namazını kıldı bitirdi. Dua ederken, daldı. Yarın... Yarını düşündükce, içi içine sığmıyordu. İlk kez yarın yaklaşacaktı milyonlara. İlyas olmadı mı, tüm top rakları kendinin bilebilir. Yoksa...

Uyandırmak geçti içinden. Nasıl dalmış olmalıydı ki, başucuna geldiği halde, duymadı o'nu... Tatlı tatlı gülümsüyor uykusunda. Kimbilir, düşünde ne görüyor. Her nefes alıp verişinde, gergin bedeninin kıpırtıları sezinleniyor.

Dayanamıyacak.

Soyundu yatağın yanında. Sonra, hiç uykusunu bozmak istemiyormuşcasına okşamaya başladı karısını.

Kadın, ilkin bıraktı kendini. Düşünün devamı sanısıyla. Sonra ürpererek dikildi bir. Gözlerini açtı ağır ağır. Recep, uyandığını görünce, omuzundan itti. Devirdi sırtüstü kadını. Entarisinin düğmelerini kopardı tek tek... Omuzlarının yuvarlağını sıyırıverdi gecenin karanlığına...

Topal Tahsin'in kahvesinde oturmuş, çay içiyordu İlyas. Çevresinde köylüleri, mahkemeyi konuşuyorlardı.

— Unutmayın ha... Biz burda yirmi yıldır duruyoruz diyeceksiniz. Başka kelime yok. Benim belgeler doğruluyor bunu. Unuttunuz mu, yargıç geçen oturumda ne dedi. Bunları bir de maliyeden soralım, dedi. Bu bizim kazanacağımıza bir işarettir. Bikez bizden yana kesti mi davayı, Recep Ağan ayağımıza gelecek. Ama, avukatın dediği doğru. Adam sağolsun, ardına önüne bakmıyor. Ta ilden buraya seyirtiyor her oturumda. Daha çok uzarmış dava. Artık, candarma da ayağını kesti. Kurtardık gibime gelir köylü. Kurtardık gibime gelir va, biz uyanıklığımıza devam etmeliyiz yine de...

Bir yudum aldı çayından. Bardağı yerine korken, köylülere baktığı için kaşık yere düştü. Alayım diye eğildiğinde, bir patlama oldu dışarda. İlyas zaten tetikteydi. Uzanıverdi sandalyeden yere. Kurşun vızıldayıp geçmişti üstünden. Geçmişti ya, tam ardında oturan Rüstem'in böğrüne saplanmıştı. Fırladı kalktı İlyas. Körüş, şaşkın bakıyordu. İkinci kez çekemediği tetiği. Tabancayı kavramış, çekip almıştı elinden İlyas. Kabzasıyla başına, göğsüne vurmaya başladı. Rüstem'i unutan köylüler, birden sardılar çevresini. Önüne gelen, veriştiriyordu. Körüş, ne edeceğini şaşırmış, kendini bile koruyamaz hale gelmişti. İlyas tuttu köylüleri.

— Çocuğa bakalım. Bi yerine bişey olmasın. Durmayın...

Rüstem, gülerek yığılmış kalmıştı olduğu yere. Yokladılar. Ölmemişti. Hemen kucaklayıp hastaneye taşı-

dılar. Bir bölüğü Körüş'ü dövmeyi sürdürüyordu. Polis güç yetişti. Rıza'yı ellerinden aldığında, hali kalmamıştı çoktan. Dizlerinin üstüne yıkılmış, hafif bir ıkıltı çıkıyordu ağzından. Hastaneye yetiştirdiler. Doktor bakar bakmaz başını salladı. «Zaten hayır yoktu bu herifte,» dedi. «Büsbütün gidici artık. İyi olmuş. Kent bir mikroptan temizlenmiş olur...»

Rüstem'in yarası ağır değilmiş. Kurşun sağ böğrüne girmiş. Ama, ciğeri zedelemeden takılmış kaburgasına. Onu sordu İlyas...

— Tasalanmayın. İki aya kalmaz görmediğine döner. Güçlü oğlan. Kısa zamanda atlatır bu yarayı. Körüş iti mi yaptı bunu?

— O araç Bey. Yaptıran başka... Ben biliyorum. Biliyorum ya, elim kolum bağlı dava sonuna. Hele bir bitsin dava. Hele bir kazanalım. Benim hesabım ondan sonra işleyecek.

Hasan Hüseyin'e döndü.

— Var söyle o herife... Benden sakınsın. Bundan sonra gördüğüm yerde güç tutacağım kendimi. Bir aksi davranışına rastlarsam, oracıkta yitiririm o'nu. Var böyle söyle...

Durmadı Hasan Hüseyin... Köylülerini hastanede bırakıp, Recep'e haber vermeye gitti.

Artık sonuç belli olmuştu. İl'den gelen avukatın etekleri zil çalıyordu. «Bu oturum, kararı verecek mahkeme,» diyor. «Bunun bir oyun olduğunu bir iyice anladı yargıç. Ben umuda kapılmam. Ama, öyle görünüyor ki, bu iş bitti. Kutlarım seni İlyas Ağa... Direndin, direndin ya, sonunda başardın bu işi...»

İlyas, yöresinde dönenen köylülerine gülerek bakıyor. Duydular işte. Tümü duydu avukatın dediğini. Karar bu oturumda demişti yargıç. Her oturum, biraz daha olumsuz gitmişti Recep için. Daha, kendisini vurdurmak istediği gün belirtmişti bunu İlyas. Köylüleriyle birlik Rüstem'i son birkez görmeye gittiğinde açık açık belirtmişti. Recep, davayı yitirdiğini anladı. Kazansa, kendi elini hiç sokmaz ateşe. Yitirdiğini bir iyice anladı ki, işi vuruşmaya götürdü.

Hasan Hüseyin de boş durmamıştı. Parti kanalından giderek, Recep'in düşürülmesine çalışanlarla birleşmiş, partiden attırmıştı bu arada o'nu. Recep, daha bir kızmıştı bunun üzerine... Her yandan birden sıkıştıracaktı kıskaç. Kaçınılmazdı... Davanın gittiğini görüyordu. İlyas'ın makbuzları, köyün yönetim örgütüne alınmış olması, herşey gösteriyordu ki, hazine toprağının o bölümü bir kişiye satılamaz. Ancak, köy malı olarak ya da işleyenlerin üzerine tapulanabilir, yasaya göre. Üstelik tümünün toprağı eşit. Hiç bir ailede, ötekilerden fazla toprak yok. Bu durum da gösteriyor ki, kendiliğinden yapılmış bir dağıtım var ortada. Satışı bozacak yargıç...

İlden, para vererek getirdiği avukatlar da giderek umutsuzluğunu beslediler. Suçu hep İlyas'ta buluyorlar.

O olmasaydı. Birkez topraklarından sürüp atabilselerdi köylüleri. O zaman değişirdi durum. Hiç biri, mahkemeye bile başvuramazdı. Ama, toprak onların elinde. Öyle olunca, tümü güçlü. Her yıl yeniden kazanıyorlar. Bu güçlü kılıyor onları. Oysa Recep, durmaksızın harcamak zorunda. Üstelik partiden de atılınca, tüm olanaklarını yitirdi. Parti başkanlığının verdiği güçle, ordan burdan para bulabiliyor, toprak işi olmadıkca, çeşitli komisyonlardan, kurullardan ücret alabiliyordu. Şimdi partiden de atıldığına göre, ilk seçimde yitirecekti bu görevlerini. O zaman daha bir kötüydü durum. Kazancının büyük çoğunluğunu, çevresinde gezdirdiği koruyuculara vermek zorundaydı. İlyas'ın bir adamı, kurşunun yetişebildiği uzaklıktan vurduğunu duymuştu. Üstelik bu haberi getiren Hasan Hüseyin'di... Şimdi dava sonuca yaklaştığına göre, hesabını görecekti İlyas...

«Ben niye duruyorum,» diye düşündü bir an. «Dava günü, karar verilmeden yitirmeliyim o'nu. O beni yitireceğine, ben o'nu haklamalıyım. Hem de kararı öğrenemeden. Kendisi için olumlu bile çıksa sonuç, haberi olmasın ki bundan, gözleri açık gitsin itin...»

«Hazırlığını buna göre yapmalı. Boş yakalamalı İlyas'ı. Mahkemeye gideceği günler boştur. Yargıçlara güveniyordu başından beri. Kişi güvendiği kurulun önüne giderken boş bulunur. Tam zamanını seçmeli. Yakından yapıştırmalı kurşunu. Körüş gibi sektirirse, bittiği gündür. Nasıl atlamış üstüne Rıza'nın. Daha ikinci kez tetiği çekemeden yılan gibi nasıl fırlamış yerden. Sarılıp bileğine kapmış tabancayı. Öyle yapar elbet. Eşkıya bu. Elin tapulu malına bile sahiplenen bir eşkıya... Candarması, polisi daha kente adım attığında alnı kabağından vuracağı yerde, koruyorlar o'nu...

Korusunlar bakalım. Gösterecek... Tümüne gösterecek. Recep'in malı üstüne oturmak kolay mı gösterecek tümüne... O beyler de görsünler. Kendisinden yardımı kesenler. Bu köylü gördü ya birkez direnenin kazandığını. Bundan sonra bu topraklar bizimdir diyemez

hiç biri. Tümüne el koyacak köylü. Görsünler bak. Çoğunun tapusu mu var? Tapulu toprakları ne tutar ki... Oh olsun ama. Yetti artık derler mi? Sen kendi toprağını kurtarmak için bizi soyuyorsun. Bizim köylülerimiz öyle şey yapmaz. Kim dedi gidip köylünün benim bellediği toprağı al diye sana, derler mi? Diler ki, tümünün toprakları gitsin elden. Tümü sıkışıp kalsın tapulu yerlerine. O zaman öyle sevinecek ki?..»

Bayramda İshak'ın zorlamasıyla yaptırdığı elbiseyi giymişti İlyas. Bu gün karar okunacaktı yüzlerine. Toprakların onların olduğu yargıçın ağzından birkez daha belirtilecekti. Tulumbacılarını boyattı pırıl pırıl. Tıraş oldu. Kasketinin siperliği arasına bir de karanfil soktu. Yargıçların şaşacaklarından güvenliydi. Şimdiye karşılarında yaşlı bir adam görmeye alışmışlardı. Oysa, gençleştiğini, dinçleştiğini sezinliyordu kendi bile. Kimbilir onlar nasıl bakarlar yüzüne...

Bakkal Şükrü Dayısı, hacca gidip gelmişti. Bunu kutlamak gerek. Dava günlerinin dışında pek kente inmiyor. Recep'in punt kolladığını sezinlediğinden, itin ağzına kemik atmayalım, diyordu. Bu yüzden, inmesi davadan davaya kalıyor. Onda da köylülerle birlik iniyor. Onlarla birlikte oturuyor. Hiç biri bırakmıyor İlyas Dayılarını. O olmasa, çoktan yerlerinden sürülecekleri dank etmiş tümüne. Hasan Hüseyin bile. Particilik yüzünden bir ara karşı çıkmış olmasının borcunu ödemek için, yöresinden hiç ayrılmıyor.

Bir Bakkalda yalnız bırakıyorlar. Çünkü, dükkânın dört bir yanı açık. Daha iki yüz metreden görünür gelen geçen. Orda da İlyas hiç bir zaman kıstırılamaz. O bakkalda otururken, onlar alış-verişlerini yapıyor, davaya hazırlanıyorlar çok zaman da... Avukatın kentte yeri olmadığı için, Bakkal'da buluşuyorlar çokluk. Otururuz biraz, konuşuruz diyor Avukat. Söyleyişi çok hoşuna gidiyormuş İlyas'ın... Bunca okuyup, çözemediğim bir

çok soruna sen, bir cümleyle çözüm buluyorsun. Ama, İlyas başka diyor köylülere. Hemen kelle hesabına oturmuyor mu, bitiyorum, O zaman kimse duramıyor karşısında. Şu iş çıkacak gibi değil köylüler. Herkesin, Recep alçağını tuttuğu bir sırada dikilmek kolay değil. Şimdi çok zaman geçti aradan. Şimdi kolay gelebilir. Ama, o günler. Bir düşünüyorum. Tüyleri dikenleşiyor insanın. Ancak, kellesini ortaya koyabilen becerirdi bu işi...

O zaman atılıyordu İlyas.

— Yok bey. O kadar değil. Benim kellem de çok bir değerlidir. Daha yaşım ne ki... Döğüşmekten yaşamaya olanak bulamadım. Ne güzel, bunlar bir ara tepiklemişlerdi beni. Unutmuşlardı. Gidiyordum bağcağızıma... Akşamı edip, yemeğimi yedim mi, alıyordum kınalı keklik gibi çocuklarımın anasını karşıcığıma... Yaşıyordum. Yaşamanın tadını ancak o günler sürmüştüm ben. Sonra yine tebelleş oldular başıma. Haklıydılar. Sen sardın bu işi başımıza, dediler. Hadi, çıkar bakalım. Yeniden başladı kavga. Ben kendi yaşamımdan bilirim. Yusuf Emmi'nin dediklerinden bilirim. Bir işe kelleyi kodun mu, karşındakini de aynı davranışa koşullarsın, demişti. Eğer kelleciğini seninkinden değerli sayıyorsa, o çekilecektir alandan. Denedim bu sözü... Çok bir doğru... Neden uygulamıyayım?

— Uyguladın İlyas Ağa... Uyguladın ve hep kazandın. Bizi de kazandırdın.

Avukatın sözlerini onaylıyordu köylü. Sonra yeniden uzuyordu söyleşi. Bu gün nedense tek başına gelmişti İlyas. Berberden çıkınca, hacdan dönüşünü kutlamadan mahkemeye gitmek geçmemişti içinden. Kaç yıllık dostu, kentte tanıdığı en iyi bildiği adam. Köylüsü helecanından dört dönüyordur mahkemede. Oysa daha davanın başlamasına iki saatten fazla zaman var. Bir kahve içer. Bir iki dıgılaşırlar. Sonra gider. Öğrenir durumu.

— Hayırlı günler olsun Hacı Dayı, — diye girdi çuvalların arasından.

Bakkal o'nu görünce, yerinden fırladı.

— Oh ahretlik. Sen misin. Demek ilk bana uğruyorsun ha. Sağol. Ne şıklık. Yoksa, Hatice bacımın üstüne evlenmeye mi karar verdin?

— Tanrı göstermesin. Benim avratım gibisini nerden bulurum? Bulsam hiç durmam ya. Bulunmaz öylesi. Döndüğünü duydum da. Bir kutluyayım dedim.

— Gittik döndük şükürler olsun. Darısı başına...

— Ah, nerde o günler. Şu işleri bir düzene koyabilsem de, ben de bir gidip gelsem oralara.

— Kişi bikez niyetlenmesin. Her şey olup gidiyor. Bana takılırdın her zaman unuttun mu? Ben de senin gibi derdim. Bir gün bir de baktım o kutsal toprakların yolundayım. Şaştım inan. Armağanların seni bekliyor. Duyduğuma göre, davayı çözmüşsün. Hem de kazanmışsın. Recep açıkta kalmış. Bu gün de karar varmış ha...

— Öyle görünür. Kesin duymadan inanma bu işlere ya, görünüş öyle.

— Eh, işte o zaman iyice hakettin armağanı. Geçerken uğra. Seninkiler burda, tezgâhın altında bekliyor. Özel olarak, kendi elimde paketledim.

— Demek beni düşündün ha ahretliğim. Sağol. Tanrı tüm muratlarını yerine getirsin.

— Kimi düşüneceğim senden başka? Kaç yıldır benim tek ahbabım, tek ahretliğim değil misin. Böyle konuşursan kırarsın beni. Niye düşünmedin diye kavga edeceği yerde...

Tezgâhın altından çıkarıp gösterdi paketi. Ordan aldıklarından birer tane koymuştu içine. Bir tesbih, bir yüzük, bir takke ve bir küçük teneke kutuda zemzem suyu.

— İşte... Gözünle gör ki, kalbine inan gelsin. Ahretliğinin seni unutmadığını bir iyice anla. Çay mı içersin, kahve mi? De bakalım. Davaya daha varsa, birer

çingene keyfi yapalım. Bu arada ben de biraz oturmuş olurum.

— Var ya... Bana kalırsa iki saat var daha. Ama, tüm köylüler ordadır. Gideyim...

— Otur canım. Sen biliyorsun hakkın kimden yana olduğunu. Onlar bilmedikleri için inanamıyorlardır. O yüzden dolansınlar bırak. Sen karar okunurken varsan, bişey değişmez nasılsa. Otur hadi...

Zaten oturmaya gelmişti. Az şekerli kahveleri ısmarladı Hacı. Yönünü sokaklara vererek oturdu İlyas... Söyleşi koyulaştı. Hacı, yolculuğunu anlatıyordu. Bir bir. Tüm ayrıntılarıyla. Nerde mola verdiklerini. Hangi yatırlara uğradıklarını. Ne yemekleri yediklerini. Sıcağı. Arabın yoksulluğunu. Sarayların güzelliğini. Ve bu yoksulluk içinde, o sarayların, nasıl kömür arasında pırlanta gibi parladığını anlatıyordu. Birden ağzı açık kaldı. İlyas, o çoban alışkanlığını, eşkıya sezgisini unutmuş, bir iyice Hacı'ya dalmıştı. Tam o an, dükkânın hemen önünde bitivermişti Recep. Tabancasını doğrultmuştu alnına İlyas'ın.

Hacı öyle ağzı açık kalınca, birden kendini yere atmak istedi İlyas. Tabanca patlamıştı. Yüzünde bir öfke parıldadı bir an. Sonra bir gülücük belirdi. Alnının ortasında bir kızıl çiçek açtı. Fırlama kasılması gevşedi. Helva mermerinin üstüne kapaklandı tüm gövdesiyle.

Hacı bir İlyas'a baktı. Bir Recep'e... Biraz önce anlattıklarını unutarak, kocaman helva bıçağını kaptı. Recep çoktan yitiklere karışmıştı. Döndü. Sarsayım dedi İlyas'ı. Mermerin üstüne yayılan kanı görünce, dili tutuldu bir süre.

Çarşılı koşmuştu.

Polis yetişmeden onlar ardına düşmüştü Recep'in. Yitiklere karışmıştı bir anda. Bulamadılar. Hiç kimse, dokunmadı İlyas'a... Çevresine toplanıp, öyle bakıyorlardı.

Mahkeme başladı, İlyas ortada yok.

Recep de...

Köylü bir süre bakındı yöresine. Sonra, nasılsa yetişir umuduyla, girdiler salona. Köylüyü almıyordu içerisi. Yarısından çoğu dışarıdan başını uzatıyor, içerdeki konuşmaları dinlemeye çabalıyordu.

Bir sırada bir fısıltı dolaştı bekleyenlerin kulağında.

Recep, İlyas'ı vurmuş kelimeleri yankılandı alabildiğine. Bir anda dondu köylü. Olduğu yerde kıpırtısız kaldı. O anda, yargıcın sesi son yankılarını titretiyordu havada.

— Satışın bozularak, Azmaklı'nın köylüye ait olduğuna karar verilmiştir...

Duymadılar bunu. Donuk donuk baktılar. Yargıç şaşaladı. Her oturumda, sevinçten, korkudan bağıran köylüler bunlar değil miydi? İşte istedikleri sonucu söylemişti yüzlerine. Neden donuk donuk bakıyorlardı. O sırada «mubaşir» eğildi yargıcın kulağına. Fısıltıyı iletti. O da donuklaştı birden. O kavgacı adam. İlyas... Demek vurulmuştu ha. Her zaman şurda, karşısında durup, o topraklar bizimdir sayın yargıç. Kanım, emeğim, umudum tümüyle orda. Yirmi yılımın tüm gücünü gömdüm içine. Bizimdir oraları, diye paralanan adam.

İşte, toprakları ele geçirmişti. Ama, kendisi yoktu burda. Hak verdi köylüye. Donuk donuk baktı o da. İki damla yaş tanelenmişti gözlerinde. Yargıçlara yaraşmadığı için, hemen avucunun içine aldı gözlerini. Damlaları sildi.

Biraz önce donmuş gibi duran köylü, birden boşandı. Fırladı tümü birden. Birbirini ezerek, çarşıya seyirttiler. Doğru Bakkal Hacı Şükrü'nün dükkânına yönelddiler. Dükkâna geldiklerinde, Bakkal Hacıyla çarşılının öyle dikildiğini gördüler. Omuzlayarak yanına yaklaştı İbrahim. Hacı, dudaklarında bir kıpırtıyla, birşeyler okuyordu. Dikildi bir süre. Sonra, önlüğüyle üstünü ört-

mesini bekledi. Belliydi ki, kurşunu yediği anda yitmişti efesi.

Hiç sessiz kucakladı.

Köye gelinceye ne bir ağırlık duydu kucağında, ne kimseye bıraktı efesini. Ağır ağır yürüyorlardı. Akşam olmadan yetiştirmek istiyordu İbrahim. Yetiştirmek istiyordu ya, ayakları bir türlü yürümüyordu ki...

Yine de geldiler köye...

Kadınlar, çocuklarla birlikte yarı yolda karşılamışlardı onları. Kararın bu gün verileceğini biliyorlardı.

İlyas'ın İbrahim'in kucağından sarktığını görünce durdular. Hiç biri birşey sormadı. Hiç biri bir tek kelime söylemedi. Hemen kervanın ardına geçtiler. Ağıt bile yakmaksızın, öyle yürüdüler.

Büyümeye başlamış mezarlığın tam başında bir yer açıldı İlyas için. Tüm köylüler, toprak attılar üstüne. Konuşma yeteneğini, ağlama olanağını tüketmişlerdi sanki. Öyle dikiliyorlardı. İmam, «talkın vereceğim, uzaklaşın,» bile diyemedi. Toprak kabarıp, kümbetleşince, Hasan Hüseyin kıpırdandı.

Geriye döndüğünde, bir zamanlar İlyas'ın evini süsleyen, sonradan ordan sökülüp Hasan Hüseyin'in evine taşınmış olan kırmızı üstüne beyaz yazılı teneke vardı elinde. Kimsenin birşey demesine bırakmadan geldi. «T.C. Azmaklı Muhtarlığı» yazılı tenekeyi, tam ayak ucuna dikti İlyas'ın...

— İşte şimdi yerini buldu, — dedi hıçkırarak. — Kimse çıkaramaz artık burdan bunu.

— BİTTİ —

EROL TOY

SON SEÇİM

Köylüyü okşamayacaksın. Birinin sırtını sığazladın mı, kendini senden üstün görmeye başlar. Bir bir direniş kıvılcımı olur. Bil ki, devamlı kamçıyı eksik etmeyeceksin sırtından. Yalnız, ilkin karnını doyuracaksın. Hem aç bırakır, hem kamçı çalarsan, o zaman kesin düşman olarak çıkar karşına. Dayağı ekmeğinin bir bedeli olarak göstermelisin. Ve sakın ol, sen kendi elini sürme. Kaldır elini. Bırak başkaları indirsin. Yoksa, yüzgöz olursun.

50 LİRA